çin deyince

2. Cilt

m.antonietta macciocchi

Belgeler/bilgiler/bölgeler

23

E YAYINLARI / Ankara Caddesi 13 Telefon 26 81 42 / Kısa Yazışma adresi: E Yayınları P.K. 12 İstanbul / Belgeler/Bilgiler/Bölgeler Dizisi: 23 / Kitabın orijinal adı: Dalla Cina, İlk yayınlayan: Feltrinelli / Yayın hakları, M.A. Macciocchi e yayınları 1976, Kapak fotoğrafı ABC Ajansı / Dizgi: Doğuş Matbaası, Baskı: Er-Tu Matbaası, dizgi düzeni: 10/12 Sorbon No. 326 / Birinci Baskı: Mayıs 1976•

Ünlü İtalyan yazarı Maria Rntonietta Macciocchi, peşpeşe yayınlanan iki eseriyle bütün dünyada büyük ilgi uyandırdı. Yoğun siyasal içeriğine rağmen her iki kitap gerek ilk yayınlandığı İtalya'da gerek çevrildiği bütün dillerde en çok satan kitaplar arasına girdi. Kuşkusuz *Çin Deyince...* ve *Gramsci Üzerine* adlarını taşıyan bu iki kitabın gördüğü ilgi yazarın bakış açısından ve bilimsel yaklaşımından olduğu kadar, konuların öneminden de kaynaklanıyor.

Çin'de olup bitenler bütün dünyayı aynı yoğunlukta ilgilendiriyor. Sürekli bir kara çalma ile karşı karşıya gelişen Çin Devrimi önemini her gün biraz daha artırıyor. Akla gelebilecek her şey söylendi Çin Devrimi için: alayla, kinle ve iki yüzlülükle dolu her şey.

«İşte Maria Antonietta Macciocchi ÇİN DEYİNCE... adlı bu eseri, gerçekleri görmekten ve dile getirmekten korkmayan dürüst bir insanın bütün bunlara verdiği güzel bir cevaptır. Macciocchi, bu kitabında, Çin halkının günlük hayatında neler yaptığını, binlerce yıllık köhnemiş düşünceleri ve alışkanlıkları nasıl yere çaldığını, yeni düşünceyi ve yeni hayatı nasıl büyük bir coşkuyla benimsediğini, kendini, hayatı ve dünyayı nasıl yaratıcı bir biçimde değiştirdiğini somut örneklerle anlatıyor. İnsanoğlunun bütün başarılarından övünç duyan, tarihi ilerleten biricik gücün halk olduğuna inanan bütün dürüst insanların bu kitabı severek okuyacaklardır. Bu kitabın, yeryüzünün uzak bir yöresinde yaşayan, kültürünü ve uygarlığını pek iyi bilmediğimiz bir halkı bizim halkımıza tanıtacağını ve yakınlaştıracağını umut ediyoruz.»

m.antonietta macciocchi

çin deyince

İkinci cilt

türkçesi: celal üster

ONUNCU BÖLÜM

ÇİN'DE TIP

Çin'de doktorlarla daha yakından ilgilenmeye başladım. Tıbbın bilimsel yanından pek anlamam, ama toplumsal açıdan bakıldığında tıp sorununun içinden çıkılmaz gibi göründüğü bir diyardan geliyorum. Nanking'de kulağım iltihaplanınca, Nanking ile Şanghay arasında birçok doktora muayene oldum. On beş gün içinde çabucak iyileştim. Doğru teşhis koymuşlardı. Hem Batı tedavisi, hem de geleneksel Çin tedavisi gördüm: Çin'de yapılmış antibiyotikler ve penisilin, burnuma ve kulağıma damlatılan bitkilerden elde edilmiş damlalar. Bana ikide birde şöyle diyorlardı: «Görüyorsunuz ya, bir hastalıkta iç etken ilaçtan daha belirleyicidir.»

Ateşler içinde olduğum sırada Nanking'deki hastanede beni muayene eden kadın doktorun elleri tüy kadar hafifti. Çatlayacak gibi ağrıyan başıma ve kulağıma hiç canımı yakmadan dokunuyordu. Yamalı, ama tertemiz, ağabeyinin olduğu söylenebilecek kadar büyük, kolları sıvalı, etekleri kadife pabuçlarının içindeki minik ayaklarına kadar inen doktor gömleği hiç gözümün önünden gitmiyor. Şakaklarındaki mavi damarlar seçiliyor. Yüzü düşünceli. Hem güzel, hem de kendinden emin. «Sizi yarın gene görecek miyim?»

diye sorduğumda, «Hiç sanmıyorum. Şehirden ayrılıyorum. Çıplak ayaklı hekimler grubuyla tura çıkacağım,» diye cevap veriyor.

Şanghay'da ikinci defa muayeneden geçirilmek üzere gittiğim Nanking Caddesindeki büyük hastanede, kulak-burun-boğaz uzmanı Profesör Lu Yi, ateşim düşmediği ve sol kulağım iyi işitmediği için hastalığımı kadın doktordan daha ciddiye alıyor. Tedaviyi yoğunlaştırıyor, kartına inceden inceye notlar alıyor. Hastalığın durumunu ve gelişme ihtimallerini değerlendiriyor. Yedi günde iyileşeceğim sonucuna varıyor en sonunda. «Sanırım, yarın burada olmayacaksınız,» diyorum kendisine.

«Nereden bildiniz?» diye soruyor.

«Hepinizin hastanelerde ve köy komünlerinde nöbetleşe çalıştığınızı biliyorum.»

«Çok doğru,» diye karşılık veriyor keyifli bir sesle. Gözlerimdeki duraksamayı farkedince ekliyor: «Belki sizler için anlaması biraz zor. Ama köylük bölgelerde köylüler arasındaki bu pratik tecrübelerden çok şey öğreniyoruz.»

Bana bir hap uzatıyor. Yandaki odadan su getirmeye gidiyor.

Doktor kapıdan çıkarken Çao bana dönüp, «Bakın,» diyor, «Kültür Devriminden önce büyük bir Çinli profesörün kendi eliyle su getirmeye gitmesi kimsenin aklının ucundan geçmezdi.»

İçimde güven ve huzur uyandıran profesöre, «Yarın sizin yerinize kim gelecek acaba?» diye soruyorum.

«Benim gibi biri,» diyor. Kendisini ayrıcalıklı biri gibi görmemi anlamazlıktan geliyor.

Gerçekten de bir daha ne onu gördüm, ne de Nankingli kadın doktoru. İğne olmak için hastaneye gitti-

ğim günler, hep başka başka doktorlarla karşılaşıyor dum. (İğneler biraz masajdan sonra öyle ustaca yapılıyordu ki, iğnenin girdiğini duymuyordum bile). Profesörün söylediklerini elifi elifine uygulayan yaşlıca ve müşfik bir kadın doktor; İtalya'da geçirdiği bel fıtığı ameliyatından dolayı sırt ağrısı çeken kocama aküpünktür tedavisi uygulanmasını isteyen ve düzenli olarak *Halkın Gazetesi* okuyan irikıyım bir doktor. Ama Alberto aküpünktür tedavisine yanaşmıyor. Soğukça bir hava esiyor. Dostlarımız biraz şaşırmış, biraz da gücenmiş görünüyorlar.

Lu, «Eğer korkuyorsanız, bu son derece yersiz,» diyor. «Bakın, ben kendime beş-on iğne batırıyorum da bir şeycikler duymuyorum.»

Kalkıp kollarını iki yana açıyor. «Eğer korkuyorsanız» sözü (gerçekten de şu Batılı Komünistler bizden daha yumuşak bir kumaştan dokunmuşlar galiba?) kocamın onuruna dokunuyor. Herkesin kendine göre tedavi olduğunu, her ülkenin kendine özgü bir tedavi anlayışı bulunduğunu, ameliyattan yeni kalktığı için aküpünktüre değil, C vitaminine ihtiyacı olduğunu söyleyerek işi büyütüyor. Çinliler ona vitamin verip meseleyi uzatmıyorlar. Aküpünktür uzmanıyla yeniden karşılaştığımızda bize soğuk bir selâm veriyor. Eminim, kocamın korkak olduğunu, geleneksel Çin tıbbına güvenmediğimizi düşünüyor. Ben de bu güç durumu gidermek amacıyla, «Özür dilerim, acaba kulağım aküpünktürle tedavi edilemez mi?» diye soruyorum.

«Hayır. Sizde enfeksiyon var. Aynı şey değil bu. Kocanızın durumu farklı. Ondaki romatizma. Aküpünktürün romatizma üzerinde olağanüstü etkileri vardır.»

«Aküpünktür sorunu» ortaya çıktıktan sonra Şanghaylı mihmandarlarımızla aramızda hafif bir soğukluk doğuyor. Aküpünktür bizi ayırıyor.

Daha sonra, Şanghay'daki bir hastanede bir doktor ve cerrahlar grubuyla toplantı yapma isteğinde bulunuyoruz. Hemen Şanghay'ın 1 Nolu Tıp Enstitüsüne bağlı Huaşan Hastanesinde bir toplantı düzenleniyor. Altı yüz yataklı bir hastane burası. Doktorlar, teknisyenler, hemşireler, devrimci komitedeki askerler ve propaganda ekibindeki işçilerden oluşan yedi yüz kişinin çalıştığı bir hastane.

Bu hastanedeki görevlilerle tartıştığımız sorunlara birazdan gireceğim. Ama daha önce belirtmek isterim ki, «proletaryanın tıbba müdahalesi» üniversite kadar tıbbı da değiştirmiş. Mao Zedung 1965 yılında Sağlık Bakanlığını «şehirlerde yaşayan insanların Sağlık Bakanlığı» diye nitelendirerek şiddetle eleştirmişti. «Sağlığı korumak ne demektir?» diye sormuştu. «Eğer bu söz 350 milyon köylüyü bir yana bırakıyorsa boş laftan başka bir şey değildir.» 500 milyon köylüden 350 milyonunun kendi bölgelerinde sağlık korunumundan ve tıbbî bakımdan yoksun oldukları sonucuna varmıştı. Çinliler, sömürücü sınıfların tıbbı binlerce yıldır özel mülkiyetin bir parçası haline getirmiş olduklarını söylüyorlar. Mao'nun talimatı çok şiddetliydi: «Tıp ve sağlık çalışmalarını köylük bölgelerde merkezileştirelim. Bu çalışmaların merkezini şehirlerden uzaklaştıralım.» Çok önemli bir devrimci adımdı bu. Şu temellere yadanmaktaydı: (1) Tıp mesleğinin devrimci dönüşümü; (2) doktorlar arasında olduğu kadar askerler ve işçiler arasında da herkese açık yeni bir sağlık sisteminin savunucularını yaratacak kitle çapında bir tıp hareketi; (3) köylük bölgelerin ve dağlık yörelerin en ücra köşelerinde binlerce çıplak ayaklı hekimin yetiştirilmesini ve binlerce tıp merkzi, sağlık merkezi ve küçük hastanenin kurulmasını kapsayan ademimerkeziyetçi bir yapı; (4) sadece dip-

lomalı doktorlar tarafından değil, aynı zamanda çıplak ayaklı hekimler, Halk Kurtuluş Ordusu askerleri ve milyonlarca insan tarafından izlenen ve uygulanan geleneksel Çin yöntemleri ve tedavilerinin (aküpünktür ve bitkilerden elde edilen ilaçlar) değerlendirilmesi ve ayrıca Çin tıbbını ezmeden ve onun yerine geçmeden Batı tıbbının Çin tıbbıyla birleştirilebilecek bir tarzda incelenmesi. Çinlilerin deyimiyle, tıp alanındaki «iki çizgi arasındaki mücadele»de, ameliyatları sadece şehirlerle sınırlı tutan «Liu Şao-çi'ci yönetimin» alt edilmesi için çaba gösterilmektedir. Sadece şehirlerdeki eczanelerin vitrinlerine bakmakla bile, Mao'nun tıp anlayışının daha şimdiden rayına oturmuş olduğunu görebilirsiniz. Geleneksel ilaçların satıldığı her yerde (bu gibi ilaçlar genellikle ayrı dükkânlarda, Batı ilaçları ise ayrı dükkânlarda satılır), otuz santim boyunda ve üzeri ince çizgiler ve rakamlarla kaplı çıplak bir plastik mankene rastlanır. Bunlar aküpünktür noktalarıdır. Bu rakamları ve onlarla ilgili reçeteleri açıklayan bir kitapçık da satın alabilirsiniz. Küçük manken beş yuan kadardır, yani herkesin satın alabileceği kadar ucuzdur. Mankenin yanı sıra bir de plastik kulak vardır. Kulağın üzerinde, çeşitli hastalıkların tedavisiyle ilgili olarak otuz tane iğne batırılacak nokta vardır. «Selüloid adam»a her okulda, hattâ ilkokullarda bile rastladım. Rakamlarla kaplı o gülünç kulak da Şanghay ile Kanton arasında karşılaştığımız bütün ortaokul öğrencilerinin boyunlarında asılı duruyordu. «Ne yapıyorsunuz?» diye sorduğumda, öğrenciler aküpüntürün şehirli hastalara ara sıra, köylülere ise daha sık uygulandığını belirterek, «Temel tıp gerçeklerini öğreniyoruz,» diye karşılık veriyorlardı. «Savaş bile çıksa yararlı olabilelim diye çalışıyoruz.» Öğrenciler çantalarında daha başka kitapların yanı sı-

ra oyuncağa benzeyen bu plastik kulakları ve bunlarla ilgili tıp kitaplarını da bulunduruyorlar. Ama bir oyun değil bu. Okullarda öğretmenlerle öğrencilerin birlikte bitki yetiştirdikleri koskoca bahçeler gördüm. On yaşından büyük çocuklar ilaç elde edilen bitkileri toplayıp kurutabiliyorlar. Okulların önündeki balkon ve teraslarda, Güney İtalya'daki sardunyaları andıran bitkiler görülüyor. Çıplak ayaklı hekimler hareketi, Çinlilere, ilkokuldan başlayarak halk kitlelerine nasıl ilaç verileceğini; birbirlerini, hattâ kendi kendilerini nasıl tedavi edeceklerini öğretiyor.

Bizim tahminimize göre, Çin'de 200 bin doktor ve uzman var. Mao'nun yetersiz ve elverişsiz bulduğu bu çekirdek çevresinde, Kültür Devrimi sıralarında, her yere yetişebilen ve askerlerin, anaların, öğrencilerin, sözün kısası herkesin yararlanabileceği bir «çıplak ayaklı tıp» gelişmiş.

Huaşan Hastanesi Doktorlarıyla Konuşmalar

Bu toplantıya katılanlardan başlıcaları şunlardı: Profesör Yang, tanınmış deri hastalıkları uzmanı, yetmiş üç yaşında bir doktor; Dr. Ling, Çin tıbbı uzmanı; kadın hademe Lu; Huan yoldaş, hastanenin devrimci komitesinin üyelerinden cerrah Van; Dr. Lin, iç hastalıkları profesörü; Halk Kurtuluş Ordusu propaganda ekibinden asker yoldaş Liu Sun-tuan; ve son olarak dağ hastanenin Mao Zedung Düşüncesi Propaganda Ekibinden işçi Lin Yang-çen.

İlk önce işçi Lin söz alıyor:

«Bu hastanenin altmış yıllık bir geçmişi var. Hastane bir grup Amerikalı profesör tarafından yaptırılmış. O zamanlar kapitalistlere ve toprak sahiplerine

hizmet ediyordu. Kurtuluştan sonra hastane epeyce genişletildi. Şimdi eskisinin iki katı.»

Bitkiler, bodur çamlar, sazlıklar, Çin saksılarında çiçekler, içinde küçük pagodalar ve köprüler bulunan sayısız göllerle dolu bir bahçede, som maundan oyma bir kulübede toplanıyoruz. Bu cennet bahçesinin, kızı vereme yakalanan bir kapitalist tarafından yaptırılmış olduğunu söylüyorlar. Şimdi hastanenin ve hastaların malıymış. İşçi sürdürüyor sözlerini:

«Liu Şao-çi'nin revizyonist çizgisi, Mao'nun hastanedeki devrimci çizgisini çarpıtmıştı. Doktorlarda da burjuva ideolojisinin etkisi görüldü. 1969 Ekiminde işçi propaganda ekibi ve Halk Kurtuluş Ordusunun gelişiyle birlikte Kültür Devrimi de hastanelere girdi ve tıp alanında köklü bir değişiklik yaptı. Doktorlar, Mao Zedung Düşüncesinin kılavuzluğunda, dünya görüşlerini değiştirmek için çaba göstermeye başladılar. Derin bir iç dönüşümden geçtiler. Mao'nun temel talimatını uygulamaya koydular: Sağlık merkezlerini şehirlerden köylük bölgelere taşıyalım. Köylere yedi doktor ekibi gönderdik. Hasta ve zayıf olanlar dışında, hastanedeki bütün doktorlar sırayla birkaç kere köylük bölgelere gittiler. Köylüler, askerler ve işçiler onları yeniden eğitti. Sınıf bilinçlerinde değişiklik meydana geldi. İfadesini «halka canla başla hizmet edelim» sözlerinde bulan davaya inanmaya başladılar. Doktor ve profesörlerin bu deneylerini kendi ağızlarından dinleyeceksiniz. Bu hastanede Mao'nun felsefî düşüncesini uyguladık ve böylece bir cephede daha önemli tıbbî başarılar elde ettik. Tıp uygulamasını ve bilimsel araştırmaları yeni bir itilimle izledik ve gözden geçirdik. Benim söyleyeceklerim şimdilik bu kadar.»

Sözü Profesör Yang Kuo-lien alıyor. Oldukça yaş-

lı. Gür sakalı bembeyaz. Mesleğinin simgesi olan siyah hırkası gömleğinin altından kabarıyor.

«Ben eski toplumda yarım asır yaşadım. Eski toplumun aydınlarından biriydim,» diyor profesör. «Kurtuluştan sonra sağlık alanında Liu Şao-çi'nin revizyonist çizgisini izledim. Dermatoloji fakültesinde görev aldım. Bu fakültede on araştırma ekibi kurdum. Çalışmalarımı daha çok teorik alanda yoğunlaştırdım, ama pratikten kopuk olduğu için boş bir araştırma çalışmasıydı benim yaptığım. Bilimsel veriler toplamak, önemli dergilere yazı yazmak, kendi grubumun saygınlığını artırmak için olağanüstü bir çaba gösterdim. Grubumdakilerin büyük çoğunluğu proleter siyasetini hayatlarının ön safına geçirmemiş, bizim de köylük bölgelerde önemli bir rol oynayabileceğimizi akıl etmeyen ve büyük şehirlerde icra-i tababet eden uzmanlardı. Yaptığımız bütün araştırmalar, kendimizi büyük şehirlerde tanınmış birer hekim haline getirme amacına yönelikti. Oysa Mao Zedung tam tersine, yoksul köylülere ve işçilere, en fazla da doktordan tamamen yoksun bulunan köylülere hizmet etmek gerektiğini öğretir. Biz dört yıl boyunca Mao'nun söylediklerine kulak asmadık. Kültür Devriminden önce, davranışımızdaki ahlâkî zayıflıkların bile farkında değildik. Ancak Mao Zedung Düşüncesini incelediğimiz zaman revizyonist çizgiyi izlediğimizi anladık. Mesela, benim durumumu alalım. On yıldır parti üyesiydim, ama var olan durumdan hoşnuttum, parti üyeliğinin benim için bundan öte bir anlamı yoktu. Bu yüzdendir ki, Kültür Devriminden sonra yeniden eğitilmek üzere işçilerin ve köylülerin arasına gitmek istedim. 1968 Ekiminde işçi ekibi fabrikaya geldi. İşçiler yoksunluğa katlanma ve özveride bulunma konusunda büyük bir güce sahiptirler. Benim yeniden eğitilmemde çok yararlı oldu-

lar. Bana, Kiangsi'de, hastaların yanına ulaşabilmek için dağlara tırmanmak zorunda olduğumuz bir bölgede tıp ekibinin çalışmalarına katılma olanağı verdiler. 'Yaşlısın, bu kadar yükseklere tırmanamazsın,' dediler. Ama sağlık merkezini köylük bölgelere aktarmayı gerçekten istiyorsak, benim gibi uzmanlar en fazla ihtiyaç duyulan yerlerde köylülerin yardımına koşabilmelidir.»

Yaşlı profesörün elleri çaydanlığın kapağına uzanıyor. Elleri titriyor, durup ısınıyor, sonra geçiyor titreme. Müthiş duygulanıyorum, başım önümde not alıyorum. Profesör kalın gözlüğünün arkasından utangaç bakışlarla bizi seyrediyor. Sanki tepkilerimizin, ona bizim önümüzde hayatını anlattıran coşkunluk kadar güçlü olup olmadığını anlamak isteyen bir hali var.

«Yoksul köylüler eski toplumda yaşadıkları hayatı, o günden bu yana geçirdikleri değişiklikleri, Mao'yu ne kadar sevdiklerini anlattılar bana. Beni köklü bir biçimde yeniden eğittiler ve sınıf tavrımı değiştirdiler. Köylük bölgede çalışmak, kendimi yenilemem için bir fırsattı. Ama ben Komünist Partisi üyesi olduğumdan başka bir şey daha yapmak istedim. Hiç bir güçlükten yılmamaya, dağların en ücra köşelerine gitmeye karar verdim. Bir keresinde, başkalarıyla birlikte on iki mil yürüyerek dokuz yüz metreden yükseğe tırmandım. Buna çok az kimse dayanabildi. Benim de bir adım daha atamayacağımı sandığım anlar oldu. Böyle anlarda 'dağları taşıyan budala ihtiyar'ı düşünüyor ve kayalara tırmanmaya devam ediyordum. Dört kişiydik. Öbürleri gençti. Biri önüm sıra yürüyor, biri de yanımdan ayrılmıyordu. Şişman bir delikanlı olan üçüncüsüyse, yuvarlanabileceğimi düşünerek arkamdan geliyordu. Ama geri dönerken ötekiler kadar hızlı yürüyordum. Dağlarda geçirdiğim iki ay beni güç-

lendirdi, çalışma isteğimi artırdı, burjuva ideolojisinin üzerimdeki izlerini söküp attı. Gençleştim diyebilirim. Mao'nun bir şiirinde dediği gibi: 'Sayısız dağlar aştık, ama daha yaşlanmadık / görünüm bir kat daha güzelleşti her keresinde.' Ben Marksizm-Leninizmi kitaplardan değil, köylülerle kurduğum dolaysız ilişkilerden öğrendim. İki ay sonra aynı çalışmayı Honan' da da yaptım. Arkadaşlarım Şanghay'da kalıp dinlenmemi istediler, ama onlara benim işimin güçlüklerden ve yorgunluktan korkmamayı gerektirdiğini söyledim. Bazıları, 'Yetmişini geçtin, emekliye ayrıl,' dediler. 'Sınıf mücadelesi devam ettiği, sosyalizmin inşası görevi omuzlarımızda olduğu sürece emekliye ayrılamam,' diye cevap verdim onlara. Bir Parti üyesi olarak en ön safta savaşmam gerekir. Bir doktor olarak da, bütün çabamı, tıp alanında dünya düzeyini aşmamıza adamalıyım. Hâlâ Mao Zedung Düşüncesini izleyerek kendi hayatımda, kafamın içinde aralıksız bir devrimi sürdürmek zorundayım.»

Konuşma sırası Lin yoldaşta. Otuz beş yaşlarında. Geniş bir alnı, kısa kesilmiş ipek gibi kara saçları, kesin hatlı düzgün bir yüzü var.

«İç hastalıkları uzmanıyım. 1968 güzünde yoksul köylülerden öğrenmek üzere köylük bölgeye gittim. Bir keresinde ekibimiz, hastalığının iyileşmesi olanaksız görülen bir kadının bulunduğu bir köyde konaklamıştı. Kadının ailesi çoktan cenaze töreni hazırlıklarına girişmişti. Ben bu kadına da bir baksam iyi olacak diye düşündüm. Kadını iyice muayene ettiğimde, yaygın bir artriti olduğunu gördüm. Zamanında tedavi edilmemiş, bütün gövdesi şişmişti. Ailesine, «Onu niçin bir doktora göstermediniz?» diye sordum. Kocası, öfkeli öfkeli, onu dört yıl önce sedyeyle bir şehir hastanesine götürdüklerini, bir dolu para harcadıklarını,

ama hastanede kadının *tedavisinin imkansız* olduğunu söylediklerini anlattı. Köye döndüklerinde kadın verilen ilaçları harfi harfine kullanmış, ama hastalık günden güne kötülemiş. Kadının kocasından sözü geçen doktorla aynı hastanede çalıştığımızı öğrendim. Hastaneye döner dönmez dosyaları gözden geçirdim ve yanlış teşhis koyan doktorun kendim olduğunu gördüm.» Başını suçlu gibi önüne eğdi. «Bilemezsiniz, nasıl yıkıldım. Kendime karşı nefretle doldu içim. Mao, *kime hizmet ediyoruz,* diye sormuştu. Ben çok önemli bir dizi sorunla karşılaşmıştım. Ve bu soruyu hep şöyle cevaplamıştım kendi kendime: Bizler sosyalist bir toplumda yaşıyoruz. Öyleyse işçilere, köylülere ve askerlere hizmet ettiğimiz açıktır. Benim gibi genç biri için önemli olan, tıbbı halka hizmet edecek düzeye yükseltmektir. Ama bu hasta kadının hikâyesi bana çok şey öğretti. Gerçi tıp açısından hastaları tedaviye hazırdım, gelgelelim doğru bir ideolojiden yoksundum. Kadıncağızı gelişigüzel muayene ettiğim için, doğru bir teşhise varmak şöyle dursun, nerdeyse ölümcül derecede hastalanmasına yol açmıştım. Bütün bunları iyiden iyiye düşününce, kadını ölüme mahkûm etmiş olduğumu anladım. Sosyalist toplumda bile olsa, 'kime hizmet ediyoruz?' sorusunun durmadan sorulması gerektiğini kavramış oldum böylece. Köylük bölgeye döndüm. Yeniden çıplak ayaklı hekimlerle çalışmaya başladım. Ne yapıp yapıp, bu kadını iyileştirmeliydim. Ona uyguladığım tedaviler, benim için dünyaya değişik açıdan bakma mücadelesinin başlangıcı oldu. Her gün kadının evine uğradım. Bütün özenimi ona adadım, onu durmadan gözlemledim. Farklı tedaviler uyguladım. Çin ve Batı tıbbını birleştirdim. İki ay sonra kadının sağlığı düzeldi, ayağa kalkabildi, ilk adımlarını attı ve en sonunda bazı hafif işler yapmaya bile başladı.»

Profesörün dudakları titriyor. Gövdesi iyice gerilmiş. Önümüzde itirafta bulunuyormuşçasına gözlerini masaya dikmiş.

«İdeolojimi değiştirdikten sonra, 'tedavisi imkansız' görülen yirmi hastayı iyileştirdim. Belki de ben köylüleri iyileştirmemiştim de, yoksul köylüler benim ideolojik hastalığımı iyileştirmişlerdi. Aydınlar çok yüksek bir bilimsel düzeye erişebilirler, ama kendi dünya görüşlerine gereken ilgiyi göstermez, dünya görüşlerini değiştirmek için çaba harcamazlarsa, halka hizmet edecek duruma gelemezler.»

Bu kez cerrah Van yoldaş konuşuyor. Otuz yaşında. Güçlü kuvvetli. Kalın bir boynu var. Çinliler için şişman sayılır.

«Ben cerrahım. 1967'den 1969'a kadar önceleri Hopey'nin güneyindeki bir ilde, sonra da Honan'ın köylük bölgelerinde çalıştım. Bu iki yıl içerisinde, başlangıçta bana da zor gelen bir tecrübe kazandım. Yaptığım işe alışamamıştım, zayıflıyordum. Karaciğerimde dayanılmaz bir ağrı başgösterdi. Beni muayene eden arkadaşlar, karaciğerimin taş gibi sertleşmiş olduğunu söylediler. Kanserden kuşkulanıyorlardı. Şanghay'a dönmemi istediler. Ama ben köylülerden ayrılmak istemiyordum. Kaldım. Bu sefer, tıbbî muayeneden geçmek üzere Şanghay'a dönmemi *emrettiler*. Karşı çıkamadım, ama üzülmüştüm. 'Kansersem, ömrümün geri kalan kısmını köylülere adamak isterim. Karaciğer iltihaplanmasından başka bir şeyim yoksa, kendimi biraz iyi hisseder hissetmez buraya döneceğim.' Aslında belli ki, kanser değildim, sadece iltihaplanma vardı. Kendimi son derece halsiz hissediyordum, yataktan kalkacak mecalim yoktu. Belki de sadece bir bencillik belirtisinden, gönüllü olarak katıldığım bu sınavın altından kalkamayacağımın bir kanıtından başka bir şey

değildi bu. Hastaları tedavi ederken bir salgın hastalığa yakalanan ve Çinli savaşçılar uğrunda canını veren Kanadalı doktor Norman Bethune'un hikâyesini okudum. Binlerce insanın kızıl bayrak uğrunda canlarını vermiş olduklarını düşündüm. Böylece yataktan çıkacak gücü buldum kendimde. Gerçi tam anlamıyla iyileşmiş değildim, ama köylük bölgeye dönmek ve Mao'nun eserlerini pratik içinde yaratıcı bir biçimde inceleme çalışmasını sürdürmek istiyordum. Hastanedekiler gitmemi doğru bulmuyorlardı. Ama eninde sonunda razı oldular ve ben de bölgeme döndüm. Oradan da, ikinci tıp ekibiyle özerk bölgelere ve Honan'a gittim. Sağlık bakımının şehirlerden köylük bölgelere kaydırılması yolundaki talimatı uygulamaya yeni yeni başlıyordum. İşi sonuna kadar götürmeye karar verdim.»

Kocaman başını önüne eğiyor. Göğsündeki yaldızlı Mao rozeti pırıl pırıl parlıyor. Bir eliyle başını ovuşturuyor.

«Köylüler, eski toplumun gerçek niteliğini kavramamı sağladılar. Karaciğer rahatsızlığım yok oldu gitti. Bu bölgeyi çok sevmiştim, Şanghay'a dönmek istemiyordum. Hastalık zayıf bir insanı alt edebilir, ama iradesi Mao Zedung Düşüncesiyle pekişmiş bir kimseyi kolay kolay yıkamaz diye düşünüyordum. Daha sonra, yeni tipte bir çalışma uygulamak üzere Şanghay'a döndüm. Ama bu deney benim için bir dönüm noktası olmuştu: Bütün hayatımız boyunca köylüler, işçiler ve askerlerle birleşmemiz gerekir.»

Dr. Ling söze karışıyor. Kendisi Çin tıbbında uzman. Zayıf, uzun boylu, babacan biri.

«1968'de Şanghay'dan köylük bölgelere 10 bin işçi-doktor gönderildi. Tıbbın ademimerkezileştirilmesi kampanyası 1960'ta başlamıştı. Şanghay'ın on yöresinde,

köylük bölgelerdeki üretim tugaylarıyla birlikte çalışan 3900 işçi-doktor vardı. 1961'de revizyonist saldırı başladı. Bütün tıp merkezleri kaldırıldı. Sadece 300 işçi-doktor kalmıştı. 1965 talimatından sonra, Şanghay'daki yöreler gezginci tıp ekipleriyle işbirliği yaparak 4500 doktoru çıplak ayaklı hekimleri eğitmeye gönderdiler. 1968'de 10 bin çıplak ayaklı hekim yetiştirmiş bulunuyorduk. Bugün 29 bin çıplak ayaklı hekim var. Sağlık alanındaki bu yeni görevliler, her tugayda aşağı yukarı iki hekim olmak üzere köylük bölgelerdeki üretim tugaylarının hizmetine girmiş bulunuyorlar.»

Artık tartışmamız başlıyor. Doktorlara on soru yöneltiyoruz. Soruları topluca sıralamak sanırım yararlı olacak:

1. Hastanede nasıl bir hiyerarşi var? Baş cerrah ve kısım şefleri işbaşına seçimle mi, yoksa atama yoluyla mı geliyorlar? Bu iş nasıl oluyor?

2. Sağlık kurumlarında halk denetimi nasıl sağlanıyor? Hastalara söz hakkı tanınıyor mu?

3. Özellikle fabrika çalışmasına özgü hastalıklar konusunda önleyici tıp çalışması nasıl uygulanıyor?

4. Tıp öğrencileri iç hastalıkları stajlarını üniversitede mi yapıyorlar?

5. Araştırmalar sadece enstitülerde mi, yoksa aynı zamanda köylük bölgelerde de mi yapılıyor?

6. Büyük bilim adamları ile sıradan doktorlar arasında ne gibi bağlar var?

7. Çin tıbbı ile Batı tıbbının bütünleştirilmesi ne demektir? Bu açıdan bakıldığında, akupünktürün önemi ve bitkilerden elde edilen ilaçların yararı nedir?

8. Yeni ilaçlarla ilgili ne gibi araştırmalar yapılmıştır?

9. Çıplak ayaklı hekimlerin tıbbî işlevi nedir?

10. Doğum kontrolu için hangi önleyici yöntemler kullanılıyor?

Doktorlar sorularımızı sırayla cevaplıyorlar. Cevapları ad belirtmeden özetleyeceğim:

«Hastane bir devrimci komite tarafından yönetilmektedir. Ayrıca her servisin kendi devrimci komitesi vardır. Geçen yıl parti örgütünün yeniden inşasından bu yana hastanenin siyasî yönetimini parti üstlenmiş bulunmaktadır. Buna karşılık, yönetimle ilgili işlerle devrimci komite uğraşmaktadır. Yönetimle ilgili çeşitli kararlar, Paris Komününün demokratik seçim ilkesine göre seçilmiş önderlik tarafından onaylanmaktadır. [Burada, Paris Komünündekine benzer bir genel seçime değiniliyor.] Burada eski hiyerarşinin izi bile kalmamıştır. Kültür Devriminden önce bir hiyerarşi vardı. Ama gereksiz bir şeydi bu, onun için de ortadan kaldırdık. Profesörlerden, uzmanlardan, dünya görüşlerini değiştirmemiş kimselerden meydana gelen bir hastane yöneticileri komitesi ve bir hastane şefi vardı.»

«Hastanenin eski yöneticisi şimdi nerede?»

«Hastanede sıradan bir doktor olarak çalışıyor. Yönetim işlerinde Halk Kurtuluş Ordusundan yoldaşlar da çalışıyorlar. Dolayısıyla buradaki yönetim, Mao Zedung'un proleter çizgisinin tanımladığı iktidar organı, üçlü bileşim düzenidir. Uzmanlar ve profesörler, dünya görüşlerini hastanede mümkün olduğunca değiştirmek üzere, üç büyük devrimci harekette sırayla çalışmaya çağrılırlar.

«Hastanenin iyi yönetilebilmesi kitlelerin denetimi zorunludur. Bunu en yapabilecek olanlar, hastaların kendileridir. Ama hastalar burada sadece geçici bir süre için bulunduklarından, onların seçimlere katılmalarına izin verilmez. Buna karşılık, Mao Zedung Dü-

şüncesini inceleme grupları kurabilirler. Bu gruplarda hastalar doktorlarla birlikte çalışır, inceleme yapar ve hastanenin işleyişinin daha da iyi bir hale getirilmesiyle ilgili tedbirler üzerinde düşünürler. Devrimci komite, hastanenin çalışması, doktorların yetenekleri ve siyasî anlayışları konusunda hastaların eleştiri ve düşüncelerini toparlayan özel bir ekip kurmuştur.

«İşçi sınıfının sağlığını koruma konusunda koruyucu tıp alanında, size belli işletmelere devam eden doktor-işçilerin oluşturduğu güvenlik ağımızdan söz etmek isterim. Bunlar bizim hastaneden ve daha başka hastanelerden giderler. İşçilere sadece hastalandıkları zaman bakmak üzere değil, asıl önemli olanı yapmak, işçilerin hastalanmalarını önlemek üzere onlarla birlikte çalışan fabrika sağlık ekibinin bir bölümünü oluştururlar. Bu doktorlar fabrikada yatıp kalkar ve en çok hangi hastalıkların görüldüğünü incelerler. Yaptıkları incelemelerin sonuçlarını gözden geçirirler. Bu sonuçları çözümlerler ve sonra da koruyucu tedbirleri alırlar. Böyle bir çalışma büroda yapılamaz. Bu doktorların fabrikada yaşamaları gerekir. Mesela, bir kimyasal maddeler fabrikasında üretim sırasında zararlı dumanlar çıkar. Bu fabrikada yaşadığı için pratik bir tecrübeye sahip olan doktor zehirli gazların yok edilmesi için yapılması gerekeni kesin olarak bilir. Ayrıca fabrikada olduğu için de gazın ne ölçüde zararsız duruma getirilmiş olduğunu tam olarak saptayabilir.

«Koruyucu tıp alanındaki çalışmanın başka bir biçimi de, fabrika donatımlarını iyileştirmekle kalmayıp kazalarla sonuçlanan iş hızını azaltmaktır. Fabrikalarda doktorların kendileri tarafından kurulmuş tıbbî korunum ağı sayesinde hasta sayısıyla birlikte sanayi kazalarının sayısı da düşmüştür. İş kazasına uğrayanların hepsi bu hastaneye getirilir. İşçi-doktorların uygula-

dığı gözetim sonucu bunların sayısının günden güne azaldığını söylemek mümkündür.

«Tıp öğrencilerinin staj bursları bakımından hastanemiz Şanghay 1 Nolu Tıp Enstitüsüne bağlıdır. Öğrenciler buraya temel ilkeleri öğrenmeye gelirler. Ama bu yetmez. Bilgilerini derinleştirmeleri için fabrikalara ve köylük bölgelere gönderilirler. Bu öğrenciler henüz çok genç oldukları halde, gördükleri pratik onların kusursuz ve isabetli teşhiste bulunmalarını sağlar. Tıp öğrencileri bizim 'açık öğretim' adını verdiğimiz bir tür staj görürler. Bir öğrencinin bir hastanede, insanların en çok yakalandıkları ve aslında bir klinikte tedavi edilebilecek en yaygın hastalık türlerine ilişkin bilgi edinmesi zordur. Bu yüzden, en çok rastlanan ve en basit hastalıklarla uğraşmak için yeteneklerini kullanabilecekleri yerler oralarıdır.

«Tıp araştırmasının kendisi de sadece laboratuvarlarda yapılmaz. Tabandaki birimlerde de yapılır. Bu hastanede iyi araştırmalar yapabiliyoruz. Ama tıp enstitülerinin müdürleri de kliniklere gidip hangi tıbbî araştırmanın yapılması gerektiğini öğrenmek amacıyla yüzlerce vaka malzemesi topluyorlar. Bunlardan en değerli dersleri çıkarıyorlar.

«Bilim adamları —sizin deyiminizle, 'bilimin ışık saçıcıları'— ile sıradan doktorlar, hemşireler ve hastane personeli arasındaki ilişkiler, yoldaşça ilişkilerdir. Doktor ile hemşire arasında eşit bir ilişki vardır. Tek ayrılıkları, tecrübelerinin aynı olmamasıdır. Bilginler bile laboratuvarlarda ya da ameliyathanelerde saklanacak değerli biblolar olarak görülmezler; onların bilimi halkın malıdır. Bilim, başkalarıyla olan bağlar, halkla işbirliği sayesinde zenginleşir. Bizim için büyük önem taşıyan tıp araştırması, görevlerin büyük doktorlarla küçükler arasında bölüşülmesi demek değildir,

görevlerin çevreye yayılması demektir. Herkes tek bir amaç uğrunda çalışmaktadır: Devrim. Maaş konusunda, maaşlar arasındaki farkları sınırlandırmayı, çeşitli vasıflılıklar arasındaki uçurumları tümüyle ortadan kaldıramasak bile, azaltmayı hedef alan mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketinin içindeyiz. Maaşların yeniden belirlenmesi süreci ülkenin her köşesinde sürmektedir.

«Batı tıbbıyla Çin tıbbının bütünleştirilmesi, Mao'nun çok büyük bir başarıyla uyguladığımız eşsiz düşüncelerinden biridir. Gerek Batı tıbbında, gerekse Çin tıbbında tedavi konusunda hem son derece olumlu yanlar, hem de yetersizlikler vardır. Sözgelimi, geleneksel Çin tedavileri Çin tıbbının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır, ama bazı bakımlardan bilimsel olmaktan uzaktırlar. Öte yandan Batı tıbbı modern bir bilim olarak gelişmiştir, ama aynı zamanda metafizik yanları vardır. Tıpta diyalektik materyalizm ile metafizik her zaman kıyasıya bir mücadele içindedir. Bizim metafizik bakış açısıyla çalışan burjuva tıp otoritelerimiz kendi tıbbî deneylerini ve yazılarını değişmez doğrular olarak kabul ederlerdi. Çoğu kez de hastalığın *tedavi olunamayacağı* sonucuna varırlardı. Oysa diyalektik materyalizm bize her şeyin hareket ve değişim içinde olduğunu öğretir. İnsan bilgisi ve bu bilginin tedavisi imkânsız görüneni değiştirme gücü durmadan gelişmektedir. İşte bizim, *kesinkes tedavisiz olan hiç bir hastalık yoktur,* dememiz bundandır.

«Kanser de mi?» diye soruyorum.

«Kanser de. Hem de kesinlikle. Kanser gibi hastalıklar, bu hastalıkların bağlı oldukları doğa yasalarını öğrendiğimiz zaman, tıpkı tıp tarihi boyunca bütün öbür hastalıklarda da olduğu gibi, tedavi edileceklerdir. Bizim izleyeceğimiz ilke, Mao'nun öğrettiği ilke-

dir: «Objektif gerçeklik dünyasındaki değişme hareketinin sonu yoktur, dolayısıyla insanın pratik içinde gerçeği öğrenmesinin de sonu yoktur.»

«İnsan gövdesini incelerken, onun her zaman zıtların bir birliği olduğunu düşünürüz. Gövdenin çeşitli bölümleri birbirine bağlıdır. Bunlar hem birbirlerinin karşıtıdırlar, hem de birbirlerine bağımlıdırlar. Birbirlerini karşılıklı olarak etkilerler. Gövdenin bir bölümündeki patolojik değişme, öteki bölümlerindeki ya da gövdenin tümündeki organları etkileyebilir. Gövdenin bir bütün olarak içinde bulunduğu durum, lokal patolojik değişmelerin seyrini değiştirebilir. Hastalığı teşhis ve tedavi etmemiz, ancak parçalarla bütün arasındaki ilişkileri her bakımdan diyalektik bir biçimde incelemek ve düzenlemekle mümkün olabilir.

«Sözgelimi, kırıkların iyileşmesini alalım. Batıda uygulanan yöntemlerde, kırılan organ alçıya alınarak, kemiklerin kaynaşması beklenir. Kol ya da bacak hareket ettirilemez ve bu mutlak hareketsizlik kimi zaman üç ay ya da altı ay kadar sürer. Kemik kaynayıncaya kadar çoğu kez kol eklemi kilitlenir. İşte size Batı tıbbının sınırlı yanlarından bir tanesi. Çin yöntemindeyse, kemik yerine yerleştirildikten sonra kolun üzerine kemiği tesbit için küçük tahta süyekler konulur, böylece kemik yerleşir yerleşmez hareketin başlaması sağlanır. Burada sorun, sabitleştirme ile hareket arasındaki çelişmeyi çözme sorunudur. Eskiden röntgenden yararlanmadığımız için, geleneksel hekimlikte kemiğin ne şekilde kırılmış olduğunu kesinlikle anlayamazdık. Sözün kısası, ilk yöntemi kullananlar, sadece kırığı tedavi ederler, eklemin çalışmasını ve gövdenin tümünü göz önüne almazlar. İkincisini kullananlar ise, bir kemiği yerine yerleştirirken sadece hareketsizliğin yararıyla yetinmez, tedavi yönteminde kemiğin bütünlüğü

ve organın işlevini tam olarak yerine getirmesinin eş zamanda yeniden sağlanmasını engelleyen kusurlara da dikkat ederler. Örneklerden sadece bir tanesidir bu. Sonuç nedir? Kırıkların tedavisinde Çinli doktor-işçiler hem Batı tıbbının, hem de geleneksel Çin tıbbının olumlu yanlarından yararlanırlar ve kırığı süyeklerle tesbit ederler. Bu da, zıtların birliğiyle, 'pasif'le 'aktif'in, parça ile bütünün birliğiyle sonuçlanır.»

«Çinli doktorlar, Profesör Christian Barnard'ın kalp nakli çalışmaları konusunda ne düşünüyorlar acaba?»

«Bu konuda bir sürü makale okuduk. Dr. Barnard'ın yaptığı, teknik açıdan zor bir iş değildir. Ama kullanılan yöntem de verimli bir yöntem değildir, çünkü biyolojik olarak ölmüş bir kimsede sağlıklı bir kalp bulmak çok zordur. Bir insandan başka bir insana organ naklinin olanakları konusunda pek çok şey söyleyebilirdik; ama Dr. Barnard'ın ameliyatını yapmanız için canlı bir kalp bulmanız gerekir. Nitekim Dr. Barnard da ölmemiş bir insanın kalbini almıştır. Oysa bir kalp durduktan yirmi dakika sonra yeniden atmaya başlayabilir, bu yüzden bizim yasalarımız böyle bir şeyi yasaklamaktadır.»

Hepsi anlamlı anlamlı gülüşüyorlar.

«Organ nakillerinde alıcı da, verici de hep kara derililer ya da melezler,» diyorum. Doktorlar bunu çok iyi biliyorlar ve yetmiş üçlük yaşlı doktor başını sallayarak sözlerimi onaylıyor.

«Şimdi akupünktürden söz edelim. Bu konuyu ayrıntılı olarak inceleyen herkesin bildiği gibi, akupünktür sadece Çin'de değil, bütün dünyada tıp biliminin çok eski bir geleneğidir. Biz, Liu Şao-çi sağlık alanına revizyonist bir çizgi getirmek istedi derken, onun geleneksel Çin yöntemlerinin bilimsel bir değer taşımadığını ileri sürdüğünü söylemek istiyoruz. Daha devrimden

önde bile, aküpünktür, Guomindang gericileri tarafından nerdeyse bütünüyle ortadan kaldırılmıştı. Mao'nun, geleneksel Çin tıbbının zengin mirasının derinliklerine inmemiz yolundaki çağrısına uyarak aküpünktürü inceledik ve iyi sonuçlar aldık. Halk Kurtuluş Ordusu aküpünktürle sağırları iyileştirdi. Aküpünktürle felç hastalıkları bile tedavi edilmiş, bu alanda da ilerlemeler sağlanmıştır. Bu merkezlerden birini gezmek isteyeceğinizi sanıyorum.

«Yeni ilaçlar yapıp yapmadığımızı sordunuz. Yanık tedavisinde, Şanghay Sanayi Sergisinde görmüş olduğunuz yeni tipte bir antibiyotik geliştirdik. Çalışmalarımızı yanığın yeşil cerahat salgılayan bölümünde yoğunlaştırdık ve bu cerahati yok eden yeni bir antibiyotik geliştirdik. Üniversitenin desteğiyle ortaya çıkarılan bu antibiyotik Fukien'deki küçük bir fabrikada yapıldı. Gövdesinin yüzde doksanı yanmış olan bir kadında olağanüstü sonuçlar alındı.

«Aynı zamanda bilim üretim yöntemlerinin ilaç üretimine uygulanmasında ve geleneksel Çin farmakolojisinin yetkinleştirilmesinde de başarılı sonuçlar elde etmiş bulunuyoruz. Bu alanda da bitkilerden yeni yeni ilaçlar elde edildi. Şimdi çok ucuza satılan yepyeni bir ilacımız var. Bu ilaç, çocuklarda çok sık rastlanan toksik hazımsızlığa bire bir. Çocuk hastalıkları servisinde çalışan doktorlar, mahalli tecrübelerden yararlanmak amacıyla en uzak bölgelerdeki ve eyaletlerdeki hastaneleri ve araştırma enstitülerini dolaştılar. Bu hastalığın tedavisinde mahalli olarak kullanılan iki yüz ilaç tarifi derlediler. Modern bilimsel bilgi ve yöntemleri uygulayarak, bir sürü bitkiyi inceleyip tahlil ederek, polmiksin antibiyotiklerinden çok daha etkili birkaç bitki bulmayı başardılar ve bu bitkilerden sıvı ya da toz özler elde ettiler. Sözkonusu bitkileri bulmak çok

kolaydır. Bunlardan yaptığımız ilaçlar hem çok ucuza mal olmakta, hem de bunların olumsuz yan etkisi olmamaktadır.»

«Peki, kanser araştırmaları ne durumda? Bütün tıp merkezlerinde kanser tedavisinde denenecek ilaçlar için bitkileri inceleyen, mahalli ilaç tarifleri hazırlayan kimselere rastladım. Sizin, Amerika'da bitki özlerinden elde edilen vinikristin ve vinblastin ile bazı sonuçların alındığı yolu izlemekte olduğunuz kanısındayım. Sizin, doğanın bir bütün olduğunu, bitki yiyerek geliştiğimizi ve bir tedaviye hem dış dünyayı, hem de iç dünyayı araştırarak yaklaşmanın mümkün olduğunu ileri sürdüğünüz kanısındayım.»

«Kanser konusunda izlediğimiz araştırma yollarından biri de, tıpkı yüzlerce mahalli bölgede bitkilerle yapılan deneylere benzemektedir,» diye cevap veriyor doktor. «Bu bakımdan geleneksel Çin farmakolojisi değerli bir temel oluşturmaktadır.

«Doğum kontroluyla ilgili bir soru daha sormuştunuz. Partimiz ve devletimiz bu soruna büyük önem vermektedir. Doğum kantrolu çalışması çeşitli bölgelerde uygulanmaktadır. (1) Her şeyden önce, sosyalizmin inşasında kitlelerin bu zorunluğun bilincine varması için, hayatın bu yönünün taşıdığı öneme halkı inandırabilecek, siyasî propagandaya dayalı bir ideolojik eğitim çalışması yapılmaktadır. Kimseye bir şeyi zorla kabul ettirmiyoruz. Ama doğum kontrolunun öneminin tartışılması çalışmasını sık sık ele alıyoruz. Kurslar düzenliyor, konferanslar veriyoruz. Her fabrika ve komün üretim ekibinde bu sorunu tartışma görevini üstlenmiş bir grup vardır; gebeliği önleyici yöntemlerin gerekli bütün açıklamalarını yapabilecek doktorlar bulunmaktadır. (2) Gebeliği önleyen bütün yolları, mesela sizin deyiminizle Hapı geliştirdik. Ayrıca, çocuk aldırmayla ilgili bütün

ameliyatlar uzun zamandır yasallaştırılmış bulunmaktadır. Ama bu alanda daha da derinlere inmek istiyoruz. Mesela, ilaç yapan kurumlarımızdaki doktor ve işçiler, öteki ülkelerdeki gebeliği önleyici ilaçlarda bulunduğu söylenen olumsuz yan etkileri olmayan yeni bir ilaç üstünde çalışıyorlar.

«Doktor olarak köylere, köylü ailelerin evlerine gittiğimizde durumu onlara anlatıyoruz. O zaman köylülerin doktora güvenip onun öğütlerini kabullenmeleri kolaylaşıyor. Çıplak ayaklı hekimlerin başlıca görevlerinden biri de şu: Köylük bölgelerde çalışan doktorlar, çocuk istemeyen köylü kadınlara, mahalli tıp merkezlerinde yapılması mümkün olmayan durumlarda kadının kendi evinde kürtaj yaparlar.

«İsterseniz, biraz daha söz edelim çıplak ayaklı hekimlerden. Bizim temel uğraşlarımızdan bir tanesi de, çıplak ayaklı hekimleri yetiştirmektir. Halk komünlerinin temel bir sağlık sistemi oluşturmalarına yardım ediyoruz. Doktor Ling size bu konuyla ilgili bütün istatistikleri verdi. Çıplak ayaklı hekimleri şöyle eğitiyoruz: Komünün her üretim ekibinde belli sayıda, bir, iki ya da daha fazla çıplak ayaklı hekim bulunması gerekiyor. Bunlar komündeki çalışmalarını terketmiyorlar, sadece zamanlarını tıp çalışması ile toprak çalışması arasında bölüştürüyorlar. Bir doktorun çalışmasının öteki insanların çalışmalarından büsbütün farklı olmadığının canlı kanıtıdır çıplak ayaklı hekimler. Genellikle yirmi beş yaşlarındadırlar ve yoksul köylü kökenlidirler. Yılda 250-300 yuan kazanırlar. Bunun 100 yuan'ı tarım çalışmasından gelir, geri kalanı ise kömünden aldıkları ücrettir. Bir çıplak ayaklı hekimin ücret düzeyi, köylük bölgede çalışan bir kol emekçisinin ücret düzeyindedir. Bu gençler hızlı ve basit kurslarda yetiştirilir. Artık çok ciddi olmayan hastalıkların üstesinden gelebil-

mektedirler. Tabii bu da, bu hastalıklardan birine yakalanan bir köylünün kendi köyünde tedavi olabilmesi demektir. Eğer komünün bir hastanesi varsa, aynı şey ameliyatlar için de sözkonusudur. Bu ameliyatlar köylük bölgelerde yardımcı olan cerrahlar tarafından yapılır. Çıplak ayaklı hekimler bu cerrahlara yardım eder. Çıplak ayaklı hekimler aynı zamanda bitkisel ilaçlar da yaparlar. Bazı komünlerde kabızlık, yanık, mide ağrısı, ishal, vb. gibi şikayetleri olan kimselerin tedavisinde kullanılabilecek bin çeşit bitki derlenmiştir. Bu, ülke hesabına çok büyük tasarruftur ve köylülere dolaysız bir yardım şeklidir. Çin'de sağlık bakımı tümüyle parasız olduğu halde, eğer çıplak ayaklı hekimler kendileri imal ettikleri için kendi eczanelerinde bulunan ilaçları verebilirlerse, komünün kendisi de büyük ekonomik yarar sağlar. Barsak enfeksiyonları için genellikle antibiyotiklere gerek vardır. Ama bu komünde dağ yamaçlarında bir bitki buldular. Bu karışımı kaynatıp içmek, had barsak enfeksiyonlarının bazı türlerine çok iyi geldi. Çıplak ayaklı hekimlerin bu çalışmaları sayesinde temel bir sağlık sistemine sahip olduk. Üniversitenin bir doktoru yetiştirmesi yıllar alır, ama bizim bir çıplak ayaklı hekimi yetiştirmemiz birkaç ay sürüyor. Sonra kendisi pratik deneylerden öğrenmeye başlıyor.»

Bizimle konuşan hastane görevlileriyle birlikte koğuşları geziyoruz. Her koğuşun kapısında bir karatahta. Üstünde şunlar yazılı: «İtalyan dostlarımız, hoşgeldiniz» Koğuşlar basit ve sade. Lüksten eser yok. Ayrıca gereçler sadece tıbbın iyi uygulanması için zorunlu olan şeylerden meydana geliyor, fazlası yok. Felçliler koğuşunda birçok gençle karşılaşıyoruz. Belden aşağısı tutmayan bir delikanlı —köylük bölgeye çalışmaya giden bir aydın— yeni yeni ayağa kalkabil-

miş, ilk adımlarını önümüzde atıyor. «Kuzeydoğu cephesi»nde yaralanan bir başkası daha var. O da kalkıyor, koltuk değneğiyle seke seke yürüyor. Sonra küçük kızıl kitabını sallayarak bağırıyor: «Mao *çuhsi vansui.*» Doktorlardan biri, birçok hasta için belirleyici olan iç nedendir, diye açıklamada bulunuyor bana. Felç tedavisinde, Batı tıbbından olduğu kadar akûpünktürden de yararlanıyorlar. Dostumuz Van, hariciye koğuşunda bal gibi «tedavisi imkansız» denebilecek bir işçinin yanına götürüyor bizi. İşçinin dokuz ağır yarası var. Gövdesinin yüzde otuzu yanık içinde. Beyninde de kan tümörü varmış. Doktorlar, baştan aşağı bir yaradan oluşan bu insan gövdesi üzerinde altı ay çalışmışlar. Şimdi artık işçiyi tedavi etmiş olduklarını söylüyorlar. Komodinin üzerinde alçıdan yapılmış küçük bir Mao büstü, küçük kızıl kitap, bir süt kutusu ve birkaç muz görülüyor.

Çocuklarla ilgili başka bir cerrahi bölümünde, kolunda dölüt başı büyüklüğünde bir ur bulunan bir çocuk yatıyor. Eskiden olsa, çocuğun kolunu keserlerdi herhalde. Bir işçi çocuğu tek kolla ne yapar? «Hastalıklı kısmı kesip attık. Kolu yeniden birleştirdik. Kol şimdi daha kısa tabii, ama gene de bütün işlevlerini yerine getiriyor.» Çocukla el sıkışarak bunu sınamamızı söylüyorlar. Çocuk elimizi sıkıyor ve «Mao'nun doktorlarına minnettarım,» diyor. Bize, aynı şekilde tedavi edilen, bir kolları öbüründen kısa dört çocuğun fotoğraflarını gösteriyorlar.

«Kesilen kolları daha yukarıdan yeniden birleştirebiliyoruz. Bir köylü dirseğinden aşağısının bir bölümünü yitirmişti, elini daha yukarıdan yeniden birleştirdik. En belirgin başarıyı, bu organ ekleme alanında elde ediyoruz. Sadece tümüyle kopmuş kolları değil, tohum ayıklama makinasında kopan parmakları, tren altında

kesilen bacakları, kablolara takılan kolları, delgilerde kopan elleri de yerine takıyoruz. Son derece özel bir örnek de, çok yüksek teknik düzeyde ameliyatları gerektiren parmak dikilmesidir. Aynı zamanda, organ buz içinde korunacak olursa, bir kısmı kesik organı yirmi dört saat sonra, tümüyle kopmuş bir organı da kırk sekiz saat sonra kurtarma olanağına sahibiz. Geçenlerde hastanemizde, kolu yirmi dört saat önce kopmuş olan bir hasta tedavi edildi. Adam buraya gelinceye kadar, kolu bir buz torbası içinde muhafaza olunmuştu. Biz de kolu düşük ısıda tutmaya ve bütün tedavi süresince lokal olarak beslemeye devam ettik. Üç gün sonra kol gittikçe daha fazla hareket yeteneği kazandı. Ameliyat başarılı olmuştu.»

Doktorlar bizi nezaketle kapıya kadar uğurluyorlar. Birinci sınıf bir ekip bu. Mükemmel bir okul. İşçi şöyle diyor:

«İtalya ile Çin arasında diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmuş olduğu şu sırada belki de aramızda daha sıkı bir bilgi alışverişi, Batı tıbbıyla Çin tıbbı arasında tecrübe değiştokuşu olacaktır.»

«Öyle,» diye karşılık veriyorum. «İtalya'da akupünktüre büyük ilgi duyuluyor.»

Ardından genç işçi yoldaşa soruyorum: «Propaganda ekibiyle bu hastaneye gelmeden önce ne iş yapardınız? Nereden geldiniz?»

«Bir başım atelyesinde çalışıyordum,» diyor, «ilkokullar için kitap basardık.»

Doktorlar, ellerinde küçük kızıl kitapları, sıralanıp bizi uğurluyorlar. Yetmiş üçlük ihtiyar profesör de aralarında. Uzun titrek elleriyle küçük kitabı sallıyor. Gözlüklerinin arkasından gözleri parlıyor, ayaklarının üzerinde duramaz görünüyor. «Gençleştim,» demişti. İyi ama, ya eskiden nasıldı? Karşılaştırma yapmama im-

kân yok. Dalıp fotoğraf çekmeyi unutuyorum. O denli heyecanlıyım. Otomobilde dostum Cao'ya, «İhtiyar profesörün yaptığı gibi, insanların geçmişteki davranışlarını eleştirmelerini dinlemek, kimi zaman acı geliyor bana,» diyorum.

Cao, «Yabancı dostların önünde de olsa, bu onlar için zor bir şey değil,» diyor. «Başlangıçta kuşkusuz bu özeleştiri zordu. Kendinden genç arkadaşların önünde zayıf yanlarını ve eksikliklerini itiraf etmek bir doktor için düşünülemeyecek bir şeydi: Hattâ yabancılara anlatmaktan da daha güçtü. Şimdi ise durum başka. Onlar kendilerinden doğal bir şekilde söz ediyorlar. Kalpleri açılmıştır.»

Köydeki Bir Hastanede Dikilmiş Parmaklar

Tarlaların ortasında yükselen hastaneyi görmek bazan benim için yeni bir şey oluyor. Bu hastanenin doktoru, Lu adlı bir kadın yoldaş. Çok ağırbaşlı giyinmiş; boynunda bir atkı. Hastanede yirmi yatak ve çeşitli uzmanlık kollarında çalışan otuz doktor var. Burası, komünün 326 tugayının sağlık ekiplerini yöneten sağlık merkezi. 1958'de komünle birlikte doğan bu hastane, revizyonist çizgiyi izleyen doktorlar köylük bölgelerdeki köylülere bakmanın yararsız olduğunu sandıkları için, 1962'de hemen hemen terkedilmiş durumdaydı. Onlar, tedavi olmak için şehirlere gitmenin köylüler için çok kolay bir şey olduğunu sanıyorlardı.

«Bununla birlikte, doktorlar dünya görüşlerini değiştirdiler,» diyor doktor kadın. «Yüz kadar çıplak ayaklı hekim yetiştirildi ve Kültür Devriminden bu yana ilk kez bu komünde bir ameliyathaneye sahip olduk. Yoksul köylüler için inanılmayacak olan, eskiden şe-

hirlerdeki kliniklerde yapılabilen ameliyatları, midenin alınması, kol ve ayakların yerine dikilmesi gibi ameliyatları burada yapabilmemizdir.»

Bir sıranın baş tarafında oturan bir köylü, elini havaya kaldırıyor; parmakları kıvrık ve püro gibi kahverengi.

«Benim elim elektrikli tırpanda kesildi, parmaklarım yere düşmüştü,» diyor köylü. «Merkeze kanamayı durdurmak için gittim. Şehirden henüz gelmiş bulunan doktorlar tarlada parmaklarımı aramaya gittiler. Onları buldular, buza yatırdılar. Sonra uzun ve titiz bir ameliyat yaptılar. Parmaklarımı yeniden diktiler. Bu kaza eski toplumda başıma gelmiş olsaydı, parmaklarıma yeniden kavuşamazdım. Parmaklarıma bugün yeniden sahip olmuşsam, Mao ile Komünist Partisinin sayesindedir.»

Başka biri, «Ben eski toplumda bir kömür madeninde çalışırdım,» diyor. «Kimse ilgilenmediği için yüzlerce yoldaşımın madenden ölü çıktığını gördüm. Bakın, benim bir ayağım öbüründen kısa; çünkü madende bir vargelin altında kalmıştım, hem de kimse benim için kılını kıpırdatmamıştı.»

Ayağa kalkıyor, bir ayağının öbüründen kısa olduğunu görüyoruz.

Dört parmağı yerine dikilen köylü bu parmakları oynatabildiğini bize gösteriyor; hayretten açılmış gözlerimizin önünde parmaklarını kımıldatıyor.

Bu kez de yirmisinde bir genç kız yaklaşıyor. Herkes kızı sevgiyle selâmlıyor. Köylüler onu gururla seyrediyorlar. Hafif kımıldayınca sırtına çarpan bir saç örgüsü var. Adım atışı danseder gibi. Bir zamanlar tahta ayağı varmış.

«Bu kız da burada ameliyat edildi,» diyor doktor.

«Kas kirişlerini uzatmak için yapılan ameliyat başarılı oldu. Artık omuzlarında 25 kiloluk yük taşıyabiliyor.»

Köylü, «Bu memlekette onun ve benim geçirdiğimiz ameliyatlar büyük şehir hastanelerinin dışında hiç bir yerde yapılmamıştı. Bunların köylük bölgelerde yapılabileceği hiçbirimizin aklının köşesinden geçmezdi. Bunların hepsini Mao Zedung Düşüncesine borçluyuz.»

Köylünün söyledikleri, genellikle ağzı kalabalık Batı kuşkuculuğunun hedef aldığı Çinliye özgü belli bir sınıflandırmayı açıklığa kavuşturabilir. Sözgelimi, Çinliler iyileştirilmesi olanaksız sayılan bir vakada, ancak ilkel aletlerden yararlanarak, buna karşılık Mao Zedung Düşüncesinin yolgöstericiliğiyle elli kiloluk bir tümörü çıkarmayı başardıklarını; Tibet'teki bir dağ üzerinde, 4.800 metre yükseklikte, karlar arasında 17 kilo ağırlığında bir ekinokoküs kistini ameliyat etmiş olduklarını gördüklerini söyledikleri zaman, bu tür konuşmayı anlamanız gerekir. Bunlar tanrı mucizesi değildir.

Mao Zedung Düşüncesi sayesinde deyimi ne anlama gelir? Burada bu, tıbbın ademimerkezileştirilmesi sayesinde anlamına gelir. Bu sayede doktorlar en uzak yerlere gitmiş, yüksek yaylalarda, sınır bölgelerinde, adalarda yitirilmiş sayılan, iyileşmesi olanaksız diye düşünülen insanları iyileştirmek için bulabildikleri her araçtan yararlanarak, en ilkel aletleri kullanarak maharetlerini ortaya koymuşlardır. Gerçekten de bu muazzam ademimerkeziyetçiliğin temelini oluşturan doktorlar, savaş cephesinde ölüme mahkûm insanları kurtarmaya çalışan doktorlar gibidirler.

Kanton Komünü hastanesinin bitkilerden çıkarılan ilaçlarla uğraşan bir araştırma servisi vardır. Mao'

nun çağrısından sonra geleneksel ilaçların yapımı büyük atılım kazanmıştır, üstelik bu ilaçlar pahalı da değildir. Doktor anlatıyor:

«Tıbbî bitkiler her yerde muhafaza edilebilir ve bulundukları yerlerde hazırlanabilir. Bunlar çok yaygın bulunurlar, savaşta bile zarar görmesi mümkün olmayan mediko-farmakotik bir rezerv oluştururlar. Tıp konusunda, savaş ya da doğal afet durumlarında, halkın yararına hareket edebilecek tarzda hazırlanmamız gerektiği unutulmamalıdır.»

İlaçlar hemen hemen hiç bir şey tutmaz: Grip, içkanama, apandisit iltihabı, vb. ile savaşmak üzere 5 ya da 10 fen. Bu hastane merkezinde araştırma servisi, kanserin bitkilerle tedavisine ilişkin deneylerde ilerlemiş durumdadır. Çok büyük bir kuru ot koleksiyonunda, tamamen sıradan şeylermiş gibi görünen kavanozlara konmuş bitkiler görüyorum. Oysa belki de bunlar modern dünya «taun»unun kökünü kazıyabilecek özellikleri taşıyorlardır içlerinde.

Gıcır gıcır ve görmüş olduklarım arasında, hatta Nanking ve Şanghay'dakilerle bile karşılaştırıldığında bile en iyi görünen bir ameliyathaneyi dolaşıyoruz. Bu ameliyathanenin bir radyoloji servisi, bir kan bankası ve reanimasyon donanımı var. Sanırım ki dünyadaki bütün köylü nüfuslar (dünyamızın az gelişmiş üçte ikisi) için en korkunç şey, tıbbî bakım ve ameliyatların, bütün öbürleri arasında bir de evden çıkıp gitmeyi ve şehre uzun bir yolculuğa zorunlu kılan bir lüks oluşudur. Şimdi Çin'de bunun tersi yapılmaya çalışılıyor. Tertemiz ve bakımlı diş servisi, bana, İtalya'da her hafta dişçiyi bekleyen köylüleri düşündürüyor. Geçmiş yıllarda Çin'in köylük bölgelerinde ne zaman doktor görürdünüz? Şimdi ise bütün doktorlar, hem de profesörleriyle oradalar. Kuşkusuz, hepsi birden de-

ğil; Şanghay hastanesinde bize anlatıldığı gibi her biri sırası geldiği zaman geliyor. Büyük olan şey şu ki, tıbbın merkezi şehirlerden köylük bölgelere kaymaya başlamıştır.

Devrimci komitenin başkanlığını yapan köylü, «Birinci kurtuluşumuz sosyalist iktidardır,» diyor. «Ama ikincisi, kollektif tıptır, köylerdeki tıptır, yalınayak tıptır.»

Son durağımız tıbbî malzeme deposu. Kurutulmuş bitkilerle dolu kutular. Bunlardan keskin bir hoş kuku; hem acı, hem de tatlı olan bir koku yayılıyor. Depodan, ilaç yapılan laboratuvara gidiyoruz. Otlar, kökler, bitki yumakları ve kurutulmuş böcekler üzerinde kaynatılma süresi ve dozajına ilişkin ayrıntılı tarifler yazılı paketler içinde ailelere teslim olunuyor.

Aküpüntür merkezinde, çocuk felci tedavisinde uzmanlaşıyorlar.

Bakırmadeni Komünündeki Hastane

Gerçi çok fakir bir hastane, ama köylüler bu hastaneyle övünüyorlar. Her üretim tugayı için şimdiden iki-üç çıplak ayaklı hekim var. Bir doktor ve hemşire grubu da merkezdeki hastaları tedavi ediyor. Buraya şimdi birçok ameliyat için gelinebiliyor, oysa eskiden bunlar için Nanking'e gitmek zorunlu olurdu. Hastanenin otuz yatağı var; yirmi dört kişi tamgün çalışıyor. Bize hastaların odalarını, kırık dökük karyolalarını, yıpranmış yatak örtülerini ve eskimiş masalarını hiç çekinmeden gösteriyorlar. Bir yoksulluk dünyası bu, ama her şey son derece temiz. Ameliyathane, cephedeki bir sahra hastanesinin ameliyathanesini andırıyor, aletlerin ilkel bir görünümü var. İyileştirme olanakları

arttıkça, yeni tıp ve sağlık gereçleri almayı umut ediyorlar. Herkes şimdiye kadar yapmayı başardıkları, iki yıl önce imkansız olan şeylerden övünç duyuyor. Bakırmadeni komününde çıplak ayaklı hekimlerin hizmet ettiği iki yüz üretim tugayı var.

Çıplak Ayaklı Hekimler Nasıl Yetiştiriliyor

Pekin'in 50 mil ötesindeki Yemyeşil komünün seyahat merkezinde, hem çıplak ayaklı hekim, hem de eczacı olan on dokuz yaşlarında bir genç kız tarafından karşılanıyoruz. Adı Kuo Yi-siya. Değirmi yüzü, çıkık elmacık kemikleri var. İlaçların nasıl yapıldığını, köylülerin «kendi ilâçları»nı ne kadar sevdiklerini, sağlık merkezini nasıl kurduklarını aşırı bir heyecanla anlatıyor.

«Burası, Mao'nun tıp mesleğinin şehirlerden köylük bölgelere kaydırılmasına ilişkin 1965 talimatından sonra kuruldu,» diyor. «Çıplak ayaklı hekimlerin ilk çekirdeği, yoksul köylülerin çocuklarından, on altı-on yedi yaşındaki erkek çocuklardan oluşturuldu. Bunlar az eğitim görmüşlerdi; ilkokula, bilemedin ortaokula gitmişlerdi. Tarım çalışmasının yapılmadığı geceler ve kışın, şehirlerden gelmiş doktorların gözetimi altında üç yıl ders gördük. İlk yıl teori öğrendik; ikinci ve üçüncü yıllar birlikte merkeze gelip pratik yapmaya başladık. Hastalıkları önleme üzerinde çalıştık. Sağlık bilgisi ve koruyucu yöntemlerin yayılmasına hizmet ettik. Bunun yanında, en basit hastalıkları tedavi edebiliyoruz. Köylülerin çocuklarını, kadınları ve ihtiyar köylü kadınları tedavi ettik.» Kız, merkezde tedavi edilip iyileştirilen akciğer enfeksiyonlu üç yaşındaki bir çocuğun hikâyesini anlatıyor. Büyük hastaneden «iyileşmesi ola-

naksız» diye taburcu edilen yarı felçli ihtiyar kadını düşünüyorum.

Genç kız coşuyor. Mao Zedung Düşüncesinin, her türlü tembelliğin üstesinden gelinmesine olanak sağladığını, bu düşüncenin bir cesaret ve başkalarını düşünme buyruğu olduğunu söylüyor. Hastalarıyla ilişkisinin hikâyesini anlatıyor, hastalarının hareketlerini taklit ediyor: Acı çekiyor, korkuyor, kuşku duyuyor, sonra yeniden güvenini kazanıp iyileşiyor. Komündeki çıplak ayaklı hekimler ayakları artritli altmışlık bir adamı ve kan basıncı yüksek olan bir kadını tedavi etmişler.

«Merkezimizde otuz altı çıplak ayaklı hekim var. Her tugaya iki hekim düşer. Biz on sekizer kişilik iki ekibe ayrılıyoruz. İlk ekip yalnızca kadınlardan oluşur. Bunların yaşları on dokuz-otuz arasındadır. Bunlar aynı zamanda ebelik de yaparlar; gebeliği önleyen bilgileri verirler. Doğum kontrolu meselesinde kadınlara erkeklerden daha fazla kulak kabartılır. On dört erkek vardır. Hasta evlerine gideriz, çünkü merkezde yalnızca bu kadar yatak var. Hastalık söz konusu oldu mu, bir kerede altı gün kilometrelerce yol yürüyerek uzun mesafelere uzanırız. İlaç yapılacak bitki bulmak için dağlara tırmanırız. Artık ilâçları kendimiz yapabiliyor ve tıpkı kendimizi onların ve çocuklarının hizmetine vermiş olduğumuz gibi bunları da köylülere verebiliyoruz.

«Yalnızca doktorlukla uğraşan çıplak ayaklı hekim yoktur. Herkes on beş gün tıp merkezinde, on beş gün de komünün arazisinde çalışır. Amaç bunlarla herhangi türden bir revizyonizmin oluşmasını önlemektir. Sekiz bin kişiye ancak otuz altı hekim düşüyor. Bu yetmez. Şu anda dokuz kurs düzenliyoruz, merkeze de Pekin hastanesi çalışma ekibinden önemli uzmanlar geliyor. Hastanede kurs sürelerini kısalttık. Köylük bölgelerde

hızlandırılmış kurslar uyguluyoruz. Böylece bir yandan teoriyi incelemeye devam ederken, bir yandan da bu teoriyi daima pratiğe bağlıyoruz. Savaşı, savaşarak öğreniyoruz. Aküpünktür bilgimizi arttırmak için kendi üzerimizde deneyler yapıyoruz.»

Genç köylü-doktor konuşurken, kimi kolunda bebekleri, kimi gebe, merkezdeki bütün kadınlar çevreye toplanıyor. Eksik olan tek kadın, nurtopu gibi bir çocuğu yeni doğurmuş, dispanserdeki hasır üzerinde dinleniyor.

Genç kız, düşüncelerimi okuyarak, «Biz doğum kontroluna ilişkin bilgi veririz,» diyor. «Bu, ideolojiye sımsıkı bağlı olan bir bilgidir. Ailelere reçeteler götürür, onlara gebeliğe karşı iğneler yaparız. Şimdilerde en genç çiftlerin en çok iki ya da üç çocukları var.»

«Komünde kimin çıplak ayaklı hekim olacağını kimler kararlaştırır?»

«Yoksul ve aşağı-orta köylüler kendi üretim tugayları içinden birini seçerler. Seçtikleri kimseyi bildirirler. Ardından bütün tugayın üyeleri genel bir danışma toplantısı yapar ve sonunda komünün devrimci komitesi son listeyi seçer. Sonra da bu liste tugaydaki bütün köylülerin toplantısına yeniden getirilir.»

Halk Kurtuluş Ordusu ve Sağırlığın Aküpünktürle Tedavisi

Aküpünktürle yeni tedavilerin yoğun keşfi sayesinde dilsizliğin sırrının çözüldüğünü ve sağır çocukların ilk sözlerini güçbela da olsa söylediklerini gördüm. Aküpünktür binlerce yıllık bilimsel temellere dayandığı halde, Sinhva Haber Ajansı tarafından Fransızca ve

İngilizce yayınlandığı zaman Batı'da büyük bir şaşkınlık uyandıran bir haberdir bu.

Bilimsel anlamda aküpünktür nedir? Batılı doktorlar aküpünktürü sinir dokularını anestetiklerle bloke ederek ağrıyı tedavi eden ve modern tedavinin kökenini oluşturan üç bin yıllık eski yöntem bir tedavi olarak kabul ederler. Çinliler için ise aküpünktür bundan çok öte bir şeydir. Çok eski bir gelenek ve engin deneylerle ilgili bir şeydir aküpünktür. Bugün Çin'de çok yaygın olarak kullanılıyor. Bu konuda da önemli olan, kitle çizgisidir.

Sahne: Pekin'deki 3 Nolu Sağır-Dilsiz Okulu.

Oyuncular: Halk Kurtuluş Ordusunun askerleri.

Hastalar: Sağır-Dilsiz çocuklar.

Sanırım, küçük sağır-dilsizler arasında geçirdiğim bu saatlere ilişkin raporum hiç değilse Batılı doktorların, Çinlilerin palavra atmadıklarını, gerçekten bilimsel bilgi alanında haberler yayınladıklarını anlamalarına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda, aküpünktürün Halk Kurtuluş askerleri tarafından geniş çapta uygulanması sayesinde Çin'de tıp alanında her türlü hiyerarşinin kökünün kazındığını göstermeye yardımcı olacaktır. Ve son olarak, bu anlatacaklarım, bu konuda doğrudan gözleme dayanarak yazılmış ilk yazı olacaktır.

Zemin kattaki merkezin küçük bir odasına giriyoruz. Hasır iskemleler, gösterişsiz ama tertemiz bir muşamba masa örtüsü. Ev sahiplerimizle tanışıyoruz. Tang Şunşan: asker, Halk Kurtuluş Ordusu propaganda ekibinin başı; Van Çe-kuey: devrimci komite üyesi bir kadın öğretmen; Yen Nay-şa: konuşmasını okulda henüz öğrenmiş bulunan bir Kızıl Muhafız.

Okulda sağırlar ve dilsizler aküpünktürle tedavi ediliyor. İlk yıldan sonra 328 öğrenciden 315'inin işitebildiğini, 280'inin «Yaşasın Başkan Mao» diye bağırabil-

diğini ve 180'inin de «Doğu Kızıldır»ı söyleyebildiğini, Mao'nun eserlerinden cümleleri ve deyimleri söktürebildiğini anlatıyorlar bize.

«Asker ve işçi propaganda ekibi,» diye anlatıyor Tang, «okula 1968 yılında geldi ve okulu on yıldır denetimi altında tutan eski yönetimden kurtardı. Tugayla birlikte gelen bir grup doktor okulda aküpünktür uygulamaya başladı. Eskiden genç sağır-dilsizler tedavi için hastaneye gitmek zorunda kalırlardı.»

Bu yöntemi ilk hangi doktorun denediğini soruyorum.

«İlk deneyen doktor değildi,» diye cevaplıyor Tang. «Şenyang Komutanlığına bağlı Halk Kurtuluş Ordusundan bir sıhhiye eriydi. Bilir misiniz, eskiden gerçekleşmesi olanaksız bir işle karşılaştık mı, bu iş olursa *dilsizler de konuşur,* derdik. Dilsizliği aküpünktürle tedavi etmeye kalkışmak yasaktı, çünkü bu, ensedeki 'dilsizlik kapısı'na dokunmak demekti. Burada da iki çizgi ve iki sınıf arasında bir mücadeleyle karşılaştık. Liu Şao-çi'nin revizyonist çizgisini izleyen Halk Sağlığı Bakanlığı, eski Çin tıbbının en zengin mirasına sahip olan aküpünktürü reddetmiş, onun bilimsel olmayan bir zenaat olduğunu açıklamıştı. Aküpünktür ortaçağ kafasıyla uygulanıyordu. Bir yıllık bir kursta binden fazla iğne batırma noktası ve iğnelerin farklı kullanılışları öğretiliyordu. Öğrenciler tıka basa kitabî bilgiyle doldurulu yordu. Kafaları karmakarışık oluyor, hastaya dokunmaktan çekinir hale geliyorlardı. Üstelik büyük doktorlar Batılı tedavi yöntemlerine körü körüne bir bağlılık duyuyorlardı. Kimisi de aküpünktürü taşra işi sayıyor ve hiç kullanmıyordu.»

Tang Şun-şan devam ediyor:

«Biz Halk Kurtuluş Ordusu askerleri, aküpünktürü, halkın, özellikle köylülerin hastalıklarını iyileştirmek

umuduyla öğrenmiştik. Şenyang Komutanlığına bağlı askerler geleneksel Çin aküpünktürünü doktorlarla birlikte incelemeye koyuldular. Batırma noktalarının sayısını azalttık, iğneleri daha derine batırdık ve daha sonraki mesajın etkisini artırmak için iğneleri daha etkin bir biçimde kullandık. Çok sayıda iğne batırılması ve iğnelerin yarım saat kalması gereken durumlarda, tek bir iğneyi çok daha derine batırıp çok daha çabuk çektik. Mao Zedung'un öğretisini uygulayarak, *baş çelişmeyi* bulmaya çalışıyorduk: 'Herhangi bir karmaşık süreci incelerken iki ya da daha fazla çelişme vardır; biz baş çelişmeyi bulmaya çalışmalıyız. Baş çelişme bulundu muydu, bütün sorunlar kolayca çözülür.' Askerler aküpünktür yöntemlerine kendilerine uygulamaya başladılar. Çao Po-yu adlı sıhhiye eri, kendi gövdesindeki yamen noktasını bulmayı, işitme ve konuşma merkezine dokunmayı önerdi. Her zaman, yamen noktasına iğnenin az girmesinin yararsız olduğu, buna karşılık sokulursa hastanın öleceği söylenirdi. Asker yoldaş iğneyi iki buçuk santimden derine batırdı. Durakladı, devam etti, korkuyordu. Şakaklarının ve boynunun şiştiğini, boğazının kavrulduğunu hissediyordu. Gövdesi elektrik akımına kapılmışçasına sarsılıyordu. İlkin konuşma yetisini kaybedeceğini ya da ölmek üzere olduğunu sandı. Ama sonra, Mao'nun 'kararlı olun, fedakârlıktan kaçınmayın' ve 'mücadele olan yerde fedakârlık da vardır' sözlerini hatırladı ve kararını verdi. Cesaretini topladı. Yaptığı iş, halka yararlı olabilirdi. İğneyi kulağının altına dibine kadar batırdı, yamen noktasını buldu. Bundan sonra, erlerden oluşan ekipler yeni tedavi merkezleri kurmak üzere köylük bölgelere gittiler. Asker ve İşçi propaganda ekibi 1968 şubatında Pekin'deki bu okula geldi ve sağır-dilsiz çocuklar üzerinde aküpünktür tedavisi uygulamaya başladı. Ama aküpünktürü ilk önce kendi üzerimizde denedik.

«Gövdelerimiz iğnelerden delik deşik oldu. Yamen noktasına giren iğne çoğu zaman yüzümüzü öyle bir şişiriyordu ki, ağzımızı yemek yemek için bile açamaz hale geliyorduk. Ama sağırlığın tedavisi için gerekli noktayı kesin olarak bulduğumuzdan emindik. Ben kendi üzerimde yaptığım deneylerden iyice emin olana kadar çocukları aküpünktürle tedavi etmeye başlamadım. Bizler acıya katlanmalıydık, ama öğrencilerimize zorla hiç bir şey yaptırmamalıydık. 1969'un ilk aylarında ilk başarılı sonuçları almaya başladım. Sonra iyileşen çocukları yetmiş kadar köylük bölgeye götürdük. Bir zamanlar hepten sağır-dilsiz olan bu çocukların iyileştiğini gören köylüler ve askerler sevinçten gözyaşlarını tutamıyorlardı. Okuldaki propaganda ekibimiz, sadece ikisi doktor olan sekiz yoldaştan meydana gelmektedir. Ötekilerin dördü genç asker, ikisi de öğretmendir. Bir yıllık çalışmadan sonra okuldaki öğrencilerin yüzde 95'i işitmeye, yüzde 90'ı da birkaç cümle konuşmaya başladı.»

Eskiden sağır-dilsiz olan Kızıl Muhafız konuşuyor. Ama gene de şunları tane tane söylemeyi başarıyor:

«İtalyan yoldaşlar, bugün okulumuza geldiniz... Her şeyden önce, sizleri 'Yaşasın Başkan Mao' diyerek selamlarım.»

Kısa örgülü saçları var kızın. Gösterdiği çabadan dolayı heyecanlanıyor ve yüzü kıpkırmızı oluyor. Küçük kızıl kitabını alıp, bir zamanlar hiç ses çıkmayan gırtlağından hoyrat bir sesle bizlere Mao'nun bir düşüncesini okuyor. Sonra yumuşak bir sesle heceleyerek şunu ekliyor:

«Adım Yen Nay-şa. On altı yaşındayım. İki yaşında sağır-dilsiz olmuşum. Liu Şao-çi tıp alanında revizyonist bir çizgi izledi. Büyük hastaneler yoksul köylülerin, işçilerin, askerlerin ve onların çocuklarının hiz-

metinde değildi. Mao, sağırlığı ve dilsizliği tedavi etmeleri için Halk Kurtuluş Ordusu askerlerini gönderdi. Bir yıllık tedavi gördükten sonra şimdi artık işitebiliyor ve 'Yaşasın Başkan Mao' diye bağırabiliyorum.»

Genç Kızıl Muhafız, asker ve öğretmenle birlikte sağır-dilsizlerin ders ve pratik gördükleri odaya giriyoruz. Çocukların hepsinin sıraları üzerinde küçük kızıl kitaplar duruyor. Kitapların üzerinde de elleri. Gözleri hâlâ vahşi hayvanların gözlerini andırıyor, ama iyileşmez değiller artık. Küçük gözlerini faltaşı gibi açarak ayağa kalkıyor ve bizi selamlıyorlar. Öğretmenlerden biri, uzun kıvrık kirpikli, on yaşlarında ya da biraz daha büyük, yuvarlak yüzlü minik bir kıza yaklaşıyor ve bize akupünktürün pratikte nasıl yapılacağını gösteriyor. Çocuk ellerini korkmadan sıranın üstüne koyuyor. Önce sağ, sonra sol kulağını göstererek başını ellerinin üstüne dayıyor. Öğretmen bir kutu alıp içinden bir boru çıkarıyor, onun içinden de bir iğne çıkarıyor. Çocuğun kulağının arkasına bir parça pamuk koyuyor ve iğneyi yamen noktasına yarıya kadar batırıyor. Çocuk kuzu gibi sakin, hiç karşı koymuyor. Sadece uyumuş gibi gözlerini kapıyor. Yalnızca kulağın arkasında bir pembelik var. Sonra başını öbür yana çeviriyor. Öğretmen de iğneyi öbür yana batırıyor. «Hafif bir elektrik çarpmasına benzer bu,» diye açıklamada bulunuyor öğretmen. Çocuk, başı hâlâ ellerinin üzerinde, öyle bize bakıyor. Saç örgüleri lastik bantlarla tutturulmuş. Gömleğinin yakasında bir Mao rozeti. Küçük kızıl kitabı yanıbaşında. Sonunda mırıldanıyor: «Güle güle, İtalyan amca ve teyze!»

«İyileşmenin sırrı,» diyor öğretmen, «sadece yamen noktasının bulunmasında değil. Her şeyden önce, akupünktürü geniş çapta uygulayacak bir tıp personeli ordusu (en başta 'çıplak ayaklı hekimler' olmak üzere)

yaratmamız gerekiyor. Mesela, Anşan'da bir 'ev kadınları' tıp tugayına; aküpünktür yapmasını öğrenmiş, hattâ iyileşmez sayılan kalp hastalıklarını iyileştirmiş otuz altı kadına sahip bulunduklarını düşünün bir. Birçok tedavinin başarılı olmasını sağlayan, aküpünktürün geniş çapta uygulanmış olmasıdır. Aslında biz, deneylerimiz sonucunda, sağırlık ve dilsizlik konusunda her çocuğa günde bir ya da iki kere aküpünktür yapılmasının kesin önem taşıdığını saptadık. Büyük bir hastanede bir doktorun bir çocukla sık sık meşgul olabileceğini düşünmek hayaldir. Başlangıçta çocuk sadece sesleri çıkarmaya başlar. Birçok kelimeyi öğrenmesi ayrıca bir yıl alır. En güç dönemdir bu.»

Başka bir sınıfa giriyoruz. Çocuklar karatahtadaki cümleyi çığlık çığlığa sökmeye çalışıyorlar. Bir çocuğun gırtlağından ses çıkmadı mı, öğretmen onu hemen durdurup cümleyi tekrarlatıyor. Elindeki bambu sopayla, tebeşirle yazılmış Çin yazısını gösteriyor. Çin ideogramlarının altında, telâffuza yardımcı olması için Latin harfleri de yazılı.

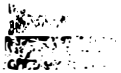
Okulun fotoğraf sergisini geziyoruz. Aynaların önünde kendi enselerine iğne batırmaya uğraşan, aküpünktür «şehit»i Halk Kurtuluş Ordusu askerleri görülüyor fotoğraflarda. Bazılarının yüzleri, Roma çeşmelerindeki oymalar kadar çarpılmış durumda. Daha sonra, askerler tarafından yetiştirilen ve köylüleri tedavi etmeye giden ilk çıplak ayaklı hekimler ekibinin fotoğraflarını görüyoruz.

Bir salona geçiyoruz. Duvarın önünde birkaç dizi eski sandalye var. Sağır-dilsiz çocuklar bize bir gösteri sunacak. Gruplar halinde içeri giriyor, koşuyor, küçük kızıl kitaplarını sallıyorlar. «Merhaba, İtalyan dostlar, hoş gelişler ola!» diye şarkı söylüyorlar. Sonra tek bir grup halinde öne çıkıyorlar; küçükler en önde, daha

Çin arpıyla şarkıya eşlik ediyorlar. Hepsi birden şöyle büyükçe olan dördü yanlarda; davullar, akordiyon ve bir şarkı tutturuyorlar: «Demir ağaç çiçeklenir, dilsizlerin dili çözülür.»

Yüzlerde gergin bir anlatım var gösterilen olağanüstü çabadan dolayı. Heceler kimi zaman patlıyor, kimi zaman da körelmiş gırtlaklarda takılıp yitiyor. Ama öbür sesler son derece doğal çıkıyor. Gırtlaktan gelen haykırışlar tiz. Bu çocukların iradeleri, kendilerine hakim oluşları ve kesin kararlılıkları, cümleleri bazan biçimsiz seslerle, bazan da açık seçik kelimelerle tam olarak söylemelerini sağlıyor. Bizim önümüzde aşağılık duygusuna kapılmadıklarını, yapabildikleri şeyi bize göstermekten gurur duyduklarını anlıyorum. Ellerinde sarı kâğıttan ayçiçekleri, büyük bir incelikle «Doğu Kızıldır» dansını yapıyorlar. Sonra kendilerine eşlik eden müziğe uyarak, gittikçe karmaşıklaşan şu şarkıyı söylüyorlar: «Vakarla alkışlarız '20 Mayıs Talimatı'nı.» Zerre kadar yorulmamış görünüyorlar. Ardından şu şarkı geliyor: «Kararlı ol, hiç bir fedakârlıktan çekinme, bütün güçlüklerin üstesinden gel.» Gözleri pırıl pırıl parlıyor. Kendilerini sakatlıklarından kendileri kurtarıyorlar.

«Bu gösteriye katılan çocukların yaşları on ile on beş arasında,» diyor öğretmen. «Bunlar bir yıldır tedavi görenler. Buraya gelmeden önce hepten dilsizdiler. Hepsi de işçi-köylü çocuğu. Doktorların yaptıkları araştırmalar, yoksulların çocuklarında rastlanan sağırlık ve dilsizlik hastalıklarının çoğu kez ta gerilere, akciğer enfeksiyonlarına, doğru dürüst tedavi edilmemiş griplere, ateşli hastalıklara, menenjitlere ya da kulak ağrılarına dayanan hastalıklar olduğunu gösterdi. Bronkiyal pnömoniye yakalanan ve o sırada doktora muayene olmayan bir köylünün beş çocuğundan birinin sağır

olduğu anlaşıldı. Şimdi bu köylü çocuğunun dili tamamen çözülmüş bulunuyor, kulağı da iyi işitiyor. Şurası kesindir ki, sağırlık ya da dilsizlik bu türden nedenlere dayandığında, tam düzelmeye çabucak ulaşabiliyoruz.»

Aküpünktürün geleneksel bir tıp bilimine dayandığını ve bunun bir büyü değil, bir bilim olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca, aküpünktüre dudak büken Batılı doktorlara şunu belirtmek gerekir: Aküpünktürde bu bilimsel yönden başka bir başka yön daha vardır; bu kitle tedavisi sırasında hasta ile asker ya da çıplak ayaklı hekim arasında doğan olağanüstü bir insan ilişkisi. Bu askerlerin kendi kendilerine iğne batırmalarıyla dalga geçenlere ne demeli bilmem! Hayır, Mao doktor değil, askerler de doktor değil. Ama gerçekte, ünlü bir uygulamayı yeniden keşfedip Çin halkına sunan bu askerler ve çıplak ayaklı hekimler Çin halkına aynı zamanda kitle çapında bir ahlâkî davranış örneği, hastalığa göğüs germeyi mümkün kılan bir tıp ahlâkı da sunuyorlar: Yüreklilik, gönlübolluk ve tedavi edenlerin tedavi edilenlere kendilerini bütünüyle adamaları.

İnsanın kendini adadığı bu kutsal yerlerden biri olan 3 Nolu Okuldaki *siyasî hava* sağır-dilsiz çocuklara hayata yeniden başlamada yardımcı oluyor, kendilerine olan güvenlerini artırıyor ve ilk heceleri söyleyebilmeleri için gerekli irade gücünü sağlıyor. Çin'e gitmek üzere yola çıkmadan kısa bir süre önce, Fransız televizyonunda Roland Neam'in *Mandy* adlı filmini görmüştüm. Bu film, burjuva ailesindeki sevgisizliğin kurbanı olan ve sonunda kendisini yalnızlıktan kurtaran basit bir doktor tarafından iyileştirilen sağır-dilsiz bir çocuğun öyküsünü anlatıyordu. Sonunda kız, «Anneciğim!» demeyi başardığında, herhalde Fransız televizyonunun

başında milyonlarca seyirci hüngür şakır ağlamaya başlıyordu. Üstelik de, bizim binlerce ölüm tacirimiz arasında insancıl bir doktor da bulunabileceği düşüncesiyle kıvanç duyduğumuz ülkelerimizde geçiyordu bu olay. Öyleyse, halk kitlelerinin bağrından doğan ve tıp diploması olmayan o doktorla aynı nitelikleri taşıyan çıplak ayaklı hekimlere burun kıvırmak ne demek oluyor?

Öğretmene, «Batıda doktorlar arasında bir değerler hiyerarşisi vardır,» diyorum. «Bürokratik ve siyasî değerlerdir bunlar. En tepede de, gözü kârdan başka bir şey görmeyen ve genellikle yeteneksiz olan 'mandarin', bencil bulunur.»

Öğretmen sadece şunu söylüyor: «Bu, burjuva diktatörlüğünün bir sonucudur; pahalı klinikleri, pahalı hastaneleri ve pahalı ilaçlarıyla küçük bir sağlık sömürücüleri zümresinin ayrıcalıklarını sürdürmelerinin sonucudur. Kapitalizmin insanlara özen göstermekte en küçük bir organik çıkarı yoktur.»

Gerçekten de, Batıda hastayla doktor arasındaki ilişki genellikle ticarî bir ilişkidir. Hasta, tıbbî bir hiyerarşi ve ideoloji tarafından, kaçınılmaz olanın, ölümün karşısında boyun eğişi tarafından yabancılaştırılmıştır. Sorumluluğu, doktorlar arasında meslek ahlâkının olmayışına yüklemek işin kolayına kaçmak olur. Aslında, doktorların birçoğu kötülüğün kökünün içinde yaşadığımız geri toplumda ve gördükleri tıp eğitiminde yattığının farkındadır. Herkes yeni bir sağlık sisteminden yanadır; ama sorunun kökeninde yatan, kapitalist sistemdir.

Malaparte'nin 1957'de Çin'den yazdığı bir mektuptan alıntı yapmak isterim. Bu mektubunda Malaparte, Çinlilerin tedavi ettikleri insanlara duydukları sevgiden söz ediyordu. Malaparte, Çungking'de hastalanmış, oradan Hankov'a, sonra Pekin'e götürülmüştü. Üç aydır Çin hastanelerinde yatmaktaydı:

Anladığıma göre, Hong Kong'daki İngilizler, Amerikalılar ve Çan Kay-şek'çi Çinliler benim durumumla ilgili epey laf etmişler. Bunu kendim istediğimi, şimdi Halk Çinine güvenmenin ne demek olduğunu öğreneceğimi, Çin'de hastalanan bir insanın ölmüş kabul edilebileceğini, Çin'de hastane falan bulunmadığını, halk sağlığına boş verildiğini, vb. söylüyorlar. Sevgili Antonietta, isterdim ki İtalya'daki bütün hastaneler Çin hastaneleri kadar modern ve teçhizatlı olsun. Tibet'in ardında, Sinkiang'daki Urumçi'de, Niguarda'nın [Milano'da] iki katı büyüklüğünde yepyeni bir hastane sitesi gördüm. Üstelik Urumçi henüz Çin'in Sinkiang Vahşi Batısının bir öncü kasabası durumunda sadece. Hastaneye bağlı, çok iyi donatılmış bir tıp ve cerrahî fakültesi, bir klinik ve biyokimya araştırma enstitüsü, vb. var. Hem de bütün bunlar Milano'nun altı mil yakınında değil, Pamir Dağının eteklerinde, Türkistan steplerinde, halkın —Kazaklar, Türkler, Kırgızlar, Uygurlar— at sırtında dolaştığı bir kasabada. Kiangsu'da, Şensi'de, Seçuan'da, her yerde son derece modern hastanelere rastladım. Sanırım, hastalığım bana sadece acı veren basit bir şey olmakla kalmayacak. Halk Çinindeki halk sağlığından sadece kulaktan dolma bilgilere değil, kendi tecrübelerime de dayanarak söz etmemi mümkün kılacak galiba.

Aramızdaki düşünce birliğini farkeder farketmez bu temkinli insanları sarıveren içtenliği dile getiren asker, başında kızıl yıldızlı kepi, bize ve çocuklara el sallıyor.

Sağır-dilsiz çocuklar, «Mao'nun eserleri güneş gi-

bidir,» diye bağırıyorlar martıların kanat çırpışını andıran bir sesle. Sonra da ekliyorlar: «Gene bekleriz, sevgili İtalyan amca ve teyze!»

Kitle Çalışması Olarak Tıp

Şanghay hastanesindeki doktor ve hastalarla yaptığımız konuşmalar, komünlere ve sağırlar için aküpünktür merkezine yaptığımız ziyaretler, Çin tıbbının bütün yönlerini açıklığa kavuşturmuyor, hattâ belki de en ilginç yönünü, uygulama ile araştırma arasındaki ilişki sorununu bile açıklığa kavuşturmuyor. Hiç şüphe yok ki, ben şu ya da bu tedavi, şu ya da bu ameliyat konusunda bir «uzman»ın varabileceği yargıya varamam. Ama gene de, yapılmış ve yapılmakta olan şeyleri görmekle, Çin yaklaşımının ana yönlerinden biri konusunda bilgi edindiğimiz kanısındayım. 500 milyon köylünün yaşadığı bu ülkede yapılmaya çalışılan şey, bilginin genelleştirilmesidir. Bu, araştırmaya zarar vermek bir yana, araştırmanın en sağlam temelini oluşturmaktadır. Bir bakıma, Çin'in izlemesi gereken *zorunlu yoldur* bu. Ama aynı zamanda bütün insanlık için *yeni bir yoldur da*. Çıplak ayaklı hekimlere ve kullandıkları «teknikler»e gülümseyebiliriz. Ama gerçekleri yadsımak mümkün mü? Bu hekimler, koruyucu tıp uygulamasını Çin'in en uzak köşelerine kadar yaygınlaştırmakta ve köylüleri gerçekten *tedavi etmektedirler*. Başka ülkelerde yapılmış olanlara bakarsak, kendine göre muazzam bir sonuçtur bu. Çıplak ayaklı hekimler, tecrübe kazandıkça, edindikleri bilgileri süzgeçten geçirdikçe, Çinlilerin dediği gibi, hem Çin hekimliğinin, hem de Batı hekimliğinin en iyi yanlarını özümleyen, yetenekli, gerçek doktorlar haline gelmektedirler. Has-

tanelerden ya da araştırma merkezlerinden köylük bölgelere çalışmaya giden doktorlar hakkında da aynı şeyleri düşünüyorum. Onlar sadece köylülere Çin toplumunun eşitlik anlayışının elle tutulur bir kanıtını götürmekle kalmıyor, aynı zamanda hayatı tanımayı, tedavi edecekleri insanları üstelik kendi dünyalarında tanımayı öğreniyorlar.

Bu yöntem sürecek mi? Bilmiyorum. Ama bu yatay gelişmenin, Çin'in dikey anlamda şaşırtıcı sonuçlar almasını sağlayacak şartları yaratacağı kanısındayım. Aynı şekilde, Çin'in nükleer teknikler alanındaki gelişmesi, teknik bilgiyi halka yayma çalışmasından ayrı düşünülemez. Ne olursa olsun, Çin tıbbının düzeyini ancak bu kitle çapında tıp uğraşı yükseltebilir.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

ŞANGHAY'A GİRİŞ

«Sosyalizm olağanüstü bir şey; yürümemesi çok yazık,» SSCB'nin başarısızlıklarından yakınan bir yoldaşımız acı bir mizahla böyle demişti. Şanghay'da ise sosyalizm yürüyor. Banliyöleri ile birlikte toplam nüfusu 11 milyona varan Çin'in en büyük limanı ve dünyanın en büyük kentlerinden biri olan bu kentte sosyalizm, hem de hiç kimsenin kendisinden bir nebze olsun kâr sızdırmasına olanak vermeden işleri tıkır tıkır yürütüyor.

Şanghay'ı kuşbakışı seyretmek için, eski günlerde Amerikalılar tarafından yapılmış bir gökdelenin tepesine çıkıyoruz. Bize İngiliz elçiliğinin ve bir zamanlar o pek ünlü «hiç bir çinli ve köpek giremez» tabelâsının asılı olduğu üç köşeli bahçenin bulunduğu yeri gösteriyorlar. Uzakta öbür gökdelenlerin arasından 1954'te kalmış olduğum Cathay Oteli yükseliyor.

Şanghaylı bir yoldaş, Yang, «Şanghay'da bir zamanlar Hong Kong'daki kadar konak bulunurdu,» diye mırıldanıyor. «Bunlar sahillerimize gelen İngilizler ve Amerikalılar tarafından yapılmıştı. Onlar için Şanghay'ın vadedilmiş bir toprak olduğu kanıtlanmıştı: Birkaç yıl içinde zengin oluvermişlerdi. Hoping Otelinin (şu bizim kaldığımız tantanalı konak) müsteciri Şang-

hay'a bir tek bavulu ile gelmiş, cebinde tek metelik yokmuş. Birkaç yıla kalmadan...»

Gökdelenin tepesinden Yang, bir zamanlar kıyıları afyon tekkeleriyle dolu Huang-pu ırmağının küçük kolunu işaret ediyor.

«Aç, işsiz kalmış Çinli oranın yolunu tutardı; bir iki nefes çekmeye kandırılır, afyonla kafayı bulunca bir çuvala konurdu. Kendisine geldiği zaman, eski kara derili köle ticaretinden pek de farklı olmayan bir şekilde kendisini başka bir kıtada hizmetçi olarak satılmış durumda bulurdu. Bağcık satar, geminin birinde aşçılık yapar, New York'ta ya da Londra'da zengin birilerinin evinde uşak olarak çalışırdı.»

Oysa Yang bunları yarım yamalak biliyor. Kanımca Batı'da olup bitenlerin, bir kimsenin yüksek mevkiini belirtmek için «onun Çinli bir aşçısı var» dediklerinin ya da beyazların hizmetinde çalışan Çinlilerin gizliden gizliye bir alay konusu, bir yığın yakışık almaz fıkra ve şaka konusu olduklarının pek farkında değil.

Şimdiki Denizciler Klübünün yerini gösteren Yang, «Orada da Çinlileri kendi yasaları uyarınca yargılayıp mahkûm eden ve kendi zindanlarında hapseden İngiliz Mahkemesi vardı,» diyor.

Şanghay, eski günlerin Sodom ile Gomore'sinin ta kendisiydi: Sekiz yüz genelev dünyanın en büyük genelev mahallesini oluştururdu. Çalınmış eşya alıcılarının, karaborsacıların, uluslararası katillerin, muhabbet tellâllarının cennetiydi. Seks alemleriyle ün salmış bir şehirdi. Gene de «insanca» bir hayat uğruna mücadelenin başladığı yer burası oldu. Çan Kay-şek'in ittifak antlaşmasını bozarak *kızılları imha* emrini verdiği, 1927 yılında işçilerin korkunç bir yenilgeye uğradıkları yer de burasıydı. 1949'da Halk Kurtuluş Ordusu şehri kuşattığı ve Amerikalılar da emperyalizmin bu

son kalıntısını Formozaya sağ salim atmak üzere bekledikleri sırada, mareşalin balıkçı kıyafetine girerek açıktaki bir Çin teknesine kendisini dar attığı Huang-pu kıyısındaki sarı villayı gösteriyorlar bana.

Şanghay'da herkesin savaşçı bir geçmişi var. Çao, ilk kez olarak kendisinden, Şanghay'daki çocukluğundan, görevi Halk Kurtuluş Ordusuna silâh sağlamak olan ve Guomindang tarafından yakalanıp vahşice öldürülen komünist bir militan olan annesinden söz ediyor. Alçakgönüllülükle, «Yiğit bir kadındı,» diye ekliyor.

Şanghay, her zaman Çin'in kaderini belirlemekte kesin önem taşımıştır. Bugün bile bir bakıma 1,2 milyon işçi (yani taşıma ve hizmet görevlilerini saymazsak, Şanghay'ın işçi sınıfı) Şanghay komününün ve o komünün devrimci komitesinin mimarları haline gelince, Kültür Devriminin zaferi perçinlendi.

Şanghay-Kalküta : Çin'i Anlamak

Gözlerimizin önünde uzanan Şanghay panoraması aklımıza Lenin'in ileri görüşlü bir sözünü getiriyor: «Dünya Devriminin yolu Şanghay ile Kalküta üzerinden geçer.» Son derece doğru, ama şu anda Şanghay'dan geçmiş, Kalküta'ya ise henüz varmamış. Bugün Şanghay ile Kalküta bir bakıma bizi Avrupamerkezciliğimizin neden olduğu cehaletten kurtaracak, Asya'yı, dolayısıyla da Çin'i anlamamızı sağlayacak bir alfabenin ilk harfleridir. Çin'i anlamak için, insanın öbür Asya'yı —pislik ve tütsü karışımı rayihalarıyla, dehşet dolu gözleri, mide bulandırıcı çürümesiyle Hindistan'ın kokusunu— tanıması gerek. Ben Hindistan'ı ışıktan yoksun, zifiri karanlıkta yaşayan, yolunu el yordamıyla bulan gölge bir halkın yaşadığı bir ülke olarak hatırlıyorum.

Hindistan'da çökük gözlerini mor halkalar çevirmiş küçük çocuklar, yaralarını, kesik kol ve bacaklarını gözünüze soka soka ayaklarınıza yapışırlar. Bunlar pişkin dilencilerdir. Cüzamlı, kör ve sakatlardan oluşan kalabalıklar, sizi kokmuş et, aç gözlülük, mistik nevroz, miskin bir sofuluk çemberi ortasında hapseder. Bunlar kaldırımların üzerinde uyurlar. Kalküta kentinin en dış kesimlerine kadar yayılmışlardır. Ortalama yirmi yedi yaşında ölüp giderler. Benares'i, toz toprak içindeki o vurdum duymaz din adamlarını, akla gelebilecek her türlü hastalığın tebelleş olduğu Ganj'a uzanan bozkırlarda yatıp ölümünü bekleyen kataleptik insanları, yanan cenaze odunlarını, tapınaklara girip çıkan kutsal inekleri, kuleleri dolduran, çürüyen cesetlerle beslenen akbabaların havalanırken oradan geçen tedbirsiz kimselerin üzerine parça parça etler düşürdüğü Parsee mezarlıklarını hatırlıyorum. Çin'in gücünü gerçekten anlamak istiyorsanız, bir zamanlar Kalküta kadar feci bir şehir olan Şanghay gibi kentlerin kökenini anlamak istiyorsanız, bütün bunların hatırlanması gerek diye düşünüyorum. Gandhi Hindistan'da, içinde yaşadıkları sefaletten kurtarmak istediği bu inançlılar nüfusunun peygamberi olarak kabul edilmişti. Başaramadı; bugün bile adından söz edilmesi Hint halkını bir araya toplamaya yeter. Çinliler için —«Mao kültü» bu şekilde açıklanabilir— başkan, halkı kurtarmak için gelmiş bir mesihtir. Ama herhangi bir metafizik umudun aksine o, bu halkı elde silâh, tarihteki en uzun devrimden, geçirerek, zaferden zafere ulaştırarak kurtardı; «siyasî iktidar silâhın namlusundan doğar.» Bu devrimlerden sonuncusu olan Kültür Devrimi, gelecekteki uzun bir devrimler dizisinin sonuncusu değil, ilki olacaktı.

Mao'nun saygınlığı, Batılı bir devlet başkanı için

düşünülemeyecek bir şeydir. İyi ama, bu konuda bu derece şok etkisi yapan şey nedir? Kuşku yok ki, Mao Zedung Düşüncesini yayma biçimleri bizim alışkanlıklarımıza karşıt düşüyor, oysa niçin başka biçimler de olmasın? Ayrıca, bu «kült» özünde nedir? Yalnızca bitirilmiş bir iş için duyulan saygı değildir (Nehru ya da Gandhi örneğinde buna kimse şaşmazdı); bu Marksizm - Leninizmi kitlelerin benimseyebilmeleri için yayma girişimidir. Sosyalizme doğru ilerleyeceklerse, kitleler bunu benimsemek zorundadırlar. Benim ülkemde bu kült, Stalincilik ile eş tutulmaktadır. Oysa, büsbütün ayrı bir şeydir. Kitleleri ideoloji ile silâhlandırma, Stalinci uygulamanın tam antitezidir: Stalin'den yapılan alıntılar, kitlelerin devlet aygıtı tarafından ideolojik baskı altında tutulmasında kullanılıyordu. Oysa Mao Zedung Düşüncesi onlara «isyan etmenin haklı bir şey olduğunu» öğretir ve onlara hatalar yapsalar bile kendilerini ifade etme özgürlüğünü verir. Hindistan'ın şekilsiz ve özelliksiz, mütevekkil halkı ile, insan enerjisi selinden infilâk halindeki bu Çin arasındaki karşıtlık, yalnızca sosyalizmin su götürmez üstünlüğünü anlamaya değil, halkın değişmesini, Şanghay gibi insanlık tortularının muazzam bir öncü haline dönüşmelerini de anlamaya olanak sağlıyor. Açıkça anlaşılması gereken şey şudur: Bu devrim Marksizm-Leninizmi, Mao Zedung Düşüncesini özümleterek harekete geçirmiştir kitleleri. Bu «kült», devrimci teorinin sürekli pratiğe uygulamasından başka bir şey değildir.

Huang-pu'da Hayat

Penceremizden Huang-pu'daki nehir trafiğini seyrediyoruz. Burası her türlü geminin, 10 bin tonluk vapur-

ların, çift yelkenli Çin teknelerinin, küçük gemilerin ve yelkenlerine aziz resimleri yerine Mao portreleri asılmış, kadınların yönettiği küçük kayıkların gelip geçtiği geniş bir atardamardır. Geceleri mavi, kadife perdelerden sızan, esrarlı sis düdüğünün kesik sesleriyle uyanıyoruz. Huang-pu'nun panoraması, özellikle liman yöneticisinin gözetleme kulesinin «Doğu Kızıldır»ı çalması dışında Big Ben'e benzeyen çanları çaldığı zaman Thames ve doklarını hatırlatıyor. Gene, kilometreler boyu uzayıp giden rıhtım ve kanallarıyla Amsterdam'a da benziyor. Hung-pu'dan aşağılara doğru yapılacak bir gezinti ile Şanghay'ın kesin bir tablosunu görmek hepimiz için gerekli bir şey. Liman yöneticisi emrimize süratli bir motor veriyor, nehrin Yangçe ile karıştığı yere doğru üç saatlik bir gezi yapıyoruz. Yangçe'ye kadar uzanamıyoruz, çünkü nehir-liman denize varıncaya kadar daha elli mil uzanıyor, fakat kıyılarında bulunan büyük Şanghay fabrikalarıyla —içlerinden bakıldığında dış boyutlarına oranla küçük görünen fabrikalarıyla— kıyılarındaki uzun uzun fabrika bacaları ormanıyla, bitmek tükenmek bilmeyen hangarlarıyla o cıvıl cıvıl nehir hayatının tadına varıyoruz. Rıhtımlarda ve dinlenme yerlerinden bir süre yol aldıktan sonra bu noktada genişliği bir mile, derinliği ise hemen hemen otuz kulaca ulaşmış bulunan nehri nokta nokta dolduran büyük şamandıraları görüyoruz. Kaptan bize nehir konusunda bilgi veriyor, Şanghay'ın sanayi gücünü kavramamız için gerekli can alıcı istatistikleri veriyor. Nehir, şehir merkezinden Çangçe'ye yetmiş mil, Yangçe'den denize kadar da altmış mildir. Huang-pu'la birleştiği yerde Yangçe dokuz milden daha geniştir; her gün yabancı bandıralı ortalama otuz geminin geçtiği geniş bir giriş ve boşaltma limanı vardır. Çoğu taşıma teknesi olan yelkenlilerin sayısı hemen hemen belirsiz-

dir: Bunlar komünlerden şehrin erzağını getiren ve şehirden de komünlere gerekli makinalarla yüklü ayrılan, çoğu kez motorlu teknelerin çektiği düzinelerce mavnalardır. Uzak bölgelerden Şanghay'a caddeler gibi uzanan, içinde gemilerin gidip gelebildiği bir sürü kanalın bulunduğu bu bölgeye özellikle çok uygun olan bir ulaşım biçimidir bu. Kestane renkli yelkenleri uzun, hafif bambu çubuklarla tutturulmuş küçük tekneler, rüzgâr çıkınca büyük bir hızla yol alıyorlar. Bunları yalnız donanmanın süratli motorları geçebiliyor. Liman düzlüklerinin ve fabrikaların öte yanında, büyük gemilerin balık ve çabuk bozulan daha başka besinleri boşalttıkları büyük soğuk hava depolarının görkemli çizgileri yükseliyor. Burası, belki de dünyanın en büyük nehir limanıdır.

Hoping Oteli: Yabancıların Münzevi Dünyası

Hava yağmurlu ya da sisli, nasıl olursa olsun, her sabah saat altıda başlarında bir Mao portresi ve davulla işe giderken şarkı söyleyen Şanghaylıların oluşturduğu yürüyüş kolları tarafından uyandırılıyoruz. Liman müdürlüğünün büyük saati, saat başlarını vuruyor. Birçok gece bu şehri dolduran ve rahatını kaçıran siyasî hummayı düşünür durumda uyuyamıyor, bu çanları sayıyorum. Telâşla seğirten kalabalık içinde, bazı kimseler akrobatik cimnastik cambazlıkları yapan bir çocuğun çevresinde halka olmuş, daha başkaları ise bir dazubao'nun önünde tartışmaya girişmişler. Ne yana baksan insan kalabalığı. Ardsız arasız kaynaşma halinde bir dünya. Şanghay'da en çok göze çarpan çelişme, bulunabilecek her boşluğu doldurmuş halk kalabalığı ile otellerin boşluğu arasında. Huang-pu'ya tepelerden

bakan yüksek bir yere yapılmış Hoping'de in cin top oynuyor: Yaprakları olmayan bir ağaç. Sayısız salonları karanlığa karışmış, kimsenin basmadığı halılar, kimsenin oturmadığı koltuklar, küçücük sarı ampullerle aydınlanan sonsuz koridorlar, küf kokusu. Bir bölümün odaları işçiler tarafından boyanıyor: Herhalde burayı açmaya hazırlanıyorlar. Devrim içinde devrimin zafere ulaştığı şu sıralarda belki de Çin dünya ile yüzyüze bir temasa yeniden başlayacak; siyasal bakımdan ilişkisini hiç kesmediği yabancı evrene kapılarını herhalde gene açacak, diyorum kendi kendime.

Otel soğuk, ama biz farkına varmadan ısınıyor. Her şey, yalnızca bizim istirahatimiz için sağlanmış gibi görünüyor. Cumbaları, Huang-pu'nun bir kıyısından öbürüne uzanan olağanüstü bir Şanghay görünümüne açılan en üst katta yarım daire biçimindeki yemek salonunda yalnızca dört kişiye rastlıyoruz: ikisi bir masada, öbür ikisi de başka bir masada. Yemeklerini sessiz sessiz yiyorlar, bize dosdoğru bakıp duruyorlar. Onlar da bizim gibi yabancılar. Bir keresinde Pekin'deki Japon ticaret heyetinden son derece saygılı bayın yüzünü görür gibi oluyor, ama otelin karanlık labirentleri içinde gene yitiriveriyoruz. En parlak ampuller Mao heykelinin oraya konmuş. Bu da bana Parisli bir dostumun söylediklerini anımsatıyor: «Otelde geceleri odaya tıkılıp kalmak istemediğim, okumak için daha fazla sıcaklığa ihtiyaç duyduğum geceler gider Mao heykelinin ayağı dibine otururdum.»

Anılarım beni, tantanalı ziyafetlerin verildiği, konakların yabancılarla dolup taştığı 1954 Şanghay'ına döndürüyor. Daha önce de söylemiş olduğum gibi o sıralar Cathay Otelinde kalıyordum. Orasını gene görmek istiyorum. Kapalıya benzer bir hali var. O zaman, on beşinci katta güzel bir dairem vardı. Her sabah

masamda sapı çikolata kâğıdı ile sarılı göğse takılma ya hazır bir çiçek bulurdum. Sinemalarda *Bisiklet Hırsızları* oynuyordu; sergilerde yabancı dergiler ve gazeteler göze çarpacak şekilde sergilenirdi. Bir gece otelde o kadar israflı bir davet yapılmıştı ki günlüğüme şunları yazmıştım:

> Billurlar, gümüşler ve çiçeklerle pırıl pırıl parlayan otel salonu, Şanghay göğünde asılı duran büyük bir cam kavanoz gibi ışık saçıyor. Perdeleri kenara toplanmış muazzam cumbalardan parıldayıp duran ışıklar dışarıdan görülüyor. Hintlilerin, Burmalıların, Japonların, Moğolların ve Pakistanlıların bir araya toplandığı salonda birçok Çinli kadın da var. Bu olağanüstü bir şey değil, ama bu kadınlar şimdiye kadar gördüklerimizden ayrı; çünkü bunlar Şanghaylı kadınlar: Bütün Çin'deki en çekici, en alımlı, en zarif kadınlar. Öğleden sonra ya da akşam giysilerini giymişler: Uzun, ince, vücuda sımsıkı yapışan entariler. Tek hoppalık belirtileri, bacağı yumuşak yuvarlaklığını göz önüne seren dize kadar açık yandan yırtmaç. Elbiseleri sırma ile işlenmiş çiçek, ejderha, manzara resimleri olan beyaz veya siyah kadife, ya da ipekliden. Bütün giysilerin kesimi aynı. Yandan yırtmaç bu giysilere bir hafiflik ve hava veriyor. Beyaz pudralı yüzleri soğuk, gizine erişilmez ifadelerini arttırıyor gibi. İpek gibi parlak, kabarık, «içoğlanı» stilinde kıvrılmış, ya da file içine alınmış saçları çevreliyor yüzlerini. Kimi zaman bir kulağın arkasında bir çiçeğin yumuşacık renkleri açıveriyor; saçların karasıyla enfes bir kontrast oluşturuyorlar.

Kültür Devriminin bugünkü Çin'inde böyle bir çalım düşünülemez. O gökdelen zevkimi hiç okşamamış, şunları yazmışım:

> İngilizlerin tantanalı bir şekilde Cathay Oteli diye vaftiz ettiği bir gökdelende kalıyorum. Bir mimarlık dehşeti burası, ama yabancı egemen yöneticilerin üslubuna durmadan saygısızlık ettikleri bir kentte —burada yöneticilerin herbirinin 'kendi' evlerinin birer kopyası vardır— böyleleri az değil. Kalın yeşil halıları, yumuşak geniş, uçuk pembe renkli kanapeleriyle bu ferah odalarda beyaz adamın —milyonlarca kölenin alın terine karşılık— kendi kendisine bu derece debdebeli bir konforu armağan eden Çin'deki varlığının kesinkes zorunlu olduğu varsayımına bu kadar inatla sımsıkı sarılmasının nedenini anlamak kolay... Sömürgeci, bu Çin toprağına çok bağlandı. Batıl inançlar taşıdığından, bu toprağı elden yitirmek tehlikesini azaltmak için önemli tedbirler aldı. On üç sayısının görüldüğü her yerden kaldırılması da bunların arasındaydı. Bu yüzdendir ki, Cathay Otelinde on üçüncü kat, on üç numaralı oda, vestiyerinde on üç sayısı yok. Çinli yoldaşlardan biri, «Görüyorsunuz ya, on üç sayısından kurtulmanın da bir yararı olmadı,» demişti.

Şanghay, ne kadar değişmiş! O zamanlar anlattığım, «köprülerin altında, stop lambasının önünde geç işaretini bekleyen, otomobiller gibi sıkışıp kalmış, dokunsan dağılacak durumdaki Çin yelkenlileri, ya da sampanlarla dopdolu,» Huang Pu'yu hatırlıyorum. Bugün, göstermeye çalıştığım gibi, Huang-pu dünyanın en iyi donatılmış, en modern limanlarından biri olmuş çık-

mış. Konakların neşeli ışıkları söndürülmüş, çalışma yerlerinin, fabrikaların, hepsinden önce de kırsal bölgelerin ışıkları yakılmış. Artık Şanghay'da geçmişteki-lere, uzaktan-yakından benzeyen hiç bir şey kalmamıştır.

Oteller bugün «yabancıların gettoları»dır. Kalabalığa karışmak, halkın günlük yaşantısını paylaşmak için her türlü olanaktan yararlanıyoruz. Nanking Caddesindeki Kanton restoranında akşam yemeği yiyoruz. Yang buranın, eskiden bir çinlinin Avrupalılar gibi giyinmedikçe, akşamları ise smokin giymedikçe içeri alınmadığı çok müstesna bir restoran olduğunu söylüyor. Canlı bir meraka konu oluyoruz. Oysa bu merakta biraz üstünlük ve alay da var. Yemek yiyenler bizim çubuklarla nasıl yiyeceğimizi görmek istiyorlar. Fasulye tanesinden biraz irice bir karidesi iki kez elbiseme düşürdüğümü görünce aralarında hafifçe gülüşüyorlar. Bir restoranda çinli ailelerin arasında yemek yemek, bir neşe denizinde yüzmek demek. Konaktayken içimizi saran yalnızlık duygusu —bir yabancı için işler tersine dönmüştür— bu kalabalığın sıcaklığıyla dağılıveriyor. Eskiden fiatları ancak milyonerlerin kesesine uygun olan bu restoranda beş kişilik yemek bize ancak beş yuana mal oluyor. En pahalı yemekler karides —1.80 yuan—, soslu balık —80 fen— idi. Bunların yanında bambu filizleri, pişmiş sebzeler yedik, ince dilinmiş domuz etli ve domuz yağlı çorba, bir bardak çay ve iki şişe bira içtik. Restoran, fabrikalar gibi akılcı bir biçimde örgütlenmiş. Ne garsonların, ne de müşterilerin yitirecek zamanları var. Evimizde sinir bozucu bulacağımız bu tempodan herkes son dereec rahat görünüyor. Nanking Caddesindeki bu restoranlar, bir de caddenin iki yanına sıralanmış dükkânlar beyaz adamın düşük ahlâkının ve iktidarının tapınaklarını barındıran bir

Şanghay'da onun «üstünlüğüne», uygarlık taşıyıcı edasına neden bu denli dört elle sarıldığını anlamayı kolaylaştırıyor. O zamanlar beyaz adam, kılına zarar gelmeden adam öldürebilir, soygun yapabilir, ırza geçebilirdi. Köleler uygarlaştırıcıya baş kaldırdılar mı, Çinlilere dünyanın kaç bucak olduğunu bildirmek, beyaz adamın orada bulunşunun *kesinkes zorunlu* olduğu dersini vermek için kendi ırkdaşlarından savaş gemilerini, bombardıman uçaklarını yollamalarını isterdi. Bu insan kalabalığıyla çevrildiniz mi, beyaz adamın Çinliler için oluşturduğu kuramlar düşlemek çok daha kolay oluyor. Beyaz adam, Çinliler için, «bunlar bize benzemiyor,» der, onlar konusunda nefis bir çey ile yok pahasına ihraç edebilecekleri antika porselenleri olduğu dışında hiç bir şey anlamazdı. Kuli'yi, beyaz parasolları altındaki metreslerini, ya da karılarını Bund boyunca, ya da Nanking caddesinde gezdirmek için çekçek arabasını sırtı iki büklüm, kan-ter içinde koştururken seyreden beyaz adamlar, «bize hiç benzemiyor bunlar,» diye yanılarlardı. Bebeklerinin göbeklerini bir taş parçası, ya da kendi dişleriyle koparan, ihtiyar bir kocakarıdan başka hiç kimseden yardım görmeden doğum yapan Çinli kadınlara bakıp «bize benzemiyor bunlar,» derlerdi. Çocuklarının cesetleri başında gözlerinden çoğu kez yaş akmayan bu sefillerin kalbinde analık sevgisine yer olmadığından kuşkularını dile getirmekten de geri durmazlardı. Dört bin yıllık tarihleri ile bu insanların, olsa olsa beyaz adamın kunduralarını parlatmaya, ipek gömleklerini ütülemeye, gık demeden ve en tezinden yemeklerini getirmeye yetenekli oldukları kanısındaydı. Beyaz adam, bankerlik, sanayicilik ve ihracatçılık işleri yanında, genelevler, afyon tekelleri de işletirdi. Genelevlerde yabancı diyarlardan gelen konuklarına Çinli kızlar sunar, afyon tekellerin-

de ise Çinli erkeklere kadınlarının orospu edildiğini unutturacak bir şeyler verirdi. Sonra da, «kuşkusuz, bize benzemiyor bunlar!» Çinlinin kanı beyazınkinden iki kat yavaş akıyor,» sonucuna varırdı.

Şanghay'ın tarihi, bu görkemli şehirdeki birbiri ardınca, okyanus dalgaları gibi patlayan isyanların ve bastırmaların tarihidir —ta ki, daha güçlü bir dalganın karaborsacıların pisliğini önüne katıp kenti temizlediği güne dek. Sömürgeci kapı dışarı edildi. Bütün ticaret uğraşları da onun peşinden çıkıp gitti. Sömürgeci parasal kurumları bankalarını Bund boyunca dikmişti. Bunları burada sanki sonsuzluğa değin kalacakmışçasına dikmişti. Granit ve mermerden yapılı, görkemli, koskocaman, süssüz yapılar. Adları ve yaptıkları iş cephelerine kibirle sergilenmişti: Hong Kong And Shanghai Banking Corporation, Banque d'Indochine, Bank of England, Bank of America, China Mercahant Steam Navigation Company. Bu yapıları en son 1954'te gördüğümde bu işaretleri hâlâ üzerlerinde taşıyorlardı, ama pencereleri kapanmış, kapıları sürgülenmişti. Tıkanmış her giriş yeri, Tepegöz'ün kör gözünün çukurunu andırıyordu.

Bugün banka simgeleri yok olup gitmiş: Binalar tanınmıyor. Konut, işyeri haline gelmişler, hattâ bir devrim komitesi burada çalışıyor. Bund'ta bir İngiliz tekstil fabrikatörünün villası, olduğu yerde duruyor. Bu gelişimde buraya uğramadım. Ama, 1954'te villayı çevreleyen bahçede oturmuş, sonra da günlüğüme şu izlenimleri geçirmiştim:

> IV. George stili villanın beyaz sütunlu avlu sunda güneşe oturdum. Bir an için sömürgecinin duymuş olması gereken dirlik duygusunu düşündüm. Yumuşacık bir koltuğa kurulup bizdeki bo-

dur çiçek saksılarına benzetilerek terasa serpiştirilmiş güllerle dolu mavili beyazlı Ming vazolarını seyrettim. Önümde dövme demirden ve kristalden yapılmış masanın üzerinde bir zamanlar mis kokulu çayla doldurulmayı bekleyen porselen fincanlar, nadide antika parçalar... Arka planda, ipek gibi çimleri olan İngiliz stili bahçede bir Milo Venüsü, bir Kanatlı Zafer Meleği ve daha başka ünlü Yunan heykellerinin mermerden kopyaları insana selâm durmuş. Bu fabrikatörün villasında güneş ne kadar da sevecen ve tatlı! Aşağılara, Şanghay pazaryerinin üzerine süzülen güneş ise ne kadar pis ve sefil...

Şanghay, 1954'e oranla ne kadar değişmiş! Şehirden verimlilik, dinamizm ve işlenmemiş insangücü taşıyor. Eski mahalleler derli toplu ve temiz görünümlü. Peng-pu gibi yeni mahalleler, eski günlerin çamur ve pislik içinde yüzen kulubelerinin kalıntıları üzerine kurulmuş uçsuz bucaksız yepyeni bir bölgeyi oluşturuyor. Şanghay'da ışıkların en parlakları kentin evlerinde, ya da caddelerinde bulunmuyor; çünkü elektriği öncelikle fabrikalar tüketiyor. Benim gördüğüm en aydınlık nesne, üzerinde yüzümüzü aynada görür gibi gördüğünüz Şanghay Makine Alet Fabrikasındaki perdah makinesiydi.

Şanghay Sokakları

Pekin'in aksine Şanghay'daki bütün mağazalar dopdolu; insan, bir zamanların en lüks mağazalarının bulunduğu —Roma'nın Via Condotti'si, via Veneto'su, Paris'in Champs Elysées'si ve New York'un Fitfth Avenue'sü gibi bir yer olan— Nanking Caddesinde vitrinleri sey-

rederek saatler geçirebilir. Bu dükkânlara ve restoranlara girebilenler ancak Çinli olmayanlardı. Avrupalılar gibi giyinmiş de olsalar Çinliler buralara giremezlerdi. Nanking Caddesinde yalnız Mao rozetleri, duvar örtüleri, takvimler ve Mao Zedung düşünceleri yazılı kutlama kartları satan kocaman bir mağaza var. Türlü çeşitli ve boy boy, en azından elli rozet var olsa gerek. Ama ben aradığım beyaz mineli, üzerinde çok yakışıklı romantik, dağınık kâkülleri kaşlarına düşmüş genç Mao'nun renkli resmi bulunan rozeti bulamıyorum. Lu'da bir tane varmış, ama kayın biraderine armağan etmiş. Çinlilerin alıp verdikleri tek armağan, Mao Zedung rozetleri. Benim de onlara, akıllarına birşey gelmeden sunabileceğim tek şey, siyasal olayları kutlayan, ya da Mao Zedung düşüncelerini içerenler. Biz de Lu ile Cao'ya iki ipek bayrak armağan etme cesaretini kendimizde buluyoruz. Bunları almakta duraksama gösteriyorlar, biraz. Bayraklardan biri, Lin Piao ile yanyana yürüyen Mao'yu gösteriyor. Öbüründe ise, Yangtze ırmağını yüzerek geçmeye hazırlanan kayık içinde beyaz giysili Mao Zedung'un resmi görülüyor. Resmin altında Mao'nun ırmağı geçtikten sonra yazdığı dizeler var:

> Çılgın rüzgâra ve çarpan dalgalara aldırmıyorum.
> Evlerin avlularında aylak aylak gezinmekten iyi geldi bu bana.
> Bugün gerçekten özgürlüğümü elde ettim.
> Şöyle demişti kaptan ırmağın kıyısında:
> «Her şey işte böyle akar.»

Bu Mao Zedung reyonunda rozet seçmekle meşgul bir sürü insan var. Gerçekte değişik rozet takmanın, Çin giyimindeki tek hafifliği oluşturduğunu fark ettim. Her zevke uygun rozetler var: tek renkli, mavi, beyaz,

gök mavisi rozetler, çok renkli rozetler; çapı iki santimden küçük, 10 santim büyüklüğünde olan rozetler. Bu rozetleri biriktiren bir İngiliz diplomatında bunlardan 800 tür bulunduğu söyleniyor. Bir Rus diplomatı da kendisinde bu rozetlerden 200 000 tane bulunduğunu iddia ediyor. Vitrinlerin etrafında çoğunu gençlerin oluşturduğu bir kalabalık var. Kimse onları satın almaya zorlamıyor. Öyle titizlikle seçiyor, istediklerinden o derece güvenliler ki, buraya kendi özgür iradeleriyle geldikleri belli oluyor. Bu rozetler, onlar için neyi simgeliyor? Sanırım, devrimci geleceklerine bağlılığı, bir söz verişi. Küçük beyaz plastikten bir tabaka, al al parıldayan ve kolunda «halka hizmet et,» yazılı bir «Mao» var. Fiatı 35 fen. Yaşlı bir işçi iyice inceledikten sonra birini alıyor. Lu, iki tane alıyor. Birini kendisine, birini de armağan olarak. Apullia'da köylüler komünist sendika önderi Giuseppe Di/Vittorio'nun fotoğraflarını evlerine, tıpkı burada halkın Mao Zedung'un resimlerini astığı gibi asarlar. Benim düşünebildiğim tek benzerlik bu. İtalya'nın kurtuluşundan sonra Togliatti, İtalyan Direnme hareketi şehitlerinin fotoğraflarının aziz resimleri gibi sergilenmesini istemişti.

Fotoğraf teşhir vitrininde bütün bir genç asker ve Kızıl Muhafız fotoğrafları serisi: gözlerini Mao'ya dikmiş, küçük kızıl kitabını göğsüne bastırmış bir kız. Sağ ellerinde Mao'nun küçük kitabını tutmuş, sol elleriyle sevgi ile tutuşmuş nişanlı bir çift. Tıpkı dünyanın bizim yakasında balaylarını yaşayan genç evlilerin Piza Kulesi, ya da Sen Piyer, ya da Niyagara şelâlesinin önünde resim çektirmeleri gibi, Çinliler de arka planda Bir Mayıs gösterileri sırasındaki Tien An Men meydanı, ya da Nanking köprüsü, çoğu kez de Mao Zedung'un resmi bulunan fotoğraflar çektiriyorlar. Bunu onlara kim yaptırtıyor? Hiç kimse. Gene aklıma geli-

yor. Milyonlarca insan kasaba fotoğrafçılarına, ya da küçük eyalet fotoğrafçılarına yüz hatları, Rudof Valentino'vari belirtilmiş, saçları kısacık kesilmiş, gölgeleri anlamlı, gözleri pırıltılı rötuşlu fotoğrafları kendiliklerinden çektirmiyorlar mıydı?

Teşhir vitrinlerinin çoğu, büyük bir buluş yeteneğini ortaya koyuyor. Konfeksiyon satış yerleri, kumaş, çocuk giysisi ve oyuncak mağazaları. Ama beni en hayran bırakanı, Çin aktar dükkânlarının vitrinleri. Burada geleneksel Çin farmakolojisinin ilaç bitkileri ve aküpunktür modelleri bulunur. Kundura mağazalarında çok çeşitli kunduralar var. Deri kunduralar 8 yuan, kürklü olanlar daha pahalı. Makine takımlarının her boydaki modelleri sergilenmiş. Bunların önlerinde her zaman hayran hayran seyreden bir kalabalık bulunuyor. Yazı makinesi de yok değil. 3000 tane Çin karakteri var! Bu makineleri almaya kimsenin kesesi elvermez. Parlak kromajlı bisikletler satan mağazalar da var. Bu bisikletlerin fiyatları son dört yıl içinde yarı yarıya, 200 yuandan 100 yuana düşürülmüş. Nanking caddesi No. 34'te «*Sınıf Mücadelesi Devam Ediyor*» adlı kitabevinde Mao'nun bütün eserlerini, Marks, Engels ve Lenin'in eserlerinin çoğunu bulmak mümkün. Stalin'den bir kitap var: *Leninizmin Temel İlkeleri*. Küçük Kızıl Kitap mağazası burası. Buradan yabancılar Mao'nun eserleri, Başkan'ın düşünceleri ve Çin dergi ve gazetelerini otellerine alabiliyorlar. Buna karşılık, kentteki ve komünlerdeki her yurttaş, kendisini ilgilendiren eserlere kendi cebinden para ödemek zorunda. O yüzden, bunları okumak, gerçekten de bir seçme sorunu olmalı.

Bu dolaysız, yoğun yaşama tarzıyla karşı karşıya geldiniz mi, basit şeylerden zevk alma duygusu geri geliyor: dışarıdan gelen birinin Çin'de geçirdiği küçük çaptaki değişmenin bir parçasını da bu oluşturuyor. Bir

film, devrimci bir oyun, ya da Hayvanat Bahçesinde bir gezi, insanın gündelik hayatında büyük bir olay haline geliyor. Ben, Şanghay Hayvanat Bahçesine çocukluğumdan bu yana tatmadığım bir coşkuyla gittim. Önceleri direttim («Hayvanat Bahçesi mi? Ben Çinlileri görmek istiyorum, yahu!») Ama, işte Hayvanat Bahçesinde, hem de yağmurun altında dolaşıyor, daracık yollarda kafesten kafese yürüyoruz. Kendisine ödül olarak sunulacak balık uğrunda bakıcısının attığı topu burnunun üzerinde dengeleyen bir ayı balığı bizi olduğumuz yere mıhlıyor. Kuzeydoğu Çin'den getirilmiş, at iriliğinde, beyaz siyah, sarı şeritleri, camsı gözleri ve uzun yanak tüyleri boyanmış gibi son derece düzgün iki kaplan. Himalaya panterini ömrümde ilk defa görüyorum. Kara kara sürmeli gözleri, beyaz yanakları bir dansözün makyajını andırıyor... Üstelik bunlar otçul da. Hayvanat Bahçesini peşimiz sıra gelen bir öğrenci grubu ile dolaşıyoruz. Bunlar kaplanmış, pantermiş, ayı balığıymış, değil, *bizimle* ilgililer. Küçük işaretli bir kafesin içinde olsaydık hiç de şaşmayacaklardı. Zaman zaman ağaçları siper ederek bize gülüyorlar, sonra gene on adım arkamızdan geliyorlar. Aradaki mesafeyi hiç kapatmıyorlar. Oradan ayrıldığımızı görünce gözle görülecek kadar üzülüyorlar; keyifsiz keyifsiz Hayvanat Bahçesine dönüyorlar.

Geçmişin ölüp gitmiş olduğuna, Şanghay halkı için bu denli merak konusu olmamızdan iyi bir kanıt olamaz. Gençler ve çocuklar, bu sabık sömürgeci, iki ayaklı beyaz yaratıkları, kentin yabancılara kesinkes kapatılmasından bu yana ilk kez görmekteler. Bu yüzden, *herhangi bir yere* gitmek zor. Bir dükkâna girdik mi, çok geçmeden halk, nelerle ilgilendiğimizi görmek için buraya doluşuyor. Çıkınca, onlar da dışarıda bekleyen kalabalığa katılıyorlar. Grup öyle büyüyor ki, yürüyüş

bir geçit töreni haline geliyor. Ama gene de bize karşı uyanan merak sevecen; hiç bir horgörü ya da düşmanlık belirtisi taşımıyor. Çinlilerin düşman saymadıkları kimselere gösterdikleri inceliğin kanıtı. Yurdumuzda «büyük centilmen»e yakıştıracağımız görgü soyluluğu ve inceliğiyle dolup taşan bütün bir halk.

Rütbesiz Komutanlar

Çin'de bir insanın dış görünüşüne bakarak ne olduğunu kestirmek zor. Çünkü bizim ölçülerimiz, rütbelerimiz, kıyafetlerimiz ve tavırlarımız artık geçerli değildir. Pekin'de bize binbir ayrıntıdan çıkar yolu bulmakta yardımcı olan Sin Çiao Otelindeki dostumuzun, gezi programında bir değişiklik yapılmasını istediğimiz zaman telefonla görüşen ve son kararları veren kimse olmasından da anlaşıldığı üzere, oldukça önemli bir kimse olduğunu anlamamız pek geç oldu. Pekin'de bize verilen resmi bir yemekte onu köşesine oturmuştu. Her keresinde bavullarımızı taşımaya yardım etti. Ama gene de kimliğinin tarafımızdan bilinmemesini isteyen son derece yetenekli bir yönetici olsa gerekti. Lâf arasında dostumuz Çao'nun turizm bürosunun basit bir yöneticisi olmaktan çok daha büyük bir önem taşıması gerektiğinin farkına varıyoruz. Nanking Devrim Komitesi Temsilcisi biz ayrılırken, «Yarın sabah istasyona gelemeyeceğim. Pirinç hasadında çalışmak üzere şafak vakti yola çıkmam gerekiyor,» demişti. Roma, New York, Leningrad ya da Prag Belediye Başkanının böyle söylediğini düşünün! Her türlü hiyerarşik ya da bürokratik zihniyetin ortadan kalkmış olduğunu adım başında farkediyoruz. Tıpkı ordudaki rütbelerin kaldırılmış olması gibi, dış görünüş öyle bir par-

ti önderini, sıradan bir yurttaştan ayıracak tek bir simge, ya da protokol yok. Gerçekte ise, en sade giyimli görünen yoldaş, her keresinde asıl görevli kişi olarak karşımıza çıkıyor. «Alçakgönüllülük insanı ilerletir, kibir ise geri kalmasına neden olur,» diyor Mao. Ama burada bir şey daha var: Hayata yeni bir gözle bakış. Bizim Avrupa merkezci toplumlarımızdaki hiyerarşiye, ya da kurmaylıklarındakine karşıt olarak burada kitlelerin saygı, yakınlık, hatta dostluğunu kazanmak en yüksek görevleri yapan kişinin kendisine düşmektedir.

Bıkmadan Öğretme: Çevirmenler

Kimi zaman tartışmalar, yemek için güç belâ verilen bir aranın dışında, sekiz, hattâ on saatı buluyor. Kendileriyle konuştuğumuz kimseler yorulmak bilmeyen insanlar. Fikirleri karşılaştırmaya, bilgilerini zenginleştirmeye sürekli istekliler. Bu yönden Fransız aydınlarına benziyorlar. Ne var ki Çinliler daima somuta dönüyorlar, oysa ki Fransızlar herşeyi, hatta aşkı bile soyutlamaya yetenekliler. Lu'nun gözleri yorgunluktan kan çanağına dönmüş, ama birden nezle olduğunu söylüyor: «Hiç yorgun değilim, tek üzüntüm bu kadar kötü çeviri yapmam.» Lu, birkaç kez köylük bölgelere çalışmaya gitmiş. *Halkın Gazetesi* basımevinde de çalışmış. Linotipçiliği burada öğrenmiş. «Ama hiç de zor bir iş değildi.» Ya, çevrimenlik zor mu?: «Hiç de değil,» diye aceleyle cevap veriyor, «öğretici; insan pekçok şeyler öğreniyor.»

Çin'de tartışmalar hiç bir zaman kısa olmaz. Ama hiç bir zaman sıkıcı da olmaz. Konuşmacılar, bildiğimiz deyimleri kullandıkları zaman bile, bunları öyle somut örneklerle açıklıyorlar ki bunlara yepyeni bir

açıklık geliyor. Biri, Konfüçyüs'ün kendisi için söylediği bir sözü hatırlatıyor: «Yetkin erdemli bir kişi ol ve bıkmadan öğret.»

Zaman zaman dostlarımız çevirmen rehberler bu evrensel coşkuyu, meraklarına konu olan bizlere kişisel ve etkili biçimde ifade ediyorlar. Yang, iyi bir siyasal çizgi sahibi olmanın önemini belirlemek için, «Doğru bir siyasal çizgisi olmamak, ruhu olmamak gibi birşeydir,» diyor ve yamalar içindeki ceketi içinde ve biçimini yitirmş kasketiyle yüzünde bekleyen bir bakışla bize dönüyor.

Hangçov'dan ayrılırken, iki gün bize yol arkadaşlığı yapmış olan Siu yoldaş, peronda trenin kalkmasını bekliyordu. Gerçekten de ayaklı kitaplık gibi bir adamdı. Her şeyi, hattâ Batı Gölündeki kırmızı balıklara atmak için yanına ekmek almayı bile akıl ederdi. Kısacık saçları, minik gözlükleri, üzerinde «halka hizmet et» yazılı kestane renkli küçük plastik çantasıyla bir öğrenci kadar çelimsiz ve çocuksu genç Siu yoldaş, peronda bize el sallıyor. Bunca inceliği, düşünceliliği, bu denli yetkin kılavuzluğu nedeniyle ne denli minnettar kaldığımızı dile getirmeye çalıştık. Ama o küçük çantası, kadife terlikleri, beyaz çoraplarıyla gülümseyerek, olsa olsa yarı hoşnut öylece duruyordu. Sonra, ona Komünü Çin'de çay tugayına yaptığımız gezide gerçekten anlamış olduğumuzu anlattım. Yüzüne o zaman aydınlık geldi oturdu. Tren kalktı, Siu olduğu yerde, zayıf-nahif ve yenilmez duruyordu. Tren gözden kayboluncaya, son ana kadar el salladı.

Çin'de çevirmen olmadan gezmeyi isteyen kimseler, Çince bilmiyorsanız bir çeşit sağır-dilsiz kimse olacağınızı akıllarına getirmezler. Çevirmen sizinle engin dış alem arasındaki köprüdür. Bugün iki saat çevirmenlerimizin görünmelerini boş yere bekleyip durduğumda

neredeyse huzursuzluktan keçileri kaçıracaktım. Nereye gitsem? Kimle konuşsam, nasıl? Burada rastladığımız birkaç yabancıdan hiç biri İtalyanca konuşan pırlanta gibi bir çevirmenin bulunabileceğine inanmıyorlardı. Moravia'dan Parise'ye kadar tüm yazarlar böyle birine rastlamadıklarını, üstelik turist ajansının çevirmenleri gerekli gördüğü şekilde görevlendirdiğini, kentten kente bunları değiştirip durduğunu söylerler. Parise'nin anlattığına göre «henüz bir çevirmene tam alışmamışsınızdır ki, bir de bakarsanız gitmiş». Biz ise tersine, birbiriyle iyice kaynaşmış bir grup oluşturduk. Huzursuzlukların, sabırsızlıkların, ufak tefek alınmaların, düzensizliklerin, acele isteklerin, nazik redlerin üstesinden geldik. Birbirimize gitgide daha derinden bağlandığımızı hissediyoruz. Lu'nun, ne zaman telefon edersek edelim, hattın öbür ucundan, «Buyurun Lu,» diyen sesi cevap verdiği zaman, yalnız bu kişiye değil, bu hayat ve çalışma, bu «halka hizmet» tarzına sevgi ve yakınlık duyuyoruz. Elimizde pasaportlarımız, bir kentten ayrılır, ya da bir kente girerken, istasyonlarda polis belgelerini dolduranlar onlardır (polisten alınmış izin belgesi olmadan yabancılar genellikle Çin kentlerini dolaşamazlar). Bizi ilgilendirecek şeyleri okumamız için bulup getiren, bir yığın sorumuza insanı neredeyse bayıltacak açıklamalar yapanlar onlardır. Tiyatroda yer tutanlar, otelde yeteri kadar dinlendikten sonra caddelerde bizimle birlikte dolaşanlar, bizleri halk aş evlerine ya da mağazalarına getirenler onlardır. Açıkça, buranın bazı gezginlerin sözünü ettikleri «hapisane» ile bir ilgisi olmasa gerek. Tabii, kimi zaman insan, on sekizinci yüzyıl çocuğu Gulliver'in devler ülkesine girdiği zamanki gibi hissediyor, doğrusu: Gulliver'i, o acaip nesneyi daha yakından görmek için nasıl da elden ele gezdirmişler, nazik iltifatlarla bu-

naltmışlardı. Dışarıya tek başımıza dilediğimiz kadar çıkabiliriz, ama genellikle çıkmıyoruz.

Bir Çinli ile dost olursanız, onun iyi niyetine sınır olmaz. Hangçov'daki bir çimenlikte bulduğum dört yapraklı yoncayı yitirdim. Onu defterimin yaprakları arasında muhafaza ediyordum. Otel hademesi süpürüp atmış. Sırf bu talihsizliğe çok üzüldüğümden, Lu'ya yoncayı yitirmekten duyduğum üzüntüyü anlattım. Bunun üzerine bir kez daha aradılar. Akşam döndüğümde onu salondaki küçük cam masa üzerinde bir armağan gibi beni bekler durumda buldum.

Şanghay Dazubao'su: Proletarya Demokrasisi Olarak Kitlelerin Özgürlüğü

Pencereden nehri, suda pırıldayan iki yolu beyaz bir köpükle beliren tekneleri seyretmekten hiç bıkmıyoruz. Nehir, güneş altında parlaklaşıp mavileşiyor. Uzakta kızıl bayraklar görüyoruz. Üzerlerindeki yazıları seçer gibi oluyoruz. Buna karşılık Bund ve Nanking caddesindeki halk seli, nehirden daha canlı görünüyor. Sabahları erken saatlerde, ya da akşamları, nehir kıyısını çeviren duvarların üzerine dazubaolar yapıştırışlarını yüzlerce kez seyrettim. Her yeni dazubaoyu görür görmez, onun çevirisini yaptırmaya koşuyordum. Bu duvar gazetelerinde yalnızca yazı olmaz, siyasî olayları ya da özetleyen çizgi resimleri, renkli resimler, dostun düşmanının renkli tasvirleri de bulunur. Şanghay büyük bir siyasî halk sanatı sergisidir. Ancak bu kenti, Çin'in en büyük sanayi kentini dolaşarak ve göbeğinden en uzak mahallelerine kadar duvarlarını süsleyen on binlerce dazubao'yu görerek bu kentin işçi sınıfını, ayakları yere basan çetin ve gösterişten uzak işçi sınıfını dolduran siyasal tutkunun kapsamını anlayabilirsiniz.

Yurttan ayrılmadan önce bir İtalyan yoldaş bana şöyle demişti: «Çinlilerin hâlâ o kadar resmî olup olmadıklarını bilmek isterdim. Tanıştığınız zaman karşılıklı bu denli eğilme, aradaki buzları kırmayı engelliyor.» Ben bunu ancak şöyle cevaplayabilirim: 17 No. lu tekstil Fabrikasında olduğu gibi bizi sırf tam bir ilgisizlikle karşılamadıkları zaman çok minnettar kalıyoruz. Biz, Çin'in dostları bile olsak, siyasî statümüz belirsiz: Açıkça öyleyecek olursak bizlere «revizyonist» diyorlar.

Önümde «Bayatı atıp tazeyi alma çalışması tamamen sona erebilir mi?» başlıklı bir dazubao'yu özene bezene henüz yapıştırmış bir demiryolu işçileri grubu duruyor. Dazubao, eski ile yeni arasındaki diyalektik ilişkiyi açıklıyor. «Bugün yeni olan, yarın eskiyebilir. Bu her şey için geçerlidir, parti içi düzeltme işlerinde de geçerlidir. Düzeltme, partiye, doğru bir önderlik rolü vermeyi amaçlar. Ama, düzeltme çalışması tamamen sona erdirilemez.» Dazubao, Mao'nun daha birçok kültür devrimlerinin gerekliliğine ilişkin söylediklerini tekrarlayarak bitiyor.

Ötede, büyük karakterlerle: «Çok yiyip az konuşma teorisine ilişkin yorum» başlığını taşıyan bir başka poster. Metni şöyle başlıyor:

> Eski toplumda insana yemeğini ye, ağzını kapa diye öğüt verilirdi. Bu, halkın burjuva toplumuna karşı isyancı duygularını dile getirmesini önlemenin bir yoluydu. Oysa Komünist Partisi, yaşamak için yemek yendiğini, yemek yemek için yaşanmadığını öğretir. Gene öğretir ki, halk devrim için konuşmalıdır. Halk konuşmazsa, halk kendisini ifade etmezse devrim yapamaz.

Dazubao, felsefe tartışmalarından tutun, siyasî meselelere, tiyatro eserlerine kadar her türlü olayı ele alıyor. Kültür Devrimi sırasında oynanan bir oyunun şu eleştirisine bakın:

> Bu eserde Çin'de her şeyin yanlış yolda olduğu öne sürülüyordu. Bu acaba doğru mudur? Eseri yazanlar, gözlerinden yararlanmamışlardır; eski toplumdaki hayatın neye benzediğini unutuvermişlerdir. O zamanlar Şanghay, nasıl bir yerdi? Geçmişte, içinde çalıştığımız zorbalığa oranla, bugün hayatımızın mutluluk dönemine girmişizdir. Oyununun en önemli savı, başardığımız her şeyi kötülemesidir. Ayrıca bugün Şanghay halkının hoşnut bulunduğu, çünkü yeni bir yola ayak basmış bulunduğu gerçeğini karartmaktadır. Bu halk, yapmış olduğu her şeyi Komünist Partisine, proletarya diktatörlüğüne, Başkan Mao'ya borçludur.

Tam bugün, 2 kasımda, «Bu gerçekten aptallıktan mı ileri geliyor?» başlıklı yeni bir dazubao, aşağıdaki olaya dikkatimizi çekiyor:

> Orta öğrenimden üniversiteye gelen genç bir işçinin, felsefenin ne olduğu konusunda önceden bir bilgisi yoktu. Ama pratik sayesinde aşağıdaki ölçütü edindi: birincisi, felsefeyi öğrenmek için proleter sınıf duygusu gereklidir; ikincisi, Mao'nun eserleri, biraz incelemeden sonra uygulamaya geçirilmelidir; üçüncüsü, felsefe incelemelerinde esas mesele, felfesenin eyleme uygulanmasıdır. Fakat, felsefe incelemesi yapan bu genç işçi, birinin, yaptığı incelemenin budalaca bir şey olduğunu söylediğini işitti. Bunun üzerine, Mao'nun

araştırmalarındaki yolu izleyerek bu kişi konusundaki gerçeği ortaya çıkarabilmek için durumu çözümlemeye koyuldu. Bu yolla, adamın işine geç gelip erken ayrılan biri olduğunu öğrendi. Kendisini felsefe budalalılığına kaptırmış diye azarlayan bu adamın davranışını çözümleyerek bu işçi eleştiricisinin iyi yemekler yemeye, daha rahat konutlara düşkün biri olduğunu, son olarak da burjuva unsurlarla kardeşlik kurduğunu keşfetti. Sınıfsal görüş açısından işe girişen bu genç, böylece bu adamın budalalıktan söz etmesinin yersiz olduğunu keşfetti ve adamın maskesini hareketin önünde indirdi.

«Kitlelerin Elinde Keskin Bir Silâh Haline Gelmesi İçin Felsefeyi Filozofların Kitaplarından Dışarıya Çıkarın» başlıklı bir başka dazubao çok ayrıntılı bir tartışma ile ikinin bir etmediğini, tersini söylemenin burjuva idealizmi olduğunu anlatıyor. İmza, «Şanghay 14 Nolu Elektrik Fabrikası.»

Sabahları, pencereden yeni yeni dazubaonun önünde okumak ve yorumlamak için toplaşan gruplar görüyoruz. Şanghay coşkunlukla dolup taşmakta. Tıpkı bizim yurdumuzda sabah gazetelerini okuyuşumuz gibi, işe gitmeden önce çıkar, duvara kendi dazobaonuzu yapıştırır, yeni dazubaoları okumaya gidersiniz. Ama bu, hiç bir zaman pasif bir iş değildir. İş başı zamanına, halkın işine gitmek üzere koşuştuğu zamana kadar süren aktif bir katılma, tartışma ve eleştiri sorunudur. Tek tek yurttaşların, defter sayfasından büyük olmayan küçük posterleri duvarları dama tahtasına çevirmiş. Büyük posterlerin küçükleri örtmemesi için bunlara koskoca duvarlar ayrılmış. Bu posterlerin her biri, her türlü meseleyi ele alıyor, fikir belirtiyor, öğütlerde

bulunuyor: bilmem hangi mağazada satılan malların kalitesi, ayakkabı ya da saat onarımlarındaki yavaştan almalar, sokak temizliği, vb. Akla durgunluk veren, neredeyse mutlak olan bir söz özgürlüğüne, toplum yaşamına bizim ülkemizde pratikte rastlanmayan derecede bir katılışa tanık olmuş durumdayım. İtalya'da milletvekili olarak, kötü posta hizmetleri, elektriksiz köyler, geçit vermeyen bir yol, vb. gibi konularda alınması gerekli tedbirlerin alınmasını ilgili bakanlardan talep eden «sözlü soruları» düşünüyorum. Hemen hemen hiç kimsenin cevaplandırmadığı, dosyalara kaldırılıveren, gelecek fare kuşaklarına terkedilen yığınla mektubu düşünüyorum. Çinlilerin bireysel yakınmaları bizim parlamenter gensorularımıza benziyor, ama şu farkla: onlarınki sonuç alıyor. Bütün o bölge bunları okuyup değerlendiriyor; o bölge temsilcilerinin vakit geçirmeden gerekeni yaptıklarından eminim. Her ne olursa olsun, meselelerin tartışılması herkese açık.

İşte size bir kadın tarafından imzalanmış ve bir ayakkabı mağazasının yakınına asılmış bir poster: «Buraya geldim, ayakkabı onarımının bir hafta süreceğini söylediler. Bir başkasına gittim, hemen onardılar. Halka hizmet böyle mi olur?» Saatını onarılmak üzere veren bir erkek, hoşnut kalmamış. Bunu açık açık söylüyor: «Saatimi onarıma verdim, onarılmasının olanaksız olduğunu söylediler. Bir başka dükkâna gittim, iki günde onardılar. Bunu nasıl açıklarsınız?» Bu adam da söz konusu mağazanın halka gerçekten hizmet edip etmediğini merak ediyor. Bir başka posterde bir binada oturan biri, yetersiz ev aydınlatımı, zorunlu sokak lambaları onarımı gibi çeşitli sorunların çözülmesinde kendisine yardım edilmesini istiyor.

Bu eleştirilerin sonucu, halk iktidarının toplumun tabanında inşasında kitleler giderek daha aktif şekilde

rol alıyorlar. Hatta devrimci organların kendileri bile eleştiriye açıktır. Bu, Kültür Devriminin halka bürokratik aygıt karşısında kazandırdığı insiyatifin derecesini gösterir.

Sıradan yurttaşların bu küçük posterlerini okurken, Mao Zedung düşüncesinin bütün bir halkı eylemden ayrılmayan bir sınıfsal mantığın yasalarına uygun bir şekilde usavurma yapma alışkanlığı kazandırmış olduğunu kavramaya başlıyorsunuz. Böylece Maoist felsefe, düşünce ve ona eşlik eden yaratıcılıkla besleniyor. Önemli olan —ve üzerinde durulması gereken— şey, her kişinin kendi düşüncesini dile getirme, yanlış olanı, sosyalist devletin yaşayışıyla çelişen her şeyi, hiyerarşiye en ufak bir kaygı göstermeden söyleme *mutlak özgürlüğüdür*. Ayrıca, bu demokrasi ile, kendisini kitlelerin üstünde tutan bir aygıt olan Stalinist rejim arasındaki ayrımın pratik somutlaşması, işte buradadır. Kültür Devrimi, halkın düşünme biçimini devrimci kılan bir üstyapı dönüşümüdür— insan bunu her yerden çok Şanghay'da daha açık anlıyor. Milyonlarca işçinin, kadronun, köylünün tartışarak en iyi eylem yönünü kararlaştırma uğraşısı içinde oldukları görkemli bir kitle toplantısı. Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırmaya çaba gösteren yıllarca sürecek bir zihni antrenman. *Proletarya diktatörlüğü* deyimi akla geliyor: Çin'de bu deyimin gerçek anlamı yeniden keşfedilmekte. Bettelheim, «Çin Devriminin bize hatırlattığı şey, proletarya diktatörlüğünün proletarya demokrasisinden başka bir şey olmadığıdır,» diye yazıyor. Hem de, halk kitleleri, proletarya ve onun safında savaşan sınıflar için, nüfusun ezici çoğunluğu için en geniş bir demokrasi. *Hata yapma özgürlüğü* dahil, kitlelerin siyasete katılma ve ifade özgürlüğü, Mao'nun temel aksiyonlarına kadar uzanmakta: Kitleler, kendi

deneylerinden dersler çıkararak, kendilerini kendi çabalarıyla kurtarmayı öğrenmelidirler. Bu söz, bundan sonraki bölümün konusu olan Şanghay'daki Kültür Devrimi öyküsünün ana temalarından biridir.

ON İKİNCİ BÖLÜM

ŞANGHAY'DAKİ KÜLTÜR DEVRİMİ ÜZERİNE RAPOR

Bundan yüz yıl önce Marks, Paris Komünü için şöyle demişti: «Paris'teki kaderi ne olursa olsun, Paris Komünü bir **dünya turu** yapacaktır...»

Paris Komününün tarihî tecrübesi, bize, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünün zafere ulaşabilmesi için, milyonlarca kitlelerin devrimci coşkusuna güvenmenin ve tarihin yaratıcıları olan kitlelerin büyük gücünü tam anlamıyla harekete geçirmenin zorunlu olduğunu öğretmektedir. Lenin şöyle demişti: «İstibdat, sınıf bilincine erişmiş milyonlarca insanın devrimci eylemi olmadan, büyük bir kitle kahramanlığı dalgası yükselmeden, kitleler 'göğü birbirine katacak' hazırlığa ve yeteneğe kavuşmadan yıkılamaz...» Devrimci kitle hareketinin ana akımı her zaman iyidir ve her zaman toplumun gelişmesine uygundur. Kitle hareketine çeşitli düşünce akımları etkide bulunur, çeşitli hizipler belirir ve çeşitli türden insanlar katılır. Bu, son derece doğal bir şeydir. Yeryüzünde hiç bir şey tam anlamıyla saf değildir. Geniş halk yığınları mücadele içindeki pratikleri aracılığıyla ve sürekli karşılaştırmalar yaparak doğru ile yanlışı enlnde sonunda mutlaka ayırdederler...(*)

(*) 18 Mart 1971'de **Halkın Gazetesi, Kızıl Bayrak** ve **Kurtuluş Ordusu Gazetesi**'nde yayınlanan «Yaşasın Proletarya Diktatörlüğünün Zaferi» - Paris Komünün Yüzüncü Yıldönümü Dolayısıyla» adlı bir başyazıdan.

Şanghay'daki Kültür Devriminin
Resmî Öyküsü

Kültür Devriminin gelişimini Şanghay Devrimci Komitesi temsilcisi Huang anlattı bize. Çinli önderler Kültür Devriminden bu yana ilk kez, Çin dışındaki Komünist dostlar tarafından yayınlanmak üzere böyle bir rapor açıklıyorlardı. Dolayısıyla anlattıklarını, mümkün olduğu kadar aslına uygun bir biçimde not etmenin bizim için yararlı olacağı kanısındayım. Sanırım, Kültür Devrimini kavramaya yarayacak bir anahtar olacaktır bu. Burada, gelişmenin bütün aşamaları, Mao yanlısı güçlerin azınlık olmaktan çıkarak çoğunluğa dönüştükleri keskin ve karmaşık mücadele anlatılmaktadır. Ayrıca, işçi sınıfının (sırf Kızıl Muhafızların değil) sadece öncü olmakla kalmadığı, aynı zamanda belirleyici bir rol oynadığı da belirtilmektedir. Bu, ilk Çin devrimine kıyasla yeni ve çok önemli bir etken olarak ortaya çıkan bir gelişmedir. Huang yoldaşın anlattığı bu öykü, aynı zamanda, bu kitle tartışmasının tarihteki en güçlü kitle demokrasisi hareketi olduğunun kavranmasını; ordunun belirleyici rolünün değerlendirilmesini; iki çizgi arasındaki mücadelenin niteliğinin tanımlanmasını; ve son olarak da, Şanghay gibi bir sanayi merkezindeki değişikliklere bakarak, proletarya diktatörlüğüyle yönetilen bir Çin'de kapitalist karşı-saldırının kökenlerinin anlaşılmasını mümkün kılmaktadır.

Huang yoldaşın anlattıkları beş saat sürdü. Kişisel gözlemlerimi köşeli ayraç içinde belirttim. Söze karıştığımız birkaç yeri de ayraç içine aldım. Gerçi bu metin Huang yoldaşın anlattıklarını kelimesi kelimesine aktarmaktadır, ama gene de önemsiz birkaç yanlış bulunabilir. Ara başlıkları ben koydum.

Her şeyden önce, Şanghay'ı tanıtayım size. Bu şehirdeki Kültür Devriminin ardında yatan nedenleri anlamanız daha kolay olur. Şanghay şehri, yüz yıl boyunca, Çin'in paramparça edilmesini amaçlayan entrikada bir emperyalist kalesi, yabancı sömürgecilerin bir çıkarma mevzii oldu. Ama Çin'in en yoğun, en militan işçi sınıfı burada bulunduğundan, Şanghay aynı zamanda her zaman etkili bir güç oldu. Komünist Partisinin doğum yeri, ilk parti kongresinin toplandığı yerdir Şanghay. Şanghay burjuvazisi ile işçi sınıfı arasında elli yıl boyunca göğüs göğüse bir mücadele sürdü; uğrunda dövüşülen şey de, proletaryanın zaferi ve burjuvazinin yenilgisi ya da bunun tersiydi. İngiliz, Japon ve Amerikan okullarında yetişen Şanghay burjuvazisi son derece hinoğluhin, işini bilir ve düzenbaz bir sınıftı. Ama böyle bir burjuvaziye karşı yürüttüğü mücadele, işçi sınıfını güçlendirdi ve sağlamlaştırdı. İşçi sınıfını berrak düşünen, disiplinli, her şeye hazır bir güç haline getirdi. Demek ki, Şanghay işçi sınıfı, Çin'in en büyük sanayi yoğunlaşmasının buulnduğu yerde verdiği anti-emperyalist ve anti-«komprador» mücadele nedeniyle öteki şehirlerden daha zengin bir tecrübeye sahiptir.

Çin 1949'da kurtuluşuna kavuştuktan sonra Şanghay'daki kapitalist iktidar yıkıldı, ama sınıf mücadelesi hiç bir zaman durmadı. Proletarya diktatörlüğü altında durmaksızın devam etti sınıf mücadelesi. Ne var ki bu mücadele Japonya'ya Karşı Direnme Savaşından, Çin'in güneyinde ve kuzeyinde verilen mücadeleden farklıydı. Çünkü önceki dönemde proletaryanın düşmanları açık seçik ortadaydılar, silâhlı mücadelede yüz yüzeydik onlarla. Oysa kurtuluştan sonra düş-

man kılık değiştirdi. Onları tanımak eskisi kadar kolay değildi artık. Çin Komünist Partisi içinde bile gizli ajanları vardı: Revizyonistler, dönekler ve işçi sınıfına ihanet ederek kapitalist yolu tutanlar; iflah olmaz, yola gelmez unsurlar. Gerek mücadelenin, gerekse mücadelenin gösterdiği belirleyici özelliklerin geçmiştekinden böylesine farklı oluşunun nedeni buydu işte. 1949'dan 1966'ya kadar olan on yedi yıl boyunca Başkan Mao'nun çizgisi Şanghay'da hakimdi. Mücadelenin bundan sonraki gelişmesi size anlaşılmaz gelebilir. Ama o dönemde buradaki önder, Şanghay'daki parti birinci sekreteri Ko Çing-şih idi. Ko Çing-şih, Başkan Mao'ya çok yakın, onun teorik ve siyasî yol gösterici ilkelerine sımsıkı bağlı bir kimseydi. Üstelik Ko, parti örgütlenme sekreteri, Siyasî Büro üyesi ve bakan yardımcısıydı.

Şanghay parti yönetiminde ayrıca Liu Şao-çi'nin iki çömezi de vardı: Belediye Komitesi Sekreteri Çen Pey-sien ve şehir sekreterliği üyesi ve Belediye Başkan Yardımcısı Zao Ti-çiu. Bunlar, Başkan Mao'nun çizgisiyle bağdaşmayan bir çizgi izliyorlardı. Dolayısıyla, denilebilir ki, Şanghay'da iki çizgi arasında uzun bir süredir şiddetli bir mücadele, çeşitli vesilelerle patlama noktasına varan bir mücadele hüküm sürmekteydi. Bu patlamalar, 1951-52'de tarımın kollektifleştirilmesi döneminde ve 1957-58'de Büyük İleri Atılım döneminde meydana gelmişti. Liu'nun ajanları, Şanghay'ın çeşitli yörelerindeki kollektifleştirmeye karşıydılar. Aynı şekilde, sonradan özel sanayi ve ticaret alanındaki mülkiyet sistemini değiştirme doğrultusunda ortaya çıkan eğilime de düşmandılar. Mao'nun, özel ticaretin kamulaştırılması yolundaki büyük çağrısı sonucunda, hareketin durdurulmasının olanaksızlığı kafalarına dank edinceye kadar ayak dirediler, ondan sonra boyun eğdiler.

Kapitalizmin Yeni İstilâsı
Nasıl Ortaya Çıktı

Bunların muhalefet stratejileri, kamu mülkiyeti ile özel kâr arasında işbirliği ilkesine dayanarak, gerçekte kapitalistlere sınırsız özgürlük sağlamaktı. Lin Piao'nun Dokuzuncu Kongre raporunda da belirttiği üzere, ülkenin bazı kesimlerinde devlet yönetimi sadece biçim olarak sosyalistti, aslında iktidar bizim elimizde değil, bir avuç kapitalizm yolcusunun denetimindeydi. Meselâ, Şanghay'daki bir dokuma fabrikası kurtuluştan önceki günlerde epey önemli bir kapitalist tarafından işletilmişti. Bu adamın kurduğu iç yönetim sistemi pratikte eski kapitalist yönetim sisteminin tıpkısının aynısıydı: Primler para cezaları ve hepsinden önemlisi, üretim temposuna uyamayan, görev bölüşümünde kaytarıcılık yapan ya da fabrika yöneticileri karşısında boyun eğen bir tutum takınmayan işçilere karşı ceza tedbirleri. Bu sistem, kurtuluştan sonra da yürürlükte kaldı. Yönetmelik, kapitalistin kendisi tarafından, kendi çalışma odasında, tıpkı ondan önce dedesinin de yaptığı gibi, gösterişli bir biçimde uygulanmaktaydı. Mao 1954 yılında bu fabrikada bir araştırmaya girişti; Saçmasapan kurallarla dolu yönetmeliği baştan aşağı okudu ve bunun, işçileri denetim altında tutmalarını ve ezmelerini sürdürmek üzere kapitalistlerin çıkarlarına hizmet ettiğini söyledi. *Kim kime hizmet ediyor?* Ana sorun buydu. Böylece duvardan kaldırıldı yönetmelik. Bu örnek bir istisna mıydı? Hayır. Çünkü o sıralar gerçekten de birtakım kapitalistler yetkililere kumanda etmekte, fabrikalarda yasaları çiğnemekteydiler.

Neden bazı yöneticiler kapitalist yolu tuttular? Bunların kapitalistlere arka çıkmalarını nasıl açıklayabi-

liriz? Bu konuda biraz gerilere uzanmak gerekiyor. Millî burjuvazinin çelişik bir karakteri vardır. «Komprador»ların elinde ezildiği için, demokratik devrim sırasında devrime siyasî düzeyde bir yakınlık duyabilir. Kapitalistler konusunda bu durumu temel alan bir siyaset izlendi: Kendi üzerine düşeni yerine getirenlere yardım edildi, onlara karşı olumlu bir siyasî tutum takınıldı, hattâ bunların bazı temsilcileri Danışma Kongresine ve Millî Halk Kongresine bile girdi. Gene, mülkiyet sistemi değiştikten sonra çalışma şartlarının düzeltilmesi konusunda işbirliğinde bulundular. Gelgelelim, mülkiyet sisteminin bu değişme süreci içinde, iki mesele üzerinde şiddetli bir çatışma patlak verdi: *Kim kimi değiştiriyor? Bir işletme nasıl yönetilecek?* Burjuvazi bu meseleler üzerinde kavga koparacağını ortaya koymakta gecikmedi. Mao'nun üç-noktası izlenmesi gereken siyaseti belirledi: Köylük bölgelerde bir karşı-saldırı başlatarak devrimi savunan; ilk önce «üç kötülük»ü, sonra da «beş kötülük»ü hedef alın.

[«Üç kötülük,» devlet memurlarında rastlanan kötülükler, yani rüşvetçilik, israf ve bürokrasidir. «Beş kötülük» ise, o sıralarda henüz sosyalist sistem tarafından tam olarak özümlenmemiş bulunan kapitalist işadamları tarafından işlenen suçlar, yani memurlara rüşvet vermek, vergi kaçakçılığı, devlet malını çalma, hükümet ihalelerinde yolsuzluk yapma ve vurgunculuk amacıyla ekonomik bilgi hırsızlığıdır.]

Mao'nun Düsturu: Sınıf Mücadelesini Unutmayalım

Bazı önderlerin kapitalistleri niçin desteklediğini açıkladık. Ama nasıl oldu da bu önderler bu desteği

gerçekleştirecek olanağı buldular? Başkan Mao'nun incelemesinden sonra da bu desteği niçin sürdürdüler? Liu Şao-çi bunlara arka çıktı da ondan. Liu, Mao'nun denetlediği fabrikaya giderek, Başkanınkilerle tamamen çelişen talimatlar verdi. Liu, fabrikaya işçilerle sorunları konusunda konuşmaya değil, henüz fabrika müdürü olan kapitalistlere saygılarını sunmaya gitti. «Bir serçeyi kesip incelersek, bütün serçelerin anatomisini öğrenebiliriz»; aynı şekilde, bu fabrikanın tahlili de bütün ülkedeki genel durumun niteliğini açıklamaktadır. 1957'den (burjuva unsurlara karşı mücadele) 1959'a (sağcı oportünistlere karşı mücadele), oradan da zorlu 1960-62 yıllarına kadar proleter kamp sürekli bir kuşatma altındaydı, proletarya kararlılıkla direniyordu. Başka bir deyişle, iki çizgi arasında her zaman bir çatışma olagelmiştir. Sınıf mücadelesi proletarya diktatörlüğü altında da devam eder. Devletimizin 1960'tan 1962'ye kadar geçirdiği o güç yıllar —kötü ürün alınması, SSCB'nin anlaşmaları tek yanlı olarak bozması ve ardından her türlü teknik yardımı kesmesi— sırasında Liu Şao-çi'nin gerek belediye yönetiminde, gerekse parti içinde en yüksek mevkilerde bulunan iki ajanı, kapitalizmi yeniden kurma doğrultusunda ortak bir çabaya giriştiler. Çatışma işte bu aşamada en şiddetli görünümüne büründü. Bir yanda burjuvazinin saldırısı, öte yanda proletaryanın karşı-saldırısı. Bu zor dönemde Liu'nun iki ajanı aslında siyasî alanda burjuvaziyi bağırlarına basan bir tutum takınarak ve proletaryaya saldırarak, iktidarlarını pekiştirme çabasındaydılar. Sanayi alanında ekonomist bir çizgi izliyorlardı. Primleri, teşvik uygulamalarını, çok ağır —kaplumbağa hızıyla— bir gelişme hızını ve dış yardımın gerekliliğini savunmaktaydılar. Tarım alanında küçük toprak işletmelerini destekliyor, ürünlerin

satılacağı serbest pazarların kurulmasına izin veriyor ve eğer sahip olunan toprak belli bir büyüklüğün altındaysa o toprağın serbestçe alınıp satılmasını savunuyorlardı. Bu mücadele, Çin Komünist Partisi Sekizinci Kongresinin 1963 yılındaki Onuncu Genel Toplantısında bütün açıklığıyla yansıdı. İşte bu toplantıda Mao Zedung şu komutu verdi: Sınıf mücadelesini unutmamalıyız. Mao'nun devrimci çizgisini destekleyen Şanghaylı Ko Çing-şih, Şanghay şehrindeki işçi mücadelesini yükseltmek için Başkan Mao'nun talimatlarını yolgösterici kabul etti ve şehri kapitalizmin geri getirilmes için bir taktik destek üssü haline getirme tasarıları kitlelerin seferber edilmesi sayesinde boşa çıkarıldı. Böylece, Onuncu Genel Toplantıdan sonra, Şanghay işçi sınıfı ve halkı Mao'nun rehberliğinde burjuvaziye ve kapitalizme karşı genel saldırının başına geçti. Mücadele, göğüs göğüse bir çatışma halini aldı.

Burjuvaziye Karşı Mücadele Pekin Operasında Başlıyor

Burjuva ideolojisine karşı ilk saldırı, Pekin Operasını yeniden biçimlendirme şeklinde ortaya çıktı. Şanghay'da, *Kaplan Dağının Savaş Hilesiyle Ele Geçirilmesi* adlı Pekin Operasıyla ilgili bir araştırma başlamıştı. Eserin barındırdığı bütün hataları ideolojik açıdan gözler önüne seren bir incelemeydi bu. Sanat ve kültür alanında başlıca rolü Çiang Çing (Mao Zedung'un karısı) oynadı. Böylece burjuvaziye karşı ilk saldırı kültür alanında başlamış oldu. *Kaplan Dağı*'na karşı açılan kampanya, sanat ve edebiyat alanında iki çizgi arasındaki mücadelenin güçlü bir örneğidir. Çiang Çing önderliğindeki gruba, oyun metninin yeniden gözden

geçirilmesi görevi verildi. Değişiklikler tamamlanır tamamlanmaz, *Kaplan Dağı* 1964'te Çağdaş Konularla Pekin Operası Millî Şenliğinde oynandı. [*Pekin Operasında Devrim*] (Pekin, 1968) adlı kitabın bir yerinde Kuan Sin'in anlattığına göre, yapılan değişikliklerden işçiler, köylüler, askerler hoşnutluk duydular, oysa oyunu gözden düşürmek isteyen Şanghay revizyonistleri ile «sanat ve edebiyattaki meşum çizginin büyük patronu», ayrıca kapitalist yolu tutan parti önderleri, «eser baştan aşağı yavanlaştırıldı,» diyerek oyunu kötülediler. Bunun üzerine Mao, oyunu seyretti; bu durum tiyatro grubundaki devrimci yoldaşlarına büyük bir cesaret ve yepyeni bir güç verdi.

[1965 başlarında *Hai Jui Görevinden Uzaklaştırıldı* adlı oyunu ele alan bir polemiğin yayınlanması üzerine tartışma çıktı. Mao, kendisine uzun süredir dolaylı olarak saldıran makaleler yayınlayan bu oyunun yazarı ve Pekin Belediye Başkanı Vu Han'ın bu oyunu reddetmesini rica etmişti. *Hai Jui Görevinden Uzaklaştırıldı*, 1959'da görevinden alınan Millî Savunma Bakanı Peng Teh-huay'ın uzaklaştırılmasını ima eden tarihî bir oyundu. Başkan Mao'nun Peng'i bir öfke nöbeti sonucu uzaklaştırmış olduğu, arada rekabet meselelerinin bulunduğu ileri sürülmekteydi oyunda. Mao, oyunda, danışmanlarının yeteneklerini değerlendirmekten aciz, önderlik yöntemleri adaletsiz, ihtiyar bir tarih ucubesi olarak gösterilmişti. Gerçekte Peng, Sovyet ittifakının savunucu olagelmiş, yeni doğan Mao aleyhtarı hizbin savunucusu olmuş çıkmıştı. Bu hizbin Mao Zedung ile kavgası, Başkan'ın askerî düşünceleri, atom bombası gibi silâhları değerlendirmesi üzerinde yer alıyordu. Dolayısıyla da özellikle atom bombasının «kâğıttan bir kaplan olduğu» sözünü alaya alıyordu.]

Çiang Çing yoldaş, sorunu tartışmak üzere Pekin'e

gitti. Ayrıca, 1966'da Lin Piao'nun verdiği yetkiyle Halk Kurtuluş Ordusu Kültür ve Sanat Temsilcilerini toplantıya çağırdı. Bu önemli konferans tarafından yayınlanan rapor, Kültür Devrimi konusunda kamuoyunda uygun bir hava yaratılmasında başlıca etken oldu. Kitleler hazırlanmadan bir Kültür Devrimi düşünülemezdi. Kamuoyunu hazırlama dönemi sırasında, iki çizgi arasındaki mücadele artık örgütün içini kasıp kavurmaktaydı. Sanat konusundaki rapor, Ko Çing-şih ile Çen ve Zao arasında başlayan ideolojik savaşın önemli bir yanını oluşturdu. Fakat Ko Çing-şih'in 1965 şubatında zamansız ölümü, Çen ve Zao'ya yönetim organlarının denetimini kazanmak, Şanghay Belediye Başkanlığına ek olarak parti birinci sekreterliği mevkiini de ele geçirme olanağını verdi. *Hai Jui Görevinden Uzaklaştırıldı*'yı eleştiren makalenin yayınlanmasını önlemek amacıyla çok ileri gittiler. Bu makalenin içeriği, o sıralarda Çin Komünist Partisi Şanghay sekreterliğinde tartışılmak üzere ele alınmış bulunuyordu. Çen ile Zao, bu makalenin bakış açısındaki berraklık ve açıklığa karşı çıktılar; dolaysız siyasî sorunları ele alan son bölümünün kabul edilemeyeceğini ileri sürdüler. Öbürleri ise, makalenin tam olarak basılması için mücadele ediyorlardı. Sonunda, Başkan Mao'nun karargâhının desteğiyle, makale yayınlandı. («Mao makaleyi okuyup onaylamış mıydı?» diye soruyoruz. Başını sallıyor.) Ko Çing-şih'in ölümünden sonra Çen Peysien Komünist Partisi Şanghay Birinci Sekreteri oldu. Bu makale, baş revizyonist Liu Şao-çi'nin yardakçısı, revizyonist ve gerici Peng Çen'e doğrudan bir darbe indirmeyi amaçlıyordu. Birinci sekreter, Liu ile Peng Çen'in avenesine makalenin Mao'nun buyruğu ile yayınlanmış olduğunu haber verdi. Başkanın onun yayınlanmasına bizzat karar vermiş olduğunu açıkladı.

Belirsizliklerle Dolu Son Derece Karmaşık Bir Mücadele

(»Açıkça ortaya çıkıp bunu söylediler mi?» diye soruyoruz. «Hayır, siyasî mücadele son derece karmaşıktı,» diye cevap veriyor.) Çen «muhbir» rolü oynamıştı, ama bunu kızıl bayrağı sallaya sallaya yaptı. Zaten iki çizgi arasındaki çatışmaya rağmen, açıkça revizyonist olarak ortaya çıkmak ve revizyonist damgasını yemekle sonuçlanacağından, proleter çizgi aleyhinde kimsenin tek lâf etmemesi parti içi mücadelenin özelliğini oluşturmuştur. Hegel şöyle der: «En çok bağıranlar, en kötü malı satanlardır.» Onlar en büyük yaygarayı koparıyorlar; deyim yerindeyse, kendilerini Başkan Mao'yla bir tutmaya devam ediyorlardı. Parti içi mücadele sandığınız kadar açık bir biçimde gelişmez. Öyle olsaydı, «kızıl bayrak sallayan» insanların kılığına da girseler onların gerici kimliklerini çok geçmeden anlardık. Siyasette, bizimkisi gibi bir mücadelenin seyrinde savaş belirsizliklerle doludur.

Merkez Komitesinin «16 Mayıs Genelgesi»ne kadar kamuoyunun hazırlanması tamamlanmıştı ve bütün ülke üzerinde geniş boyutlara ulaşan bir kitle hareketi gelişmekteydi. «16 Mayıs Genelgesi» Peng Çen ve Liu Şao-çi'nin maskelerini indirdi, onların saçma ve gerici teorilerini çürüttü. Ülke çapında, Parti sekreterliğini gasbetmiş bulunan grup, bu genelgenin yayınlanması üzerine otoritesini yitirdi ve Proleter Kültür Devrimi yanlısı yeni grup oluşturuldu. [Bu açıklama, bir ara Mao'nun parti sekreterliği içinde azınlıkta kaldığını, sonra onun etrafında oluşan çoğunluğun, önderliğin «16 Mayıs Genelgesi»ni, daha sonra da 8 Ağustos 1966'daki «On altı maddelik karar»ın çok geniş ölçüde kabulüyle iyice kanıtlandığını açıklıyor. Jean Daubier,

Histoire de la révolution culturelle prolétarienne en Chine adlı kitabında, Edgar Snow ile Joan Robinson'un tersine, Mao'nun azınlıkta kalmış olduğundan bile kuşkuludur. Bununla birlikte, Snow'un 1971'deki Çin gezisinden dönmesinden sonra Mao ile yapmış olduğu epey kısaltılmış mülâkata dayanarak (Epoca'da Nisan 1971' de yayınlandı) Mao'nun objektif durumunun en önemli iktidar mevkilerini kaybedecek kadar sarsıldığını, «sözgelimi 1965'te —partinin denetiminde olan— Pekin basınını Kültür Devriminin propaganda aşamasını açmayı hedef alan önemli bir makalenin yayınlanmasına ikna edemediğini,» belirttiğine işaret edilmelidir. Mao bunu Şanghay'da broşür biçiminde yayınlamak zorunda kaldı. Devlete, sendikalara, parti okuluna, siyasî ve bürokratik «kadrolara» daima Mao adına kumanda eden, Merkez Komitesindeki Liu ve müttefikleriydi. Aynı konuşmada Mao, Snow'a, «Son tartışmalar sırasında (Mayıs 1965) pek çok alanda, propaganda, şehir ve eyalet parti komitelerinde, en çok da Pekin Belediye komitesinde denetimi kaybettiğini» söylemişti. Elbette, benim Çin'de konuştuğum Çinliler, Mao'nun hiç bir zaman, bir an bile azınlıkta kalmadığını kesinlikle belirtiyorlar. Ama Kültür Devrimi içinde mücadele eden bir Çinli yoldaş için Mao'nun talimatlarının şaşmaz şeyler olduğunu kavramamız gerekir. Çinlilerin meseleyi, örgütün en üst kademelerinde Başkan Mao'nun azınlıkta mı, yoksa çoğunlukta mı olduğu şeklinde koymayı reddetmeleri bundandır. Üstelik bu deyimler aslında Çinlinin değil,bizim kendi dilimizin ürettiği şeylerdir. (Bu sorun için sonuç bölümüne bakınız.)]

«16 Mayıs Genelgesi»nin ardından, büyük kitle devrimi eyleme geçti; bu devrim 1 Haziranda üniversitedeki dazubao, ardından Mao'nun 5 Ağustos dazubao' suyla Pekin'de başladı. Devrimin alevleri öğrenciler arasında boyvermeye başladı.

Kültür Devriminin Şanghay'daki gidişi ile Pekin' deki gidişi arasında benzerlikler vardır. Kızıl Muhafızların kitle hareketi önce üniversitelerde, sonra ortaöğretimde başladı. Yüksek mevkilerdeki revizyonistlere karşı, dazubao'lar aracılığıyla adlarını belirtmeden bir eleştiri kampanyası açıldı. Ama, zamanla en yüksek kişiler —Liu Şao-şi ile Şanghay'daki iki ajanı— mücadelenin boy hedefi olarak belirlendiler ve adları açıkça söylendi.

Kitlelerin Politize Olması

Ama bu noktaya kadar gelmek, zor bir aydınlanma sürecini gerektirmişti. Başlangıçta işler bu denli açık değildi. Haziran sonu ile temmuz başı arasında, Liu Şao-şi önderlik mevkiinden yararlanarak genç öğrencilere karşı saldırıya geçti. Şanghay'da epeyce güçlü olan Liu'nun ajanları, Liu'nun öğrencilere karşı aldığı baskı tedbirlerini benimsediler ve öğrenci hareketini çalışma ekiplerinden yararlanarak bastırdılar. Bu hareketi bastırmayı başarmalarının nedeni neydi? *Siyasî saygınlıklarını* hâlâ koruyor olmalarıydı; Mao'nun proleter karargâhının tüm olumlu niteliklerini paylaştıklarını söylüyorlar ve bunları kendi nitelikleriymiş gibi gösteriyorlardı. *Hai Jui Görevinden Uzaklaştırıldı*'ya karşı yayınlanan makalenin Şanghay parti sekreterliğince onaylanmış olduğunu ileri sürdüler. Böylece Şanghay'ın Kültür Devrimine önemli bir katkıda bulunduğunu söylediler. [Mücadelenin bu öyküsü, bazı Batılı uzmanların Kültür Devriminin bir «danışıklı dövüş» olduğu yolundaki teorilerini yalanlamaktadır. Liu Şaoçi'nin de Mao'yla aynı şekilde düşündüğünü göstermek amacıyla Kızıl Muhafızlara başvurduğunu söyle-

mek, Şanghay belediye başkanının da aynı yöntemi iyi niyetle kullandığını söylemekle birdir. Oysa mücadele giderek *revizyonistler ile Mao yanlıları* arasında bir açık savaş biçimini aldı. 1964'te Peng Çen'in ünlü «Kültür Devrimi» Komitesi neden böylesine bir oybirliğiyle onaylanmıştı? Düşmanın çizginin *gerçek yüzünü açığa çıkarmanın* güçlüklerini anlatan bu öykü bu sorunun cevabını vermektedir: Liu Şao-çi hizbi sadece devrim dilini değil, aynı zamanda devrimci örgütleri de ele geçirmeyi başarmıştı.] Gene de, güneşi balçıkla sıvamanın mümkünü yoktu. Mücadele geliştikçe, bütün ustalık ve kurnazlıklarına rağmen bu ajanların maskeleri düşürüldü. Kitleler şunu sormaya başladılar: Bunlar madem Kültür Devrimini o kadar büyük bir inançla destekliyorlar, öyleyse niçin kitle hareketlerini bastırıyorlar? O sırada daha başka unsurlar da harekete geçmeye başlamıştı: Pekinli Kızıl Muhafızlar 1966'da güneye, Şanghay'a gittiler ve oradaki Kızıl Muhafızlarla, fabrikalardaki işçi sınıfıyla devrimci bağlar kurdular, böylece hareketin ufkunu genişlettiler. [Pekinli Kızıl Muhafızlar Şanghay'a vardıklarında, iki yönetici onları tuhaf bir hoşnutsuzlukla karşıladı. Gerçekte onları kabadayı olarak niteleidiler. işçileri onlara karşı kışkırttılar ve onları şehirden uzaklaştırmak için ne mümkünse yaptılar. Kızıl Muhafızlar 3 Ağustosta bir kurul halinde şehrin belediye merkezine gittiler. Ama içeriye alınmadılar. Bunun üzerine, belediye binasını 4 Eylüle kadar kuşattılar. Çen ile Zao kendilerini destekleyenlerin gelip kendilerini kurtarmalarını istiyor, öfkeden kuduruyorlardı. Yumruklaşmalar oldu. Ciddi çatışmalar çıktı. Bir hayli kan döküldü. Ama Pekinli Kızıl Muhafızlar, bazı gençlerle, özellikle de Liu'nun ajanlarının «çalışma ekipleri»ni kaytarmış ve bu yüzden «kara listeye alınmış» işçilerle ilişki kurmayı ba-

şardılar. Kızıl Muhafızlar, «On Altı Maddelik Karar»ı, özellikle de bu kararın «Korkuyu içinizden atın. Karışıklıklardan korkmayın. Kitleler kendilerini kurtarmalıdırlar» diyen bölümünü halk içinde yaydılar.]

Şanghay'daki Kızıl Muhafız hareketini belli ölçüde de olsa nasıl bastırdılar? Olan neydi? Genel çelişmeler ve özel çelişmeler vardır. Ayrıca her şehrin kendine has özellikleri vardır. Liu'nun iki ajanı, Şanghay burjuvazisinin özel damgasını taşıyan hinoğluhinliklerini ve ikiyüzlülüklerini gözler önüne sermekteydiler. Katı değil, esnek yöntemler kullanıyorlardı. Şanghay kapitalistleri tilkilerden daha ürkektiler; parti içi mücadelede Şanghay'ın revizyonist yöneticileri herkesten daha kurnaz, herkesten daha hilekâr olduklarını gösterdiler. Sözgelimi, Şanghay'daki öğrenci hareketini bastırdıklarını söylerken, bunu bir çeşit el çabukluğuyla yaptıklarını söylemek istemiyoruz. Çünkü orduyu öğrencilere karşı harekete geçirme hedefine kesinlikle ulaşamamışlardı. Pekin'deki öğrenci hareketi Şanghay'dakine oranla daha ileriydi; çünkü Başkan Mao'nun proleter karargâhı Pekin'de bulunmaktadır ve «4 Mayıs Hareketi»nin başkentte başlamış olmasıyla da ispatlandığı gibi Pekin öğrenci hareketi tarihî olarak öncü durumundadır. [4 Mayıs 1919'da binlerce öğrenci Tien An Men alanında toplanarak Çin'in bağımlılığını, yarı-sömürge durumunu protesto etmiş, işçiler de greve giderek öğrencilerin hareketiin desteklemişti.]

Bunun üzerine, büyük hareketimiz gücünü yeniden toparladı. İki aşama sözkonusuydu· önce, Yedinci Kongrenin Merkez Komitesi On Birinci Toplantısını düzenledi ve Başkan Mao «Karargâhı Bombalayın» adlı dazubao'sunu kaleme alarak silâh başına çağrısında bulundu; sonra, «On Altı Maddelik Karar» yayınlandı. Böylelikle, kitle hareketinin yenilmez olduğu, kitlelerin isyan

etmekte «haklı oldukları», bu isyanın proletarya diktatörlüğünün hizmetinde bir devrim olduğu açıkça belirtildi. Merkez Komitesinin bu toplantısında burjuva karargâhına son darbe indirildi, burjuva çizgisi kesin yenilgiye uğratıldı. Ne var ki, gerici burjuva çizgisi Merkez Komitesi içinde bozguna uğratılmış olsa da, Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğu Başkan Mao'nun çizgisini onaylamış olsalar da, gerici çizginin ilk kademe örgütleri içinde de yenilgiye uğratılması için daha epeyce sürecek bir mücadele vermek gerekiyordu.

Kızıl Muhafızlar: Hangisi Hakiki, Hangisi Sahte?

> Parti içindeki farklı düşünceler arasında durmadan ayrılık ve mücadele çıkar. Bunlar, toplumdaki eski şeylerle yeni şeyler arasındaki çelişmelerin yansımasıdırlar.
>
> Mao Zedung

Biz öykümüze dönelim gene. Pekinli Kızıl Muhafızların Şanghay'a gelmelerinden alacağım. Hiç bir sınıf tarih sahnesinden gönül rızasıyla çekilmez. O dönemde, Liu'nun ajanları öğrencilerin ve işçilerin arasına kışkırtıcı ajanlar olarak karışıyorlardı. Bunlardan bazılarını kendi saflarına kazandıkları da oldu. Yolunu şaşıran bir hizbi, gerici bir örgüt kurmaya teşvik ettiler. Bu hizip, kafaları bulandırmak amacıyla, «Kızıl Muhafızlar» adını verdi kendine. Böylece öğrenci hareketi iki Kızıl Muhafız grubuna bölünmüş oldu. Uluslararası komünist harekette buna benzer pek çok bildik örnek vardır: Revizyonizm, devrimci sloganları karşı-devrimci amaçlarla kullanmasını çok iyi becerir. Sı-

nıf mücadelesinin yükselmekte olduğu dönemlerde, revizyonistler kızıl bayrağı daha iyi devirebilmek için daha yükseğe kaldırırlar. Doğru ile yanlışı birbirinden ayırmanın biricik yolu, Marksizm-Leninizmi, Mao Zedung Düşüncesini kavramaktır.

Revizyonistlerin bu bölücü savaş hilesine rağmen, öğrenciler devrim yolunu izlediler, aldatılmış olan geniş halk yığınları kendilerine kurulan tuzağın farkına vardılar. Onların gözünü açan da, Çen ve Zao gibi «olumsuz öğretmenler»in verdiği dersti. Doğru yolu tutan öğrenciler yavaş yavaş azınlık olmaktan çıkıp çoğunluk olmaya başladılar. Şanghay, sınıf mücadelesinin ne kadar çetin, ne kadar karmaşık ve ne kadar dolambaçlı olduğunu herhangi bir başka Çin şehrinden çok daha belirgin bir biçimde gözlerimizin önüne serer. Çünkü Şanghay'da meydana gelen mücadele, bütün ülkenin geleceğine örnek olmuştur.

Liu'nun iki ajanı, güçlerini yitirmeye başladıklarını anlar anlamaz, işçileri öğrencilerle dövüştürmek amacıyla onları açıkça kışkırtmak gibi bir hata işlediler. İşte revizyonistlerin bu manevraları, Şanghay işçi sınıfı için objektif bir itici güç oldu. Doğrusu, bu ajanlar, taşı kendi ayaklarına düşürmek üzere kaldıran kişilere benziyorlardı. Şanghay'da işçilerin ayaklanması dokuma sanayisinde, daha doğrusu 17 Nolu Dokuma Fabrikasında başladı. Bunun tarihî iki nedeni var: Dokuma işçileri Çin'de son derece yoğundur. En zengin tecrübeye sahip, en uzun mücadele geleneği olan işçiler, dokuma işçileridir. [Dokuzuncu Kongrede, Şanghay'daki 17 Nolu Dokuma Fabrikasından iki işçi, 30 Nolu Dokuma Fabrikasından da iki işçi Merkez Komitesine seçildi.] Bu noktaya gelinene kadar, işçiler genellikle mücadelenin dışında kalmışlardır. Bu noktadan başlayarak harekete geçtiler. Kasım ayında Şanghay

Devrimci Asiler Genel Karargâhının kurulması, işçilerin Kültür Devrimine katılışına büyük bir hız verdi. 1,2 milyon sanayi işçisiyle Şanghay'ın, ülkenin ana sanayi şehri olduğu unutulmasın. «İsyan karargâhı»nın doğuşu, iki çizgi arasındaki mücadelenin en keskin noktasını belirler. [«Karargâh», iki ajanın boşaltmayı reddettiği Belediye Komitesi odalarının bitişiğindeki parti ofislerini işgal etti.]

Şanghay İşçi Sınıfının Oynadığı Rol

Şanghay'daki Kültür Devrimi tecrübesi bir kere doğruladı ki, öğrenciler devrimde rol oynasalar bile, asıl sonucu belirleyen güç işçi sınıfıdır. Hiç şüphesiz, Devrimci Asiler Karargâhı, iki ajan tarafından meşru kabul edilmedi. Karargâhın saflarını bölmeye çabaladılar. Nitekim Mao Zedung, Belediye Komitesinin iki üyesi Çang Çun-çiao [Dokuzuncu Kongreden bu yana Siyasi Büro Daimi Komitesi üyesi] ve —Pekin'e çağrılmış bulunan— Yao Ven-yuan'ı Şanghay'a geri gönderdiğinde, bunlar iki işçi örgütüyle karşılaştılar. Bunlardan bir tanesi Liu Şao-çi'nin ajanları tarafından kurulmuştu; üstelik kendisine Mao'nun Hunan'daki köylü hareketini incelerken kullandığı adı vermişti. Devrime karşı savaşırken devrimci adlardan yararlanılabileceğini gösteren bir örnek daha! Bundan şu dersi çıkarabiliriz: İnsan sadece biçime değil, öze de dikkat etmelidir. Gerçi revizyonistler tarafından kurulan işçi örgütü —«Kızıl Muhafızlar»ın başka bir adı olan— *Cihveytuy* adını taşıyordu, ama özünü gerici olmaktan kurtarmıyordu bu.

Kasım sonlarıyla aralık başları arasında bütün Şanghay son derece sert ve şiddetli bir tartışmayla

çalkalandı. Bu tartışmanın ana konusu, bu «ikisi»nin kendi dedikleri gibi Mao'nun devrimci çizgisini mi, yoksa burjuva gerici çizgiyi mi izledikleriydi. Bu tartışmaya çoğu işçi olan 1 milyon kişi katıldı. Halk gece gündüz bunu tartışıyordu, iş güç bir yana bırakılmış, ev hayatı durmuştu. Asi işçiler örgütünün 400 bin üyesi vardı. Kendisine «Mao'ya bağlı devrimci» diye tanımlayan tutucu örgütün ise 600 bin-800 bin kadar üyesi vardı. Evlerde, aile arasında, otobüslerde kavgalar kopuyordu. Cadde ortasında biriken kalabalıklar trafiğin sıkışmasına yol açıyordu. Karşıt görüşlü işçiler tramvaya bindikleri zaman, vatman taşıtı durdurup tartışmaya katılıyordu. İşçiler fabrikadan çıkarken tartışıyorlardı. Bütün şehir gecenin geç saatlerine kadar uyumuyor, tartışmalar gece boyunca sürüp gidiyor, kimse gidip yatmak istemiyordu. Ailelerin içine, babalarla oğulların, kocalarla karıların arasına kadar girmişti tartışma. Bu ev tartışmalarının sonu «kavga»ya vardı mı? Sanırım varmadı, ama birkaç saatlik tartışmadan sonra bazı karı-kocaların bir süre küs kaldıkları olmuştur herhalde. Şehir çalkalanıyordu. Ulaşım durmuş, liman geçici olarak kapanmış, elektrik üretimi kesilmişti. Belediye daireleri üzerindeki denetimlerinden yararlanarak şehrin efendileri haline gelen devrim düşmanları, Şanghay'ı birbirine katmıştı. [Artık olaylar da eksik olmuyordu. Asi karargâh, Şanghay'daki durumu Pekin'e bildirmek üzere bir kurul göndermeyi kararlaştırınca, Çen ve Zao kurulun bulunduğu treni harekete geçirdikleri bazı göstericiler aracılığıyla durdurdular. Delegeler tutuklandı ve Pekin'den hemen bırakılmaları için emir gelinceye ve şehir yöneticileri hemen işten el çekmelerini bildiren bir mesaj alıncaya kadar gözaltında tutuldular. Bir başka ciddi olay da Hangçov'da patlak verdi. İçinde birçok Kızıl Muhafızın

bulunduğu ve Pekin'e gitmekte olan bir treni raydan çıkarma girişiminde bulundular. Geceleyin tren yolunda nöbet tutan bir Halk Kurtuluş Ordusu eri, revizyonistlerin lokomotifin yolunu kapamak için rayların arasına bir kütük yerleştirdiklerini gördü. Kütüğü kaldırıp yolu açmak amacıyla demiryoluna atıldı, ama lokomotif zamanında fren yapamayınca er ezilerek öldü. Hangçov dağların bu askerin anısına bir serginin hazırlandığı büyük bir yapı gördüm. Bu asker parti üyesi değildi, bu şeref ona ölümünden sonra verilmişti. Onun fedakârlığı, mücadelenin zaman zaman ne kadar şiddetlendiğini açıkça göstermektedir. Zay Yun-sien'in on sekiz yaşındaki erkek kardeşi onun ordudaki yerini alması için kendisine izin verilmesini istemişti.]

Kitle Devriminin Gerçekleşmesini Mümkün Kılan Ne Oldu?

Proletarya diktatörlüğü altında en geniş demokrasinin gelişiyle belirlenen bu devrim, insanların düşünce tarzında bir devrimdir. Böyle bir devrim nasıl mümkün oldu? İki nedeni var bunun. Birincisi, önderimizin Mao Zedung olması ve Kültür Devriminin doğrudan doğruya onun yönetiminde yürütülmesidir. Devrim, büyük bir kitle çizgisi izleyerek, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya yayıldı Bütün halk, gerçek Marksizmi sahtesinden ayırdetme olanağını buldu. İkinci neden ise, Mao tarafından yaratılan ve Lin Piao tarafından yönetilen ordunun Kültür Devrimi sırasında her zaman devrimci kitlelerin safında yer almasıdır. Liu Şao-çi orduyu kitlelere karşı harekete geçirmeye çabaladı, ama çabaları boşa çıktı. Dolayısıyla, sizin sorunuza («Durum böyle olmasaydı, yani ordu halkın

üzerine ateş açsaydı, şiddete dayalı bir devrim olur muydu?») ancak şu cevabı verebilirim: Ordu ya halkın aracı olur ya da halka karşı baskının aracı. Bizim halk ordumuz bir baskı ordusu değildir. Mücadele hangi biçimlere bürünmüş olursa olsun, esas olarak hiç bir şiddet, hiç bir silâhlı bastırma olmadı, çünkü orduyu kitlelerin karşısına çıkarmak isteyen bir avuç revizyonist ordunun desteğini elde edemedi. Halk Kurtuluş Ordusu, proletaryanın savunucusudur. [Peking Review'da 1966 yılında yayınlanan «Paris Komününden Çıkarılan Büyük Dersler» adlı yazıdan bazı alıntılar yapmak istiyorum: «Proletarya kendi kurtuluşunu ancak silâhlı mücadeleyle sağlayabilir. Köle olmak istemeyen bir proleter için birinci kural şudur: Silâhı hiç bir zaman elden bırakma.» Zaten, Marks Paris Komünü konusunda, bunda yeni olan yanın, ilk ayaklanmadan sonra halkın silâhı elden bırakmaması, dolayısıyla iktidarı hakim sınıfın uşaklarına terketmemesi olduğunu yazmıştı. Aynı şekilde, bu ara bölümün başında sözü geçen makale şu nokta üzerinde duruyor: «Siyasî iktidar silâhın namlusundan doğar... Marksist devlet teorisine göre, ordu devlet iktidarının en önemli parçasıdır. Her kim devlet iktidarını ele geçirmek ve *elinde tutmak* istiyorsa, güçlü bir orduya sahip olmalıdır.» [Demek ki, Kültür Devrimini ordunun desteğiyle yaptık. Siyasal iktidar silâhın namlusundan doğar, ama silâha kumanda eden partidir. Bu, her devrim mutlaka *şiddetsiz* olmalıdır, anlamına mı gelir? Kuşkusuz, hayır. Mesele, bu şiddetin devrimci bir hedefe ulaşıp ulaşmayacağıdır. Öyle özel çelişmeler vardır ki, bu çelişmeler de daha genel olan çelişmelere bağlıdırlar. İlk bakışta göze çarpmayan geniş benzerlik alanları da vardır. Sözgelimi, SSCB'deki Ekim Devrimi, bir şehir ayaklanması şeklinde meydana geldi. Şehri devrimin merkezi olarak

aldı. Çin'de ise, şehirlerin köylerden kuşatılması devrimin ayırıcı niteliksel özelliğini oluşturdu. Ama, her iki durumda da ortak olan, hedeftir; siyasî iktidarın ele geçirilmesidir: Devrim kitleler seferber ederek, silâhlı mücadele yoluyla zafere ulaşır. Biçim farklı, öz aynıdır.

Mücadele ilerledikçe Şanghay işçi sınıfı hızla üstünlük sağladı; tutucu örgüt yandaşlarının gücüne ve nüfuzuna rağmen yenilgiye uğradı. İşçiler sınıf bilinçlerini yükselttiler ve «devrimci asiler» haline geldiler. Başlangıçta 10 bin kişiden ibaret olan bu asiler, Ocak 1967'de milyonu aşan bir kuvvet haline gelmişti. İşçi sınıfının önderliği altında bir araya gelmiş bulunan bu büyük kuvvet, aralık ayında Şanghay burjuva karargâhına son saldırıyı yapmaya hazırlanıyordu.

Ocak Devrimi

Liu Şao-çi'nin iki ajanı artık daha fazla direnemeyeceklerini anlayarak daha başka bir taktik denediler: İşçilerin ağzına bir parmak bal çalmak, onları satın almak çabası içinde ekonomist bir siyaset öne sürdüler. Baba tavrıyla yönetme (Paternalizm) ve ekonomizm, işçi sınıfının düşmanıdır. Bunlardan, onu siyasî iktidardan yoksun bırakmak üzere yararlanılır. Siyasî iktidar olmadan, işçi sınıfı hiç bir şey değildir. Nitekim, iki ajan, siyaset alanında insiyatifi elden kaçırmamak için ekonomik alanda belli bir eylem çizgisi izlediler. Elektrik üretimini durdurmak, trafik ve ulaşımı felce uğratmak çabasıyla grevleri kışkırttılar, dediğim gibi her türlü şantaja başvurdular. Ne var ki, bu siyaset geri tepti: Amaçlananın tam tersi oldu. Gerçekte bu taktikler birtakım işçilerin şunu sormalarına yol aç-

tı: «Bütün bunları yapanlar yakalarını nasıl sıyıracaklar?» Çünkü bunlar hâlâ, siyasî iktidarı olduğu kadar yönetsel, malî ve kültürel iktidarı, tüm iktidarı da ellerinde tutmaktaydılar. Onlara böyle bir ekonomik saldırıya girişebilme olanağını veren neydi? Ekonomik iktidarın tüm dizginlerinin hâlâ onların elinde bulunuşu. [«Ekonomist» dalga, prim ödemelerini, bazı sanayilerin bankalardan para çekebilme olanağını, fabrikalara çalışmaya giden öğrencilere tanınan büyük ve geriye doğru işleyen ücret artışlarını, terfileri, yüksek ücretleri kapsıyordu. Şirket iştirakleri planlanmıştı, sözgelimi demiryolu ateşçileri için; sendika yönetimi de işçi aristokrasisinin yaratılmasını amaçlayan bu tedbirlerin «payandası» haline getirilmişti. Dok ve demiryolu işçilerinin greve devam etmesi, işi durdurma, limanı kapatma çağrısı bir süre başarılı oldu, ama çok geçmeden bu «ekonomizm»in gerçek niteliği üzerindeki tartışmanın gelişmesi ile maskesi düşüverdi.] Devrimciler iktidarı bu iki ajanın elinden almanın zamanının gelmiş olduğunu gördüler. Bu mücadele dönemine biz *Ocak Devrimi* diyoruz. Devrimci ideoloji ve teori, mücadelenin pratiğinden çıkar. Bu çok özel anda, bu çizgiler üzerinde gelişen mücadele, siyasî iktidarın ele geçirilmesini zorunlu kılıyordu, aksi halde hiç bir ilerleme sağlanamayacaktı. Mao durumu Ocak 1967'de *Halkın Gazetesi*'nin başyazısında şöyle özetlemişti: «Proleter devrimciler siyasî iktidarı kapitalist yolu tutmuş bir avuç parti yöneticisinin elinden almak için birleşiyorlar.» Dokların, demiryollarının, fabrikaların ve basının ana bölümlerinde iktidarı ele geçirme mücadelesi başladı. Ocakta Şanghay'da biz iki gazetenin, *Şanghay Gazetesi* ile *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nin denetimini ele geçirdik. Bu iki gazetede, «Şanghay'daki Devrimci Asi Örgütlere Selâm Mesajı» ile «Acil

Uyarı» yayınlandı. Bundan böyle bu gazeteler gerici ekonomist çizgiyi terkedip, devrimci işçileri ve kitleleri birleşmeye çağırdılar, sabotaj taktiklerinin gerçek yüzünü gözler önüne serdiler. Radyo konusunda sorduğunuza gelince, daima Mao yanlısı karargâhın elinde olmuştur. Gazeteler ellerinden gidince, Liu Şao-çi'nin iki ajanı seslerini duyuramaz oldular. Böylece, biz kamuoyu üzerindeki etkimizi yeniden sağlamış olduk.

Doklardaki, demiryollarındaki ve enerji santrallarındaki işçilerin iki yönlü bir görevi vardı: Devrim ve üretim. Ocak Devrimi sırasında işçilerin verdiği kahramanca savaşın pratik birçok örneği var: Devrimci kitlelerin desteklediği bazı işçiler çalışma saatlerini iki, hattâ üç katına çıkardılar. Trenlerin yeniden çalıştırılması için öğrenciler demiryolu işçilerine yardım ettiler. Böylece gece-gündüz demeden çalışan öğrencilerin, işçilerin ve yurttaşların sayesinde demiryolu ulaşımı yeniden sağlandı ve trafik normale döndü. Burjuva aleyhtarı saldırının acilliği, Devrimci Büyük İttifak'ın(*) kurulmasına yol açtı. Bu ittifaka ayrı ayrı

(*) **Devrimci Büyük İttifak.** Çin'in hemen her yanında kitleler öylesine bölünmüştü ki «sağcı» unsurlar iktidarı elde tutmaya ya da bu düzeydeki boşluklardan yararlanmaya fırsat bulmuşlardı. Kimi yerlerde iktidar bir gruptan ötekine geçmişti her grup kendisinin öbüründen daha devrimci olduğunu söylüyordu. Bu şartlar altında, çoğunluğu birleştirme yeteneği ya da yeteneksizliği iktidarı ele geçirmenin etkili olup olmamasını, devrimci olup olmamasını belirliyordu. İktidarı ele geçirmek uğrundaki genel devrimci saldırının örneğini Başkan Mao'nun «Devrimci Büyük İttifak» sloganının yayılmasına önderlik eden Şanghay verdi. Mao'nun anladığı **devrimci iktidar kitlelerin** saldırısını esas sınıf düşmanına karşı yoğunlaştrabilmek üzere halk arasındaki bütün çelişmeleri çözmeye, **geniş çoğunluğu birleştirmeye** yetenekli olmalıdır.

on örgüt katıldı. 11 Ocak 1967'de Merkez Komitesi ve Devlet Bakanlar Konseyi iktidarı ele geçirme mücadelesinin haklılığını onaylayan «Şanghay'daki Devrimci Asi Örgütlere Kutlama Mesajı»nı gönderdi. [Ocak Devrimi, *tam* demokrasinin yeni biçimlerinin doğup gelişmesine tanık oldu, bu biçimlerin pratikte doğrulanmasına fırsat verdi. Şanghay'da asiler aşırı sloganları reddederek, işçi dayanışmasını takviye etmeyi, saflarının bölünmesini önlemeyi başardılar. Şanghay, yanlış fikirlerin düzeltilmesinin örneğini vermiştir. «Kutlama Mesajı», «Sizler proleter devrimci örgütlerin büyük ittifakını gerçekleştirdiniz, proletarya dktatörlüğünün geleceğini simsıkı elinize aldınız,» diyor. Ekim 1967'de *Peking Review* şunları yazıyordu: «Ocak Devriminin fırtınası, şimdi bütün ülkede esiyor.»] Bu şartlar altında, işçi sınıfı içinde ve işçi sınıfıyla yoksul ve aşağı-orta köylüler arasında birlik sağlanır sağlanmaz, Yao Ven-yuan, Çang Çun-çiao gibi önderlerin ve Halk Kurtuluş Ordusunun desteğiyle Şanghay'da yeni iktidar yapısının inşası için hazırlıklar başladı. Şubatta, hazırlığı Ocak Devriminin ateşi içinde tamamlanmış olan Şanghay Devrimci Komitesinin kurulmasına geldi sıra. Böylece Devrimci Komite devrimci kadroların, kitlelerin ve Halk Kurtuluş Ordusu üyelerinin üçlü birleşimine dayalı yeni bir kızıl iktidar organı olarak ortaya çıktı ve Şanghay halkının iradesini dile getirdi.

Merkez Komitesinin buyruklarına uygun olarak üçlü birleşimin en'inde sonunda kurulabilmesiin sağlamak için Büyük İttifak ayrı ayrı üretim birimlerine mensup gruplaşmalar arasında değil, her bir sektör, işletme, okul, vb. esasına göre kuruldu. Böylece, her birimin kitleleri, başkalarının değil, kendi sorunlarını çözecekti.

«Devrimci Komite İyidir»

Şanghay Devrimci Komitesinin kurulmasını Mao onaylamıştı. O sıralar, «Devrimci Komite iyidir,» demişti. [Şanghay'da 3 Şubat 1967'de kurulan ilk kızıl iktidar organına Şanghay Komünü adı verilmişti, ama sonradan onun yerine, bütün Çin'e yayılmış bir devrimci yapı, *devrimci komite* getirilmişti. Adları değişik de olsa komünün son derece belirgin bir yanını oluşturan, kitlelerle doğrudan ve birleşik bağıntının özü, (şubatta) üçlü birleşim aracılığıyla devrimci komitelerin içinde berraklık kazanacak ve elle tutulur duruma gelecekti] Daha önceleri Şansi'de ve Kuzeydoğu Çin'de daha başka komiteler de kurulmuştu. Tecrübeler, oralardaki devrimci kitlelerin pratiğinden fışkırmaktaydı. Mao bu tecrübeleri almış ve bir bileşime vardırmıştı; devrimci komitenin kurulmasını ancak tahlilini tamamladıktan sonra onaylamıştı. («Peki ama, devrimci komitenin niteliği önceden belirlenmiş değil miydi? diye soruyoruz. Yoldaş şu cevabı veriyor: «Biz tecrübeleri değil, fikirlerini önde tutan idealistlerden değiliz. Bizler, tecrübelerin doğruluğunu pratikte araştıran materyalistleriz. Ancak iktidarı ele geçirdikten sonradır ki devrimci komitenin uygulama olarak meydana çıktığını belirtmem gerekir. Kökü, kitlelere güvende, kitle hareketinde, kitlelerin yaratıcı yeteneğindedir. Mao kitle hareketinin bu ilk filizlerini araştırır, bunların anlamını inceler, tahminde bulunur, bileştirir. Sonuç, yeni biçimlerin yayılması, devrimin yeniden güçlenmesidir. 'Siz, Sovyetler Lenin'in fikriydi,' dediğiniz zaman, ben de size, 'Lenin de tıpkı Mao gibi yaptı,' derim. İşçi Sovyetleri Rusya'da 1905'te doğdu. Bolşevikler bunları, Menşeviklere karşı olan devrimci iktidar organları olarak kabul ettiler. Lenin ancak 1917'

de —işçiler ve askerler artık iktidarı ele geçirmişlerdi ve Kerenski artık emir veremiyordu— 'Bütün İktidar Sovyetlere', şiarını genelleştirdi ve bu sovyetler aracılığıyla, sömürülen işçilerin ve kitlelerin devleti bizzat örgütleyip yönetmeleri olanağını yarattı.») Kültür Devrimi çok geniş hazırlıkları gerektirdi ve Mao'nun teorik eserlerinin incelenmesinin bu devrimin başarısı için can alıcı önem taşıdığı ortaya çıktı. Zafere giden yolu açan, halkın pratik mücadelesi oldu. Mao, pratiğin gelişmesini izleyerek teorisini zenginleştirdi ve geliştirdi. Mao Zedung Düşüncesi, teorinin pratiğe yol gösterdiği anlayışını esas kabul eder: Teorisiz pratik kör, pratiksiz teori ise boştur.

Ortak Düşmanı Belirlemek İçin Devrimci İttifak

Devrimci komitelerin ve tabandaki komitelerin büyük ittifakının kurulmasının hemen ardından, aldatılmış işçilerin gözlerini açmaya yönelik bir başka gelişme gerekliydi. Devrimci işçi örgütlerinin görevi, tartışmanın gelişmesini teşvik etmek, bu işçileri bağrına almak ve ortak düşmanın kimliğini saptamalarına yardım etmekti. İşçi sınıfı böylece devrimci bağlarını genişletti ve Şanghay'daki durumun tümü üzerinde hakimiyet sağlayabildi. 1967 Eylülüne kadar bütün bir devrimci bağlar dalgası gerçekleşmiş ve çeşitli devrimci örgütler kurulmuştu. Ardından, 1968 şubat ve mart ayları arasında, yeni bir dalga daha kendini gösterdi. Bu dalga, tabanın her kesiminde üçlü birleşime dayalı devrimci komiteleri doğurdu. Bu devrimci komiteler kurulur kurulmaz Kültür Devrimi sona erdi mi? Hayır, mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketi içinde devam etti. Bu, özünde bir parti sorunudur. Bu hareket, sınıf saf-

larının arınmasını, sınıfsal eleştirinin uygulanmasını, devrimci ve karşı-devrimci eğilimler arasındaki mücadeleyi devamlı olarak şiddetlendirmeyi öngörür.

Mücadelenin hedefi, hem sağcı oportünistler, hem de aşırı solculardır. [Kitle hareketindeki aşırı solcu akım, stratejik ve taktik zorunlulukları kavramıyor, özellikle Kültür Devriminin hedeflerini son derece abartarak kavrama yolunda bir eğilim gösteriyordu. Parti kadrolarının yalnızca küçük bir azınlığına, kapitalist yolculara saldırılmalıydı. Kültür Devriminin bazı temsilcileri bunu kavrayamadılar, bu da onları Cu En-lay ile çatışma durumuna getirdi. Bunlar, Parti ve ordu kadrolarına karşı gelişigüzel saldırıları kışkırttıkları ve Dışişleri Bakanlığı ile çeşitli elçiliklere ciddi saldırılarda bulundukları zaman, çatışma en üst noktasına vardı. Özellikle güney Çin'deki sağcı akımlar, 1967 yazında birtakım karşı saldırılara geçmek için bu çelişmelerden ve olaylardan yararlandı] Sol oportünizmin, sağ oportünizmin bir biçiminden başka bir şey olmadığını, Mao tarafından verilen ve Dokuzuncu Kongre Raporunda Lin Piao'nun tartıştığı mücadelenin, sağ ve sol sapmalara karşı bir mücadele olduğunu unutmayalım. Proletarya diktatörlüğü bu hareketle sağlamlaşmış bulunuyor, ama sınıf düşmanlarına karşı saldırımızı gevşetmeyelim; uyanıklığı elden bıraktığımız an düşman bize saldırır. Bu, Şanghay'daki devrimci hareketin, kitlelerin devrimci ateşiyle niçin durmadan gelişerek sürdüğünü açıklamaktadır. Halk ilerliyor.

Ocak Devriminden Dört Yıl Sonra

Ocak Devriminin üzerinden dört yıl geçti. Bu süre içinde Şanghay'da kapsamlı değişiklikler meydana gel-

di. Partinin düzeltilmesi ve sağlamlaştırılması hareketi, parti üyelerini güçlendirdi: Tazenin alınması için bayat atıldı. Sınıf saflarını arındırma hareketi yeni güçlerin harekete geçirilmesini gerektirdi. Yeni yeni devrimci kadrolar doğdu. Parti ile kitleler arasındaki ilişkiler iyileşti, büyük kazançlar elde edildi. [Öğrenebildiğim kadarıyla, Kültür Devriminden önce 18 milyon kadar üyesi olan partinin, son zamanlarda, yüzde 10-20'sini Kültür Devrimi sırasında katılan yeni kadroların oluşturduğu 17 milyon üyesi vardır.] Ancak iflâh olmayacak kimselerden oldukları anlaşılanlar partiden atıldı. Hatalarını kavrayanları yeniden partiye aldık.

Şanghay'da «devrimi kavramak, üretimi artırmak» konusunda dört bir yanda yankılar uyandıran başarılar kazandık. Bu başarıların en büyüğü, Mao Zedung Düşüncesinin büyük çapta yayılmasıdır. Mao Zedung Düşüncesini eylem içinde gitgide daha geniş çapta kavrayan halk kitleleri bu düşünceyi incelemekte, proletarya diktatörlüğünü ilerletmenin gittikçe daha fazla bilincine varmaktadırlar. Makaleler, araştırma çalışmaları ve dazubao'lar aracılığıyla Mao Zedung Düşüncesinin zenginleşmesine katkıda bulunmaktadırlar. Siz kendiniz Şanghay'da görmüşsünüzdür, her yurttaş filozof olmuştur: 10 milyon filozof. Kitleler Mao Zedung düşüncesini benimseyince, onlardan büyük bir güç doğuyor.

Sosyalizmin inşasında elde edilen başarı konusunda kısaca diyebilirim ki, sanayi alanında üretim iyice artmıştır ;iki çizgi arasındaki keskin çatışma sırasında ortaya çıkan yavaşlama ve duraklamaların yol açtığı sorunlar altedilmiştir. Henüz planın öngördüğü hedefleri gerçekleştirmiş değiliz, ama bazı yerlerde bunları aşmış durumdayız. Sanayinin temeli güçlenmiştir. Her gün, çiçekler gibi yeni yeni teknikler tomurcuklanıyor. Şanghay tersaneleri son iki yıl içinde 10 bin tonluk altı

gemi inşa etmiştir. Oysa önceki yıllarda ancak iki gemi inşa edilmişti.

Tarım alanında, özellikle sözü edilmesi gereken olağanüstü bir gelişme vardır: Pamuk üretimi kurtuluştan hemen sonraki dönemden altı kat fazladır. Bazı tarım kesimlerinde ise eskisinin on katıdır.

Bununla birlikte, bizim başarılarımızla devrimin talepleri arasında hâlâ bir uçurum var: devrim gelişiyor, kitleler ilerliyor, mücadeleden vazgeçilmemelidir. Şanghay halkının ülküsünü, yani bütün insanlığın kurtuluşunu gerçekleştirmek için önümüzde hâlâ uzun bir yol var. Özetle diyebiliriz ki, Kültür Devrimi tarihteki en büyük kitle demokrasisi hareketi olmuştur. Parti, bu devrimden her zamankinden daha sağlam, daha güçlü çıkmış ve kitlelerle olan bağlarını daha da sıkılaştırmıştır.

Bana gelince —sorunuza cevap olarak—, ben Şanghay Devrimci Komitesinde bir işçiyim. Kültür Devrimi için mücadelede Mao Zedung'un komutasında sıradan bir neferim. Şanghay Kültür Devrimini anlatışımın Mao Zedung düşüncesiyle ne denli bağdaştığını bilemem, çünkü Mao Zedung Düşüncesi pratik ve mücadele içinde yaratıcı bir şekilde uygulanmalıdır. Bugün burada Şanghay'da, yarın bir başka yerde çalışabilirim. Devrimci mücadele bize nerede gerek duyarsa oraya gideriz. Bazan bir devrimci komitenin bir parçasını oluştururuz. Bazan sanayide, bir fabrikada çalışmaya gideriz. En üstten en alta, en alttan en üste. Kadro olarak, en üst kademede bulunduğumuz zaman kendimizi kitlelerden koparmamaya çalışırız. Sınıf mücadelesi bilincimizi yükseltmek, dünya görüşümüzü değiştirmek için kendi aramızda sürekli eleştiri ve özeleştiri yaparız.

[Toplantı otelin kule odasında yapıldı. Kulenin ye-

şil çatısı otelin üzerinde direk gibi yükselen sivri bir uçla son buluyor. Huang-pu'nun üzerine gece inmiş. Küçük oda loş bir aydınlık içinde. Zaman zaman yuvarlak yüzlü güleç bir garson yüzümüze koymamız için sıcak havlular getiriyor. Odaya akşam sisi çökmüş, dumandan geçilmiyor. Herkes fosur fosur sigara içiyor. Galiba Çinlilerin bir tek kötü alışkanlıkları var: Sigara. Soğuktan biraz uyuşmuş gibiyiz. Çünkü öğleden sonra kapatılan merkezi ısıtma, bir daha gece olunca kadar bir daha açılmıyor. Buna karşılık, yoldaşımız son derece rahat görünüyor. Bir keresinde onu Parti içindeki tartışmalar konusunda bilgi almak için sıkıştırdığımızda bize şu sert cevabı verdi: «Galiba tartışma konusunda daha pek çok şey öğrenmeniz gerekiyor.» Ama ondan duyduğumuz tek sert söz bu oldu. Gerisi bütünüyle incelik ve zengin bilgilerden ibaretti. Sık sık gözlükleri üzerinden bize gülümsüyor, ince hatlı küçük zayıf yüzü her türlü resmîlikten uzak, dost bir teklifsizliği yansıtıyordu. Kendisini Şanghay'ın politize olmuş 10 milyon yurttaşından yalnızca biri sayıyor. Sözün kısası, bu şehirdeki insanların hiç birinden farklı değil.]

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EV KADINLIĞININ ÖLÜMÜ

Göğün yarısını kadınlar omuzlamalıdır.

Mao Zedung

Lenin şöyle yazmıştı. «Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun bütün güçlerine ve geleneklerine karşı amansız bir mücadeledir...» Lenin o canalıcı dönemde devrimin henüz başlamakta olduğunu çok iyi biliyordu... Kadınlar konusunda da durum aynıdır. Bir kere her şeyden önce kadınlara kesinlikle yasal eşitlik tanımak gerekir! Ama asıl yapılacak iş bundan sonra başlar. Çin'i bulunduğu yere getiren düşünce, kültür ve adetler ortadan kalkmalı ve proleter Çin'in henüz var olmayan düşüncesi, kültürü ve adetleri ortaya çıkmalıdır. Çinli kadın da henüz kitleler arasında yoktur; ama var olmayı istemeye başlamaktadır. Sonra bir de şu var: kadınları kurtarmak, çamaşır makinaları imal etmek değildir!

Mao Zedung

André Malraux'nun **Anti-Memoirs**'ından.

Kadınların Lenin'in dediği anlamda kurtarılması, bir aşçının bile yönetme yeteneğine sahip olması demektir. Çin'de, Kültür Devrimi öncelerinde kadın bu noktaya varmış değildi; bugün de varmış değildir. Feodalizm —Çin'in sırtına binen üç dağdan biri— kadın konusunda üstyapı üzerindeki ağırlığını sürdürmektedir. Bir sorun çok açıktır, yani *Kızıl Bayrak*'taki bir yazının (sayı 2, 1971) deyişiyle, «kadınların devrimci ro-

lüne ağırlık vermenin gerekliliği» sorunu son derece açıktır. «Devrimci Kadınlar Sarsılmaz Kararlılıklarını İspatlıyorlar» adlı bu yazı, Kvangsi eyaletindeki bir incelemeyi temel almaktadır. Yazıda, iki çizgi ve iki sınıfın bir bilançosu çıkarılmakta ve Liu Şao-çi'nin karşıdevrimci çizgisinin kadınlar hareketi karşısında nasıl bozguna uğradığı gösterilmektedir. Makale, sınıf mücadelesinin gene de devam ettiğini ve kadınların sorunlarıyla ilgili savaşın hâlâ sınıf mücadelesi açısından verildiğini belirterek devam etmektedir. İncelemeler sonucunda, parti komitesi, bazı kadınların düşman tarafından kadroların faaliyetini baltalamak amacıyla kullanıldıklarını anlamıştır. Bazı kadınlar, sınıf düşmanının yaydığı düşüncelere kapılmışlardır. Bazılarıysa henüz şu soruyu cevaplandırmamışlardır: Toprağı kimin için işliyoruz? Sadece kendileri ve aileleri için ayrıcalık kazanmanın küçük, bencil yöntemleri üzerine kafa yormaktadırlar. Ayrıca, sınıf mücadelesinin bu şekildeki yansımasıyla ilgili olarak bazı kadrolar, «Biz daha temel görevlerimizi bile yerine getirebilmiş değiliz; anaymış, kaynanaymış, böyle sorunlar varsın biraz beklesin,» ve «kadınların her yaptığı iş partiyi ilgilendirmez,» diyerek, bu çalışmaya pek önem vermeyen bir tutum takındılar. Bu tutumlar, kadınların durumunun ne ölçüde önemsendiği, kadınların çalışmasına ne kadar değer verildiği, kadınlara sadece bir işgücü olarak mı, yoksa büyük bir devrimci güç olarak mı bakıldığı gibi sorunların henüz çözülmediğini göstermektedir. Oysa bir insanın bu sorunlar karşısındaki tutumu, o erkek ya da kadının sınıf mücadelesini kavrayıp kavramadığını, Başkan Mao'nun devrimci çizgisini uygulayıp uygulamadığını ortaya koyar. Parti komitesi ve kadrolar, kadınların çalışmasının ortaya çıkardığı sorunların bilincinde olarak ve Mao'nun öğretisini

—«Kadın hareketini gözardı eden anlayışlara karşı mücadeleyi sürdürmeliyiz»— inceledikten sonra, halkı kadınların çalışmasının önemini şu üç düşüncenin ışığında incelemeye yönelttiler:

1. Sorun, sınıf mücadelesi açısından ele alınmalıdır. Eğer proletarya kadınların yeniden eğitilmesinde Mao Zedung Düşüncesinden yararlanmazsa, burjuvazi sömürücü sınıfların yoz düşüncesini kadınların zararına kullanır.

2. Kadınlar nüfusun yarısından fazlasını meydana getirmektedir; kadınlar tam anlamıyla seferber edilmedikçe, gerçek bir kitle hareketi olamaz.

3. Kadınlar, büyük bir insan potansiyelini temsil etmektedirler.

Bu noktaların incelenmesi sonucunda, devrim yapmak için kadınların seferber edilmesinin gerekliliği daha yaygın bir biçimde kavrandı. Kadınların «hiç bir işe yaramaz» oldukları ve «kadınların çalışmasının topluluk üzerinde hiç bir etkisinin olmadığı» inancı, tıpkı öteki yanlış anlayışlar gibi Liu Şao-çi'nin saçmış olduğu bir zehirdir. Liu Şoa-çi'ye göre, kitleler «geridir» ve sınıf mücadelesi «sona ermiştir.»

Yazıda, kadınların devrimci rolünün vurgulanabileceği beş somut yol şöyle sıralanmaktadır:

1. Kadınların dile getirdiği canlı fikirlerden her zaman yararlanmak; bu amaçla, Mao Zedung Düşüncesini incelemek üzere çeşitli türden programlar düzenlemek.

2. Kolektif inceleme ile aile arasındaki incelemeyi birleştirmek; aileler içindeki ortak incelemeyi kolektif eğitimle birleştirmek.

3. Hem okumuş, hem de okuma-yazma bilmeyen kadınlardan oluşan inceleme grupları kurmak.

4. Tarım çalışmasındaki molalarda incelemeler düzenlemek.

5. Evde karşılıklı yardımlaşmayı düzenlemek; yani karıları inceleme çalışması yaparken, erkeklerin çocuklara bakmaları ve ev işleriyle uğraşmaları.

Yazıda şöyle denmektedir:

> Bu, kadınları, zihinlerine vurulmuş prangaları parçalamak ve devrimci bir ruhla çalışmak üzere seferber etme meselesidir. Feodal ideolojinin asırlardır süregelen etkisi ve Liu Şao-çi'nin karşı-devrimci, revizyonist çizgisinin zararları yüzünden, kadınların belli bir azınlığı hâlâ geleneksel davranışların tutsağıdır.

Çinliler, tıpkı doğum kontrolundan söz etmeyi sevmedikleri gibi, bu çok önemli konuda da hep susuyorlar. Ama her iki konu da kadının devrimci rolüne sıkı sıkıya bağlı bulunduğundan, *Kızıl Bayrak* ve *Halkın Gazetesi* gibi resmî parti organlarında ele alınmaya başlamıştır. 3 Mart 1971'de *Halkın Gazetesi*'nde, doğum kontrolu ve kadınların sağlığı konusunda uzun bir yazı yayınlanmıştır.

Kadınların durumu ya da kadınların devrimci rolü, Kültür Devrimine niteliğini veren ideolojik değişmenin hedeflerinden biriydi. Ailenin değişimiyle sıkı sıkıya bağıntılıydı. Öyle görünüyor ki, Liu Şao-çi, kadınların evlerinin dışında üretimde ön safa geçirilmesine düşman olduğu kadar anti-feminist değildi. Liu'nun tutumu, kadınlara geleneklerin iyiden iyiye belirlediği ev içi rolleri veren kapitalist birikim biçimine uygun düşüyordu. Mao'nun, kadınlara çamaşır makinası vermenin onları kurtarmadığı yolunda sözleri, Mao ile Liu arasındaki polemiği açıkça ortaya koyuyor. Çinli kadınlar bu yüzyılın başlarında siyasî mücadeleye atıldılar, Uzun Yürüyüşe ve Japonya'ya karşı mücadeleye

örnek bir biçimde katıldılar, kurtuluş savaşının yarattığı engin coşku sosyalist cumhuriyetin kurulmasına ve kadın-erkek eşitliğini ilân eden yasaların kabul edilmesine yol açtı; ama bütün bunların ardından, kadınlar yavaş yavaş yeniden evin içine çekilmeye başladılar. Fakat Büyük İleri Atılım yıllarında Mao Zedung, kendilerini evlerine bağlayan göbek bağını kesmeye teşvik etti kadınları. Özellikle şehirlerde zaman zaman sanayiye dayalı üretim faaliyetleri düzenlenmeye başladı. İşçilerin «gerilla tipi çalışma» eğilimine dudak büken, kadınların üretime katılmalarını nerdeyse gülünç bir şey olarak gören Liu Şao-çi bazı fabrikaları kapatmıştı. Şanghay'da görüştüğüm yoldaşların anlattıklarına bakılırsa, Liu Şao-çi'nin primler ve yüksek ücretler siyaseti, bir erkeğe karısının ihtiyaçlarını karşılama olanağı sağlıyor, dolayısıyla da kadını geleneksel ev kadınlığı rolüne geri döndürüyordu. Bu sorunları kendileriyle tartıştığım Çinliler, buna benzer bir siyasetin SSCB'de birçok kadının üretimden kopmasına ve aile hayatına geri dönmesine yol açtığını, buna benzer durumların Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerde de görülebileceğini ileri sürdüler.

Mao, kadının eve geri çekilmesinde, Çin için büyük bir tehlikenin yattığını sezdi. Çinli kadın, feodal aile hayatından yeni yeni sıyrılıyordu. Kültür Devrimi sırasında Çin Kadınlar Federasyonu (1954'te onların konuğu olmuştum) bir kargaşalık geçirdi. Gerçekten de bu federasyon, tıpkı sendikalar gibi, ismi var cismi yok bir durumdaydı; sonunda bir dertleşme ocağı olup çıkabilirdi. «Siyasî» niteliğini yitirdiği için, bir çeşit «kadınları koruma» derneğine, bir çeşit Selâmet Ordusuna(*) dö-

(*) Selamet Ordusu (Salvation Army): Yoksullar için para toplayan bir Protestan grubu. (ç.n.)

nüşme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. (Bununla birlikte, Çin'den gelen en son haberler, Federasyonun yüksek kademelerdeki bürokratik organların basmakalıp sözlerini aktaran bir iletme kayışından öte bir şey olmadığı eski dönemden çok farklı bir temel üzerinde yeniden kurulmakta olduğunu belirtiyor.) Bu konudaki görüşmelerimde, Liu Şao-çi'nin tutumunun, birçok parti yöneticisinin karılarını geleneksel yuva kurucu rollerini üstlenmek üzere evlerine göndermelerine yol açtığı söylendi.

Sekizinci Kongre tarafından seçilen Merkez Komitesinde bulunmadıkları halde, Dokuzuncu Kongreden sonra Siyasî Büroya seçilen Mao'nun ve Lin Piao'nun karılarının siyaset sahnesinde aniden belirişlerinin en iyi açıklaması, bu olayı, kadınların siyasî ve devrimci faaliyetlerin ön safında yer almalarını öngören Mao'nun çizgisinin olağanüstü bir biçimde onaylanması olarak yorumlayan açıklamadır. Onların Siyasî Büroya seçilmeleri derin yankılar uyandırdı. Bu olaydan herkes etkilendi, ama herkes olumlu bir şekilde etkilenmedi tabii. Çin uzmanlarının ileri sürdükleri gibi, Mao ve Lin'in Siyasî Büroda oy çokluğu sağlamak için karılarına gerek duyduklarını söylemek çocukça bir şey olur. Tam tersine, bu iki kadının niçin seçildiklerini sormak gerekir. Kadınların rolünün siyasî hayatın tam ortasında öne çıkarılması konusunda ancak bu iki *önderin* karıları özel bir destek sağlayabilirdi. Verilecek cevaplardan biri bu olabilir. Ayrıca bu kadınlar katıldıkları siyasî mücadelede, barikatların öbür yanında Liu Şao-çi'nin karısıyla karşı karşıya geleceklerdi. Mao'nun eski bir tiyatro oyuncusu olan karısı Çiang Çing Şanghay'da saldırıya geçti; saldırı hedefi, Pekin Operasının burjuvalaştırılmasıydı. Çiang Çing'in Lin Piao tarafından düzenlenen bir ordu toplantısı sırasında sanat alanına mü-

dahalesi, onu Kültür Devriminin yüksek düzeydeki önderlerinden biri haline getirdi. Çiang Çing şu sıralar Siyasî Büro üyesi olarak sanat ve kültür alanındaki sorunlar üstünde çalışmaktadır. Lin Piao'nun eskiden gazeteci olan karısı Yeh Çen, ordu içinde ideolojik sorunlarla ilgili konularda Kültür Devriminin sorumlularından biri olmuştur. Ayrıca Merkez Komitesi Askerlik İşleri Komitesi üyesidir. Cu En-lay'ın karısı Teng Yingçao, Dokuzuncu Kongrede bir kere daha Merkez Komitesine seçildi. Teng, Uzun Yürüyüşe katılmış kıdemlilerdendir (Edgar Snow bu konuda ondan hayranlıkla söz eder). En son, kadınların örgütlenmesiyle uğraşmaktaydı ve Merkez Komitesi Kadın Çalışma Komitesinin sekreter yardımcısıydı. Son zamanlarda, sağlık nedenleriyle olsa gerek, önde gelen bir rol oynamamaktadır.

Liu'nun karısı Vang Kuang-mey, Zinhua Üniversitesindeki «çalışma ekibi»ni yönetiyordu; Taiyuan'daki düzeltme kampanyası sırasında, Mao'nun çizgisine karşı olan bir çalışma ekibine önderlik ederek önemli bir rol oynadı. Hiç yakınmadan ve onurundan hiç bir şey yitirmeden mücadelesini sonuna kadar sürdürüp yenilgiye uğradı. Soğuk, güzel ve zarif bir kadın olarak anlatılır. Bazıları son derece acımasız olduğunu, Taiyuan'da pek de ideolojik denilemeyecek inandırma yöntemleri kullandığını söylerler. Liu'nun Endonezya gezisi sırasında Vang'ı Sukarno ile pahalı balo giysileri içinde dansederken gösteren fotoğrafları Kızıl Muhafızlar bütün Çin'e dağıtmışlardır. Oysa Mao ve Lin Piao'nun karıları askerî üniforma giyerler. Pekin'de bir resmî törende benim de saptadığım bir gerçektir bu. Onlar, giyinişleri ve davranışlarıyla, sadece kadınların yasal eşitliğini değil, aynı zamanda kadınların siyasete katılışını, üstyapının en yüksek kademelerinde devrime katılışını simgeliyorlardı.

Çin'de kadınlar kızlık adlarını korurlar. Mesela, Çiang'ın Mao'nun karısı olduğunu bilmek için insanın çok iyi bilgi edinmiş olması gerekir. Kendileriyle konuştuğum Çinliler, bizim kadınları bilmemkimin karısı olarak görmemizi kabullenemiyorlardı; onlara «Mao'nun karısı»ndan söz ettiğimde ne söylediğimi anlamamış gibi hayretle yüzüme bakıyorlardı. En sonunda kızlık adını söylediğim zaman anlaşılıyorduk.

Mao'nun Karıları

Pekin'le Kanton arasında, ikide bir Mao'nun dört karısını düşünüyorum. Pekin'de dördüncü karısı Çiang Çing'i gördüm. İlk karısını saymasak da olur; onu Mao'ya anasıyla babası seçip almışlar, ama Mao düğünden sonra kızın ne kadar çirkin olduğunu görünce bırakıp kaçmış. Kanton'da ikinci karısının bir fotoğrafını gördüm. Mao'nun öğretmenlerinden birinin kızıymış. İkinci karısını büyük bir tutkuyla sevmiş Mao. Kız Guomindang'ın eline düşmüş, rehine olarak alıkonulmuş, sonra da idam edilmiş. Mao şiirlerinden birinde ondan «alımlı kavağım» diye söz ediyor. Mao'nun 1926 yılında köylülere ders verdiği eski bir Konfüçyüs tapınağındaki okulda (şimdi müze) onun bir resmini gördüm: Tatlı bir yüzü, çocuksu bakışlı iri iri gözleri, gür saçları vardı. Onun fotoğrafının yanında, Mao'nun Kore Savaşında ölen oğlunun fotoğrafı duruyordu. Mao'nun boşandığı üçüncü karısı Uzun Yürüyüş kahramanlarından. Savaşta on dört kere yaralanmış. Yoksa Kanton sergisinde (1969'da açılan, Çin Komünist Partisi tarihiyle ilgili sergi) fotoğrafını gördüğüm o çok güzel kadın o muydu? Mao'yla bir delikanlının arasında duruyordu. Göğsünde çapraz fişekliği, elinde silâhı, ince bir fidan

gibiydi; alımlı bir gülümseyiş vardı yüzünde. Sonra ne olduğunu bilmiyorum. Ondan sonra Çiang Çing geliyor. Çiang Çing bir zamanlar bir opera kumpanyasının ünlü bir oyuncusuymuş. Mao efsanesi ve devrimcilerin yiğitçe mücadelesi karşısında büyülenmiş ve düşman hatlarını yarıp geçerek Yenan'a gelmiş. O gün bugündür hep Mao Zedung'la birlikte olmuş. Siyaset hayatına girişi, Kültür Devriminden hemen önceki yıllara rastlıyor. Stalin'in tersine, karılarını silâhlı mücadele ve siyasî savaşta yoldaşları olarak gören Mao Zedung'a göre, «Göğün yarısını kadınlar omuzlar.» Ama ardından, «Kadınlar göğün yarısını fethetmelidirler,» diye ekler. Bu eylem alanı Kültür Devriminin siyasî ve ideolojik cephelerinden birini oluşturmuştur, çünkü kadınlar henüz «göğün yarısını fethetmiş» değildirler.

Hatırladığım Kadarıyla Kung Peng

Çin'e giden herkes koleksiyonculuğa merak sarar. Mesela ben 1954'te özellikle Çinli kadınların yaşayışıyla ilgilenmiştim. Notlarımı gözden geçirirken, on kadının yayınlanmamış hayat öykülerinden oluşan bir derlemeye rastlıyorum. Kung Peng ile, Çin'e gitmeden önce Cenevre'deki Çinhindi konferansında tanışmıştım. İtalyan Kadınlar Birliğinin üyesi ve bu birliğin haftalık dergisi *Noi Donne*'nin genel yayın yönetmeniydim. Çin heyetinin sözcüsü ve Cu'nun en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Kung Peng beni çok etkilemişti. Bu Çinli kadın büyük uluslararası basının saldırılarına alaycı bir siyasî incelikle karşılık veriyordu. Bu benim için görülmemiş bir olaydı. Kung Peng, ortaçağ karanlığından yeni yeni sıyrılmakta olan Çin'de kadınların oynadığı rolü gözlerimin önüne seriyordu. Bu, bizim Batı

toplumumuzda kadının hâlâ sürüp giden aşağılanmasıyla ilgili eski masalları silip atan ve kilometrelerce uzaklardan doğan bir rüzgârdı sanki.

Kung Peng —ve dolayısıyla doğmakta olan yeni Çin— bütün tabuları yerle bir etmişti. Basın toplantılarında görevini kimi zaman iğneleyici, kimi zaman kibar bir şekilde yerine getirirdi. Onun yüzlerce gazetecinin karşısındaki sakin tavrı, kadın dünyasının tüm niteliklerinin somut bir anlatımı gibi görünürdü bana. O sıralar otuz sekiz yaşındaydı. SSCB'yle sınır anlaşmazlığı konusundaki görüşmeleri yürüten heyetin başında bulunan Çia ile evliydi. Kung Peng'in uyumlu hatları olan yuvarlak yüzünü, ipekten bir siyah tolgayı andıran saçlarını hatırlıyorum. Gazetecilerle yaptığı fırtınalı toplantılar sona erer ermez, ipek perdeli bir arabayla oradan ayrılırdı; sonra, geleneksel Çin tarzında, karnının üzerinde kavuşturduğu güzel, beyaz, hareketsiz elleri görülürdü. Artık gülümsemezdi. Düşünceli bir güzelliğin sardığı yüzü her türlü gerginlik ve sinirlilikten arınırdı. Kendinden son derece emin, güçlü ve kararlı görünürdü bana. O gazeteci sürüsünün içinden sakin ve tek başına ayrılıp giderken ne kadar ağırbaşlıydı!

1954'teki gezim sırasında onu Pekin'de bir kere daha gördüm. Daha sonraları birbirimize birkaç kere selâm gönderdik. Çin'den dönen her gazeteci ondan haber getirirdi bana. Dışişleri Bakanlığının dış basın bölümünün başındaydı. Aradaki yıllarda birçok gazeteciyle görüşmüş, bu gazetecilerin hepsi de bu az bulunur akıllı kadına şükran duygularıyla dolu olarak dönmüştü memlekete. On beş yıldır, Çin'i Kung Peng'den daha iyi kimsenin temsil edemeyeceğini düşünürüm. Daha sonra Paris'teki Çin elçisinden, onun ağır hasta olduğunu öğrendim. Pekin'e yola çıkışımdan az önce bir Sinhua bülteninde Kung'un ölüm haberi geçiliyordu.

Onu, kadın ve erkek devrim kahramanlarının yattığı bir mezarlığa gömdüler. Pekin'de bütün öğrenebildiğim bu oldu. Bir Sovyet gazetecisine bakılırsa, Dışişleri Bakanlığındaki öteki görevliler gibi Kung da Kızıl Muhafızlar tarafından eleştirilmiş. Bunun ötesinde, sanki sırra kadem basmıştı. Çin'deki en büyük üzüntüm, bu yitik dostumu bana bir an için bile olsa geri getirecek bir iz bulamayışım oldu. Cenevre'de birlikte çektirdiğimiz fotoğraflar birden son derece hüzünlü ve soluk göründü gözüme.

Kadın Sorununda Çin Nereye Varmış Bulunuyor?

1954 yılında Çinli kadınlara yönetimde tanınan ağırlık dünyanın hiç bir ülkesinde yoktu. Bir zamanlar küçümsenen, aşağılanan, sakat edilmiş ayaklarıyla ev köleliğinin simgesi olan kadın artık kendi ülkesinin efendisi oluyordu (Konfüçyüs'ün 2300 yıllık şaşmaz buyruğunda şöyle deniyordu: «Nasılsan öyle kal, göğün buyruklarına boyun eğ.») Millî Halk Kongresindeki 1226 delegeden 147'si, yani yüzde 12'si kadındı. Adalet Bakanlığının başında kadın bakanlar bulunuyordu. Sun Yat-sen'in karısı Millî Halk Kongresi başkan yardımcısıydı. (Talihin garip bir cilvesi olarak, Sun Yat-sen'in karısının kızkardeşlerinden biri Çan Kay-şek'le, biri de kısa bir süre önce Birleşik Amerika'da ölen en büyük Çinli kapitalistlerden biriyle evlenmişti.) Kadınlar, belediye meclislerinin yüzde 13,31'ini, bölge meclislerinin de yüzde 16'sını oluşturuyorlar. Üç yüz seksen kadın mahkeme başkanlığı ya da başkan yardımcılığı yapmıştır. 1961 yılında Çin Bilimler Akademisindeki bilim emekçilerinin beşte biri kadındı; 1957'de onur ödülü verilen 34 bilginden dördü kadındı.

1954'te, Çan Kay-şek'in hapse attırıp işkence yaptırttığı, Japonların başına 50 bin dolar ödül koydukları Adalep Bakanı Çe Liang ile tanışmıştım. Şanghay' da hukuk doktorası yapan ilk kadın olan Çe, o sıralar boşanma yasası üzerinde çalışıyordu. Bana şöyle bir öykü anlatmıştı: «Hapisteyken, birlikte yattığımız iki kadın vardı. Feodal evlilik yasalarına karşı geldikleri için, biri ömür boyu hapis cezasına, öteki de ölüm cezasına çarptırılmıştı. İşte o anda, kadınları eski evlilik sözleşmesinden kurtaracak bir yasa hazırlamayı kafama koydum. Hak eşitliğini ve boşanma hakkını getiren bu yasa, hükümet tarafından 1950 yılında kabul edildi.»

Çe Liang'ın bana anlattıklarına göre, yasa, «karı ile kocanın birbirlerini sevdikleri, gençlerin eşlerini seçme hakkına sahip oldukları» yeni ailelerin yaratılmasını sağlayan bir öz taşıyordu. «Devrimin Çinlilere sağladığı birçok kazanç arasında sevme hakkı da vardır, çünkü eskiden evlenme sadece ana ve babanın rızasıyla iki yabancıyı birleştiren despotça bir sözleşmeden başka bir şey değildi.»

Adalet Bakanlığı gibi önemli bir mevkide bir kadının bulunması, feodal hayatın bazı yönlerinin hâlâ sürmekte olduğu bir toplumda daha da belirgin bir biçimde göze çarpıyordu. Kadının geri durumu ve Çin'in hâlâ katetmek zorunda olduğu uzun, hem de çok uzun yol konusunda bir fikir verebilmek için birkaç örneğe başvuracağım.

Her Çin köyünde evlenmeler alan aile, satan aile ve geline ödenecek başlığın pazarlığına aracılık eden bir kişi tarafından düzenlenirdi. Genellikle gelin evleneceği güne kadar kocasını göremezdi. Düğün günü baştan aşağı kırmızılar giyer ve kocasıyla tanıştırılırdı. Güvey bazan bir çocuk, bazan kundakta bir bebek, bazan da daha doğmamış olurdu. Böylece güveyin ailesi bir hiz-

metçi edinmiş olur, genç kız da evleneceği çocuğun büyümesini beklerken yaşlanıp solardı. Köyde şöyle denirdi sık sık: «Evlendi, kocasını bekliyor.» Güvey büyümeden ölür giderse, kadın dul kalmış sayılır, ömrünün sonuna kadar yas tutarak kocasının anısına bağlı kalmak zorunda kalırdı. Düşünün bir (bir Çin halk şarkısında anlatılıyor): Gerdek odasında bir kadın yatıyor, kadın yanında yatan bir çocuk görüyor mum ışığında. Kocasıdır bu çocuk. Hıçkırarak soruyor: «Bu benim kocam mı, yoksa oğlum mu?» Ama çaresi yoktu. Yaşlılara göre, ayda yaşayan eski tanrı evlenmeleri gökyüzünde düzenliyor, birbirlerini sevmeye yazgılı olan gençlerin ayaklarını kırmızı bir iple birbirine bağlıyordu. Anababaları ve aracılar, tanrının bu iradesini yerine getirmekle yükümlü araçlardan başka bir şey değildiler.

1954 yılı. Şanghay'da ilk boşanma davalarına bakılıyor. Notlarım arasında bir duruşmayı anlatan satırlara rastlıyorum: Yargıç bir kadını sorguya çekiyor. Kadın, on iki yaşlarında bir oğlanın elinden tutmuş. Kadının gelinini suçlayışını duysanız, boşanma davasını onun açtığını sanırsınız: «Küçüğüm soğuk aldığı zaman bu kadın ona hiç bakmadı! Onu ateşli ateşli okula gönderirdi. Bitlendiği zaman, onu hiç kara sabunla yıkamazdı. Kavun çıktığı zaman, tıka basa yemesine göz yumar, bu yüzden çocuk karın ağrılarına tutulurdu!» Bir bağırmalar ve suçlamalar hengamesi. Ama aslında boşanma davasını açan genç kadındır. On yedisinde evlendiğinde, kocası dokuz yaşındaymış. Kız şimdi yirmisine gelmiş. Kendisini özgür kılacak yeni yasanın çıkmasını dört gözle bekliyor. Gönlünü kaptırdığı genç bir köylüyle evlenecek. Kaynana bağırıyor: «Bana koskoca bir servete mal oldu. Küçüğüme hiç bakmadı. Bana dertten başka bir şey getirmedi. Bakın hele, şimdi

de çekip gitmek istiyor...» Evliliği ayarlamış olan aracı, genç kadını ikna etmeye uğraşıyor. Kaynananın ikinci saldırısı da ona yöneliyor: «Bana bir servete mal oldu. O da biliyor bunu! Sözleşme ücretini ödediğim gibi, bir de onu giydirip besledim. Bütün bunları kim ödeyecek bana şimdi?» Yargıç, genç kadının yıllardır gördüğü ev işlerinin, kendisi için yapılan harcamaları çoktan karşılamış olduğunu ve boşanma talebinin kabul edildiğini açıklıyor. Mahkemeden çıktıklarında, çocuk parlak renkli uçurtmasıyla sokakta oynamaya, genç kadın da sevdiği delikanlıyı bulmaya gidiyorlar.

Kurtuluştan sonra hiç kuşkusuz tüm genelevler kapatıldı. Sadece Pekin'de 237 genelev vardı. Genelev kadınları yeniden eğitim enstitülerine gönderildiler ve buralarda bakım gördüler, okuma-yazma ve meslek öğrendiler. Birçoğu evlendi ve çocukları oldu. Eski genelev kadınlarından bazıları bir oyun yazdılar. Oyunun adı «Üç Bin Yıldan Fazla Bir Zamandır Donmuş Olan Nehir Çözüldü» idi. Bu oyun, genelev kadınlarından birinin hayatından bir öyküydü. Kadınların genelevdeki eski hayatlarını, Guomindanglı pezevenkler ve kabadayılar tarafından içine itildikleri sömürüyü, sonra onları özgürlüğe, eğitime ve utanç duymayacakları bir mesleğe kavuşturan yeni hayatı dile getiriyordu. Kendileri de eski birer genelev kadını olan oyuncular sahnede gözyaşlarını tutamıyorlardı. Bu oyunu temel alarak gerçekleştirilen bir film Çin'in dört bir yanında gösterildi.

«Küçük kızkardeşler» diye çağrılan bu eski genelev kadınlarının kurtarılması için girişilen kampanyaya bütün halk katıldı. Hem de eskiden yardımseverlik satan hanımlarla beylere özgü o sahte acıma duygusundan eser yoktu. Bir zamanlar 800 genelevin bulunduğu Şanghay'da eski genelev kadınlarının çoğu şimdi meslek sahibidir. Bu insanların kötü yazgılarının gerçek nedeni

—yoksulluk, açlık, cehalet— ortadan kaldırılmış bulunuyor.

O zaman Çin şehirleri kadınlar arasındaki akıl almaz kurtarıcı güçleri ortaya çıkarabilecek gibi görünmüşlerdi bana. Kaldı ki, gerek Şanghay'da, gerekse başka yerlerde Japonlara karşı, bağımsızlık uğruna, millî kurtuluş savaşı ve devrim uğruna uzun bir mücadele geleneği vardı. Çinli kadınlar yiğitçe göğüslemişlerdi ölümü!

Şanghay'da işçi hareketiyle ilgili bir sergi gezmiştim (şu sıra kapalı). Orada, eski bir fotoğrafta gördüğüm bir yüz aklımdan çıkmıyor: Kısacık saçları, karnının üzerinde kavuşturduğu elleri, ince çizgili gömleğiyle yirmi dört yaşındaki Şen An-fan oturmuş, sendika merkezindeki işçilerle sohbet ediyor. Çevresinde silâhlı milisler var. Yıl 1927. İşçiler Şanghay'ı işgal etmiş. Daha sonraları, Çan Kay-şek'in emriyle girişilen katliam sırasında, o güçlü kuvvetli işçiler gibi bu güzel yüzlü, ince yapılı çelimsiz kız da öldürüldü.

Kadınlarla erkeklerin yasalar karşısındaki eşitliğini onaylayan Anayasa maddelerinin ve yeni evlenme yasasının özgürleştirici önemi o kadar büyüktü ki, bunlar çoğu kez yeni toprak reformu tedbirleriyle bir tutuluyordu. O sıralar şöyle yazmışım:

> Toprak reformu milyonlarca köylüyü toprak ağalarının zulmünden kurtardıysa, bu yeni yasalar da feodal evlilik döneminde tüm haklarından yoksun bulunan milyonlarca kadını kurtarmıştır, diyor Çinliler. Şanghay'da işçi hareketi sergisinin de gösterdiği gibi, geçmişte emekçi kadınlar silah elde bu yasalar, bu haklar uğrunda savaşmışlar. Emekçi kadınların yiğitliği, ölüm karşısındaki korkusuzlukları, kurtarıcılık onuru tüm halka ait olan bir devri belirlemektedir.

Kadınlar Yaşamak İstiyor:
Şanghay'daki Ev Kadını-Elektronik İşçileri

Çin'deki kadınların bugünkü durumunu düşündükçe, kadın-erkek eşitliğini yaygınlaştırmak ve derinleştirmek için gösterilen çabanın düz bir çizgi izlemediğini farkediyorum. Eğer 1954 yılında çok sayıda kadın yüksek mevkilerde bulunuyorduysa, bu ancak, ilerideki değişikliklerin *yatay* değil, *dikey* olacağını gösteriyor olabilirdi. Bu kanım, *Kızıl Bayrak*'taki yazıyla doğrulandı:

> Kurtuluştan bu yana kadın işçiler bir hayli siyasî tecrübe edindiler; özellikle Büyük Proleter Kültür Devriminin çetin sınavlarından geçtiler. Anlayışları derin bir değişikliğe uğradı. Geleceğin inşasına katılan kadınların sayısı bugün çok daha fazla. Ne var ki, «kadınlar geridir» diyen Liu'nun zehirinden etkilenen bazı kadınlar evden sadece tarlada çalışmak için çıkıyor, sonra gene eve dönüp yemek pişiriyorlar; toplantılarda bir köşede öyle oturuyor, hiç seslerini çıkarmıyorlar. Parti komitesi onlara geçmişi ve eski toplumdaki gaddarca sömürülüşlerini hatırlatmak ve proletarya diktatörlüğü konusundaki kavrayışlarını sağlamlaştırmak amacıyla kadın toplantıları düzenledi. Bütün bunlar, geniş kadın kitleleri arasında sınıf duygularını yükseltti; kadınlar, geçmişteki kötülüklerin ellerinde hiç bir güç bulunmamasından meydana geldiğini, bugünkü mutluluklarının ise artık iktidarı ellerinde tutabildikleri için var olduğunu açık bir biçimde kavradılar.

Kültür Devriminden bu yana, Çin'deki hayatın eğitim, tıp, vb. gibi öteki kesimlerinde de olduğu gibi ka-

dınlar sorununda da *yatay* bir yayılma sürecinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Merkez Komitesinin 170 üyesinden 13'ü, 139 yedek üyesinden 10'u kadındır. Kadınların belediye ve bölge meclislerindeki temsil oranlarıyla kıyaslayanacak olursa, bu rakamlar yetersiz görünebilir. (Gene de, kadınların yönetime katılışını en iyi yansıtan örnek, daha önce de belirttiğim gibi, Siyasî Büronun yirmi üyesinden ikisinin kadın olmasıdır. Millî Halk Kongresine gelince, kadınların kaç sandalye alacağını görmek için en iyisi meclisin toplanmasını beklemektir.) Kültür Devriminin bu konuda canlı hareket başlattığını ve kadınların tam anlamıyla kurtuluşunu sağlamak amacıyla girişilen hareketin henüz başlamakta olduğunu unutmamalıyız. Şimdi, en alt düzeyde gerçekleşmekte olan süreçten bazı örnekleri inceleyelim.

Çapey, Şanghay'da en yoksul insanların yaşadığı bir gecekondu mahallesiydi; tıpkı Napoli'nin göbeğinde rastlayabileceğiniz cinsten bir mahalle, sadece biraz daha yoksul. İnsanların horlanışının akıl almaz örneklerinden biriydi. Aynı zamanda bir çeşit savaş meydanıydı burası. Japonlar şehre saldırırken işe ilk buradan başlamışlardı. Kurtuluş savaşı sırasında mahalle yerle bir olmuştu. Bugün kırık dökük tahta kulübeleri, bodur ağaçlarla kaplı küçük bahçeleri, ortaklıkta dolanan kümes hayvanları ve çamurların içinde oynayan minik çocuklarıyla hâlâ viran bir mahalle. Burada, çevredeki ev kadınlarının kurduğu bir transistör fabrikasını geziyorum. 1958'de, Büyük İleri Atılım çağrısı üzerine, «evlerinizden çıkın ve insiyatifi ele alın» çağrısı üzerine, kadınlar bir tahta sandık fabrikası kurarak başlamışlar işe. Sayıları üç yüz elliyi geçmiyormuş. Çoğu otuzlarında ve cahilmiş. 1968 yılına kadar ambalaj kutuları yapmışlar. 1969 Şubatında, Kültür Devrimi sı-

rasında, *fanşen*(*) yapmışlar. Şanghay Sanayi Bürosuna taşındıktan sonra, yüksek kaliteli transistörler üretebileceklerine karar vermişler.

Masanın başında oturan devrimci komite üyeleri arasında, saçlarına kır düşmüş oldukça yaşlı birçok kadın görüyorum. Sonra, Hafif Sanayi Bürosuun bir kadrosu ve eski bir Kızıl Muhafız olan bir genç kız; bir erkek teknisyen var. Kadınlar bir karatahtaya şöyle yazmışlar: «İtalyan yoldaşlara devrimci komite üyesi ve tek genç kadro Van Tihu; işçi temsilcisi Çen; fabrikanın devrimci komitesinin üyelerinden ve devrimci kadroların temsilcilerinden Lu; Yang; ve fabrikanın devrimci komitesinin önderi ve buradaki tek erkek olan Sia Kuosien. Sia, Hafif Sanayi Bürosu tarafından gönderilmiş.

Kadınlara soruyorum: «Onu yeniden eğitiyor musunuz?» Hep birlikte içtenlikle cevap veriyorlar: «Buraya kitlelerle bağ kurmak istediği için geldi. Güzel bir şey bu. Onun devrimci komitenin önderi olmasını biz kararlaştırdık. Elimizden geldiğince yardımcı oluyoruz kendisine. Bize böylesine yetenekli bir teknisyen göndermeleri, üst kademelerin bu fabrikaya büyük önem verdiğini kanıtlamaktadır.»

«Bizim fabrikamızın adı Yakan Alevdir,» diyor saçını küçük bir kurdeleyle tutturmuş genç kadın. «Bu fabrika, tahta ambalaj kutularının yanı sıra, farklı tipte elektronik tüpler ve kusursuz transistörler de üretir. Elektronik gereçler yapmaya karar verince, on yoldaşı teknik bilgi edinmeleri için büyük bir fabrikaya yolladık. Orada, makinaları ve araçları kullanmada ustalık kazandılar. İki yoldaşımızı da üniversiteye gön-

(*) **Fanşen**'in kelime anlamı, «altüst olmak»tır. Burada, insanın tüm varlığını devrimci bir doğrultuda köklü bir biçimde yeniden yönlendirmesi anlamında kullanılıyor.

derdik. Ama orada akla gelmedik aşağılanmalarla karşılaştılar. Revizyonist aydınlar yoldaşlarımızın yaşlı oluşlarıyla alay ettiler; en azından on beş yılda bilgi sahibi olabileceklerini, çok yaşlı olduklarını ve onları üniversiteye göndermenin parayı sokağa atmak demek olduğunu ileri sürdüler. Revizyonist aydınların bu alayları içimizde büyük bir öfke uyandırdı. Hükümetten mümkün olduğu kadar az şey isteyerek ve elimizden geldiğince kendi gücümüze dayanarak çalışmaya karar verdik. Böylece gereçlerin yüzde 34'ünü kendimiz yaptık; yüzde 19'unu öteki fabrikalar sağladı; yüzde 47'sini de satın aldık. Bu mahallede evlerinde çalışan ve terlik, elbise, oyuncak gibi şeyler yapan öteki kadınlar da fabrikamıza çalışmaya geldiler. Şimdi iki tip transistör yapıyoruz.»

Genç kadın masanın üzerine iki küçük yuvarlak kutu koyuyor. Kutuların içinde iki silikon parçasıyla iki transistör pamukların üzerinde inci gibi parıldıyor.

Bu fabrikanın atelyelerinden birini geziyor. Atelye, geniş ve yıkık bir eski kira evinin içine kurulmuş. Ev kadını-elektronik işçileri makinalarının başında mutfaktaymış gibi rahat çalışıyorlar. Otuz dokuz yaşında eski bir ev kadınıyla tanıştırılıyoruz. Bu kadın, 7 bin voltluk makinasının soğutma tübü kırıldığında, cereyan kesip cihaza zarar vermek yerine, voltajı düşürmeyi başarmış bir keresinde. Kendini sadece plastik ve tahta kutularla koruyarak hayatını tehlikeye atmış. «Eskiden,» diyor, «duvardaki 200 voltluk elektrik düğmesinden bile korkardım.»

Silikon parçalarının işlendiği atelyenin sorumlusu olan kadın kırk dokuz yaşında. Çalışmaya ilk başladığı sıralar, makina parçalarının adlarını bile hatırlayamıyormuş.

Daha birçok ev kadınının daha basit işlerle uğraş-

tığı, büyük bir çabuklukla çivi çaktığı bu fabrikaya yaptığımız ziyaret, çevredeki kadınların geçmiş oldukları aşamaları değerlendirmemizi sağlıyor. Ücretler her iki atelyede de aşağı yukarı aynı: «Tek fabrikada tek barem,» diyorlar. «Hepimiz birbirimize yardımcı oluyoruz.» Asgari ücret 20 yuan, azami ücret 40 yuan, yani ortalama ücret 30 yuan oluyor. İşte Çapey mahallesinin kadınları.

«Fabrika kâr ediyor mu?»

Gülüyorlar. «Elde edilen toplam gelir, ücretler ve öteki giderler için yapılan ödemelerden çok daha yüksek.»

Bu fabrikadaki kadınlar, merkezî devlet yönetim organına danışılarak geliştirilmiş bir plana göre çalışıyorlar. 1958'de plansız olarak başlamışlar çalışmaya: bugün yılda 160 bin transistör üretiyorlar.

Çinliler, ekonomik sistemlerinin somut işleyişinden, planlamadan çok fazla söz etmiyorlar. Anlaşılan, Çinlilerin planları, öteki planlı ekonomilerdeki üretim hayatının dinamiğini çekip çeviren o kısıtlayıcı mekanizmalar tarafından kösteklenmeksizin gerçekleşiyor. Çin ekonomisi son derece planlı olmasına rağmen, çalışma birimlerinin kendi yaratıcılıklarını dile getirebilmeleri için çok büyük bir olanak tanınıyor. Böyle bir sistemin üstünlüğü, örneğin yemek pişirmekle uğraşırken artık elektronikle uğraşmaya başlayan ev kadınlarının çevrelerindeki tüm hayatı kökünden değiştirmelerinde beliriyor. Fabrika aynı zamanda öğrencilerin, teknisyenlerin ve işçilerin bir araya geldikleri bir pratik tecrübe ve inceleme merkezi. Üretim artıyor. Başka bir toplumda boşta kalabilecek bir işgücü kullanılıyor. Ayrıca bu kadınların toplumsal çevresi de değişiyor. Hem kadınların durumuyla ilgili yeni bir anlayış doğuyor, hem de kadının evlilik, çocuklar, koca gibi konulardaki ro-

lünün devrimci niteliğiyle ilgili yepyeni bir kavrayış ortaya çıkıyor.

«Kadınlar işçi olmayı kolaylıkla kabullenebiliyorlar mı?» diye soruyorum.

Lu (ak saçlı, yüzünde çizgiler belirmiş; devrimci komiteye katılmadan önce bir oyuncak fabrikasının müdürüymüş) şöyle karşılık veriyor: «Bu çelişmeyi Kültür Devriminin yardımıyla çözmeye çalışıyoruz. Geleneklerin yükü hâlâ ağırdır; dolayısıyla sadece kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin de sınıf bilincini yükseltmemiz gerekir. Liu Şao-çi, izlediği kapitalist çizgiye uygun olarak, erkekler için yüksek bir ücret siyasetini ve kadınların evlerinde oturmalarını savunmuştu. Onun siyaseti, birçok önderin karısının evde oturmalarına yol açtı. Sovyet teknisyenlerinin geri çağrılmasından sonra, Liu Şao-çi ev kadınlarının kurmuş olduğu birçok fabrikayı kapattırdı, kadınlar da yeniden mutfaklarına döndüler. Ama Kültür Devrimi ilerledikçe, siyasî çalışmaya katılmak isteyen kadınların sayısı artıyor. Aile birimi içinde daha yapılacak çok iş var: Kadınlar çok çalışıyorlar; biz onlara, ev işlerini erkeklerin de paylaşması gerektiğinde ısrar ederek yardımcı oluyoruz. Aileye gelince, geleneklerin yükü orada da daha hâlâ hissediliyor.»

Genç yoldaş söze karışıyor: «Ailede de devrim yapmak gerekiyor. Aileyi devrimci açıdan eleştirmek zorundayız. Bu eleştiri beş eski anlayışın yıkılmasına ve onların yerine beş yeni anlayışın konulmasına dayanmalı: (1) Kadınların bir işe yaramadığı yolundaki anlayışı yıkın ve onun yerine, kadınların göğün yarısını korkusuzca fethetmeleri gerektiği yolundaki anlayışı koyun; (2) ezilen kadınlardaki feodal anlayışı yıkın ve onun yerine, devrimci proleterlerin ülküsünü koyun; (3) erkeklere bağımlılık ve boyun eğme anlayışını yıkın ve

onun yerine, kadının bağımsız olma kararlılığını koyun; (4) burjuva anlayışlarını yıkın ve bunların yerine, proleter anlayışlarını koyun; (5) sadece ailenin dar çıkarlarını düşünen anlayışı yıkın ve onun yerine, ülkenin ve dünyanın çıkarlarını düşünen açık proleter anlayışı koyun.»

Çin'de kadın sorunuyla ilgili olarak bu beş ilke resmî Parti basınında ve öteki yayın organlarında sürekli savunuluyor.

«Eski toplumdaki hayat kadınlara hatırlatılmalıdır,» diyor ihtiyar Lu. «Bizim ailede sık sık toplanır, eskiden yaşadığımız hayatın kötülüklerinden ve acılarından söz ederiz. Kocam Japonlar tarafından birçok kez tutuklanmış ve işkence görmüştü. Çekçekçiydi kocam. Erkeklerin yük hayvanları gibi çektikleri çekçekler 1952 yılında müzeye kaldırıldı. Şimdi kocam bir tahıl işletmesinde çalışıyor ve çocuklarımıza sınıf mücadelesini öğretiyor.

«Altı çocuğumuz var. En büyükleri yirmi yaşında ve işçi. Yirmi yaşındaki kızımız 1966 yılında ortoakul diplomasını aldı, şimdi bir çiftlikte çalışıyor. Üçüncü çocuğumuz 1968'de diplomasını aldı, Halk Kurtuluş Ordusunda asker. Dördüncüsü ortaokulda okuyor. Beşinciyle altıncı ilkokula gidiyorlar. Kendimi çok mutlu bir kadın olarak görüyorum.»

«Çocuklarınız için ne gibi bir dileğiniz var?»

«Onların ülkemizdeki devrim davasını sürdürmelerini ve dünya devriminin inşasına yardımcı olmalarını dilerim. Kızlarımın, göğün yarısını fethetmeyi başaran birer kadın olmalarını dilerim. Ailemizin her türlü bencillikten arınmasını ve tüm gücünü sosyalist devrimin gelişmesine harcamasını dilerim. Aile arasında yaptığımız toplantılarda, bireyi ve aileyi toplum açısından ele almayı öğreniyoruz. Fizikî acıdan ya da ölümden kork-

mamayı, geçmişi unutmamayı ve proletarya diktatörlüğünü savunmayı bir an bile akıldan çıkarmamayı öğreniyoruz.

«Ama aileler içinde hâlâ eski ile yeni arasında bir mücadele var. Bir aile içinde herkes aynı düşünceleri savunmuyor. Sık sık çözülmesi gereken çelişmeler çıkıyor ortaya. Aile içinde de bencilliğe karşı mücadele etmeli ve revizyonizmi eleştirmeliyiz. Başkan Mao bize şunu öğretiyor: Son tahlilde sadece iki dünya görüşü vardır; proleter dünya görüşü ve burjuva dünya görüşü. Aynı şey aile içinde de geçerlidir. Yaptığımız tartışmalar, ailenin anlayışını değiştirmesine ve böylece proleter yaklaşımın galebe çalmasına yardımcı oluyor.»

Peng Pu Mahallesindeki Kadınlar Artık Düğme Dikmiyorlar

> Rüşvetçilik, yasa tanımazlık, aydınların kendini beğenmişliği, beyaz yakalı bir işçi olup artık elini kirletmeme ve böylece aileye onur getirme isteği, bütün bu budalalıklar sadece belirtilerdir. ... Bunların nedeni, tarihî şartlardan başka bir şey değildir.
>
> Mao Zedung
> André Malraux'nun **Anti-Memoirs**'ından

Çin ailesindeki devrim, ev kadınının rolünün değiştirilmesiyle, ev kadınının üretime katılmasıyla ve ailenin sadece kendi çıkarını gözeten bir birim olduğu yolundaki düşüncenin tersine çevrilmesiyle başlar. Çevirmenimiz Lu, karısını yılda iki kez görüyor; karısı Kanton'da yaşıyor, Lu ise Pekin'de. Biri dört, biri on yaşında iki çocukları var. Aslında böyle ayrılıklara köylük bölgelerde pek rastlanmıyor. Daha çok kadrolar

arasında rastlanıyor, çünkü devlet kadroları nerede ihtiyaç varsa oraya çarçabuk göndermek zorunda. Lu, böyle ayrı düşen ailelerin yılda iki ay izin hakkı olduğunu ve bu iznin birkaç döneme bölündüğünü anlatıyor. Bu tür ayrılıkların doğal olduğunu, çünkü topluluğun taleplerinin ailenin taleplerinden önde geldiğini söylüyor. Ama bu ayrılıklar bir kural olmaktan çok, bir istisna. Örneğin, Çao Pekin'de karısıyla birlikte oturuyor. Ama artık toplumdan kopuk, kutsal bir birim olarak aile diye bir şey yok Çin'de.

Kültür Devrimiyle proletarya ideolojiye müdahale etmiş, aile kavramının kendisinde devrim yapmış ve Engels'in kadınların çifte proleter olduklarını, önce toplum açısından, sonra da erkekler açısından proleter olduklarını söylemesine yol açan durumu bütün bütüne geride bırakmış.

Yüz otuz apartmanıyla Peng Pu mahallesi 1958 yılında kurulmuş. Burada 15 bin insan yaşıyor: bu yöredeki bir çelik fabrikasıyla bir jeneratör fabrikasında çalışan 3500 işçi ve onların aileleri. Bu ailelerin 2630'unda hem baba, hem de ana çalışıyor. Geri kalan ev kadınları ise, Kültür Devriminin örgütlemeye ve üretime katmaya çalıştıkları.

Günlerden pazar. Kapıların önünde çocuklar oyun oynuyor. Bu Şanghay mahallesinde sevinçli bir hava var. 1959 yılından bu yana burada bir hizmet ağı gerçekleştirilmiş: İki manav, hububat satılan iki dükkân, her şeyin satıldığı büyük bir mağaza, bir kumaş mağazası, bir eczane, bir lokanta ve bir büyük pazar. Ayrıca 4 bin öğrencinin okuduğu iki ilkokul, 2 bin öğrencili bir ortaokul var. Hastanede kırk üç doktor çalışıyor; bunların başlıca uğraşları, önleyici tıp ve doğum kontrolu.

Mahalleyi genç bir kadın anlattı bize; güleryüzlü, sevimli ve hayat dolu bir kadın. «Çin Komünist Par-

tisi Dokuzuncu Kongresine delege seçilme onuruna kavuştuğunu» söylediler.

«Bugün bu mahalledeki ev kadınlarının eskisinden çok daha yüksek bir bilinci var,» diye anlatıyor. «Eskiden sadece çocuklarını ya da bir gaz sobası, güzel bambu sepetler ve yeni bir yün pantolon almayı düşünürlerdi. Şimdi önemli devlet sorunlarıyla ilgileniyorlar artık. İki yüz seksen kadın, beş yüz kadar çocuğa bakılan kreşte çalışıyor. Fabrikaların da kreşleri var, ama kadın işçiler memeden kestikten sonra çocuklarını daha çok mahalle kreşlerine bırakıyorlar. Kreşe ayda iki buçuk yuan kadar bir ücret ödeniyor. Bu ücret annenin bağlı olduğu çalışma merkezi tarafından veriliyor. Mao'nun yol gösterici ilkelerinden yararlanarak, 'ev kadını üretim ekipleri' kurduk. Kırk yaşının altında beş yüz seksen altı kadın, mahalle çalışma merkezlerinde çalışmakta. Bazısı radyo yapıyor, bazısı ayakkabı. Hattâ inşaatta açlışan kadınlar bile var.»

Çalışma merkezlerini geziyoruz. Sonra tam ayrılırken, ufak tefek ihtiyar bir adam görüyoruz. Adamın sırtında mavi pamukludan güzel bir giysi var; çevresini çocuklar almış. Genç mihmandarımız adamı gösterip şöyle diyor: «Kültür Devriminden önce, bu mahallede oturan 108 emekli işçi hiç bir şeyle uğraşmıyor, öyle yaşayıp gidiyorlardı. Vakitlerini lokantada geçiriyor, torunlarıyla çay içiyor, sabahları da cimnastik yapıyorlardı. Yazın ağaçların altında oturuyor, temiz hava alıyor, kışınsa öyle oturup duruyorlardı. 'İyi bir şarap ve biraz etle yüz yaşına kadar yaşarız,' diyorlardı. Hepsi de sadece kendini düşünüyordu, toplumla en küçük bir bağları kalmamıştı. Oysa şimdi Mao Zedung Düşüncesi derslerine gidiyor, eski toplumdaki hayatlarını anlatıyor, geçmişteki tutum ve davranışlarını eleştiriyor, sabahları çocukları okula ve parka götürü-

yorlar. Eski cimnastiği bıraktılar artık. [Parkların 1954'te olduğu gibi neden cimnastik yapan ihtiyar insanlarla dolu olmadığını şimdi anlıyorum.] Şimdi sokakları temizleyerek ya da ellerinde küçük kızıl bayraklarla trafiği yöneterek yapıyorlar cimnastiklerini.»

Aslında bütün Şanghay, asker davranışlı, çok titiz giyinmiş yaşlı adamlarla dolu. Bunlar trafiği yönetiyorlar. Hattâ bazıları, 1921'de Çin Komünist Partisinin kurulduğu binanın önünde nöbet tutuyorlar.

Mahalleyi dolaşırken, kamu hizmetleri ağının gerçekten son derece yaygın olduğunu farkediyorum. Halk çamaşırhaneleri, elbise diken ve kuru temizleme yapan dükkânlar var (bu yerlerde elbise onarımı da yapılıyor, ayrıca düğme de dikiliyor). Bir elbisenin yıkanması ve ütülenmesi 5 fen'e geliyor. Lokantada bir öğün yemek 40 fen, fabrika kantininde ise 20 fen. Çocuklar 20 fen'e günde dört öğün yemek yiyorlar. «Giyecek ve yiyeceğimiz çok ucuza geliyor,» diye anlatıyor genç yoldaş. «Kocam 114 yuan kazandığı halde, beş kişilik ailemizde ayda 60 yuan harcanıyor. Pirincin 50 kilosu 16,5 yuan. Ayda 22 yuan'lık pirinç yiyoruz. Her gün et ve balık alabiliyoruz. Etin en iyisi 1,80 yuan, balık ise 60 fen.

«Mahalle, bir devrimci komite tarafından yönetiliyor. Ayrıca on üç tane de sokak devrimci komitesi var. 1956'dan bu yana her mahallenin kadroları bulunuyor, ama gerçekten demokratik ilk seçimler ancak 1968'de yapıldı. Bizim temel görevimiz, Mao Zedung Düşüncesini yaymak, aileler içindeki sınıf bilinci düzeyini yükseltmek, aileleri devrim sorununu daha iyi algılayabilir hale getirmek ve kadınların ev işleriyle sınırlı olan ufkunu genişletmek. Bu yüzden, mahallenin bütün yaşlıları eski toplumdaki, kapitalizm şartlarındaki hayatlarını anlatan dersler veriyorlar. Herkes düzenli bir biçimde katılıyor bu derslere; özellikle kadınların eski toplum-

daki feci hayatlarını anlattıkları derslere. Bu zulmün korkunç örneklerinden birini yaşamış yetmiş beş yaşında bir kadın yoldaş var; haftada üç-dört kez hayatını anlatıyor gençlere.

«Katlar ve benzeri her şey ortak mülkiyet altında. Yeni konutlarla ilgili kararları biz kendimiz alıyoruz. İnşaat giderlerini devlet ödüyor. Ve konutların mimarlığını ve işçiliğini örgütlerimiz aracılığıyla biz kendimiz yapıyoruz.»

Bu mahalle, ev kadınlığının ölümünü gerçekten de ispatlıyor. Evde kalıp köle gibi çalışmak isteyen tek bir kadına rastlamak mümkün değil. Kadınların üretim sürecine katılarak tam anlamıyla kurtulmaları sorununun özü de burada yatıyor zaten. Çünkü bu onları, Marks'a göre ailenin belirleyici özelliği olan ilk işbölümü biçiminden uzaklaştırıyor.

Büyük bir fabrikayla işbirliği içinde küçük makina araçlarının yapıldığı yeni atelyelerde ev kadınları kendi yaptıkları tuğlalarla yeni bir bina inşa etmişler. Elli yedi kadın üretim yöntemlerini öğrenmek üzere bir fabrikaya gitmiş. Yakında iki yüz kadın daha gidecekmiş. Bir «üretim ekibi», küçük bir ayakkabı fabrikası kurmuş. Üç odadan oluşan bu fabrikada kadınlar çalışıyor. Deri ve süet pabuçlar yapıyorlar; pabuçların bazıları yünlü. Ayrıca çocuk ayakkabısı da yapılıyor. Ayda 30 yuan kazanıyorlar. Ama ne kazandıkları onlar için önemli değil. Asıl önemli olan, bu çalışma sayesinde, eskiden beri hapsedildikleri evlerinden dışarı çıkabilmiş olmaları. Bu küçük fabrika da kendisine sipariş veren büyük bir fabrikayla işbirliği içinde çalışıyor. Bir kolektif gibi işliyor ve aylıklar gurubun kendisi tarafından saptanıyor.

Yaşlı kadınlar, uzun masaların başına oturmuş, Şanghay'daki bir fabrikadan gönderilen portatif radyo

parçalarını bir araya getiriyorlar. Burada da tasarıyı kadınlardan kurulu bir «üretim ekibi» örgütlemiş. Ayrıca oyuncak yapan kadınlar var. Hiç kimse evde oturmuyor. Sıra ile her hafta bir grup pazar günü de çalışıyor.

«Kadınları seferber ederek büyük sonuçlar elde edebilirsiniz,» diyor mahallenin genç örgütleyicisi. (Çok tecrübeli bir kimse olduğu açıkça görülüyor. Bizimle konuşurken yapılan işleri denetliyor, öğütler veriyor, önerilerde bulunuyor.) «Mao, kadınlarla erkekler arasında bir fark bulunmadığını ve kadınlarla erkeklerin aynı işi yapabileceklerini söyler.» Ve bizimle birlikte mahalleyi gezen dört erkeğe dönüp biraz da alaycı bir ifadey-

Bu beklenmedik saldırı karşısında şaşkınlığa kapılan erkekler, «Ha, evet! Evet, tabii!» diye karşılık veriyorlar güçbelâ.

Kocam alaycı bir sesle, «Kadınlar erkeklerden daha yeteneklidir,» diyor altta kalmamak için.

«Hayır, hiç de değil,» diye cevap veriyor kadın yoldaş. «Kadınlar da erkekler gibi inceleyip öğrenmek zorundadır.» Kesinlikle «feminist» değil.

Mahallenin sakinlerinden ihtiyar Hu anayı ziyarete gidiyoruz. Hu ananın evi tertemiz, her şey yerli yerinde. Curzio Malaparte'nin yazdıklarını hatırlıyorum hemen: «Çinlilerin evlerinde en küçük bir dağınıklığa rastlamak mümkün değil. Yırtık bir perde, lekeli bir masa örtüsü ya da buruşuk bir yatak örtüsü ya da gömlek görmek olanaksız. Eski gazeteler bile bükülüp atılmıyor, kesilip bir kenara konuluyor.» Hu ananın evinin duvarları Mao'nun resimleriyle kaplı. Mutfakta, bir adam kucağında bir bebek, uzun bir kaşıkla tencere karıştırıyor. Hu ananın damadıymış. Eskiden ev kadını olan karısı çalışmaya gitmiş. Adam da, Mao'nun ilkelerine uyarak, yemek pişirip çocuğa bakıyor.

Ev kadınlarının devriminin olanca hızıyla ilerlediği

Şanghay'da, işçiler için 120 yeni konut projesi gerçekleştiriliyor.

Limanda

Eski ev kadınının ortadan kaldırılması, bugün Çin'de halk tarafından çok sevilen bir kadının siyasî kişiliğinde dile getiriliyor: *Limanda* adlı operanın kadın kahramanı Fang Hay-çen otuz altı yaşında, Şanghay limanı dokuzuncu tugayının parti komitesi sekreteri. Bu rol, harikulâde bir sesi olan güzel şarkıcı Li-fan tarafından oynanıyor Şanghay'da ağzına kadar dolu bir tiyatroda seyrettiğim bu opera 1964 yılında yazılmış, daha sonra birkaç kez gözden geçirilmiş. Esas olarak, Ma Hung-liang adlı genç bir öğrencinin siyasî bakımdan eğitilmesini konu ediniyor. Genç öğrenci liman işçisi olarak çalışıyor, ama bu işi kendine lâyık bulmuyor. Gemiyle denizlere açılıp dünyayı gezmek istiyor. Gerçi çok ciddi bir kusur değil bu, ama her genç liman işçisi böyle yapacak olsa Şanghay limanında işleri kim görecek? Baş kadın oyuncu parti sekretir; delikanlının siyasî eğitimini üzerine alıyor. Oyunun «devrimci ekseni»ni, ağırlık merkezini bu kadın oluşturuyor. İki perde ve yirmi sahneden meydana geliyor oyun. Delikanlıyı ikna etmeye çalışan kadın oyuncunun çok güç bir rolü var. Bu ikna çalışmasında zerre kadar şiddet yok; meseleyi anlatarak inandırmaya çalışıyor genç öğrenciyi. İkisi, liman hayatından canlı görünümler getirirlerken, canlı bir diyalog sürdürüyorlar. (Burjuva ideolojisinin etkisi altında kalan yaşlı muhasebeci bir sabotaj düzenliyor. Delikanlıyı da suç ortaklığına kışkırtıyor. Çin halkının uluslararası dayanışma armağanı olarak bir Afrika ülkesine gönderilecek olan un çuvallarının içine cam kırıkları atmayı planlıyorlar.)

«Eski ideolojileri sopayla yok edemezsin,» diye yürekten bir şarkı tutturuyor parti sekretir. Bu sözleri, zor yönteminin kullanılmasından yana çıkan Ma'nın amcasına söylüyor. Bütün seyirciler çılgınca alkışlıyorlar. Yanımda oturan genç kız koltuğuna yapışmış, Ma gerçeği kavradığında ya da parti sekreteri Şanghay limanını canlandıran proletarya enternasyonalizmi şarkısını söylerken coşkuyla ellerini çırpıyor. (Çin'in Afrika, Asya ve Latin Amerika'yla olan ticareti bu limandan yapılmaktadır. Pirinç yüklü gemiler Küba'ya otuz günde gitmektedir.) Genç kız, parti sekreterinin siyasî esnekliği karşısında daha büyük bir coşkuya kapılıyor.

Seyircilerin büyük çoğunluğunun bu operayı daha önce birkaç kez görmüş olduğunu farkediyorum. Çao ezbere biliyor. Operadaki ünlü aryaları milyonlarca insan söylüyor. Evlerde, okullarda, fabrikalarda, orduda defalarca oynanmış. Bu operanın halk tarafından bu kadar tutulmasının nedeni, şiddeti ve disiplin sınırlamalarını bir ikna yöntemi olarak kabul etmemesi.

Kaplan Dağının Savaş Hilesiyle Ele Geçirilmesi adlı başka bir operanın kahramanı da, Halk Kurtuluş Ordusu askerlerinden Yang. Yang, Pekin Operasının en sevilen kişisi; herkes ona benzemek için çalışıyor. Operanın metni 1964'ten sonra gözden geçirilmiş, kahramanın bazı zayıf yönleri, bazı vazgeçme anları, görevlerin göğüslenmesinde gösterilen bazı duraksamalar metinden çıkarılmış. Yang, bugünkü yılmaz Çinli yurttaşın somut kişileştirilmesi haline getirilmiş. *Limanda* adlı oyun, kadınların üstyapıya, siyasî eyleme katılışını simgeliyor. 1971 yılının plastik cep takvimlerinde, bir liman sahnesinde Fang Hay-çan görülüyor. Kollarını kaldırmış, şarkı söylüyor; bütün liman işçileri gibi beyaz bir mendil var boynunda. Sağ elinde, Başkan Mao'nun «Sınıf mücadelesini akıldan çıkarmamalıyız» dediği Merkez Ko-

mitesi Sekizinci Kongresinin Onuncu Toplantısı kararlarını kapsayan bir kâğıt tomarı tutuyor. Çao, takvimin o sayfasını yırtıp bana veriyor —Çinliler, sözcüklere gerek kalmadan insanın içinden geçenleri anlıyorlar—. Yanımdan hiç ayırmıyorum takvim yaprağını.

Gördüğüm başka bir devrimci opera da *Beyaz Saçlı Kız* idi. Bu da Kültür Devrimi sırasında gözden geçirilmişti. Bir de tabii *Kızıl Kadınlar Müfrezesi*'ni seyrettim; Batılı türde bir çeşit bale bu; ama baştan aşağı Çin müziği, Çin dansı ve Çin akrobasisi hakim. Çin'deki konserler aynı zamanda devrimci birer gösteri olarak da kabul edilebilir. Çin'in (ve aynı zamanda dünyanın) en büyük piyanistlerinden Ying Çen-nung'u dinledim. Ünlü şef Li Te-lung'un yönetimindeki bir senfoni orkestrası eşliğinde çaldı. Askerlerden, işçilerden, köylülerden ve öğrencilerden oluşan bir dinleyici topluluğu önünde, Pekin Operasından «klasik» parçalar ve temalar çaldılar. (Çin orkestralarında geleneksel Çin çalgılarının yanı sıra piyano da bulunuyor.)

Beş-altı tane devrimci opera ve bale var. Halk bunları defalarca seyretmesine rağmen, her seferinde aynı yoğun coşkuyu duyuyor. Bu durum bir yabancıya tuhaf gelebilir. Sahnede ne zaman kırmızı kartondan bir güneş doğsa ya da ne zaman bir kızıl bayrak yükselse, tüm seyirciler çılgınca alkışlamaya başlıyorlar. Çok sayıda insan tarafından okunan o müthiş Gregoryen ilahilerini hatırladım; kendi iç mücadelelerini dile getirdikleri biricik dramatik biçimdi o ayinler. Aynı şekilde, bu tiyatro gösterileri de, yaptıkları çalışmalar sırasında Çinlilerin aklına düşen iç gerilimleri ve düşünceleri dile getiriyorlar. Bir bakıma, bu tiyatro gösterisi özgür kılıyor onları; ama aynı zamanda da, yollarında daha hızlı ilerlemelerini sağlayacak düşünceleri, zafer türkülerini ve güvenceleri veriyor onlara.

Çin'de yabancılaşmadan eser yok. Dünyanın tüketiciliğin hüküm sürdüğü yerlerinde rastlanan ruh hastalıkları ya da bireyin iç bölünmesi de görülmüyor. Çinlilerin dünyası yoğun, bütünlüğü olan, tutarlı bir dünya. (Unutmamalıyız ki, boş vakit faaliyetleri, işbölümünden doğan yabancılaşmaya başka bir yabancılaşma biçimi daha ekliyor bizim ülkelerimizde. Gün iki parçaya bölünüyor: yabancılaşmış ücretli emek ve boş özgürlük. Oysa Çinlilerde, kapitalist üretim tarzı alaşağı edilmiş; emek ile bilgi, kol emeği ile kafa emeği, teori ile pratik, şehir ile köy arasındaki bölünme ortadan kaldırılmış ve böylece boş vakit insanların devrimci seçim ya da eğilimlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş.)

Devrimci operalar köylük bölgelerde de oynanıyor. *Limanda*'yı oynayan topluluğun Şanghay'a dönmesi için bir hafta bekledik. Köy komünlerinde uzun bir turneye çıkmışlardı. Bizim La Scala ya da Metropolitan Operası kumpanyalarının köylerde oynaması gibi bir şey bu.

Oyuncuların adları öne çıkarılmıyor. Star sistemi diye bir şey yok. Sözgelimi, Çin'in dört bir yanındaki afişleride görülen Yang'a sadece «Yang yoldaş» deniliyor. Adının Tang Sien-lin olduğunu çok sonra öğrendim. Her oyunun sonunda tüm topluluk sahnede toplanıyor ve ayakta alkış tutan seyircilerin önünde küçük kızıl kitabı sallayarak «Doğu Kızıldır»ı söylüyor.

Bir tiyatro bileti 20 fen ile 60 fen; bir sinema bileti ise 10 fen ile 20 fen arasında. Sahnelenen opera ya da baleler aynı zamanda sinemaya ve televizyona da aktarılıyor. Dolayısıyla, devrimci tiyatro ürünleri aynı anda köylerde, okullarda, fabrikalarda, garnizonlarda da görülebiliyor. Yaş farkı gözetilmeksizin herkesin oyuncu olması mümkün. Peng Pu'daki kreşte, daha doğru dürüst yürümeyi bile beceremeyen üç yaşındaki ço-

cuklar, sırtlarında kısa beyaz pelerinleri, ellerinde tahta tüfekleri, Yang'ın şarkısını söylüyorlar.

Çin'de Aşk

Çin'den yurda döndüğümde bana hep şu soruları soruyorlardı: «Aşktan ne haber? Çin'de aşk var mı?» Ben de, «Hoppala, bütün o çocuklar nasıl oluyor sanıyorsunuz? Neden bu konuda bu kadar yaygara koparıyorsunuz?» diye karşılık veriyordum. Eğer kadın-erkek ilişkileriyle ilgili bugünkü bazı düşüncelerimizi Çin'e uygulamaya kalkarsak, oradaki durumu hiç bir zaman anlayamayız. Örneğin, genç Çinli çevirmenini çok çekici bulan bir İtalyan, duygularını kıza açıklamaya karar vermiş. Ve dosdoğru söylemiş aklından geçenleri. Kız müthiş bir hayrete kapılmış ve şöyle demiş: «Ne demek istiyorsunuz? Sizi kesinlikle anlamıyorum. Ben Çin devletinin devrimci bir kadrosuyum.» Çin'de kadınlara bir nesne gözüyle bakılmıyor. Yüzyıllardır törelerin, ayinlerin, katı geleneklerin boyunduruğu altında yaşamış olan Çinli kadın, aşkı özgür seçime bağlı bir şey olarak görüyor artık.

Marks, *1844 İktisadî ve Felsefî El Yazmaları*'nda, evliliğin «özel mülkiyetin bir şekli» olduğunu söyledikten sonra şunları ekler:

> Topluluk şehvetinin ganimeti ve hizmetçisi olarak *kadına* yaklaşımda, insanın kendi için varoluşundaki sonsuz alçalma dile gelir, çünkü bu yaklaşımın gizi *belirsiz olmayan,* kesin, *düpedüz* ve apaçık bir şekilde *erkekle kadının* ilişkisini ve *dolaysız* ve *doğal* çoğalma ilişkisinin ele alınmış tarzını göstermektedir. İnsanla insanın dolaysız, do-

ğal ve zorunlu ilişkisi, *erkekle kadının* ilişkisidir... Böylelikle bu ilişkide, insan özünün insan için ne dereceye kadar doğa olduğu, ya da doğanın ne dereceye kadar insan için insanın insanca özü olduğu, *duyusal olarak görünür*, gözlemlenebilir bir *olguya* indirgenir. Onun için bu ilişki ile insanın bütün gelişme düzeyi yargılanabilir. Bu ilişkinin özelliğinden, bir *tür varlığı, insan olarak insanın*, ne dereceye kadar kendi bilincine vardığı, kendini kavradığı anlaşılır...(*)

Çin'de gerek kadınlarda, gerekse erkeklerde, gerek sivillerde, gerekse askerlerde aşk nerdeyse olağanüstü bir çekingenlik ve çocuksu bir saflık içinde dile geliyor. Parklarda en fazla el ele tutuşmuş çiftler gördüm; genellikle aralarında kitap dolu plastik bir çanta duruyordu. Çinlilerde rastlanan o sevimlilik ve saflıkta bir tür esrarengiz albeni var. İçten duygularını dile getirirlerken büyük bir sıkılma farkediyorsunuz onlarda. Bu da ne hissettiklerini çoğu zaman anlayamamanıza yol açıyor. Duyguları ortalığa dökmek, o duyguları bozmaktır —bu kadar basit işte.

Aşk konusunda hiç bir baskı sözkonusu değil. Ama özellikle köylük bölgelerde ailelerin kontrolsuz büyümesini önlemek için çaba gösteriyor. Doğum kontrolu araçları köylere ulaştıkça, geç evlilik de bir zorunluk olmaktan çıkacak. Şehirlerdeki gençlerin çoğu bu araçları kullanıyor.

(*) Karl Marks, **1844 Felsefe Yazıları**, Payel Yayınları, ss. 101-102, Çev. Murat Belge.

Öyle sanıyorum ki, bugün kadın sorunu Mao'nun düşüncesinde eskiye oranla daha büyük bir yer tutmaktadır. Mao Zedung'un, Birleşik Amerika ve öteki Batı toplumlarındaki kadınların kurtuluş hareketlerini incelemeye başladığı söylenmektedir. En azından, Mao'nun bu konuyla yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Kadınların dünyanın dört bucağına yayılan bu isyanı nedir? Mao Zedung, Çinli kadınların değiştiklerini, ilerlediklerini ve toplumda hak ettikleri yeri henüz yetersiz bir biçimde de olsa talep ettiklerini ve aldıklarını görmektedir. Mao Zedung, son zamanlarda birçok vesileyle, Çin'in bambaşka bir alem olduğunu, eskiden çocuklara bakmaktan başka bir görevleri olmayan kadınların artık «tuhaf işler» yaptıklarını, «duyulmadık uğraşlar»a giriştiklerini belirtmiştir. Paraşütçü, savaş uçağı pilotu, elektrik mühendisi olan kadınlar var. Bazıları orduya katılıyor ve subay oluyor. Gemilerde kaptanlık yapan kadınlara bile rastlamak mümkün. Mao 1927 yılında, kocaların eski hakimiyetinin özellikle köylük bölgelerde sarsılmaya başladığını yazmıştı. Şartların değiştiğini, kadınlarla erkeklerin eşit olduklarını, erkeklerin yaptığı her işi kadınların da yapabileceğini anlatmıştı kadınlara. Mao Zedung, köylü kitleleriyle hangi nedenle ilgileniyorduysa, kadın kitleleriyle de aynı nedenle ilgileniyordu: Onlar, sömürülenler içinde en çok sömürülenlerdi. Mao, 1927 yılında kaleme aldığı ünlü *Hunan'daki Köylü Hareketi Hakkında Bir Araştırma Üstüne Rapor* adlı yazısında, Çinli kadının objektif olarak devrimci bir durumda bulunduğunu ileri sürdü ve kocaların karıları üzerindeki hakimiyetini ve genel olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü açıkça mahkûm etti. Geleneklerin çok güçlü olduğu Çin gibi bir ülkede

2500 yıl önce başlamış zararlı bir ayırımı kökünden söküp atmak zorunluydu. Konfüçyüs şöyle diyordu: «Sadece iki çeşit aşağı varlık vardır: Değersiz kişiler *(siao jen)* ve kadınlar.» Kadınlar hep erkekler tarafından yönetilmişlerdi. Babalar, kocalar, oğullar hep kadınlar üzerinde tahakküm kurmuşlardı. Erkeklerin bu hakimiyeti, onlara hayatı ve ölümü bile kendi denetimlerine alma olanağını vermişti. Kadınların ayaklarının sarılması, onların bir saray odalığına benzemeleri ve erkekleri «memnun etmeleri» isteğinden doğmuştu. Bu iş hızla yaygınlaştırıldı, çünkü kadının bağımlılığını daha da şiddetlendiriyordu: Ayakları sarılı olan bir kadının tek başına yürümesi bile mümkün değildi. Acıyı dayanılır kılmak için, ayakları sarılı bir kadının soylu bir kadın olduğu anlayışı yaygınlaştırıldı. Erkeklerin ihtiyaç suydukları hizmetçilerin ve tarlalarda çalışan köylü kadınların ayakları sarılı değildi; ama bunlar iyi bir evlilik yapmayı düşünemezlerdi. Kadınlar bu işkenceyi gönüllü olarak benimsediler, analar acı çeken kızlarının yakınmalarına kulak asmadılar. Gerçi Konfüçyüs felsefesi Kuran'daki gibi çokeşli evliliği kabul etmiyordu, gerçekte tekeşli evlilik, yoksulluğun bir göstergesiydi. Dolayısıyla, parası olan erkekler meşru karılarından ayrı olarak birkaç tane de odalık alıyorlardı. Çin geleneğine göre, kadınlar öylesine aşağılık varlıklardı ve öyle bir sefalete mahkûm edilmişlerdi ki, Şanghay'daki yoksul kadınlar doğurdukları kız çocuklarını kedi yavruları gibi boğarlardı. Oysa erkek çocukların başına pek gelmezdi böyle bir şey.

Bugün artık Çin'de kadınlar göğün yarısını fethediyorlar. Durumları kökünden değişmiş bulunuyor. Ama kadınlar arasında batıl inançların izlerine, erkekleri ayrıcalıklı varlıklar olarak görme eğilimlerine hâlâ rastlanıyor. Kadınlar siyasî önderlik görevlerini üstlen-

mede hâlâ belli bir çekingenlik gösteriyorlar. Son zamanlarda yaptığı görüşmelerden birinde Mao Zedung şöyle diyordu: «Köylük bölgelerdeki kadınlar hâlâ erkek çocukları olmasını tercih ediyorlar. Eğer ilk çocukları kız olursa, bir tane daha doğuruyorlar. İkincisi de kız olursa, bir üçüncüsünü doğuruyorlar. En sonunda dokuzuncu çocuğa kadar gidiyor iş; o zaman kadın da kırk beşini bulmuş oluyor ve çocuk yapmaktan vazgeçiyor.» (Doğum kontrolu uygulamasını yaygınlaştırmanın güçlüklerinden biri de bu.) Mao sözlerini şöyle tamamlıyordu: «Bu tutumun değiştirilmesi gerekir, ama bu hiç şüphesiz zamanla olacaktır.»

Mao Zedung, kadınların sadece yasal bir eşitliğe değil, aynı zamanda gerçek eşitliğe, insanlığın durumunda meydana gelen devrimden kaynaklanan bir eşitliğe kavuşmaları yolundaki dileğini çok güçlü bir biçimde dile getirmiştir. Aynı şekilde, kadınların muazzam enerjisinin özgür kılınmasıyla yakından ilgilenmektedir. İnsan merak ediyor: Kültür Devriminin okullardaki savunucuları olarak gençleri harekete geçirdikten sonra, ailenin bağrında *yeni* bir kültür devriminin kahramanları Çinli kadınlar mı olacak acaba? Ama bir kadın devrimi daha şimdiden başlamış değil mi? Mao Zedung 1961 yılında, askerî üniformaları içindeki genç kızlara duyduğu sevencenliği dile getirdiği bir şiir yazmadı mı?

> Omuzlamışlar kocaman tüfekleri, görkemli ve
> cesur, yürüyorlar
> günün ilk ışıklarıyla aydınlanan tören meydanında.
> Çin'in kızları yüreklerinde yüce bir amaç
> taşıyorlar,
> ipeklileri ve satenleri değil, üniformalarını
> seviyorlar.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK ORDUSU: SİYASİ İKTİDAR SİLAHIN NAMLUSUNDAN DOĞAR

> Halkın ordusu yoksa, hiç bir şeyi yok demektir.
>
> Mao Zedung

Çin konusundaki önyargılı düşüncelerin en yaygını, ordunun gizli bir güce sahip olduğu yolundaki düşüncedir. Lin Piao, iktidarı, partiyi ve Mao'yu avucunun içinde tutan esrarengiz bir keşiş, bir «ideoloji bekçisi» olarak tanıtılır. Mao, güya Lin Piao'nun desteğini kazanabilmek için onu kendine «halef» göstermek zorunda kalmıştır. Lin Piao, Mao'nun en yakın dostu olarak veliahtlığa getirilmiştir; sanki Çin'de hâlâ babadan oğula geçen bir krallık hüküm sürmektedir. Ben bu kitabın başından beri şunu açık seçik belirtmeye çalıştım: Kültür Devrimi sırasında Mao Zedung'un en çok üzerinde durduğu sorun «devrim davasının haleflerini» yaratmak olmuştur ve bu haleflerin sayısı *milyonları* bulmaktadır. «Halefler» sözcüğüyle kastedilen, her şeyden önce devrimci nitelikleri özümlemesi gereken gençlerdir (küçük kızıl kitabın «Kadrolar» adlı bölümü, bu haleflerin hangi nitelikleri taşıması gerektiği sorununa ayrılmıştır ve «Kruşçev'in Sahte Komünizmi Üzerine» adlı maka-

leden alıntılarla doludur); başka bir deyişle, Çin'in *renk değiştirmemesi için* vargücüyle mücadele edecek herkestir. Mao'nun en yakın çalışma arkadaşı Lin Piao'nun bu «halefler»de bulunması gereken tüm niteliklere sahip olması, kendini devrime adama konusunda örnek bir kişi ve revizyonizme karşı mücadelenin baş savunucusu olması, Mao'nun onu böyle nitelendirmesi, hiç kuşkusuz Lin Piao'nun parti ya da devlet başkanlığına «atandığı» ya da «seçildiği» anlamına gelmiyordu (burada da gene Çin dilindeki kıvraklığın mekanik bir biçimde çevrilmesi ya da yorumlanması sözkonusu). Bu, Lin Piao'nun, halk ordusuna damgasını vurması gereken devrimci nitelikleri kendi kişiliğinde topladığı anlamına geliyordu.

Bizim toplumumuzda genellikle alışılagelmiş bir ordu kavramı vardır. Ordu denilince, akla hemen silah kullanmaktan başka bir iş yapamayan, doğrudan doğruya bir baskı gücüne hizmet eden insanlar, kafası fazla çalışmayan askerler, subaylar ve kışlalarında emirler yağdıran generaller gelir. Oysa Lin Piao'nun 1965 yılında dediği gibi, Çin ordusu, «silahlı mücadele süreci içinde ve halk savaşı strateji ve taktiklerinin bütün bir teorisini yaratışı sırasında» aynı zamanda devrimci bir *kültür* de yaratmıştır. Çin ordusunun savaşa verdiği «kültürel değer» bizim toplumumuzda pek anlaşılmamaktadır. Çin halk ordusunun fabrikalarda, tarımda, tıp alanında, gemi yapımında, üniversitede, kültür ve tiyatro alanında(*) görev aldığı duyulur duyul-

(*) 1959 sonbaharında, Peng Teh-huay'ın yerine Lin Piao'nun getirilmesinden hemen sonra, Pekin'de **Hay Juy İmparatoru Azarlıyor** adlı oyun sahnelendi. 1961'de Vu Han adlı yazar bu oyunun bir devamı olan **Hay Juy Görevinden Alındı** adlı oyunu yayınladı. Bu oyunda, saldırıya hedef olan im-

maz, hemencecik artık Çin'de Partinin var olmadığı ve iktidarın askerlerin elinde olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Albayların darbelerine ve askerî darbelerin korkulu rüyalarına alışkın olduğumuz için biz Avrupalı kafamızla şu basit gerçeği kabullenmekte güçlük çekiyoruz: İç savaş içinde doğan, çağdaş tarihin en uzun silahlı devrimi içinde çelikleşen, tüm kurtarılmış bölgelerde sivil hayatın örgütsel merkezi ve devrimci saflığın ve özverinin simgesi olan Çin halk ordusu Partiyle tam anlamıyla kaynaşmıştır. Bu ikisi, Mao Zedung'un deyimiyle, «suda balık gibi» tek bir bütün meydana getirmektedir.

Mao Zedung 1929 yılında Fukien Kongresi için «Orduyla İlgili Karar»ını hazırlarken, sanırım Engels'in «Kutsal İttifakın 1852'de Devrimci Fransa'ya Karşı Savaşının Şartları ve Olasılıkları»ndaki şu sözlerini biliyordu: «Proletaryanın kurtuluşunun da askerî bir ifadesi olacaktır. Proletarya, yeni ve kendine özgü bir savaş yöntemi yaratacaktır.» Mao Zedung da, halk ordusunun ne devrimci iktidarın ele geçirilişinde, ne de savunulmasında silahını hiç bir zaman elden bırakmadığı bütün bir Çin Devriminin tarihî tecrübesini özetleyerek, «Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar,» diyor. Marks, «Enternasyonalin Yedinci Yıldönümü»nde şunları yazıyordu: «Proletarya diktatörlüğünün birinci

parator Mao'ydu; Peng Teh-huay ise «gözden düşen yiğit ve dürüst bir insan» olarak gösteriliyordu. Ordunun Sanatla İlgili Kültür Komisyonunun 1966'daki bir toplantısında bu oyun önemle ele alındı ve burjuva ideolojisine karşı girişilen ilk saldırının temeli olarak kullanıldı (Şanghay'daki devrimle ilgili bölüme bakınız). Bu olay, Batıda öfke ve kızgınlık dolu bir şaşkınlık uyandırdı: «Bir düşünün,» diyordu gazeteler, «bizim ordumuz operayla, tiyatroyla ve dansla uğraşmaya başlasa ne olur acaba...»

şartı, bir proletarya ordusunun var olmasıdır. İşçi sınıfı kurtuluş hakkını savaş meydanlarında kazanmak zorundadır.» Gene Engels «Otorite Üzerine» adlı yazısında şunu söylüyordu: «Paris Komünü, silahlı halkın burjuvazi üzerindeki bu otoritesinden yararlanmasaydı, acaba bir gün bile sürebilir miydi? Ve bizim, Paris Komününü, bu otoriteden yeterince yararlanmadığı için kınamamız gerekmez mi?»

Bu nedenle, Mao Zedung'un «siyasî iktidar silahın namlusundan doğar» şeklindeki ünlü tezinin, Marksist devlet öğretisi içindeki yerine oturtulması (Mao kendisi de bunu böyle görüyordu) gerekmektedir: «Devlet iktidarını ele geçirmek ve elinde tutmak isteyen, güçlü bir orduya sahip olmalıdır.» Lenin *Devlet ve Devrim* adlı eserinde Engels'ten aktarma yaparak şöyle soruyordu: «Ezilen sınıfın silahı var mı?» «Devrim, karşı-devrimin her zaman var olan tehdidini alt edebilmek için silahlı olmak zorundadır,» diye devam ediyor Mao, «ve sınıf baskısından kurtulmak için bu sınıf mücadelesini kabul eden ordu, sınıf mücadelesini yepyeni bir ruhla yürütecektir.» Yepyeni bir ruh ne anlama gelmektedir? «Bu ordunun tek amacı, Çin halkıyla sımsıkı kaynaşmak ve ona yürekten hizmet etmektir.» Sonra da şunu ekliyor: «Askerî eylemler, siyasî görevleri yerine getirmenin bir yoludur... Çin Kızıl Ordusu, devrimin siyasî görevlerini gerçekleştirmekle yükümlü bir silahlı kuruluştur.»

Demek ki, Çin Devrimi pratikte çok uzun bir zamandır «silah Partiye kumanda eder» tezinin tam karşıtını savunmaktadır. Mao Zedung 1929'dan bu yana Partinin silahlara kumanda etmesi gerektiğini defalarca tekrarlamıştır. Ordunun kuruluşunun kırkıncı yıldönümü dolayısıyla *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nde yayınlanan başyazıda şöyle deniliyordu: «Ordumuz Çin Ko-

münist Partisinin mutlak önderliği altına girmeli, ordumuza Mao Zedung Düşüncesi rehberlik etmelidir. Parti silahlara kumanda eder ilkesi uygulanmalıdır, silahların Partiye kumanda etmesine asla izin verilemez.»

Bu nedenle, gözlemde bulunan bir kimsenin görevi, bildiğimiz tüm «örnek ordular» arasında en az «askeri» olanının halk ordusu olduğunu göstermektedir. Ayrıca ben halk ordusunun belirleyici özelliklerini Batılı okurlara ancak bu açıdan anlatabilirim, çünkü gezimiz sırasında halk ordusunun «askerî yönü»nü görme olanağı bulduk. Ordunun «siyasî yönü»nü, her gittiğimiz yerde birçok askerle, devrimci komite üyesiyle yaptığımız konuşmalar yoluyla tanıdık.

Katıldığımız toplantılarda bu askerlerin son derece alçakgönüllü bir tutumu vardı. Tartışmalara katılırken en küçük bir gösterişçiliğe kapılmıyorlardı. İşçi ya da köylü siyasî önderlere oranla daha geri planda kalıyorlardı. Davranışlarında en ufak bir kendini beğenmişliğe ya da pozculuğa rastlamak mümkün değildi. Onların davranışlarına yön veren şey, bir ahlâk örneği olma konusundaki kararlılıklarıydı; tıpkı, Guomindang'a karşı savaşarak köylüleri kurtaran ve örgütleyen bir savaşçı, yani *Kaplan Dağının Hileyle Ele Geçirilmesi* adlı oyunun kahramanı Yang gibi. En güç işlerde çalışan askerlere rastladık. Tarlalarda çapa sallıyor, arabalarla tahıl ve her türlü yük taşıyor, sinema girişlerinde bilet kesiyor, çocukları topluca okula götürüp gitiriyorlardı. Başka hiç bir ordunun bu tür görevler üstleneceğini sanmıyorum. Bu sorunu özellikle Nanking Köprüsündeki askerlerle, Tienzin'de 10 bin tonluk bir geminin yapıldığı tersanedeki askerlerle, okullardaki ve fabrikalardaki devrimci komitelerle, Pekin'deki turizm bürosunda çalışan bir yoldaşla, Kan-

ton'daki turizm bürosunda görevli yoldaşlarla enine boyuna tartıştık.

Biz şu kanıya vardık: Bu yeşil üniformalı adamların tüm eğitiminin temeli, *siyasetin önceliğiydi.* Bu bir slogan değil, onları anlamamızı sağlayan bir anahtardır ve ordu *halka hizmet etmelidir* şeklindeki iyi bilinen deyimle özetlenmiştir. Mao'nun 28 Ocak 1966'da orduya yaptığı çağrı siyasî bir çağrıdır: «Halk Kurtuluş Ordusu, geniş sol kitleleri desteklemelidir.» Ve ordunun, «proletarya diktatörlüğünün temel direği» haline gelerek, Kültür Devrimi süreci içinde yaptığı şey de budur. Bize anlattıklarına bakılırsa, Mao'nun önderliği ve ordunun devrimci solu desteklemesi sonucunda Kültür Devrimi zaferle son bulmuş. Kültür Devrimi sırasında iktidarı ele geçiren devrimci «üçlü bileşim», aşağıdaki talimat uyarınca ordunun her zaman yer aldığı bir ittifaktır: «En üst kademeden en alt kademeye kadar, iktidarın ele geçirilmesi gerektiği bütün kesimlerde, silahlı kuvvetlerin ve milislerin temsilcileri üçlü bileşimin kuruluşuna katılmalıdır.»

Rütbenin bulunmadığı bu orduda erlerle subayları ayırdetmek olanaksızdır. Sıradan askerleri subaylardan ayırdeden biricik ayrıntıyı ancak çok dikkatli baktıktan sonra farkedebildik: Erlerin ceketlerinde cep yoktu. Bir askere rastladık mıydı, kocamla birbirimize şöyle diyorduk hemen: «Cebi var mıydı, görebildin mi?» yahut da: «Galiba cebi vardı...»

Yabancı ülkelerde, Çin'deki Kültür Devriminin bir bakıma ordunun «halktan kopuk, ayrıcalıklı, profesyonel bir ordu» haline gelmesine engel olmak için başlatıldığı unutuluyor. Rütbeler kaldırılmış. Generaller de dahil olmak üzere bütün subaylar, bir zamanlar mağaralarda yaşadıkları Yenan döneminde olduğu gibi, askerlerin kışlalarını ve ranzalarını paylaşmaya yeniden alıştırmışlar kendilerini.

Kültür Devriminden önce ordu içindeki mücadelenin hedefi, «bir kere daha askerî alanı siyasî alana bağımlı kılmak»tı. Batıda söylenenin tam karşıtıydı bu. Bu mücadele, Lin Piao'nun 1960 yılında «ordu içinde siyasî ve ideolojik çalışmanın gücünü artırmak amacıyla» önerdiği «dört öncelik» ilkesiyle başlamıştı. Dört öncelik şunlardı: (1) insan ile silah arasındaki ilişkide insana öncelik tanıyın; (2) siyasî çalışma ile öteki çalışmalar arasındaki ilişkide siyasî çalışmaya öncelik tanıyın; (3) ideolojik çalışma ile günlük görevler arasındaki ilişkide ideolojik çalışmaya öncelik tanıyın; (4) kitaplardaki düşünceler ile canlı düşünceler arasındaki ilişkide canlı düşüncelere öncelik tanıyın.

Ordu içinde siyasî, iktisadî ve askerî alanlarda «üç demokrasi» anlayışını canlandıran, Kültür Devrimiydi. Siyasî demokrasi, sıradan askerlerin önderleriyle siyasî bakımdan eşit olmaları, onları eleştirebilmeleri, onlar hakkında düşündüklerini söyleyebilmeleri ve onların ordu içindeki çalışmaları hakkında yargıya varabilmeleri anlamına gelir. İktisadi alandaki demokrasi, bir bölükteki bütün askerler tarafından seçilen bir komite aracılığıyla uygulanır. Bu komite, bölüğün yönetimine, araç-gereç ve üretim hizmetlerini, mallara göz kulak olmayı, hesapların denetimini ve israfın önlenmesi işini çekip çevirererek katılır. Askerî alanda, subaylar ile erler arasında ve erlerin kendi aralarında demokrasi, emrin uygulanmasında karşılıklı yardımın barış zamanında olduğu kadar savaş sırasında da zorunlu olması anlamına gelir. Generaller, albaylar ve sıradan askerler hep birlikte omuz omuza çalışarak savaşın sonuçlarını değerlendirirler.

Halk Ordusu, siyasete öncelik tanımayı ana ilke olarak kabul eder. Halk Ordusunun sadece ve sadece askerî görevlerle uğraşan profesyonel bir ordu haline

gelme tehlikesi, Kültür Devrimi sırasında (ve daha sonra da) önlendi. Rütbe işaretlerinin kaldırılmasıyla birlikte, yalnızca hiyerarşinin her türlü biçimi değil, aynı zamanda «disiplin»in ve geleneksel ast-üst ilişkilerinin her türlü biçimi de ortadan kalktı. Üstelik, bütün dünyadaki askerî uzmanlar, rütbenin bulunmadığı ve geleneksel askerî disiplinin olmadığı bu ordunun dünyanın en disiplinli ordusu olduğunu söylüyorlar.(*)

«Peki, eğer rütbe diye bir şey yoksa, bir asker komutanı olan subayı nasıl ayırdediyor?»

«Bir işçi devrimci komitenin önderini ya da atelyesindeki sorumlu kişiyi nasıl ayırdediyorsa öyle. Onu rütbesinden ya da omuzundaki işaretten değil, yaptığı işten tanıyor.»

«Astlarla üstler arasındaki hiyerarşik ilişkilerin kaldırıldığı bir yerde disiplin nasıl korunabilir?»

«Çin ordusunda disiplinin güçlü olmasının nedeni, disiplinin bilinçli bir disiplin olması, kışlalarda çavuşların varlığına değil, proletarya iktidarını savunmak gibi bir siyasî sorumluluğa dayanmasıdır.»

(*) Aşağıda, bir askerin ideal davranış kurallarını dile getiren ünlü «askerî» şarkının metnini sunuyoruz. 1 Aralık 1971 tarihli **Halkın Gazetesi**'nin başyazısından aldığımız bu şarkının adı «Üç Temel Disiplin Kuralı ve Dikkat Edilecek Sekiz Nokta»: «Hiç bir devrimci asker üç temel disiplin kuralını akıldan çıkarmamalıdır. Birincisi, bütün eylemlerinizde emirlere uyun; ikincisi, kitlelerden tek bir toplu iğne ya da tek bir çöp almayın; üçüncüsü, ele geçen her şeyi teslim edin. Üç temel disiplin kuralını uygulamalıyız. Dikkat edilecek sekiz noktayı akıldan çıkarmamalıyız: Kibar konuşun; satın aldığınız şeyin parasını hakkıyla ödeyin; ödünç aldığınız her şeyi geri verin; zarar verdiğiniz her şeyin bedelini ödeyin; halka vurmayın ya da küfür etmeyin; ekinlere zarar vermeyin; kadınlara sarkıntılık etmeyin; tutsaklara kötü davranmayın.»

Orduyla ilgili bu tartışmayı daha da ilginç kılan, bana eşlik eden kişinin de bir asker olmasıydı. Üçlü bileşimde orduyu temsil ediyordu ve Çin'deki millî turizm bürosunun yöneticisiydi.

Pekin'deyiz. Turizm bürosunda görevli asker yoldaş bizi Pekin Ördeği'nin özel bir odasında öğle yemeğine davet etti. Asker yoldaş yirmi sekiz yaşındaymış, ama yirmisinden fazla göstermiyor. Üzerinde zeytunî bir üniforma var, kasketini kaşlarının üstüne kadar indirmiş. Kasketini yemek sırasında bile hiç çıkarmadı başından. Değirmi, duru bir yüzü var. Yanakları hafif pembe. Gözlerinin çevresinde ince çizgiler görülüyor. Son derece düzgün elleri, irikıyım yapısıyla bir karşıtlık yaratıyor. Ama bize en çarpıcı gelen yanı, gözleri. Bakışları bazan alaycı, bazan sert bir anlatıma bürünüyor, ama her zaman iyimserlik dolu bir anlatım bu. Zaman zaman birden hüzünleniyor bakışları; bu ona daha da akıllı, daha da insancıl bir görünüm kazandırıyor. Gezimizden söz açıyoruz. Bize şöyle diyor: «Bakın, yoldaşlar, sosyalist bir ülkede bulunuyoruz. Çin'de bütün yabancılarla bağ kuran turizm bürosu partinin yönetimi altındadır.» Sanki yüzeyden bakıldığında «turizm» olarak görülen şeyin, aslında yoldaşlar arasında sadece ve sadece *siyasî* bir ilişki olduğunu kavramamızı istiyor.

Bu askerin Batıdaki Komünist Partilerinin gazetelerinde Çin hakkında yayınlanan yazıları günü gününe izlediğini duysalardı, Avrupa'dakiler herhalde çok şaşırırlardı.

«*Unità* elinize geçiyor mu?» diye soruyorum bir ara.

«Elbette.»

Sonra bana *Unità*'yı sadece almakla kalmadıklarını, aynı zamanda yakından izlediklerini anlatıyor. «Onuncu Genel Toplantımızdan sonra bizi birçok kez suçladınız,» diyor. «Biz *Halkın Gazetesi*'nde çıkan iki yazıyla cevap vermekle yetindik. *Unità*'nın Dokuzuncu Kongremizle ilgili yorumları da saçmaydı,» diye ekliyor. («Gülünçtü» de demiş olabilir; çevirmeni çok iyi anlayamıyorum.)

«Dostluk bağlarımızı yeniden nasıl güçlendirebiliriz?»

«Siz Batılılar ana parti, önder parti kavramına saldırıyorsunuz. Ama bunu biz yaptık mıydı, bizim Sovyet düşmanı olduğumuzu söylüyorsunuz. Hattâ bizim önder devlet olmak istediğimizi ileri sürüyorsunuz. *Unità*'da, bizim «Çin-merkezci» bir siyaset izlediğimizi yazıyorsunuz. Bu bir çelişme değil mi? Biz, büyük küçük bütün partilere, büyük küçük bütün ülkelere saygılı bir siyasetten yanayız; iç işlerine karışmaya, müdahaleye, 'model'lere karşıyız.»

«Asker yoldaş, küçük ülkelerle ilgili tutum konusunda, Mao'nun 20 Mayıs 1970 bildirisi kamuoyuna açıklandığında, bölgesel seçim kampanyası sırasında Napoli'de düzenlediğim mitinglerde bu bildiriden alıntılar okudum. Halk, Mao'nun, emperyalizmin yaprağın kımıldamasından bile korktuğu, küçük bir halkın büyük bir ülkeyi alt edebileceği yolundaki sözlerini coşkunbir alkışla karşılamıştı. Üstelik Mao'nun bu bildirisinin tümü *Unità*'da yayınlanmıştı.»

Askerin değirmi yüzü çocuk gibi aydınlanıyor. «Bunu biliyoruz,» diyor. Sonra da kırmızı şarap dolu kadehini kaldırıyor: «Haydi bakalım, halklarımız arasındaki dostluğun onuruna içelim.»

Ünlü ördek kızartması geliyor. Garson kayık tabağı görülecek bir manzara gibi önümüze koyuyor. Sonra

alıp götürüyor, ördeği servise hazır bir şekilde parçalanmış olarak getiriyor. Asker yoldaş, ince bir konukseverlikle, bize ördeğin nasıl yenileceğini, üzerine sosun nasıl konulacağını anlatıyor. Önce Alberto'ya, sonra da bana gösteriyor.

Bana dönerek, «Gençliğinizde gerilla olarak savaştığınızı biliyorum,» diyor. «Hiç üniforma giydiniz mi?»

«Hayır, hiç üniforma giymedim. Biz bir yeraltı grubuyduk. Gerilla örgütümüz Alman işgali sırasında Roma'nın varoşlarında faaliyet gösteriyordu. Ben beşinci yeraltı bölgesindeydim.»

Asker yoldaş bana sevecen ve sevgi dolu gözlerle bakıyor, sonra da, «Umarım, gençliğinizin o güzel günlerine gene kavuşursunuz,» diyor.

Hafifçe öksürüp tabağıma eğiliyorum. Asker yoldaşım anlatmaya devam ediyor: enternasyonalizme, halkların mücadelesine, gerilla savaşına, Batı proletaryasının kurtuluşuna inandığını söylüyor. Ama o esnek, uzak görüşlü üslûbuyla ekliyor hemen: «Halkların öteki ülkelerin tecrübelerini incelemeleri gerekir, ama olduğu gibi aktararak değil, kendi gerçekliklerine uygulayarak. Kendi tecrübelerini edinmeleri gerekir.»

Sonra, Nixon'un Roma'yı ziyareti sırasında meydana gelen gösteriler hakkında bazı sorular soruyor. ABD Başkanının halk yığınlarının elinden kurtulmak için Qurinal ve Vatikan'a yapacağı resmî ziyaretlere helikopterle gitmek zorunda kaldığını öğrenince neşeli bir kahkaha atıyor: «Halk, Amerikan emperyalizmini, mücadele edilmesi gereken yola gelmez düşman güç olarak görüyor,» diyor.

Bizler bir askeri sıradan bir savaşçı olarak görmeye alışmışız. Oysa asker yoldaşın siyasî kavrayışı ve zekâsı daha ilk ağızda göze çarpıyor. Benim için,

halk ordusunun yüzü rütbe işaretleri olmayan bu askerin yüzünde beliriyor. Üstelik üniformasının cepleri var, yüksek rütbeli bir subay olmalı. Ordu temsilcisi olarak çalıştığı turizm bürosunda yabancılarla bağ kurmak gibi yabana atılmayacak bir görevde bulunuyor. Kafamda, ben gene onu asker-general olarak görüyorum.

Doğru Bir Askerî Çizgi Uğruna Verilen Mücadelenin Tarihi

Ordu içinde revizyonist çizgi ile proleter çizgi arasındaki mücadele aşağı yukarı 1950'den 1960'a kadar sürmüş. Kültür Devriminin en sağlam köklerinin burada yattığı kesin. Savunma Bakanı Peng Teh-huay ve Genel Kurmay Başkanı Lo Juy-çinğ, «askerî talimatın kendiliğinden siyasî olduğunu, en yüksek düzeyde siyaset olduğunu» ileri sürmüşlerdi. Mao'nun «halk savaşı» anlayışının geri olduğu söylenmiş ve bu adamlar, Mao'nun, içinde yaşadığımız nükleer silahlar çağında düşünceleri eskimiş bağnaz bir kişi olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmişlerdi. Atom bombası kâğıttan bir kaplan mıydı? Amma da gülünç bir iddia! Günümüzde halk savaşı vermek mi? Budalalıktan başka bir şey değil! İşte Peng Teh-huay'ın grubuna bağlı generaller böyle diyorlardı. Mao, bu sözlere, sarsılmaz stratejik görüşünü savunmaya devam ederek karşılık veriyordu: Devrimci savaş kitlelerin savaşıdır, böyle olduğu için de ancak kitleleri seferber ederek yürütülebilir ve ancak kitlelere dayanarak kazanılabilir. Muhalefet ise modern askerî ve teknik anlayışları övüyor, «hasat zamanı toprağı terkettiklerini» ileri sürerek halk milis-

lerinin yeniden tarlalarda çalışmaya gönderilmesinin daha iyi olacağını savunuyordu. Sözün kısası (16 Kasım 1968 tarihli *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nin söylediği gibi), bu adamlar «burjuva strateji ve taktiklerini devrimci strateji ve taktiklerin üzerinde tutuyorlardı». Kanton'daki komün yöneticilerinin bazı hatırlattıklarına bakılırsa, Kruşçev «milislerin fazladan beslenmesi gereken boğazlardan başka bir şey olmadıklarında» diretiyordu; bize bunu hatırlatmaları bir rastlantı değildi, çünkü iki çizgi arasındaki mücadelenin epeyce gerilere uzandığını göreceğiz.

Mao Zedung'a göre, silahlar savaşta önemli bir etkendir, ama belirleyici değildir. Belirleyici etken, gereçler değil, insanlardır. Peng Teh-huay'ın askerî-teknik çizgisiyse, tam tersine, SSCB'yle yapılacak bir nükleer anlaşmaya dayanan bir millî savunmayı ve öteki cephelerde de, Çinlilerin Liu Şao-çi'ye yakıştırdıkları deyimle «üçlü pasifist çizgi ve kesintiler»in desteklenmesini savunuyordu. 1967 Temmuzunda *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nde yayınlanan bir makaleye göre, 1961-62 yıllarında geliştirilen bu üçlü pasifist çizgi, Amerikan emperyalizmine, modern revizyonistlere ve gericilere (o sırada Hindistan kastediliyordu) karşı pasifist bir tutumu ve mücadele içinde olan devrimci halklara verilen yardımlarda kesinti yapılmasını öngörüyordu. Peng Teh-huay ve onun kurmay başkanının görüşlerinin kabul edilmesi, Sovyet modelinin dümen suyuna girilmesine yol açacaktı: Ağır sanayiye öncelik tanınacak, iktidar teknisyenlere verilecek, orduda uzmanlaşma ve hiyerarşi vb. doğacaktı. 1959 yılında Peng Teh-huay Savunma Bakanlığı görevinden alındı ve yerine Lin Piao getirildi. Ama ancak SSCB'yle meydana gelen ayrılıktan ve Sovyetlerin nükleer yardım anlaşmalarını tek yanlı olarak bozmalarından sonra ve Ameri-

kalıların Vietnam'a saldırmaları üzerine (bu saldırıdı Çinliler kendi sınırlarına doğru bir *tırmanma tehlikesi* görüyorlardı) bu iki çizgi arasında açık seçik bir seçim yapılabildi. *Halk savaşı* çizgisi şöyleydi: Bütün ülke bir askerler ülkesi olmak zorundaydı; milisler Halk Kurtuluş Ordusuyla işbirliği yapmalı ve muhtemel bir saldırıya karşı sürekli olarak güçlendirilmeliydi.

Çin ordusu, ilk bakışta, 2 milyon 800 bin kişilik gibi görünmektedir. Ama «silah altındakiler»in —halk milislerinin— sayısı 30 milyonu bulmaktadır. Gittiğimiz her fabrikada, her okulda, her mahallede, her köyde yaptığımız yüz yüze konuşmalarda Çin'de halk milislerinin gerçekten ne anlama geldiğini kavradık. Halk milislerinin içinde, bir kovboy filminin kahramanı kadar iyi silah kullanabilen kadınlar ve çocuklar var. Üzerinde bulunduğu toprakları avucunun içi gibi bilen, gerillaları için sığınaklar ve mağaralar kazan bir ordu bu. Gözlerimizle gördük. Milisler, tamamen orduya bağımlı oldukları halde, toprakları elinde tutan ve Çin'in yabancı bir istilacı tarafından işgal edilmesini önleyen halkı temsil ediyorlar. Mao'ya göre, ordu ile halk milisi *tek bir insan gibi ilerlemelidir.* Dolayısıyla Mao Zedung, modern çağda bir halk savaşı ilkesini savunuyor: Sadece güçlü bir ordunun olması yeterli değildir; her yerde halk milisi tümenlerinin yaratılması da aynı ölçüde önemlidir; böylelikle, emperyalizm Çin'i istila edecek olursa, hareket serbestisinden tamamen yoksun bırakılacaktır.

Kültür Devrimi etkin dönemine girdiğinde Mao Zedung orduyu solu desteklemeye çağırdı. Ordu bu çağrıya çoktan hazırdı, hemen benimsedi böyle bir görevi. Ordu temsilcileri üçlü ittifakta yerlerini alır almaz, birkaç yerdeki istisna dışında, ordu «proletarya diktatörlüğünün dayanağı» tarihî rolüne bağlı kaldı. Hem de

o kadar başarılı oldu ki, Lin Piao bugün «Halk Kurtuluş Ordusu proleter devrimcileri var gücüyle desteklivor,» diyebilmektedir.

Lin Piao, 3 Eylül 1965'te, Japonya'ya Karşı Diren me Savaşında kazanılan zaferin yirminci yıldönümü dolayısıyla yaptığı ünlü konuşmasında —Yaşasın Halk Savaşının Zaferi— Çin Halk Ordusunun tarihini gözler önüne sermektedir. Bu konuşma, bu konuyla ilgili en yetkin belgedir. Konuşmasında Lin Piao, ordunun zaferlerini ve başarısızlıklarını, iç çelişmelerini, Guomindang'a karşı tutum konusunda ortaya çıkan sağ ve «sol» oportünizme karşı mücadelelerini, Japonya'ya Karşı Direnme Savaşı sırasında beliren sağ ve «sol» oportünizme karşı mücadelelerini, o dönemde orduyu *birleşik cepheye* götüren siyasî ilkeler konusundaki mücadeleyi anlatmaktadır: «Tarih gösteriyor ki, birleşik cephe içinde Komünist Partisi ideolojik, siyasî ve örgütsel bağımsızlığını korumalı, bağımsızlık ve insiyatif ilkesine bağlı kalmalı ve önder rolünde diretmelidir.» İkinci Devrimci İç Savaşın tecrübeleri, köylülüğe dayanma ve köylük bölgelerde devrimci üsler kurma biçimindeki stratejik düşünceler hayata uygulandığında «devrimci güçlerde çok büyük bir gelişme olduğunu ve kızıl üs alanlarının ardı ardına kurulduğunu» gösteriyor. Ayrıca:

> Bu üs alanlarında partiyi inşa ettik, iktidar organlarını yürürlüğe koyduk, halkın silahlı kuvvetlerini inşa ettik ve kitle örgütleri kurduk; sanayiye ve tarıma giriştik, ayrı bir bölgenin bağımsız varlığı için gerekli kültürel, eğitimsel ve bütün diğer faaliyetleri gerçekleştirdik. Aslında bizim üs alanlarımız minyatür birer devlettiler... Kurtuluş Savaşında, önce şehirleri köylük bölgelerden

kuşatma, sonra da şehirleri ele geçirme siyasetimizi sürdürdük ve böylece ülke çapında zafere ulaştık.

Lin Piao, ordunun rolünü anlatarak devam ediyor:

> Japonya'ya Karşı Savaş sırasında ordumuz Mao Zedung yoldaşın tesbit ettiği üç görevi, yani savaşma, kitle çalışması ve üretim görevlerini sebatla yerine getirdi. Aynı anda hem bir savaş gücü, hem bir siyasî çalışma gücü, hem de bir üretim müfrezesi oldu. ... Ordumuzun mensupları örnek davranışlarıyla kitlelerin yürekten desteğini kazandılar; kitleler onlardan büyük bir sevgiyle «bizim evlâtlarımız» diye söz ediyordu.

Lin Piao, konuşmasını tamamlarken, Mao Zedung yoldaşın halk savaşı teorisinin, Çin Komünist Partisi önderliğinde yürütülen, Direnme Savaşını ve iki devrimci iç savaşı kapsayan, yirmi iki yıl süren ve «çağımızda proletarya tarafından önderlik edilen en uzun ve en karmaşık, tecrübe bakımından en zengin halk savaşı» olan Çin halk savaşının uzun pratiği içinde kanıtlandığını söylüyor.

Başkan Mao'nun çizgisine bağlı kalan ordu, Kültür Devrimine en büyük kararlılıkla katılmış ve genellikle «halka hizmet» ilkesine ters düşen şiddet gösterilerine kalkışmamıştı. Son zamanlarda Cu En-lay'ın da doğruladığı gibi, Kültür Devrimi bazı yörelerde hizipler arasında açık bir çatışmaya dönüştüğünde, önce kılıç ve bıçakların, sonra tabancaların, en sonunda da havan toplarının kullanıldığı durumlarda, ordu hizip mücadelelerini bastırmak için kendi silahlarını kullanmaya karar verinceye kadar binlerce adamını yitir-

mişti. (Ordunun baş rolü oynaması konusundaki en büyük karışıklığa yol açan iki olay —Daubier kitabında bunlardan söz ediyor— 1967 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında Vuhan'da meydana geldi. Birinde, ordu, Kültür Devrimi sırasında yaratılan «Bir Milyon Kahraman» grubunu destekledi; fakat Mao Zedung, deniz kuvvetleri aracılığıyla halka gönderdiği bir mesajla bu desteği tanımadığını bildirdi. 1967 yazında Kanton'da son derece karışık bir başka olay daha meydana geldi. Şehir, «Devrimci İttifak için Komite»den yana olanlar ve bu komiteye karşı olanlar diye ikiye bölünmüştü. Duruma el koymaya çağrılan ve Devrimci İttifak için Komiteden yana olan örgütlere karşı silaha sarılmak zorunda kalan halk ordusu, aşırı sol tarafından, Komiteyi dağıtarak karşı-devrimci güçleri desteklemekle suçlandı. Ne var ki, Cu En-lay Kanton'a geldiğinde bu tedbiri onayladı. Birincisinin tersine bu ikinci olay, ordunun Mao'nun karargâhındaki sol güçlerle yakın işbirliği içinde çalıştığını göstermektedir.) Ama gene de, genellikle izlenilen çizgi, Çin ordusunun eskiden beri uyguladığı pratiğe bağlı olarak muhalif güçlerin yeniden eğitilmesinden ve yeniden kazanılmasından yana çıkan çizgi olmuştur. Daha sonraları (1970 yılında Edgar Snow'la yaptığı ve çok çeşitli sorunları anlattığı bir görüşmede) Mao Zedung, hizipler arasındaki mücadelede, ordunun tutsakları alıkoymak yerine tam tersine (özellikle Yenan döneminden bu yana) evlerine dönmeleri için onlara para verme şeklindeki uygulamasının zaman zaman unutulduğunu üzülerek belirtmiştir. Aslında Mao Zedung bu kötü davranış örneklerinin, Kültür Devriminin ana hedefi olması gereken Partinin dönüştürülmesi ve yeniden inşası dönemini geciktirdiğini söylemiştir. (Gerek Mao Zedung, gerekse Cu En-lay, Snow'la yaptıkları son

görüşmelerinde, yaptıkları yorumlara resmî bir nitelik vermek istemediklerini özellikle belirtmişlerdir.)

Ordunun işlevi, özellikle siyasî düzeyde, hayli karmaşık olmuştur. Aslında —Çin Komünist Partisinin bütün tarihinde ve bütün bir Kültür Devrimi boyunca olduğu gibi— Liu Şao-çi ve takipçileri tarafından temsil edilen sağa karşı mücadelenin patlak vermesinden bu yana, ordu son derece uyanık davranmış ve Kültür Devriminin en çetin aşamaları boyunca oldukça karmaşık bir süreç içinde ortaya çıkan aşırı solcu hiziplere karşı kararlı bir tutum takınmıştır. Bu hiziplerden en iyi bilinen ve bir bakıma en tehlikeli olanı «16 Mayıs Grubu»ydu. Bilindiği kadarıyla, bu gruba Endonezya'da bulunan iki Çinli diplomat, Yao Teng-şan ile Su Yen önderlik ediyordu. Bu iki diplomat Endonezyalı antikomünist askerlerin Çin elçiliğine yaptıkları saldırı karşısında büyük br cesaret örneği verdikten sonra Çin'e dönmüşler ve Mao Zedung tarafından kabul edilmişlerdi. Yao Teng-şan ve Su Yen bu olaydan kazandıkları saygınlıktan yararlanarak çok daha yüksek düzeydeki yöneticilerle, gizli 16 Mayıs Grubuyla birlikte plânlar hazırladılar. Bir süre sonra bu grup Dışişleri Bakanlığını ele geçirmeyi başardı. Taktikleri, «Başkan Mao'ya karşı mücadele etmek üzere Başkan Mao'yu kullanmak»tı. Gerçekte, 16 Mayıs 1966'da yayınlanan ve Mao Zedung'un Partinin başındaki «Kruşçev benzeri kişileri» («tek bir kişi» değil, «kişiler») mahkûm ettiği ünlü Merkez Komitesi talimatını kelimesi kelimesine yorumlayarak bu talimattan sürekli olarak aktarmalar yapıyorlardı. Sadece Liu'ya değil, aşırı solcu diye nitelendirerek bir dizi öndere, bu arada Cu En-lay ve Lin Piao'ya da saldırıyorlardı. Bu «grup» Pekin'in içinde olduğu kadar dışında da yandaş buldu ve Çin dış siyasetinin bazı eylemlerini bir süre için etkilemeyi ba-

şardı. 20 Ağustos 1967'de Pekin'deki İngiliz konsolosluğuna yapılan saldırı ve İngiliz maslahatgüzarın bürosunun altüst edilmesi, bu gruba yakıştırılan (karşı çıkılarak) eylemlerden biridir. Mayıs ayında aşırı solcular Dışişleri Bakanlığını iki kez darmadağın ettiler. Amaçları, Çin'in dış siyasetini mahkûm etmek için belge bulmaktı; hem de sadece Çen Yi'nin izlediği dış siyaseti değil, Cu En-lay'ın savunduğu dış siyaseti de. Ama kanımca, 16 Mayıs Grubunun asıl amacı, ordunun birliğini baltalamaktı. Halk Kurtuluş Ordusunun kuruluş yıldönümü olan 1 Ağustos 1967'de *Kızıl Bayrak*'ta bir yazı yayınlandı. *Kızıl Bayrak*'ın müdürü ve yönetmen yardımcılarından biri de sözkonusu bağnazlardan Kuang Feng'di. Yazıda, «ordu içindeki gizlenen bir avuç Kruşçev'cinin defedilmesinin» gerekliliğinden söz ediliyordu. Broşür halinde dağıtılan ve radyodan yayınlanan metin, Merkezî Kültür Devrimi Grubundan gelen bir çeşit talimat olarak sunuldu. Göze alınan risk son derece büyüktü (o sırada bu grubu sergilemek ve etkisiz kılmak üzere Mao Zedung kendisi bir talimat yayınladı), çünkü devrimin temel direği olan ordu içinde ikilik yaratmaya kalkışmakla 16 Mayıs Grubu Çin'i büyük bir kargaşa ortamına itiyordu.

Başkan Mao'nun partizanlarının en önemli görevlerinden biri, Halk Kurtuluş Ordusunun da yardımıyla, bu grubun ve yandaşlarının maskesini düşürmekti. Bu görev, sert bir siyasî mücadeleyle gerçekleştirildi. İlk başlarda bu grubu tecrit etmeye yönelik bir mücadele verildi. Daha sonra aşırı solcu sloganlarla aldatılmış olanlar ikna yoluyla kurtarılmaya çalışıldı. Bazı Çin uzmanları, Yao Teng-şan ve Su Yen'in yanı sıra Çin Komünist Partisinin Dokuzuncu Kongresinde seçilmiş bazı yöneticilerin adlarından da söz ettiler. Ama bu açıklamalar henüz Çinliler tarafından resmen doğrulan-

mış değildir. Bu adların (üstelik aralarında oldukça önemli kişiler vardır) açıklanması bugün bir skandal yaratabilir. Ama ben, Çinli önderlerin kişilerin adlarını kullanarak eleştiri yapmaktan nefret ettiklerini ve Liu Şao-çi'nin adını açıklayıncaya kadar ne kadar beklediklerini bildiğim için, bu adların açıklanmasının büyük önem taşıdığına inanmıyorum. Sorun, siyasî bir sorundur. Asıl önemli olan 16 Mayıs Grubunun tam zamanında alt edilmiş ve aşırı sol sloganların etkisinde kalanların, özellikle de genç Kızıl Muhafızların kurtarılması görevinin o günden bu yana bir «mücadele-eleştiri-dönüştürme» kampanyası aracılığıyla başarıyla yerine getirilmiş olmasıdır. Bu kampanya 1967 yılında başlatılmıştır ve «sol» oportünizme ve aşırı sol sapmalara karşı hâlâ mücadele verilmektedir. Mao Zedung yürüttüğü siyasî mücadelenin daha ilk başlarında «sol» oportünizmi ve aşırı sol sapmaları hedef almış, ama aynı zamanda esas düşmanı sağ revizyonizm ve oportünizmde (Liu Şao-çi) görmüştü. (1 Temmuz 1971'de *Halkın Gazetesi*'nde. Partinin ellinci kuruluş yıldönümünde *Kızıl Bayrak* ve *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nde yayınlanan makalelerde, Vang Ming ve Li Li-san'ın aşırı sol çizgisine çeşitli değinmelerde bulunulmaktadır. Bunlar bu çizgiye yöneltilen dolaylı saldırılar olarak kabul edilmektedir.)

Kültür Devrimi sırasında, ordu, halkla olan sarsılmaz birlik bağlarını yenilemeye çağrıldı. Bu bağlar, ordunun devrimci geleneğinin («suda balık gibi olmak») göstergesiydi. Bugün Çin halk ordusu, ana talimatı (devrimi kavrayın ve üretimi artırın) benimseyerek proleter devrimcileri «somut eylem yoluyla» eksiksiz bir biçimde desteklemektedir. Ordu mensupları fabrikalarda, tarlalarda, okularda, hastanelerde, inşaatlarda çalışmaktadırlar. Nerede desteklenmesi gereken

bir iktisadî inşa çalışması, nerede paylaşılması gereken bir özveri varsa, ordu orada bulunmaktadır. Fabrikaların duvarlarında şu sözlere rastladık: «Ordu halkı seviyor, halk orduyu destekliyor.» Her gittiğimiz yerde gözümüze çarpan sözlerden biri de şuydu: «Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar». Kilimlerin üzerinde, sokaklarda, dükkanlarda, tiyatrolarda, yatak odalarında, hattâ Kanton'daki asansörlerde hep bu sözlere rastladık.

Kendini davaya bütünüyle adamanın ve kitle kahramanlığının simgesi olan halk ordusu, devrimci solu desteklemektedir; kendilerini mücadelenin ateşine atmış olan *kızıl asileri* ve tüm halk yığınlarını korumaktadır. Kendini davaya bütünüyle adamanın simgesi olarak halkın önünde durmakta, halkı desteklemekte ve halkın safında yer almaktadır. Halkla ordu arasındaki bu bağlar basında çıkan yorumlarla, makalelerle ve sadece kendi çalışmalarından çıkardıkları dersleri değil, aynı zamanda siyasî sorunları da anlatan sıradan askerlerin yazılarıyla güçlendirilmektedir. 10 Mayıs 1970 tarihli *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan ve Sing Si-li tarafından yazılmış olan «Sola Yardımcı Olma Çalışmasında Felsefe Öğrenin ve Felsefeyi Savunun» başlıklı makale de bunu doğrulamaktadır. Sing Si-li makalesine şöyle başlıyor: «Halk Kurtuluş Ordusuna 1965'te katıldım. Çalıştığım yerde aşçılık yapıyordum. 1968 Ekiminde solu destekleme göreviyle Tienzin'deki Jinpong fabrikasına gönderildim...» Sing Si-li, Çin'in dört bir bucağında halk yığınları arasında alçakgönüllülükle çalışan binlerce askerden biri.

Düzenli Çin ordusu siyasî bakımdan son derece seçkin askerlerden oluşuyor. Her yıl, on sekiz yaşını doldurmuş çok büyük sayıda gençten —9 milyonla 15 milyon arasında— ancak pek azı orduya alınabiliyor. Öte-

kiler genellikle milislere katılıyor. Askerler çoğunlukla köylü ya da işçi kökenliler arasından seçiliyor. Orduya katılmak onur verici bir şey olarak kabul ediliyor. Oğullarından biri orduda bulunan Çinli aileler oğullarının resimlerini bize gururla gösteriyorlardı. Askerlerle ya da halk milisleriyle birlikte talim gören on-on beş yaşındaki çocuklar övünerek şöyle diyorlardı: «Halk ordumuzdan istilacılara karşı direnme savaşının nasıl verileceğini öğreniyoruz.» Sonra da tatil günlerinde nasıl askerî eğitim gördüklerini anlatıyorlardı. Söylemeye gerek yok, bu ordu, Sovyet tanıkların gözü önünde, Usuri kıyılarında eşsiz bir kahramanlık örneği göstermişti. Çinlilerle Sovyetler arasındaki müthiş çatışmaların filmlerini bize Sin Çiao'da özel bir odada gösterdiler. Gerçekten de ürkütücü birer belgeydi bu filmler. Bu belgesel filmler bütün Çin'de gösterilmiş; çocuklar da dahil Çinlilerin büyük çoğunluğu görmüş bunları. İtalya'ya yolladığımız kartların üstüne yapıştırdığımız pullarda, başında kızıl yıldızlı kürk kasketi, elinde silahı, karların arasından ileri atılan bir asker resmi vardı. Kendi gücüyle silahlanan, ama aynı zamanda halk için ve halkla birlikte çalışan bir ordu bu. Destandaki Anteus gibi, ordu da, ayağını yerden kaldırır kaldırmaz, yani kendisini doğuran halktan kopar kopmaz gücünü yitiriyor.

Gerçi Çin halkı sürekli olarak muhtemel bir savaş tehlikesine karşı hazırlanıyor, ama Çin saldırgan ya da istilâcı bir ülke değil. 1963'te Çen Yi şu açıklamayı yapmıştı: «Çin birlikleri hiç bir zaman devrim ihraç etmek için ülke sınırlarının dışına çıkmayacaktır.» Devrim istilâyla değil, ideoloji aracılığıyla yaygınlaştırılmalıdır. Mao'nun ünlü *atom bombası-kâğıttan kaplan* deyimi de, sadece yeni imha silahlarını dikkate alan burjuva askerî stratejisine karşı bir polemikten doğmuş-

tu. Çin artık halkın gücüne kendi atom gücünü de «eklemiş» ve böylelikle Rusların ve Batının nükleer tekelini kırmış bulunuyor. Ama Cu En-lay'ın 1960 yılından bu yana bir zirve konferansının toplanmasını ve nükleer silah yapımının yasaklanmasını istediği de biliniyor. Çinliler, kendi açılarından, atom silahlarının *sadece bir savunma* olduğunu ileri sürüyorlar. Edgar Snow 1970 yılı sonlarında Çin başbakanına niçin nükleer silahlar yaptıklarını sorduğunda Cu En-lay şu cevabı vermişti:

> Her şeyden önce, bizim deneylerimizin sadece kesinlikle gerekli olanla sınırlı tutulduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bizim deneylerimizin amacı, nükleer tekel ve şantaja son vermek ve bir atom savaşını önlemektir. Bu yüzden, ne zaman bir deney yapsak, durum ve şartlar ne olursa olsun Çin'in nükleer silahları ilk kullanan devlet olmayacağını belirtiyoruz. Dünyanın *büyük küçük* bütün ülkelerinin katılacağı ve bu tür silahları yasaklayan ve bunların toptan imhasını öngören bir anlatlaşmanın imzalanacağı bir zirve konferansının toplanması ve ilk adım olarak da bu silahların kullanılmasını yasaklayan bir anlaşma yapılması yolundaki önerimizi tekrarlıyoruz.

Çin saldırgan amaçlar taşımadığını ve istilâcı bir anlayışa sahip olmadığını durmadan ilân etmesine rağmen, gene de Amerikan emperyalizmini korkudan tir tir titretiyor. Bu, Cu En-lay'ın Hanoy'u ziyaretinden sonra açıkça görülmüştü. Laos'un ABD tarafından istilâ edilmesinden bir gün sonra Birleşik Amerika'dan söz eden Cu En-lay, Çinhindi halklarıyla Çin Halk Cumhuriyeti'nin «birbirlerine sımsıkı kenetlenmiş» olduklarını açıklamıştı. Bundan böyle, sadece Çin'in atom bomba-

ları değil, artık silahlanmış olan tüm Çin halkı da, uçsuz bucaksız bir ülkeyi koruyabilecek güçteki bu büyük halk da korku salacaktı Amerika'nın yüreğine; hele Birleşik Amerika'nın Vietnam'da daha şimdiden yaşadığı acı deneyden sonra.

Kanton'da Bir Veda Yemeği

Japonya'ya karşı savaşta yer almış bir yoldaş tarafından Kanton'da bir veda yemeğine çağrıldık. Sırtında üniforma yok gerçi, ama onun da turizm bürosunda Halk Kurtuluş Ordusunu temsil ettiğini sanıyoruz. Kanton gibi «casusların cirit attığı» bir sınır bölgesinde bu yoldaşın görevinin son derece nazik olduğu çok açık. Çao *eski* bir kadro olarak uzun bir geçmişi olduğunu anlatıyor bana, ama pek de öyle yaşlı görünmüyor. En sonunda elli yaşında olduğunu söylüyor. Kendinden son derece alçakgönüllü bir biçimde söz etmesine rağmen, savaş meydanlarında epeyce tecrübe kazandığını öğreniyoruz. Hopey'den güneye gelmiş önce, sonra yeniden kuzeye gitmiş. Daha sonra ordu Çin'i Japonlardan kurtarmak için güneye dönmüş, Çao da güneyde kalmış artık. Kanton'dan coşkuyla söz ediyor: «Çan Kay-şek'in giriştiği kıyımda beş bin şehit veren görkemli bir şehir Kanton. Kırları tutuşturacak olan savaş kıvılcımı güneyden, Hunan'dan, Yunnan'dan, Kvangsi'den ve Kiangsi'den parlamıştı.» Şanghay ve Kanton'daki proletaryanın kahramanca savaşlarının yankısının, biz faşist İtalya'daki çocuklara Malraux'nun romanları aracılığıyla ulaştığını anlatıyorum. Bizler, diktatörlük altında yaşarken, Komünist olduklarını açıkça haykıran Çinli devrimcilerin bu onurlu davranışından ve o gün Kanton'da gördüğüm gösterişsiz bir anıtla hatırlanan beş bin şehidin özverisinden çok şey öğrenmiştik.

Bizim yoldaş —belki bir generaldir— herkesten farksız giyiniyor. Bize gülümsüyor, küçük meraklı gözleriyle bakıyor; zeki ve hoş bir anlatım var yüzünde, belki de bizi umduğundan daha canayakın bulduğu için biraz şaşırmış görünüyor. Kültür Devriminden konuşuyoruz. Şöyle diyor: «Sanırım, gördükleriniz arasında en başta hatırlamanız gereken bir şey var. O da, bu devrimin, tarihte gelmiş geçmiş en önemli kitle demokrasisi biçimi olduğu.»

Yemek yediğimiz Güney Bahçesi adlı restoran uzak, ama çok güzel bir yerde. Minik göllerin üzerinden kavisli küçük köprüler geçiyor. Bölmeler ve bahçeler birbirlerinden yüksek bambu duvarlarla ayrılıyor. Pusun içinden ayışığı sızıyor. Bu resim gibi görünümün ortasında böylesine somut konuları tartışıyor olmam bana çok tuhaf geliyor. Çao yemek listesini uzatırken, «Bir arkadaşınız varsa, buraya gönderin, burada emniyette olur,» diyor. Herkes çok neşeli, habire şerefe kadeh kaldırıyoruz. «Bir dikişte içilen» (Çinliler buna *kanpey* diyorlar) *maotay* (yıllarca bekletilen bir darı likörü) içiyoruz. Çinliler, özellikle genç Çinliler genellikle içki içmiyorlar. Lu bizimle yarışmakta ve her seferinde kadehini sonuna kadar içmekte güçlük çekiyor. Asker yoldaş ülkelerimiz arasındaki dostluğun şerefine kadeh kaldırıyor. İtalya'nın Çin'i tanımasının, Çin'in saygınlığının artmasından ve İtalya halkının mücadelelerinden ileri geldiğini söylüyor. Bu kez kadehlerimizi, daha birçok Komünist savaşçının ve Çin dostunun Çin'i ziyaret etmesinin şerefine kaldırıyoruz. Çünkü *görmek*, bizim yazabileceklerimizi *okumaktan* çok daha önemli: «Korkunç bir kuşatma dönemi yaşadınız,» diyoruz, «ama inanın, Avrupa ve bütün dünyadaki proletarya, işçiler, köylüler ve aydınlar Çin'e karşı her zaman en derin dostluğu duydular.»

Bize teşekkür ediyorlar. Dış şartların Çinlileri içine itmeye çalıştığı yalnızlığın ne kadar ağır bir darbe olduğunu çok iyi biliyoruz (bir yandan eski düşmanların hainçe tutumu, öte yandan da birçok Komünist Partisinin düşmanca tutumu). Bir köprü inşa etmek gerekiyor; kolay olmayacak bu. Senatör Fulbright'ın düzenlediği toplantılardan birinde Çin'i yakından tanımış insanlardan birinin, Dr. Jerome Franck'ın Çin hakkında söylediği bir sözü hatırlıyorum: «İlk ve sanırım en güç adım, psikolojiktir. Çin konusunda yarattığımız imajı yeniden incelemek zorundayız... bunu yaparken de, Çin'in tarih boyunca uğradığı aşağılanmayı akıldan çıkarmamalıyız. Hiç kuşkusuz, daha da ileri gitmeye ve onların bizi sembolik olarak aşağılamalarına göz yummaya hazır olmlıyız.» Doğrusunu isterseniz, bu gezimiz sırasında zaman zaman ben de kendimi «sembolik olarak aşağılanmış» hissedebileceğimi düşündüm, ama gerçekte asla böyle bir şey olmadı: Çin'in hem çok eskiden, hem de yakın zamanlarda dünyanın benim de bağlı bulunduğum parçası tarafından tarih boyunca aşağılanışının aşırı ölçüde bilincindeydim.

Çao, birbirini izleyen düşüncelerimi kesiyor. Gezimizin, özellikle *onlarla bizim* aramızda kurulan ilişkiler açısından yararlı olduğunu söylüyor. «Biz» sözcüğü, o küçük zamir, bizim önemsiz kişiliklerimizin yansıtabileceğinden çok daha geniş bir anlam kazanıyor (ya da ben öyle olmasını diliyorum). Savaşçı yoldaş sözlerini bitirdikten sonra, «*kanpey*» diyerek kadehini kaldırıyor ve hep birlikte kadehlerimizi dikiyoruz.

1972 Yılına İlişkin Bir Dipnot

Cumhuriyetin kuruluş yıldönümüyle ilgili 1 Ekim 1971'deki gösterilerin kaldırılmasından sonra, ordu ile

parti arasındaki ilişkiler konusunda Batıda çok çeşitli yorumlar yapıldı. Bazıları, Başkan Yardımcısı Lin Piao ve onun en yakın çalışma arkadaşlarının tasfiye edildiği varsayımında bulunacak kadar ileri gittiler. Bildiğimiz kadarıyla, Çinliler *Çin dışında* hiç bir resmî açıklama yapmadılar. Özellikle *Çin dışında* diyorum, çünkü büyük bir olasılıkla (daha başka durumlarda da olduğu gibi) parti, ordu ve bütün Çin halkı meydana gelen olaylardan tamamen haberliydi ve bunları açıkça ve hararetli bir şekilde tartışmıştı. 1 Aralık 1971'de Çin'deki en önemli üç yayın organında çıkan «Parti Önderliğinin Güçlendirilmesiyle İlgili Tecrübeleri Toparlayalım» adlı makale, epeyce tartışılmış olması gereken siyasî sorunların özünün kavranması bakımından sağlam kıstaslar getirebilir. Üstelik, Çin Komünist Partisi tarihinde ilk kez görülmeyen ve partiyle ordunun görevlerini ve karşılıklı ilişkilerini kapsayan bir tartışmadır bu. Mao Zedung çok önceleri, hâlâ geçerli olan şu görüşü ortaya atmıştı: «Silahlara kumanda eden Partidir; silahların Partiye kumanda etmesine hiç bir zaman izin verilmemelidir.»

Şimdi, bu makaleyi, Çin'de meydana gelen *yeni olayları açıklığa kavuşturma* açısından incelemeye çalışalım. Alışılagelmiş uygulamanın tersine, 1 Ekim 1971'de Lin Piao tarafından herhangi bir konuşma yapılmadı. Yurt dışındaki Çin haber ajansının dağıttığı fotoğraflarda, sadece Cu En-lay'ın Yazlık Sarayın bahçesinde Mao'nun karısıyla birlikte gezindiği görülüyordu. Önderler eylül ortalarından beri halk arasında görülmemişlerdi. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi yönetiminde Başkan Mao ile Başkan Yardımcısı Lin Piao'yu birbirine bağlayan sembolik formül değiştirilmişti. Bugün Parti Merkez Komitesi yalnızca Başkan Mao Zedung'un önderliğindedir. Ama aynı zamanda, *Resimli*

Çin dergisinin 1 Ekim özel sayısı gerek Çin'deki, gerekse yabancı ülkelerdeki gazete tezgâhlarında belirdiğinde, kapağında Mao Zedung ile Lin Piao birlikte görülüyordu. Buna karşılık, geçmişte de olduğu gibi manşetlerde kendisinden Mao'nun «en yakın silah arkadaşı» diye söz edilen Lin Piao'nun Parti başkan yardımcılığına hiç değinilmiyordu. İnsanın *bilgi sahibi olmadığı* bir konuda tahlil yapması mümkün olmadığı kadar dürüst bir davranış da değildir. Bir Çin bulmacası mıydı bu? Herhalde, elimizdeki metinlerle yetinmek daha iyi olacaktı. 1 Ocak 1972'de parti-ordu ilişkileri konusunda yapılan açıklamadan şu sonuç çıkmaktadır: Lin Piao'nun Kültür Devrimi sırasında işlediği hatalarına yöneltilen eleştiriden ve bu hataların sorumluluğundan kurtulduğunu düşünmek için hiç bir neden yoktur ve Lin Piao'yu ve önde gelen öteki askerî önderleri çevreleyen karanlık ile *Halk Kurtuluş Ordusunun Parti denetimine bağımlı kalmasının ve «siyasî yeteneğini daha da artırması»nın gerekliliğinin yeni bir diretme* ve büyük bir şevkle *yeniden onaylanması* arasında yakın bir ilişki bulunduğu açıktır. 1 Aralıkta yayınlanan makalede, bir askerin de «bölücülük» hatasına bulaşabileceği yolunda Lin Piao'yu uyarmak istercesine, tam dört kez Çan Kuo-tao'dan söz edilmektedir (Çan Kuo-tao Uzun Yürüyüş sırasında orduyu bölmeye kalkışarak Mao Zedung'un önderliğine ciddi bir şekilde meydan okumuştu).

1972 yılında *Halkın Gazetesi, Kızıl Bayrak* ve *Kurtuluş Ordusu Gazetesi*'nde yayınlanan Yeni Yıl başyazısında şunları okuyoruz:

> Çin Halk Kurtuluş Ordusu, Başkan Mao'nun ordunun inşasıyla ilgili çizgisine uygun olarak, ordunun inşasını güçlendirmeli ve siyasî ve askerî niteliklerini daha da yükseltmek üzere askerî ve

siyasî eğitime dört elle sarılmalıdır. Milis kuvvetlerinin inşasını güçlendirmek gerekir. *Orduyu desteklemek ve halkı sevmek, hükümeti desteklemek ve halkı sevmek,* böylece ordu-hükümet ve ordu-sivil halk birliğini güçlendirmek gerekir. Karşı-devrimcilerin yıkıcı faaliyetlerine kararlı darbeler indirmek gerekir. Bütün ülkedeki askerler ve halk olarak uluslararası durumu ve Partinin dış sorunlarla ilgili çizgisini ve siyasetlerini ciddiyetle incelemeli, *uyanıklığımızı artırmalı, anayurdu savunmalı,* saldırı savaşlarına karşı hazırlıklı olmalı ve emperyalist ve sosyal-emperyalistlerin bütün saldırgan ve yıkıcı komplolarını yerle bir etmeliyiz.

İdeolojik ve siyasî mücadeleyle ilgili olarak ve revizyonizmin eleştirici bir tahlilini yapmak ve çalışma tarzını düzeltmek amacıyla makale, sosyalist yol ile kapitalist yol arasındaki mücadeleyi, parti önderliğinin güçlendirilmesini savunan görüş ile parti önderliğini reddeden ve onun zayıflatılmasından yana olan görüş arasındaki mücadeleyi son derece açık seçik ortaya koymaktadır. Çok açık deyimlerle, «gün ışığından korkan komplocular, dedikoducular ve hainler»den söz etmektedir:

> Başkan Mao'nun öğretisine uygun olarak, şu sözlerin canalıcı özünü kavramak esastır: *Revizyonizmi değil, Marksizmi uygulayın; bölünmeyin, birleşin; entrika ve komplolarla uğraşmayın, açık ve dürüst olun.* Marksizmi mi, yoksa revizyonizmi mi uygulamak gerektiği meselesi, her zaman iki çizgi arasındaki mücadelenin odak noktası olmuştur. ...Başkan Mao'nun Marksist-Leninist çizgisi ve siyasetleri ile Liu Şao-çi ve öteki sahtekâr-

ların Marksist-Leninist olmayan çizgisi ve siyasetleri arasında, materyalist düşünce teorisi ile idealist apriorizm arasında, sosyalist yol ile kapitalist yol arasında ve parti önderliğinin güçlendirilmesine yardımcı olan ile parti önderliğini zayıflatan ya da reddeden arasında daha da berrak bir ayırım yapabilmemiz için, teoriyle pratiği birleştirmek ve geçmişteki mücadelelerle bugünkü mücadeleleri bütünleştirmek gerekir. Başkan Mao her zaman açık ve dürüst olmayı savunmuştur. Kapitalizmi geri getirmek amacıyla karşı-devrimci faaliyetlere girişen Liu Şao-çi ve öteki sahtekârlar bütün parti, bütün ordu ve bütün ülke halkından tamamen tecrit olmuşlardır ve gün ışığından korkmaktadırlar; bu nedenle ancak entrika ve ihanete, dedikoduculuğa ve iftiracılığa başvurabilmektedirler. Açık ve dürüst olmakla sebat edersek, parti ve halk düşmanı kötü rüzgârı ortaya çıkarıp ona karşı koymayı ve partinin birliğini durmadan sağlamlaştırmayı başarırız.

Burada, 1 Aralıktaki ilk önemli makaleye karşı dengeyi sağlayan kilit deyimlerle, 1971 Ekiminden bu yana parti üyeleri arasında yoğunlaşan, ama halk yığınlarını da kapsamına almış bulunan siyasî tartışmanın sürdürülmesini sağlayan deyimlerle karşı karşıyayız. Bu tartışmanın halk yığınlarına kadar yayılmış olmasının bir nedeni Çin'de siyasî tartışmaların genellikle bu yolu izlemesi, bir başka nedeni de 1 Ocak 1972'deki başyazıda açıklandığı gibi, *Dördüncü Millî Halk Kongresinin birinci toplantısının* yaklaşmakta olması ve *dolayısıyla da yeni meclise gidecek delegelerle ilgili bir «seçim» kampanyasının olanca yoğunluğuyla sürmekte olmasıydı.*

Son olarak, bu gelişmenin ilk aşamalarını birinci elden bir belge aracılığıyla izleyebilmek için, yukarıda aktardığımız bölümlere ek olarak 1 Aralık makalesinden epeyce uzun bir alıntı yapmak akla uygun görünüyor.

> Büyük önder Başkan Mao'nun «*Marksizmi ciddi bir şekilde okuyup inceleyin ve iyi kavrayın*» ve «*İdeoloji ve siyasî çizgi konusunda eğitimi sürdürün*» talimatları uyarınca, bütün parti revizyonizmi eleştirmek ve çalışma tarzını düzeltmek üzere bir hareket başlattı ve Partinin Dokuzuncu Merkez Komitesinin ikinci genel toplantısından bu yana bu hareketi adım adım derinleştirdi. Hareket, gözle görülür sonuçlar elde etti ve büyük bir zafer kazandı. Marks'ın, Lenin'in ve Başkan Mao'nun eserlerini ciddi bir şekilde okuyan Parti üyeleri ve özellikle de kıdemli Parti kadroları sınıf mücadelesi, iki çizgi arasındaki mücadele ve proletarya diktatörlüğü altında devrimi sürdürme konularında bilinçlerini artırdılar, Liu Şao-çi gibi düzenbazları teşhir etme ve eleştirme konusunda bir adım daha ilerlediler. Çeşitli düzeylerde yeni Parti komiteleri kurulmuş bulunuyor ve Büyük Proleter Kültür Devrimindeki mücadele-eleştiri-dönüştürme derinliğine gelişiyor. Bütün Parti, bütün ordu ve bütün ülke halkı Başkan Mao'nun önderliğindeki Parti Merkez Komitesinin etrafında her zamankinden daha sıkı bir şekilde birleşerek ve Partinin Dokuzuncu Millî Kongresinin zaferi için birlik çizgisinde ilerleyerek, sosyalist devrim ve sosyalist inşada yeni başarılar kazanmaya devam ettiler.
>
> Partinin Dokuzuncu Merkez Komitesi ikinci

ci genel toplantısı bildirisinde, Parti inşasının güçlendirilmesi ve «proletarya öncüsünün önder rolünün daha da artırılması» için çağrıda bulunuldu.

...

Partimizin şanlı görevlerini daha da iyi yerine getirebilmek için, bütün düzeylerdeki Parti komiteleri tecrübelerini içtenlikle toparlamalı ve böylece her türden çalışma üzerindeki Parti önderliğini sağlamlaştırmaya devam etmelidirler.

Parti önderliğinin sağlamlaştırılması konusunda ağırlık verilmesi gereken temel sorunlar nelerdir?

Parti kavramını güçlendirmek zorunludur. Başkan Mao bize şunu öğretmektedir: «*Çin Komünist Partisi, bütün Çin halkının yönetici çekirdeğidir. Bu çekirdek olmadan, sosyalizm davası zafere ulaşamaz.*» Partimiz proletaryanın öncüsüdür; proletaryanın sınıfsal örgütlenmesinin en yüksek biçimidir. Parti şu yedi alandan altısına önderlik etmektedir: Sanayi, tarım, ticaret, kültür ve eğitim, ordu, hükümet ve parti. Bütün düzeylerdeki Parti komiteleri bütün çalışma alanlarında merkezî önderlik uygulamalıdırlar... Başkan Mao, Parti inşasını, Çin Devriminin başlıca üç tılsımlı silahından biri olarak; *Komünist Partisi önderliğini reddetmeye ya da zayıflatmaya değil, sağlamlaştırmaya yardımcı olmayı* da, güzel kokulu çiçekleri zehirli otlardan ayırdetmenin en önemli siyasî kıstaslarından biri olarak görmektedir. Karmaşık sınıf mücadelesinde ve iki çizgi arasındaki mücadelede her Parti üyesi ve her devrimci, Başkan Mao'nun şu öğretisini asla akıldan çıkarmamalıdır: «*Kitlelere güvenmeliyiz; Partiye güvenmeliyiz. Bunlar iki ana ilkedir. Eğer bu*

ilkelerden şüphe edersek, hiç bir şey başaramayız.» Bütün düzeylerdeki Parti komitesi üyelerinin parti kavramını güçlendirmeleri ve kendilerini Parti komitesinin dışında ya da üzerinde değil, içinde görmeleri özellikle gereklidir.

İdeoloji ve siyasî çizgi konusunda derinliğine bir eğitim yürütmek mutlaka gereklidir. Başkan Mao birçok kez şuna işaret etmiştir: «*Her şeyi belirleyen, ideolojik ve siyasî çizginin doğruluğu ya da yanlışlığıdır.*» Siyasetler, bir siyasî çizginin somut ifadesidir. Aslında, Parti önderliğini sağlamlaştırmak demek, Başkan Mao'nun proleter devrimci çizgisini ve siyasetlerini kararlılıkla gerçekleştirmek demektir. Parti içinde iki çizgi arasındaki mücadelenin tarihi şunu göstermektedir: Burjuvazinin temsilcileri, Partinin Marksist-Leninist çizgi ve siyasetlerinin yerine kendi oportünist çizgi ve siyasetlerini geçirmek, Partinin proleter programının yerine kendi burjuva programlarını geçirmek ve böylece Partinin niteliğinde bir değişikliğe yol açarak onu bir proletarya partisi olmaktan çıkarıp bir burjuva partisine dönüştürmek, Parti önderliğini tasfiye etme ve Çin Devrimini baltalama yolundaki caniyane emellerine erişmek amacıyla her zaman taktik değiştirirler. Bu, toplumdaki sınıf mücadelesinin kaçınılmaz bir yansımasıdır...

Partinin birliğini güçlendirmek zorunludur. Başkan Mao her zaman *büyük çoğunlukla birleşebilmenin* önemi üzerinde durmuş ve Partinin birliğini Devrimde ve inşada zafer kazanmanın en vazgeçilmez etkeni olarak görmüştür. Yedinci Parti Kongresinin doğru birlik ilkesi olmasaydı, yeni demokratik devrim zafere ulaşamazdı. Doku-

zuncu Parti Kongresinin zaferi için birlik çizgisi olmasaydı, Büyük Proleter Kültür Devriminin ürünleri sağlamlaştırılamaz ve geliştirilemezdi. ...Çen Tu-siu'nun hotzotçuluğu, Çu Çiu-pay'ın astığım astık, kestiğim kestik tutumu, Li Li-san'ın «dediğim dedik» tutumu, Vang Ming'in «amansız mücadele ve acımasız darbeler»i, Çan Kuo-tao'nun bölücülüğü ve savaşağalığı ve Liu Şao-çi ve onun soyundan öteki sahtekârların uyguladığı «bir avuç insanı kayırmak için çoğunluğu harcama» anlayışı, Partinin birliğine ve birleştirilmesine çok büyük zararlar vermiştir. ...

Açık ve dürüst olun. Başkan Mao çok önce'eri şunu belirtmişti: «*Biz Komünistler görüşlerimizi gizlemekten her zaman nefret etmişizdir.*» Bütün Partili yoldaşlar ve hiç kuşkusuz Partinin kıdemli kadroları siyasî bakımdan içten ve açık sözlü olmalıdırlar. İnsan her zaman siyasî görüşlerini açıkça ifade etmeli, ortaya çıkan her önemli siyasî sorunda ona karşı mı, yoksa ondan yana mı olduğunu belirtmeli, doğru olanın yanında yer alıp yanlış olanı düzeltmelidir. Bu, Partinin çalışma tarzı ve Parti ruhuyla ilgili bir sorundur. Oportünist çizgilerin elebaşıları bölücü faaliyetlere giriştiklerinden, fesat tertiplerine ve entrikalara başvurmak zorundadırlar. Başkan Mao 1964'teki ünlü konuşmasında haleflerin yetiştirilmesi sorununa değinirken şuna işaret etmişti: «*Entrika ve fesat tertiplerine girişenlerden sakının. Sözgelimi, bir zamanlar Merkez Komitesinde Kao Kang, Jao Şu-şih, Peng Teh-huay ve Huang Ke-çeng gibi kimseler vardı. Her şey ikiye bölünür. Bazıları fesat tertiplerine girişmekte kararlıdır. Bunu yapmayı kafalarına koymuşlardır bir kere. Bugün bile böy-*

le kimseler vardır! Fesat tertiplerine girişilen insanların var olması, bizim hoşumuza gitsin gitmesin objektif bir gerçektir.» Partimizin tarihinde, oportünist çizgilere sarılan ve fesat tertiplerine girişen bu burjuva mevki düşkünleri, fesat tertipçileri ve yabancı ülkelerle gizli ilişkileri bulunan kimseler sonunda yıkıma uğramaktan, utanca gömülmekten ve mahvolup gitmekten başka bir şey yapamamışlardır.

Disiplin anlayışını güçlendirmek zorunludur. Disiplin, bir çizginin uygulanmasının güvencesidir. Başkan Mao, Çan Kuo-tao'nun oportünist çizgisine karşı Partimizin verdiği mücadelenin tecrübelerini özetlerken şunu belirtmişti: *«Bazı kimseler Parti disiplinini onun ne olduğunu bilmedikleri için çiğnerler; Çan Kuo-tao gibileri ise Parti disiplinini bile bile çiğnerler ve haince emellerine erişmek için birçok Parti üyesinin bilgisizliğinden yararlanırlar. Dolayısıyla, üyeleri Parti disiplini konusunda eğitmek gerekir; bunun sonucunda sıradan üyeler sadece kendileri disipline uymakla kalmayacak, aynı zamanda önderler üzerinde de denetim uygulayacaklar, böylece önderler de disipline uyacak ve Çan Kuo-tao olayı gibi olayların tekrarlanmasını önleyeceklerdir.»* Bu tarihî tecrübeyi bir an bile akıldan çıkarmamalı, Parti Tüzüğünde belirtilen Partinin birleşik disiplinini kararlılıkla uygulamalı ve Başkan Mao'nun formüle ettiği «Üç Temel Disiplin Kuralı ve Dikkat Edilecek Sekiz Nokta»yı kararlılıkla uygulamalıyız...

Revizyonizmi değil, Marksizm-Leninizmi uygulamak zorunludur. Marksizmi mi uygulayacağız, yoksa revizyonizmi mi? Partimizde iki çizgi arasında meydana gelen mücadeleler, son tahlilde, bu

mesele üzerinde toplanmaktadır. İki çizgi arasındaki mücadelede bazı kimseler niçin aldatılabiliyor ve kandırılabiliyor? Bunun temel nedeni, bu kimselerin ciddiyetle okuyup inceleme yapmamaları, materyalizmi idealizmden, Marksist çizgiyi oportünist çizgiden ayırdedememeleridir. Bu, son derece önemli bir derstir. Parti içindeki bütün yoldaşlar ve özellikle de Partinin kıdemli kadroları, Başkan Mao'nun öğretilerini izlemeli, ciddiyetle okuyup inceleme konusunda her zaman sebat etmeli, Marksizmi iyi kavramalı, dünya görüşlerini bilinçli bir biçimde yeniden kalıba dökmeli, incelemeyi devrimci kitle eleştirisiyle birleştirmeli, Marksizmin gerçeğiyle sahtesini birbirinden ayırdetme yeteneklerini sürekli olarak geliştirmeli ve Başkan Mao'nun devrimci çizgisini her zamankinden daha bilinçli bir biçimde sürdürmelidirler. ...

Başında Başkan Mao'nun bulunduğu Merkez Komitesinin önderliğinde ve Başkan Mao'nun proleter devrimci çizgisi doğrultusunda, *daha da büyük zaferler kazanmak için birleşelim!*

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

İKİ KUTUPLU BİR DÜNYADA ÇİN'İN ULUSLARARASI STRATEJİSİ

Bazı Çinli yoldaşlarımızı saymazsak, Kanton'daki restoranda bizimle birlikte oturan topluluktan hiç kimse yalnızca birkaç ay sonra umulmadık birtakım yabancıların (bir Amerikan ping-pong takımının oyuncularının) Çin'e geleceğini ve Pekin'e yapılan bu ziyaretin «ping-pong diplomasisi» denilen şeyi başlatacağını kestiremezdi. Bu olayı yorumlamak için çeşitli çabalar olmuş, ama bunların hepsi de çelişmeli tutumlar göstermiştir. Bazıları, bu olayı, Çin'in «Kruşçev'in barış içinde bir arada yaşama tutumu»na dönüşü olarak görmektedirler; öbürleri ise, bir tür kuşatılmış kale olarak kaldığı sürece Çin'in ancak lekesiz saflığını ortaya koyabilen, devrimci bir yol göstericiden yoksun yetimlere benzemektedirler.

Oysa hiç kimse bu olayın *Çinliler* açısından taşıdığı asıl önemi göremedi: Kâğıttan kaplan selüloit toplarla oynamaya çağrılmıştı. Elbette ben, Çinlilerin bu olayı böyle gördüklerini söyleyebilecek durumda değilim, ama bu olasılık gözden ırak tutulmamalıdır. Öte yandan, işin bu mizah yanıyla yetinmememiz gerektiği de açıktır.

Hiç kuşkusuz, Çin'in uluslararası siyasetini kavramamıza yardımcı olabilecek çeşitli temel sorunlar var-

dır. Ben, kendi payıma, gerçeklere en yakın ve dolayısıyla da Çin denilen bu yeni ve bambaşka dünyayı anlamamızda en yararlı olacak şeyin, Çin Devriminin tarihî tecrübesini her zaman akılda tutmak olduğu kanısındayım. Sanırım bu, her şeyden önce Çin'in iç durumunu ve Çin'deki iç mücadelenin siyasî etkilerinin önemini kavramamızı mümkün kılacak, ayrıca Çin'in uluslararası stratejisinin genel çizgisini anlamamızı sağlayacaktır.

Yenan tecrübesi, genellikle Kültür Devriminin bazı hedeflerini kavramaya çalışmanın belli başlı hareket noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Kanımca, Çin'in dış siyasetinin bazı özellikleriyle ilgili olarak bu tecrübeden söz etmek soruna epeyce açıklık getirecekti. Ama o zaman konudan bir hayli uzaklaşmış olacaktım. Bu nedenle, *Çin'in uluslararası stratejisinin* genel çizgilerini özetlemek için, Çinlilerin pratik *tecrübeye* verdikleri önemi örnek alarak, daha iyi bildiğimiz bir şeyi göz önüne almayı yeğ tutuyorum. 1955'teki Bandung Konferansının ortaya çıkardığı hareket noktasından söz etmek istiyorum. İkinci Dünya Savaşının bitiminden on yıl sonra, 18 Nisan 1955'te, Afrika-Asya ülkelerinin ilk konferansı Endonezya'nın Bandung şehrinde toplandı. O günden bu yana tam on yedi yıl geçti, ama Bandung Konferansı hâlâ Afrika ve Asya'daki halk kurtuluş hareketlerinin tarih sahnesine çıkışını belirlemekte ve hâlâ ezilen ya da yabancı boyunduruğundan belli ölçüde kurtulmuş ülkelerin uluslararası emperyalist ve kapitalist sisteme karşı ilk zorlu başkaldırısını temsil etmektedir.

Yirmi dokuz ülkenin katıldığı toplantının sürekli bir hayat verdiği bu «Bandung ruhu» nedir? «Bandung ruhu» beş temel ilkeye dayanmaktaydı. Bu ilkeleri bir kere daha hatırlamak yararlı olacaktır; çünkü, ileride

göreceğimiz gibi, bunlar her zaman açık ve belirgin bir biçimde olmasa da Çin'in dış siyaseti üzerinde izlerini bırakmışlardır. Bu ilkeler şunlardır: (1) Birleşmiş Milletler bildirgesinin hedeflerine ve ilkelerine olduğu kadar, temel insan haklarına da saygı; (2) bütün devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı; (3) büyük küçük bütün ırkların ve milletlerin eşitliği; (4) başka ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme ve karışmama; (5) saldırgan davranışlara ya da saldırı tehditlerine ya da zor kullanmaya başvurmama.

Peki öyleyse neydi Bandung? Sanırım, tam anlamıyla tanımlayacak olursak Bandung, özünde, sömürgeci sistemin dağılmasıyla ortaya çıkan ve daha bu dönemden başlayarak «Üçüncü Dünya» diye anılmaya başlanan ülkelerin büyük çoğunluğunun ortak bir siyasî ve stratejik platform yaratma yolundaki bir çabasıydı. Çin gerçi ötekilerden farklı yollar izliyordu, başka bir deyişle muzaffer devrim yolunu izliyordu, ama aynı zamanda kendisi de sömürgeci sistemin dağılmasıyla ortaya çıkmaktaydı. Bu toplantıya katılmasının nedeni, hegemonya peşinde koşması değil, Üçüncü Dünyanın *ayrılmaz ve temel parçalarından biri* olmasıydı. Kaldı ki, Bandung Konferansına katılan ülkelerin büyük çoğunluğu da Çin'in varlığının anlamını böyle görüyordu. Hiç şüphe yok ki, Çin daha o zamandan büyük saygınlık kazanmıştı. Ama Çin'in saygınlığını kötüye kullanarak hegemonya kurmaya çalıştığını söylemenin mümkün olmadığı inancındayım. Bu konferansta ortaya konulan ve aynı zamanda Nehru ve Cu En-lay tarafından onaylanan ilkeleri çok iyi özetleyen barış içinde bir arada yaşamanın «beş madde»si, farklı siyasî ve toplumsal sistemlere sahip farklı ülkeler arasındaki ilişkilerin doğru bir formüllendirilişini yansıtmaktaydı ve yansıtmaya da devam etmektedir. Aynı ilkeler, Çin Halk

Cumhuriyeti'nin belli başlı önderlerinin her fırsatta belirttikleri gibi, Çin dış siyasetinin temelini oluşturmaya devam etmiştir.

Bu, Çinlilerin bugün Bandung'a geri dönüşü düşündüklerini mi göstermektedir? Sanırım, «köprünün altından epeyce suyun aktığını» ve o zamandan bu yana birçok olayın meydana geldiğini hepimiz kavrıyoruz. Bugün bütünüyle farklı bir durumda bulunuyoruz. Ama o günden bugüne kalan çok değerli bir şey var: Barış içinde bir arada yaşamanın «beş madde»si ve bu maddeleri her türlü yabancı bağımlılığına karşı Üçüncü Dünyanın birliğinin bağ dokusu kılmaya devam etme olanağı, daha doğrusu zorunluluğu. Ama ben bir adım daha ileri gidebileceğimiz kanısındayım. Bandung'dan bugüne kadar olup biten her şeyin, bir Üçüncü Dünya ülkesi olarak Çin'in stratejisini doğruladığı ve haklı çıkardığı kanısındayım. Son on yedi yıldır, Bandung cephesinin genellikle yenilgiye uğramasının nedeni, toplantıya katılan ülkelerin çoğunun, gelişmiş ülkelerden alınacak dış yardımların azgelişmişlik sorunlarını çözeceği varsayımını kabullenmiş olmalarıdır. Açıktır ki, bu varsayımın kabullenilmesi, baştaki grupların *hatalarının* bir sonucu değildi. Bu, daha çok, bu gruplar içindeki sınıfsal bir seçimdi; barış içinde bir arada yaşamanın «beş madde»sinde açıkça belirtilen ve Çin'in tutarlılıkla bağlı kaldığı yol ile gelişmiş dünyaya sadece iktisadî bakımdan değil, çoğu zaman siyasî bakımdan da *fiilî bağımlılık* yolu arasında bir seçimdi. İkinci yol, sömürgeci sistemin parçalanmasından doğan ülkelerin çoğuna en uygun seçim gibi görünüyordu; bunu, azgelişmişliklerinden kurtulmanın ya da en azından kurtuluşu planlamanın biricik yolu olarak görüyorlardı. Bunun sonucunda büyük Bandung cephesi dağıldı, Çin ile Hindistan bozuştu (Ekim 1971) ve Hindis-

tan bir devletin egemenliğini ayaklar altına alarak Doğu Pakistan'ı istilâ etti. Doğu Pakistan'da kendi kaderini tayin hakkının Yahya Han hükümeti tarafından bastırıldığı doğru bile olsa, Hindistan'ın yayılmacı tasarıları ve (SSCB'nin desteğiyle) Doğu Bengal'i «Çin'e karşı bir kale» haline getirme isteği karşısında hiç kimse gözü kapalı kalamaz. Bu olayda, hem de halkların kurtuluş hakkı çiğnenmiştir.

Nehru'nun Bandung dönemindeki bazı yazılarını (örneğin, Tibor Mende'nin *Nehru'yla Konuşmalar*'ını düşünüyorum) bugün yeniden okuyacak olursak, sonradan meydana gelecek ayrılığın işaretlerini kolayca görebiliriz. Bu, sonucunun Asya'nın geleceğini belirleyeceği sanıldığı «büyük çatışma»dan söz edilen bir dönemdi; o sıralardaki adıyla *Hint demokrasisi* yöntemi ile *Çinlilerin devrimci şiddet* yöntemi arasındaki çatışma. Ama bunlar sadece kelimelerdi. Bu kelimelerin ardında çok kesin bir gerçek yatıyordu: Büyük çapta dış yardım aracılığıyla Hindistan'ı, bütün Asya'da Çin'in izlediği yolun tam karşıtını kanıtlayabilecek bir ülke haline getirmek ve böylece «Çin yolu»nun saygınlığını zedeleyerek onu tecrit etmek ve yenilgiye uğratmak çabası.

Gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasındaki bu türden bir ilişkinin sonucu ne olmuştur? Bunu hepimiz kendi gözlerimizle görebiliriz: Gelişmişlik ile azgelişmişlik arasındaki farklılık büyümüştür ve gelişmiş dünyanın lehine, azgelişmiş ülkelerin aleyhine olarak büyümeye devam etmektedir. *Bunun dışında kalan tek bir örnek vardır: Çin.*

Başkan Mao ve öteki Çinli önderler, Çin'in yoksul bir ülke olduğunu söylemeye haklı olarak devam etmektedirler. Mao Zedung'un 1958 Nisanında dediği gibi, «Diğer özelliklerinin yanı sıra, 600 milyonluk Çin halkı-

nın başlıca özelliği 'yoksul ve tertemiz' olmasıdır. Bu kötü bir şey gibi gözükebilir, ama gerçekte iyi bir şeydir. Yoksulluk insanda değişiklik, eylem ve devrim isteği yaratır.» Çin'in yoksul bir ülke olduğu doğrudur. Daha doğrusu, geçenlerde Dışişleri Bakan Yardımcısı Çiao Kuan-hua'nın Birleşmiş Milletler'deki ilk konuşmasında belirttiği gibi, Çin, *derin bir kalkınma süreci* içinde bulunan *azgelişmiş bir ülkedir*. Kanımca, Bandung' da bulunan bütün ülkeler arasında, kalkınma yolunda en ileri giden ülke Çin'dir.

Demek ki, Bandung'dan bu yana geçen on yedi yıl içinde azgelişmiş dünya gerilemiş, Çin ise ilerlemiştir. Ama bana son derece önemli görünen başka bir etken daha var: *Gelişmiş dünya, en başta da kapitalist dünya, yardım siyasetine dayandırdığı hegemonyasını gitgide kaybetmektedir*. Bu üç etkeni birlikte düşünürsek, bir Üçüncü Dünya ülkesi olarak *Çin'in seçiminin* anlamını kavramak kolaylaşmaktadır ya da hiç değilse bana öyle geliyor). Çin'in bu seçimi, Üçüncü Dünyanın bağımsızlığını ve özgürlüğünü elde etmek ve kalkınabilmek için kendi öz kaynaklarına dayanma gereğini yeniden öne çıkarmayı amaçlamaktadır. Ancak bu açıdan *Bandung'a bir geri dönüşten* söz edebiliriz. Bugünkü durum sadece sömürgeci sistemin dağılışıyla belirlenen bir durum değildir artık; bugünkü durum, aynı zamanda, gelişmiş dünyanın yardım siyasetine ve Üçüncü Dünyanın büyük bir bölümünün baştaki gruplarıyla olan ittifak sistemlerine dayanan hegemonyasının objektif olarak içinde bulunduğu bunalım tarafından da belirlenmektedir.

Benim düşünceme göre, *Çin'in seçiminin* anlamı budur. Ve soruna siyasî strateji açısından bakacaksak, sanırım aynı zamanda *stratejik bir seçim* de sözkonusudur.

Öyle sanıyorum ki, Çin'in bir büyük devlet olarak görülmeyi —ve olmayı— reddetmesi ve süper devletlere karşı polemiklere girişmesi de bu seçimden kaynaklanmaktadır. Hem bir örneği, hem de bir çağrıyı kapsayan bir seçimdir bu: Kendi gücüne dayanan bir Çin örneği ve dünyayı hegemonya mantığından kurtarma çağrısı. İşte bu yüzdendir ki, dünyanın iki kutuplu bir aşamadan üç kutuplu bir döneme geçmekte olduğunu sananlar yanılmaktadırlar. Çiao Kuan-hua Birleşmiş Milletler'deki konuşmasında şöyle demişti: «Çin ne bugün, ne de gelecekte hiç bir zaman başka ülkelere karşı saldırı, yıkma, denetim kurma, müdahale etme ya da zorbalık faaliyetinde bulunan bir süper devlet olmayacaktır.» *Nükleer tekel* sorununa gelince, burada mesele Çin açısından nükleer tekeli «parçalama» dönemindedir. Çin'e göre, süper devletler bir yandan habire silahsızlanmadan söz etmekte, ama gerçekte silahlanmalarını her gün durmadan hızlandırmaktadırlar. Çin Dışişleri Bakan Yardımcısının Birleşmiş Milletler'de yaptığı ve Birleşmiş Milletler salonlarında Sovyetlerle Çinliler arasında açık bir çatışmaya yol açan konuşma, Çinlilerin hem *silahsızlanma* konusundaki, hem de kendi nükleer silahları —bu elbette *bir süper devletin* silahlanması değildir— konusundaki resmî tutumlarını dile getirmektedir:

> Nükleer silahlara sahip devletlerin kendi aralarında ve nükleer silahlara sahip olmayan devletlerin yokluğunda yaptıkları sözümona nükleer silâhsızlanma görüşmelerine Çin hiç bir zaman katılmayacaktır. Çin'in nükleer silahları henüz deneme aşamasındadır. Çin, nükleer silahları, sadece savunma amacıyla ve nükleer tekeli kırmak, nükleer silahlara ve nükleer savaşa nihaî olarak

son vermek için geliştirmektedir. ... Çin'in hiç bir zaman ve hiç bir durumda nükleer silahları ilk kullanan devlet olmayacağını bir kere daha resmen açıklıyorum. Eğer Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği gerçekten silahsızlanmadan yanaysalar, nükleer silahları ilk kullanan devlet olmayacaklarını ilân etmelidirler. Bunu yapmak hiç de güç bir şey değildir.

Dolayısıyla, görebildiğimiz kadarıyla, dünya kesinlikle üç kutuplu bir dünya olmayacaktır. Hem de sadece üçten fazla kutup bulunacağı, sadece «üç kutupluluğun» üç adayından her birinin farklı amaçları olduğu, sadece Çin bir kutup olmayı reddettiği için değil, hepsinden önemlisi dünyanın kendisi, bütün dünya bu görüşü reddettiği için. Bunun doğruluğuna inanmak için, Vietnam tecrübesine bakmak yeterlidir. Bence, bugün içinde yaşadığımız ya da ileride yaşayacağımız dünya ister iki kutuplu, ister üç kutuplu, ister daha çok kutuplu olsun, Vietnam halkı kendi savaş ya da barış sorunları konusunda son sözü söyleme hakkından asla vazgeçmeyecektir. Bu gerçeği ilk kavrayan Çinlilerdir. Bu yüzden de, Fam Van Dong Pekin'i ziyaret ettiğinde, Başkan Mao Vietnam Demokratik Cumhuriyeti başbakanının önderliğindeki bir kurulla görüşürken (20 Kasım 1971), Güney Vietnam Geçici Devrim Hükümetinin *yedi maddesinin* Çin tarafından tam anlamıyla desteklendiği açıklanmış ve Vietnam konusunda Birleşik Amerika'yla görüşmeye oturabilecek tek ülkenin Vietnam olduğu bir kere daha belirtilmiştir.

Öyleyse, bu talihsiz üç kutuplu dünya deyimiyle üç ülkenin bütün ülkeler adına karar vereceği bir dünya anlatılmak isteniyorsa, dünyanın üç kutuplu olacağı yoktur. Ne olursa olsun, ben Çin'in böyle bir niyet taşıdı-

ğına inanmıyorum. Kaldı ki, Çin'in kendisini *Üçüncü Dünyanın bir parçası olarak* ilân etmesi, bunu her zamankinden açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Yoksa bu, Çin'in kendi dokunulmaz dünyasında ya da sınırları Üçüncü Dünyanın sınırlarıyla belirlenen daha geniş bir dünyada tek başına kalmak istediği anlamına mı gelmektedir? Böyle bir şeye hiç inanmıyorum. Çin, hepimizin içinde yaşadığı uçsuz bucaksız amansız dünyanın içindedir. Siyasetini de bu dünyanın içinde formüle etmektedir. Ama nasıl? Yol gösterici ilkeler nelerdir? *Çin, barış gereği duymakta ve barış istemektedir.* Çin'in *öteki stratejik seçimi* budur. Bu yüzden, bir barış temsilcisi ve barış örneğidir Çin. Cu En-lay'ın da belirttiği gibi, Çin'in kendi sınırları dışında tek bir askeri ve tek bir üssü yoktur. Boydan boya askerî bloklarla kaplı bir dünyada eşsiz bir örnektir bu. Hiç kuşkusuz, hiç kimse bütün öbürlerinin bu tek örneği hemencecik izleyeceği hayalini beslememektedir. Hem zaten sorun da bu değildir. Bugünkü somut durum tartışılırken, Çinlilerin kullandığı üslûp ötekilerin konuştuğu dilden çok daha güvenilirdir. Çin'in dünyadaki siyasî durumunun sağlamlığı da buradan gelmektedir.

Ama Çin yalnızca konuşmakla yetinmemektedir. Sözgelimi, Amerikalılar Vietnam'a saldırınca, Çin gerekli bütün siyasî ve maddî yardımları sunmakta bir an bile duraksamamıştır. Saldırı bütün Çinhindi'ne yayıldığında, Çin yardımı da bütün yarımadayı kapsayan bir düzeye erişmiştir. Daha önce de söylediğim gibi, aşağı Laos istilâ edilip de Amerikalıların Kuzey Vietnam'a karşı ölümcül bir saldırıya girişmeyi tasarladıkları ortaya çıkınca, Çinliler Başbakan Cu En-lay'ın ağzından bir ülke olarak en ağır fedakârlıkları göze almakta kararlı olduklarını açıklamışlardır. Aynı sözler,

Fam Van Dong'un 1971 Kasımındaki Pekin ziyareti sırasında da tekrarlanmıştır:

> Çin halkı her zaman ve her durumda kardeş Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarıyla birlik olacak, omuz omuza savaşacak ve birlikte zafer kazanacaktır. Zafer mutlaka Vietnam halkının olacaktır! ABD emperyalizminin bozguna uğraması kaçınılmazdır!

Dolayısıyla, Nixon'un Pekin gezisi, bu stratejik barış seçiminin kapsamı içinde değerlendirilmelidir. Bu konuda çok şey yazıldı, çok şey söylendi. Ama kanımca, böylesine önemli bir olayı doğru bir biçimde değerlendirmenin en iyi denek taşı, Çinlilerin Çin ile Birleşik Amerika arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için atılması gerektiğine inandıkları ön adımları tartışmaktadır. Bu ön adımlar, Cu En-lay ve öteki Çinli yöneticiler tarafından sık sık dile getirilmiş, hele İtalyan siyaset adamlarıyla yaptıkları toplantılarda en açık bir biçimde ifade edilmiştir: *Bütün Amerikan kuvvetleri Vietnam'dan ve Çinhindi yarımadasından, Güney Kore'den, Tayvan Boğazı'ndan ve Çin topraklarının vazgeçilmez bir parçası olan Tayvan'dan çekilmelidir; Japon militarizminin hortlaması gibi gerçek bir tehlikeye karşı tedbirler alınmalıdır.* Bu ön adımlar sadece Washington ile Pekin arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesiyle sınırlı değildir, aynı zamanda daha genel bir anlam da taşımaktadır. Başka bir deyişle, Çin'in kendi stratejik barış seçimini izlerken kullanmayı tasarladığı yöntemi göstermektedir. Bu yöntem, sürekli mücadele vererek, barış içinde bir arada yaşamanın «beş madde»sinin Asya'da ve ötesinde somut olarak uygulanmasını gerçekten mümkün kılmayı hedef alan bir yöntemdir.

Ben, bu hedefe bir günde ya da bir yılda erişilemeyeceğini ilk kavrayanın Çinliler olduğu kanısındayım. Ama Çinliler, kendi dolaysız tecrübeleri sayesinde, eninde sonunda teslimiyetin değil, ilkelere dayalı direnişin üstün geleceğini de kavramaktadırlar. Birleşmiş Milletler «olay»ı bunu kanıtlamaktadır. Eğer Çinliler sözgelimi Tayvan üzerindeki egemenlik hakları ilkesinden taviz vermeye yanaşsalardı, Birleşmiş Milletler'e çok önceleri kabul edilirlerdi. Ne var ki Pekin, Kültür Devriminden önce, Kültür Devrimi sırasında ve Kültür Devriminden sonra izlemiş olduğu yolu seçti. Ve en sonunda, Birleşik Amerika'nın bu tarihî olayı geciktirmek için gösterdiği bütün çabalara karşın, Çin galebe çaldı. Burada ilginç bir noktayı belirtmek isterim; Çin Birleşmiş Milletler'e girme savaşı verdiği sırada Nixon'ın elçisi Pekin'de bulunuyordu ve bu durum çok yaygın bir kanıya yol açmıştı: Çin, Çan Kay-şek'in temsilcilerinin Birleşmiş Milletler'de geçici olarak kalmasına rıza gösterecek ve böylece Çin'in Birleşmiş Milletler'deki varlığını Amerikalılar için daha çekici kılacaktı. Bu görüşü savunanlar kuşkusuz yanılıyorlardı. Bu kişilerin artık kavramaları gerekir ki, Çinliler pazarlık masasında mücadele vermenin zorunluluğunu hiç bir zaman gözden kaçırmamışlardı. Nixon'ın Çin gezisinin ardından yayınlanan resmî bildiri bunu açıkça ortaya koymaktadır.(*)

(*) Dünyanın yeni durumunun ve Çin'in siyasî girişimindeki yeni içeriğin tarihi anlamı, daha önce de alıntı yaptığımız Yeni Yıl başyazısında bütün açıklığıyla ortaya konulmaktadır: «ABD emperyalizmi şimdiye kadar hiç bir zaman bu kadar kötü bir duruma düşmemişti. ABD emperyalizminin dünya çapında izlediği karşı-devrimci strateji yenilgi üstüne yenilgiye uğradı. ABD saldırısına karşı ve millî kurtuluş uğruna verdikleri savaşta Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarının

Çin'in günümüz dünyasındaki varlığını tanımlarken şu iki kıstastan yola çıkmamız gerekir: *Dış yardım siyasetine dayalı siyasî hegemonyanın bunalım içinde bulunduğu bir sırada stratejik bir Üçüncü Dünya seçimi; stratejik barış seçimi.* Ayrıca, bunun doğal ve zorunlu sonucu olarak, Çin'in büyük devletlere katılmayı reddettiğini de eklemek gerekir. Demek ki, Çin'in seçimi, iki kutuplu, üç kutuplu ya da daha çok kutuplu bir dünyadan yana değil, *kutupların bulunmadığı bir dünyadan* yanadır.

Böyle bir durum yararlı, doğru ve verimli olabilir mi? Ben kendi payıma, olabileceği inancındayım. Çünkü Yalta'da doğan dünya, karşıt askerî bloklar siyasetinin doğuşu ve gelişmesiyle belirlenen bir dünya nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, bu dünyanın bir bunalım içinde olduğu ve durmadan yaygınlaşan hoşnutsuzluk gösterilerinin de bu bunalımın derinliğini kanıtladığı herkesçe kabul edilebilir kanısındayım. Bu bunalım, sadece bu siyaseti yaratmış olan ülkelerde değil, bu ülkelerin aralarındaki ilişkilerde de yansımaktadır.

Bu dünyanın bunalım içinde olmasının nedeni nedir? Bence, başlıca iki etken rol oynamaktadır. Birin-

elde ettiği muhteşem zaferler, Filistin halkının ve öteki Arap halklarının ABD-İsrail saldırısına karşı verdikleri mücadelenin büyümesi ve dünya halklarının ABD emperyalizmine karşı mücadelesinin yükselmesi, ABD emperyalizminin saldırı güçlerini çok büyük ölçüde zayıflattı. Birleşik Amerika ile Japonya, Batı Avrupa ve öteki kapitalist ülkeler arasındaki güçler dengesinde meydana gelen köklü değişiklik, bunların bunalımlarını birbirlerinin sırtına yükleme kavgalarını ve hammadde kaynaklarıyla ilgili kapışmalarını daha da şiddetlendirdi. Ve Birleşik Amerika savaştan sonraki yirmi altı yıldır en çetin meydan okumayla yüz yüze geldi. Bütün bunlar, Birleşik Amerika'daki siyasî, iktisadî ve toplumsal bunalımı daha da ağırlaştırdı.»

cisi, millî bilincin gelişmesi ve yaygınlaşması, artık büyük ülkelerin küçük ülkelerin kaderine, siyasetine ve iç düzenine hükmetmelerine izin vermemektedir. Gerçi, ardında bir büyük devletin, SSCB'nin bulunduğu Hindistan ile Bengaldeş arasındaki savaşta görüldüğü gibi, bu tür durumların devam etme olasılığı vardır. Ama bu tutumun doğurduğu bunalımın ne kadar hızlı geliştiğini gördüğüm zaman, bu durumun sonsuza kadar süreceğine inanamıyorum. Birleşmiş Milletler'de Çin lehinde kullanılan oylar, sözkonusu bunalımı açığa vuran en etkili ve en belirgin göstergeydi. İkincisi, Yalta'dan doğan ve bir karşıt askerî bloklar sistemiyle belirlenen dünya başlıca hedeflerinden *ikisine* ulaşamamış, yani bütün halklar için barışı ve özgür seçimi sağlayamamış, gelişmiş dünya ile azgelişmiş dünya arasındaki uçurumu kapamayı ya da en azından azaltmayı başaramamıştır. İşte bunalım içinde bulunan böyle bir dünyada Çin başka bir dünyayı gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çin'in gerçekleştirmeye çalıştığı bu dünyada, bağımlı ülkelerin eylem alanı genişleyecek, büyük devletlerin eylem alanları, karmaşık «çatışma ve anlaşma» sistemleri sınırlanacak ve bu sistemin günümüz dünyasında yol açtığı bütün sonuçlar ve yarattığı bütün değişiklikler kısıtlanacaktır.

Çin'in uluslararası stratejisiyle ilgili bir nokta, Çin gerçeğinin kavranması bakımından özellikle önemli görünmektedir: *Çin'in dünyadaki hareket tarzı.* Kültür Devrimi sıralarında Çin, kafalarını çalıştırmaktan pek hoşlanmayan bazı kimseler tarafından, devrimlerin kışkırtıcısı olarak görülüyordu. Oysa Kültür Devriminden, *birinci Kültür Devriminden sonra,* gene kafalarını çalıştırmaktan pek hoşlanmayan bazı kimseler, Çin'i artık devrimin ilerletilmesiyle ilgilenmeyen bir ülke olarak görmeye başladılar. Bence, her iki görüş de kesinlikle

yanlıştır. Kültür Devrimi Çin'in bir iç sorunuydu. İki yol, iki sınıf ve iki çizgi arasındaki bir siyasî iktidar mücadelesiydi. Ayrıca, Kültür Devriminin, devrimin proletarya diktatörlüğü altında sürdürülmesi sorunuyla ilgilenen dünyanın dört bir bucağındaki insanlar için de çok büyük anlam taşıdığı açıktır. Bazıları, Kültür Devrimi sırasında Çin'in ortalıkta görünmediğinden, yokluğundan söz ettiler. Kanımca, doğru değildir bu. Çin'in bugünkü varlığı, uluslararası sahnede sadece teori ve ideoloji alanındaki durumuyla değil, strateji alanındaki durumuyla da güvence altına alınmıştır. Çin' in muhatapları başka devletler olmuştur. Çin aslında Kültür Devrimi yıllarında bile anti-emperyalist güçlerin gelişmesinde bir itici güç, kapitalizme karşı mücadelenin ilerletilmesinde sağlam bir ideolojik itici güç olarak varlığını duyurmuştur. Çin, devrimci anlamda, devrimci güçleri mücadeleyi sürdürmeye çağıran ve sınıf ilişkilerindeki Kültür Devrimi aracılığıyla, *teknolojik-tüketim* toplumlarınınkinden farklı bir seçenek sunan bir halkın temsilcisi olmuştur.

Kültür Devrimi bu anlamda uluslararası bir olaydır ve Çin'in tüm uluslararası stratejisiyle bağıntılıdır. Ama Çin'in bütün dünyadaki devrimler için yeni bir *yol gösterici* haline geldiğine inananlar, ya bile bile ya da farkında olmadan yanılıyorlardı. Bir tarihî dönemin, *ana parti* ya da *kılavuz devlet* döneminin, SSCB tarafından alınan her kararın hareket, Komünist Partileri ve öteki sosyalist ülkelerce kendiliğinden benimsendiği dönemin sona erdiği söylenebilirdi. Örgütsel bir anlam kazanan (Komintern) ve *tek bir ülkeye dayandırılan* ortak stratejik yapı dönemi sona ermiştir. Bugün var olan, dünya düzeyindeki sınıf mücadelesi içindeki sorunların birliğidir, Vietnam'da olduğu gibi anti-emperyalist mücadelenin birliğidir. Bu konuda, birkaç

aydınlatıcı konuşma vardır; Pietro Nenni'nin 1971 Kasımındaki Çin ziyareti sırasında Cu En-lay tarafından yapılan konuşma da bunlardan biridir. Saygıdeğer sosyalist önderin ziyareti dolayısıyla yaptığı konuşmada Cu, Çin'in Avrupa'daki tüm işçi sınıfı hareketinin ve sosyalist hareketin *yol göstericisi* ve *merkezi* olduğunu ileri süren görüşü baştan aşağı çürütmüştür. 20 Kasım 1971 tarihli *Avanti!* bu haberi şöyle vermişti:

> Cu En-lay, uluslararası hareketler ve örgütler ortaya çıkar çıkmaz millî devrimlerin zayıfladığı yolundaki tezi desteklemek için bazı geçmiş tecrübelerden örnekler verdi. Yüz yıl önce, Birinci Enternasyonalin dağılmasıyla aynı zamana rastlayan Paris Komünü bunu doğruluyordu. İkinci Enternasyonalin başarısızlığa uğramasından sonra, 1917'de Ekim Devrimi gerçekleşmiş, Üçüncü Enternasyonalin dağılmasından sonra da Çin Devrimi meydana gelmişti. Çin yönetiminin, işçi hareketleri arasındaki ikili ilişkilerin tek bir uluslararası örgüte yeğ tutulması gerektiğini düşünmesinin nedeni budur. Başka bir deyişle, Marksist gerçekler her ülke için uygulanabilir olan pratik tecrübelerle bütünleştirilmelidir. Hepimizin bildiği gibi, Çinlilerin bir dünya Komünist «merkez»i fikrini reddetmelerinin nedeni budur. Cu En-lay, nasıl başkalarının bizi «merkez» olarak görmelerini istemiyorsak, aynı şekilde Moskova'nın «merkez» olduğu yolundaki teoriyi de destekleyemeyiz, demiştir. Çeşitli devrimci hareketlerin kendi güçlerine güveneceklerini umut ediyor ve buna inanıyoruz. Hiç bir devrimci hareket tek başına devrimci çizgiyi yaratamaz.

Dolayısıyla, Kültür Devriminden sonra Çin'in iha-

netine uğradıklarını hissedenler, ya da bile bile ya da farkında olmadan yanılmışlardır. Çin gerek Kültür Devriminden önce, gerek Kültür Devrimi sırasında, gerekse Kültür Devriminden sonra hiç bir zaman *kılavuz ülke* olmamıştır, olmak da istememektedir. Çin'in artık «daha az devrimci» bir niteliğe büründüğü yolundaki görüşlere gelince, bunları ileri sürenlerin Seylan, Sudan ve Doğu Pakistan'da meydana gelen olayların karmaşıklığını ve belirsizliğini yeterince göz önüne almadıklarını söyleyebiliriz. Bugün en alışılmış revizyonist görüşlerle (Çin sadece SSCB'yi zayıflatmayı amaçlıyor gibisinden)aşırı solun ve devrim haini yeni-Troçkistlerin çığlıkları bir arada işitilmektedir. Bugün *sağ-sol* (aşırı solcular en sağ revizyonist mevzilere kayarlar), Çin'in uluslararası sahnedeki varlığının değerini karanlıkta bırakmak amacıyla yeni bir sis perdesi yaratmıştır. Çin, kendi tecrübelerinin ürünlerini bütün devrimcilere özgürce sunmakta, ama onlara buyruk verme gibi bir niyet beslememektedir. Şu ya da bu devrimci ya da sahte devrimci gruptan yana müdahalede bulunmak da istememektedir. Çin, dünyada ortaya çıkabilecek her yeni durumda, büyük devletlerin o işteki çıkarlarını ve bunların nasıl işlediğini bulup çıkarmaya çalışmak gerektiği inancındadır. Bu anlayış, Çiao Kuan-hua'nın 16 Kasım 1971'de Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada dile getirilmiştir:

> Orta Doğu sorunu, özünde, süper devletlerin desteklediği ve suç ortaklığı ettiği İsrail siyonizminin Filistin halkına ve öteki Arap halklarına karşı giriştiği bir saldırıdır. ... Hiç kimsenin bu halkların arkasından siyasî pazarlıklara girişmeye, onların var olma haklarını ve millî çıkarlarını pazarlık konusu yapmaya hakkı yoktur.

Kendi gücüne güvenme ve «iki ayağının üstünde durma» anlayışı, bu alanda da geçerlidir. Bütün Marksistler gibi Çinliler de, devrimin ihraç edilemeyeceğini, sosyalizmin şu ya da bu *kılavuz ülkenin* müdahalesiyle zorla kabul ettirilemeyeceğini görmektedirler. Hiç kimse, Çin'in dünyanın şu ya da bu yöresine müdahale etmeye ya da devrimci olan ya da devrimci görünen her kıvılcıma doğrudan doğruya yardımda bulunmaya hazır olduğunu düşünerek kendini aldatmamalıdır. Çin'in devrimci harekete katkısı, onun dünyadaki varlığında, kendi tecrübesini ve kendi gerçeklerini herkese iletmekteki kararlılığında, bir zamanlar Kore'de ve bugün de Vietnam'da olduğu gibi emperyalist saldırıya uğrayan ülkelere sağladığı yardımda ve en azından şu saydıklarımız kadar önemlisi, dış siyasetinin genel çizgilerinde yatmaktadır. Bunun içindir ki, karşıt askerî bloklar sistemini yıkmaya, büyük devletlerin hegemonyasını kırmaya ve başka ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini pratikte geçerli kılmaya çalışan bir siyaset, son tahlilde, hem halkların özgür seçimlerine, hem de dış müdahalenin ve nüfus alanları siyasetinin ağırlığı altında ezilmeyen devrimci seçimlere çok büyük bir katkı olmaktadır.

ON ALTINCI BÖLÜM

KÜLTÜR DEVRİMİNİN YARATICISI VE HEDEFİ: ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ

> İnsanın kan dolaşımını sağlayan atardamarları, toplardamarları ve kalbi vardır, ama nefes alabilmek, karbondioksit atabilmek ve taze oksijen alabilmek için akciğere de ihtiyacı vardır; insan yeni bir maddeyi özümleyebilmek için pis olanı dışarı atar; ona hayat veren de budur. Pislikler atılmadan ve taze kan alınmadan Parti canlılığını sürdüremez.
>
> Mao Zedung

Şanghay'daki 17 Nolu Fabrikanın Parti Komitesiyle Yapılan Yuvarlak Masa Toplantısı

Burası Şanghay'ın siyasî bakımdan en önemli fabrikası. Kültür Devrimi sırasında, Şanghay'da bir «asi işçiler» grubu kuran ve işçilerle devrimciler arasındaki ittifakı onaylayan ilk fabrika burası olmuş. Partinin «düzeltilmesi» hareketini başarıyla gerçekleştiren ilk fabrika burası. Fabrika komitesi 1968 Mayısında seçilmiş ve Çin'deki ilk fabrika komitelerinden biriymiş. Bu fabrikada çalışan işçilerden biri, Dokuzuncu Parti Kongresinde Merkez Komitesine seçilmiş. Adı Vang Hung-ven'miş; otuz beş yaşındaymış ve fabrikanın ilk dazubao'sunun yazarıymış.

Bu fabrikayı gezmek için pek az kimseye izin veriliyor. Tartışmaya katılanlar şunlardı: Parti komitesinin

yöneticisi ve devrimci komitenin temsilci yardımcısı Yu Tien-huan; Parti komitesinden Lu Yunken; devrimci komite üyesi Çen Tu-keng; bu fabrikada da yeniden kurulan Komünist Gençlik Birliğinin sekreteri bir genç kız, Vang Ven-sin; fabrikanın devrimci komitesinden Tu Tien-sin; şehirdeki İşçilerin Devrimci İsyan Karargâhıyla bağlantılı olan Şanghay Asi İşçiler Tugayından Su Yu-çi. Hepsi de tartışmaya katıldı. Çeşitli tartışmacıların konuşmalarında esas olarak aynı görüşler savunulduğundan, her seferinde kimin konuştuğunu belirtmeyeceğim.

İlk önce, fabrika ve fabrikadaki Parti örgütü konusunda biraz bilgi verelim. Fabrikada işçiler ve büro memurları da içinde olmak üzere sekiz bin kişi çalışıyor. Parti üyelerinin sayısı 1060. Kültür Devrimi sırasında seksen yeni üye alınmış. Daha önce 1000 parti üyesi varmış, o zamandan bu yana bunların yüzde 20'si atılmış ya da geçici olarak uzaklaştırılmış. Fabrikadaki yönetim bölümlerine uygun düşen otuz bir hücre varmış. Çeşitli hücreler arasındaki ilişkileri düzenlemek üzere her atelyede bir komite bulunuyormuş. Bunun hemen üstünde on üç üyeden oluşan bir kısım komitesi var; bu komitenin eskiden dokuz üyesi varmış. Yönetim komitesinin eski üyelerinden sadece bir tanesi yerinde. Ötekilerden bazıları başka yerlerde çalışmaya gitmiş, bazıları emekliye ayrılmış, bazıları da tabandaki kuruluşlarda militan olarak görev almış. Yeni üyeler arasında genç siyasî kadroların yanı sıra kıdemli parti savaşçıları da bulunuyor. Yönetim komitesinin yeni üyeleri, parti üyesi olmayan işçilerle yapılan açık tartışmadan sonra seçilmişler. Yönetim komitesine seçilen işçiler ilk kez işçi olarak kalıyorlarmış; daha önceleri, işçiler arasından seçilen yönetim komitesi üyeleri her türlü üretim çalışmasının dışında tutuluyormuş.

«Kültür Devrimi sırasında Parti içindeki mücadele nasıl gelişti?» diye soruyoruz.

«Partiyi sağlamlaştırmak ve güçlendirmek için girişilmiş geniş bir harekettir Kültür Devrimi. Akşamdan sabaha tamamlanması düşünülemez. Emekçi yığınlar, Mao'nun çizgisini izleyerek, yavaş yavaş *isyan* aşamasına vardılar. Engels, devrimin var olan en otoriter şey olduğunu söylemişti. Gerçi fabrika yöneticilerinin artık en küçük bir saygınlığı kalmamıştı, ama onları mevkilerinden uzaklaştırmak için uzun ve zorlu bir mücadele vermek gerekti. İktidarın ele geçirilmesine 1966'da başlandı, ama bu iktidar felce uğramış olmasına karşın 1967 Ocak ayında hâlâ revizyonistlerin elindeydi. En sonunda Ocak Devrimi iktidarı revizyonistlerden kopardı aldı. Bu yöneticiler yeniden kitlelerin arasına gönderildi, eleştirildi ve zararlı etkileri tamamen bertaraf edildi. Biz devrimci komiteyi üçlü bileşim temelinde kurduk. Bu, Şanghay'da iktidarın ilk el değiştirişiydi, iktidarın başkaldıran işçi sınıfı tarafından üstlenilmesiydi.»

«Bu mücadele hangi aşamalardan geçti, insiyatif kimdeydi?»

«Binden fazla karakterden oluşan ilk dazubao'yu Lu Yun-ken'le ikimiz astık. Merkez Komitesinin 16 Mayıs 1966 tarihli genelgesinden sonra parti komitesine karşı ilk isyan eden biz olduk. Sonra 12 Haziran geldi; eski parti komitesi revizyonist yolu tutmuş, kitleleri yanlış yola sevketmişti. Bize yapılan baskıların kaynağı olan 'çalışma ekibi', eski parti komitesine yardım ediyordu; cezalar veriliyor, 'kara listeler' hazırlanıyordu vb. Fabrikada, kapitalist tahakküm döneminden kalma yüz tane disiplin maddesi hâlâ yürürlükteydi. Ama baskı olan yerde, başkaldırma da vardır. İlk başta sadece iki ki-

şiydik, sonra otuz kişi olduk, daha sonra ise sayımız yüzlere ulaştı. 1966 Kasımında asi işçilerin sayısı bini aşmıştı. Ama bir tek fabrika yeterli değildi. Önce öteki fabrikalarla, sonra bütün yöreyle bağ kurduk, en sonunda devrimci bir kitle örgütü kuracak sayıya eriştik ve İşçilerin Devrimci İsyan Karargâhını kurduk. Devrimci kıvılcım, revizyonist kadroları yavaş yavaş çembere alıyordu. Tehlikeyi sezer sezmez, ilkin üretimi baltalamaya, sonra da işçileri satın almaya çalıştılar; işçilere ayakkabı, bisiklet, saat ve çeşitli tüketim maddeleri teklif ettiler. Ardından 'ekonomist' çizgiyi benimsediler: ücretlerin artırılması, bireysel refah vaatleri. En sonunda hepten şaşırdılar; hem parti komitesi, hem de sendikalar Şanghay'daki revizyonist grubun önderlerinin talimatlarına uyarak, işçileri üretimi durdurmaya, fabrikaya gelen su kanallarını tıkamaya, ulaşımı durdurmaya vb. çağırdılar. Birkaç gün her şey felce uğradı. Mücadele müthişti, işçi sınıfını paramparça etti.»

«Peki, ilk başta sizin eyleminize karşı çıkan işçiler, yoldaşlar sonra sizinle nasıl yeniden birleştiler?»

«Bu da yavaş yavaş oldu. Her şeyden önce şunu kavramanız gerekir: Sınıf mücadelesi proletarya diktatörlüğü altında yeni özelliklere bürünür; parti ve işçi sınıfı içindeki bölünme de bu gerçeğe dayanıyordu. Bazıları bu gerçeği kavradı. Bazıları sesini çıkarmadan kabul etti. Bazıları da, bile bile, proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sonra hesaba katılması gereken düşmanların içerdekilerden çok dışardakiler olduğu görüşünü savundular. Mao'nun çizgisinin doğruluğuna inanan Parti üyeleri, Partiyi sarmakta olan tehlikenin farkında değildiler. Artık Parti devrimci bir parti olmaktan çıkıp bir üretim partisi haline gelme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bizler, devrimci bir partinin, proletarya diktatörlüğü altında devrim yolunu izleyecek bir

partinin üyeleri olduğumuzu söyledik. Ama yoldaşlar, yanlış yolu, yani Liu Şao-çi'nin yolunu seçtikleri konusunda ikna olmadılar. Büyük bir kısmı müteredditi, kuşkulu ve şaşırmış durumdaydı.»

«Parti birliğini bozmaktan korkmadınız mı?»

«Hayır. Mao, bize, parti içinde anlaşmazlıktan korkmamızı öğretir. Liu Şao-çi ise, tam tersine, 'parti içinde barış' öğütleri veriyordu; elbette oportünizmden başka bir şey değildi bu. Mao, bu 'iç barış' anlayışına karşı mücadeleyi çok önceleri başlatmıştı. 'Liberalizmle Mücadele' adlı yazısında liberalizmin on bir biçimini mahkûm etmişti. Bunların arasında, bir kimsenin neyin yanlış olduğunu pekala bildiği halde mümkün olduğu kadar az şey söylemeye ve sadece suçlanmamaya bakması da bulunuyordu. Mao ayrıca, hatalarının farkında olup da bunları düzeltmek için hiç bir çaba göstermeyenler konusunda da uyarıda bulunmuştu. Bunlar, yozlaşma yolunu tutmuş dar kafalılardır; tuttukları yoldan vazgeçmezlerse, eninde sonunda devrimci olmaktan çıkacaklardır.»

«Mücadele yalnızca parti içinde mi meydana geldi?»

«Hayır. İki çizgi arasındaki mücadeleden kaynaklanan parti içindeki çelişmeler ortaya konuldu ve doğrudan doğruya kitlelerin somut mücadelesiyle birleştirildi. Böylece, kitlelerin soyutlamalara değil, somut siyasî tecrübelere dayanarak karar vermeleri sağlandı. Düzeltme hareketimiz tamamen açık bir biçimde yürütüldü ve harekete herkes katıldı. Başkan Mao, her hücrenin bir düzeltme hareketi başlatmasını, ama bu harekete sadece birkaç parti üyesinin değil, kitlelerin de katılması gerektiğini söylemişti. Kitleler toplantılara katılmalı ve parti üyesi olmayanlar bile fikirlerini belirtmelidirler. Böylelikle hareket halkın gözü önünde başladı ve bütün o yoz unsurların partiden atılmasıyla, ye-

ni unsurların alınmasıyla ve partinin damarlarında taze kanın dolaşmaya başlamasıyla sonuçlandı.»

«Demokratik merkeziyetçilik anlayışına bağlı bir partide, yönetime karşı bir isyan nasıl olabilir? İsyan ile parti disiplini birbiriyle çelişmiyor mu?»

«Hayır. Partiye kayıtsız şartsız boyun eğmeyi, parti önderlerine kölece itaati ve tartışmasız disiplini öğütleyen Liu Şao-çi idi. Kitlelerin fikirlerine hiç kulak asılmıyordu, yönetim bürokratlaşmıştı. Meselâ bizim fabrikada, Liu'nun kitlelerin eleştirisine uğrayan ajanlarından biri, yönetim tarafından kısım şefliğine yükseltildi. Başka bir revizyonist, akşam kurslarının yöneticiliğine atandı. Kitlelerin eleştirisinin en küçük bir yararı olmadı. Bu yönetici ve dostları yukarıdan korunuyordu. Tam bürokratik bir uygulamadır bu; kitleler dikkate alınmaz, yöneticiler kitlelere karşı birbirlerini desteklerler. Liu şöyle demişti: 'Kitleler geridir.' Mao ise şöyle diyor: 'Gerçek kahraman, kitlelerdir.' Kitlelerin seferber edilmesi isteniyorsa, bürokratik anlayış değiştirilmelidir. Acaba niçin bugün Şanghay'da sabahın sekizinde birkaç yere telefon edildiğinde on binlerce insan birkaç saat içinde bir araya toplanabiliyor? Acaba niçin binlerce Kızıl Muhafız Pekin'e koşuyor? Bunu ne Liu gerçekleştirebilmişti, ne de Teng Siao-ping; hem de 'çalışma ekipleri' sayesinde fabrikaları ve öğrencileri denetimleri altında tuttukları günlerde bile. Neden biliyor musunuz? Çünkü parti içindeki bu körü körüne disiplin burjuva disiplinidir, köle disiplinidir ve ancak bürokratik aygıta bağlı olan çok az sayıda insan üzerinde uygulanabilir. Bu türden bir disiplini zorla uygulamaya kalkışanlar, bir işaretle yüz binlerce insanı ortak düşmana karşı savaşmak üzere harekete geçirebileen o *aktif ve bilinçli itaati* sağlayamazlar. Ancak proletarya disiplini, bilinçli ve uyanık bir disiplin sağlayabilir bu-

nu. Liu, 'Partiye hizmet etmek'ten söz ederdi. Mao ise, 'kitlelerden kitlelere' diyor. Parti giderek yeni bir disiplin, bir proletarya disiplini kazandı.»

«Peki, nasıl doğdu bu yeni disiplin?»

«İsyanla doğdu, revizyonizme ve hatalara karşı başkaldırma yeteneğiyle doğdu?»

«Disiplin isyanla nasıl doğabilir?»

«Bunu anlayamamakta haklı olabilirsiniz. Daha iyi anlatmaya çalışalım. 'Devrimci asiler' baltalama hareketlerine kararlılıkla karşı koyarlarken, kitleler arasında ıl siyasî tartışmalar başladı. Biz hem Mao tarafından (bize, Şanghay asilerini kutlayan bir mesaj göndermişti), hem de Halk Kurtuluş Ordusu tarafından destekleniyorduk. Asiler, başkaldırmanın ne demek olduğunu kavramaya başlamışlardı. Partiye bağlılık, artık bir inanç ve disiplin göstergesi olmaktan çıkmıştı. Bir Komünist niçin savaşır? Doğru çizgi neydi, yanlış çizgi neydi? Kitle çizgisini uygulayan bir partiye mi ihtiyaç vardı, yoksa bürokratik bir partiye mi? Sınıf bilincini yükselten bir partiye mi, yoksa maddî refahı savunan bir partiye mi? Mücadele, fabrika yönetiminin kendine neleri ölçü alacağı sorununda yoğunlaşıyordu. Kitlelerin yönetimi mi, yoksa teknisyenlerin yönetimi mi? Kolektif yönetimi mi, yoksa uzmanların yönetimi mi? Siyasete mi öncelik verilmelidir, yoksa ekonomiye mi? İşte bu sorularla başlatıldı isyan. Dazubao ortaya çıktı ve çok geçmeden emekçi yığınların düşüncelerini dile getirdikleri güçlü bir araç oldu. Parti felsefesi, bir mücadele felsefesidir. Artık parti sadece bir örgütlenme aracı değildir, aynı zamanda bir siyasî ve ideolojik mücadele aracı haline gelmiştir. Eğer sadece pamuğumuzu, şalgamlarımızı, üretimi, talimatların alışılmış uygulanışını düşünecek olursak, Komünist Partisi ortadan kalkar, yoldaşlarımız kaybolur gider. Daha ön-

celeri yoldaşlarımız şöyle diyorlardı: 'Halk Ordusu gerektiğinde düşmana saldıracak kadar güçlüdür. Bizim buradaki durumumuz iyidir. Görevimiz, üretimi artırmaktır. Anlayışımız, sınıfsal bir anlayıştır. Mao'ya bağlıyız. Daha ne olsun?'

«İsyanı reddeden bu düşünceye somut bir örnek verebilir misiniz?»

«Kültür Devriminin başlangıcında birçok parti üyesi yanlış yolu tutmuş bulunuyordu; ama daha da önemlisi, hatalarını göremiyorlardı. Meselâ, çok küçük yaştan beri işçilik yapan bir yoldaş, bir parti üyesi vardı. Bu yoldaş dokuz yaşından beri fabrikamızda çalışıyordu, hayatı yoksulluk ve mahrumiyet içinde geçmişti. Ama 'devrimci asiler'in eylemini görünce kafası karıştı. Şöyle dedi: 'Yaşayışımız Mao'nun önderliğinde her geçen gün düzeldi. Niçin asi olacakmışız? Kime isyan edeceğiz? Sosyalizme mi? İşçi sınıfına mı?' Nuh diyor peygamber demiyordu. Fabrikada onunla aramızda sert siyasî tartışmalar geçti. Asi işçiler tarafından eleştirildi, ama meseleyi bir türlü kavramayadı. Mao'nun resmi altında dikiliyor, parmağıyla Mao'yu göstererek şöyle diyordu: 'Mao'nun çizgisinden başka bir çizgiyi izlemek mi? Ölürüm daha iyi. Başkan Mao'yu bütün kalbimle savunmak istiyorum ben. Doğrusu, Komünist Partisine karşı isyanınızı anlayamıyorum.' Daha sonra, düzeltme ve partiyi sağlamlaştırma hareketleri sırasında bu yoldaş yapılan tartışmalardan nihayet, sadece sınıf bilincinin yeterli olmadığını, proletarya devriminin proletarya diktatörlüğü altında ilerleyebilmesi için insanın mutlaka mücadeleye katılması gerektiği anladı. Çünkü bunun tersi, gözleri olup da görmemek, kulakları olup da işitmemek olacaktı. Parti üyeleri arasında bilinç düzeyi işte böyle yükseltildi. Bencilliği, ekonomizmin ve bürokratizmin etkisini or-

tadan kaldırdık. İnsanın bir savaşçı olmasının, hem kendi ülkesini, hem de dünya devrimini düşünmesi ve insanın insan tarafından sömürülmesine bütün dünyada son verilinceye kadar, tüm insanlık kurtarılıncaya kadar savaşması demek olduğunu öğrendik.»

«Şimdi fabrikadaki parti kesiminde nasıl bir hava hakim?»

«Daha önce, parti, proletarya diktatörlüğünde sınıf mücadelesini ve dünya devrimini gözardı etme tehlikesiyle yüz yüzeydi. Oysa bugün partimiz, eğirilen her karış ipliğin, dokunan her karış kumaşın dünya devrimine bir katkı olduğunu biliyor. Bir başka örnek daha vereyim. On altı yıldır bizim fabrikada çalışan bir yoldaş vardı. Partiye girdiği halde, dünya devrimi umurunda bile değildi. Birkaç çocuğu vardı, ailesine son derece düşkündü, ama devrime kulak astığı yoktu. Bugün artık kendi dar çıkarlarını düşünmekten kurtulmuş, komünizme dört elle sarılmış bulunuyor. Hem gençler, hem de pek genç olmayanlar partiye girdiler. Bazıları fabrikanın yönetim komitesinde çalışıyor. Oysa bundan önce, Liu'nun bürokratik yönetiminde böyle bir şey olanaksızdı. İlerlemek isteyen iyi Komünist, 'iyi savaşçı', kendinden bir üst kademedeki kişiye uzun yıllar mutlak bir sadakat göstermek zorundaydı.»

«Ben gene demokratik merkeziyetçilik sorununa dönmek istiyorum. Bu ilkenin işleyişi, öteki Komünist Partilerinde çetin sorunlar doğuruyor. Birçok partide, bir parti yöneticisine karşı bir dazubao yazan bir kimse atılmayı göze almış demektir.»

«Demokratik merkeziyetçilik, partimizin ana ilkesidir. Ama bu ilkenin, demokrasiyle merkeziyetçiliğin gerçek bir bileşimini yansıtması gerekir. Tek bir önderlik altında özgürlük uygulanmalıdır. Demokrasiye merkeziyetçilik yol göstermelidir; ama köklü bir demok-

rasi olmazsa, merkeziyetçilik de olmaz, yalnızca bürokrasi olur. Kültür Devrimi gerçekten demokratik bir eylemdir; proletarya diktatörlüğü altında yüz binlerce insanın seferber edilmesidir. Demokrasi, bütün siyasî önderliğin yok edilmesi mi demektir? Hayır, tam tersine. Demokrasi, Başkan Mao'nun önderliğinin güçlendirilmesi demektir. Demokratik merkeziyetçilik yok edilmek şöyle dursun, sağlamlaştırılmıştır. Nasıl mı? Dazubao' larla, geniş tartışmalarla, kitlelerin kendi fikirlerini dile getirmeleriyle. Resmî yönetici örgütlerin fikirlerinden farklı fikirler taşımaya ve bunları açıkça söylemeye cesaret etmek gerekir. Düşünmeye ve yapmaya cesaret etmek gerekir. Sınıf mücadelesinde yeni bir silah olan dazubao, merkeziyetçilik ile demokrasi arasında bir bağdır. Yasalarımızda, demokratik merkeziyetçiliği 'özgürlük ve disiplin' olarak tanımlıyoruz. Gerek halka, gerekse partiye güçlü bir demokrasi, proletarya diktatörlüğü altında bir *proletarya demokrasisi* sağlayan, demokratik merkeziyetçiliktir. Bu, sadece parti üyelerini değil, kitleleri de doğrudan doğruya kapsayan bir demokrasidir; fikirlerini dazubao'lar, tartışmalar, eleştiriler ve öneriler aracılığıyla dile getiren devrimci kitlelerin demokrasisidir. Merkeziyetçilik, Başkan Mao' nun önderliğindeki devrimci karargâh tarafından temsil edilmektedir. Devrimci kitleler mücadelemize katılıyorlar. Devrimin ilerlemesini istiyorlar, revizyonizmin kırıntısını bile istemiyorlar. Demokratik merkeziyetçilik ilkesi, açıkça sınıfsal bir nitelik taşımaktadır.»

«Özellikle başlangıçta, kurulu örgütlerin yıkıldığı sıralarda partiyi hangi temel ilkeler üzerinde yeniden inşa ettiniz?»

«1967 yılında büyük tartışmalar düzenlendi. Yönetici çekirdeği kimler oluşturmalıydı? Bazıları, ilk başkaldıran kendi örgütleri olduğuna göre, yönetici çekir-

değin de kendileri olması gerektiğini ileri sürdüler. Bazıları da kendilerinin daha yetenekli ya da daha kalabalık olduklarını söylediler. Oysa tecrübelerimiz, Komünistlerin önderliği hiç bir zaman terketmediklerini göstermektedir; gerektiğinde, mümkün olan yerlerde işlemez hale gelen kitle örgütlerini değiştirdiklerini göstermektedir. Aynı şekilde, Mao önderlik görevini hiç aksatmamıştır. Liu Şao-çi'nin çizgisi ise proletarya devrimimize karışıklık tohumları ekmeyi esas olarak başarmıştır. Kültür Devrimi Komünist Partisi tarafından yönetilmiş, ama partinin kendisi de bundan büyük ölçüde etkilenmiştir. 'Parti, yönetici çekirdektir,' demişti Mao. 'Partinin iktidarı, iktidarın çekirdeğidir; iktidarın içindeki iktidardır.' Biz işte bu çizgiyi izledik. Parti üyelerinin yenilenmesi ve bu konuda dikkate alınan kıstaslarla ilgili sorunuzu cevaplamak için şu sözleri aktarmak isterim: 'Parti örgütü, proletaryanın ileri unsurlarından oluşmalıdır; dinamik olmalı, proletaryaya ve devrimci kitlelere önderlik edebilmeli ve sınıf düşmanlarına karşı savaşabilmelidir.'»

«Hatalı anlayışlara karşı savaşmak zorunda kaldınız mı?»

«Evet, bazı hatalı anlayışlara karşı savaşmak zorunda kaldık. Meselâ, bazıları şöyle dediler: 'İsyanda önemli bir rol oynadık, artık partiye girebilmemiz gerekir.' Bazıları da şunu söylediler: 'Devrimci komite yöneticisi olanlar partiye girmelidir.' Oysa bu tür anlayışlar, Mao'nun partinin bileşimi konusundaki düşüncesine aykırıdır ve partinin proletaryanın öncüsü temel niteliğine ters düşer. Bu örgütü düzeltebilmek ve inşa edebilmek için iyi bir önder gruba sahip olmak çok önemlidir. Bir başka yanlış anlayış da şu: Komünist sayılmayı bir hak olarak görmek. Bu anlayış, proletarya diktatörlüğü altında sürekli devrim düşüncesine tamamen aykırıdır.»

«Örgütlenme konusunda parti ne gibi tedbirler aldı?»

«Toplantıların çok uzun ya da çık sık olmamasına dikkat ediyoruz. Ayrıntılı sayılabilecek sorunlar bunaltıcı bir hale getirilmemeli. Dokuzuncu Kongrede, Mao Zedung, kitleler arasından Merkez Komitesine ilk kez seçilen yoldaşlara, gerek kitlelerden, gerekse üretimden kopmamaları ve bütün görevlerini yerine getirmeleri gerektiğini hatırlatmıştı [Mao'nun Dokuzuncu Kongrede yaptığı 'esrarengiz konuşma'nın sadece Batılılar için esrarengiz olduğunu bir kere daha farkettim]. Biz, toplantıların gereğinden fazla yapılmasına ve yönetim mevkilerinin çokluğuna karşıyız.»

«Şu anda proletarya demokrasisi fabrikada nasıl işliyor?»

«Proletarya demokrasisini ön plana çıkarma mücadelesi devam ediyor. Merkeziyetçilik ile demokrasi arasındaki bağın partinin pratik faaliyeti içinde güçlendirilmesi gerekiyor. Bazıları şöyle diyorlar: 'Proletarya demokrasisi başıboş bırakılırsa, düşünce farklılıkları yüzünden birlik yolunun üzerine çok fazla engel dikilecektir.' Bu, Liu Şao-çi'nin teorilerinden birine, 'kitleler geridir' teorisine bir geri dönüşten başka bir şey değildir. Tepeden inmeci çalışma tarzına bir geri dönüşten başka bir şey değildir: Çalış ve sesini çıkarma, çünkü biz bir tartışmacılar partisi değiliz. Mao'nun dediği gibi, 'kitlelerden, kitlelerin eleştirisinden ve kitlelerin tartışmalarından korkanlar' vardır. Ama başkalarına söz hakkı tanınmazsa, doğru fikirler hiç bir zaman dile getirliemez, yanlış fikirler hiç bir zaman düzeltilemez. Öyleyse, merkeziyetçilik yoluyla birliğe nasıl ulaşılabilir? Çünkü bu birlik olmazsa, gerçek devrimci birlik hiç bir zaman varolmaz. Demokratik merkeziyetçiliğin uygulanıp uygulanamaması, iki çizgi arasındaki mücadelede her zaman temel sorun olmuştur.»

«Demokratik merkeziyetçilik kitle çizgisine nasıl bağlanıyor?»

«Kitlelerin fikirlerini merkezileştirmek üzere, demokrasiyi mümkün olduğu kadar geniş bir temelde yaratarak.»

«En canalıcı siyasî sorun nedir?»

«İki çizgi arasındaki mücadele konusunda sadece savaşçılarımızın değil, yöneticilerimizin çoğunun da bilinçlerini yükseltmeleri gerekiyor. Mücadele henüz sona ermedi. Ülkemizde gelişigüzel bir biçimde nihaî zaferin elde edildiğinden söz etmek yanlıştır. Leninizme ters düşmekte ve gerçeklere zerre kadar uymamaktadır. Mao'nun dediği gibi, biz Çin'in proletarya devrimini sürdürebilmesi için gerçekleştirmek zorunda olduğu kültür devrimlerinin ilkini yaşıyoruz henüz.»

«Komünist Gençlik Birliği ne durumda?»

«Bizim fabrikada, Komünist Gençlik Birliğini, herkesin katılması ve yardımıyla sağlamlaştırma ilkesi temelinde kurduk. Kitlelerin Birlik üyeleriyle ilgili fikirlerini dile getirebilmelerini sağlamak üzere parti komitesi Birlik dışındaki kitleleri seferber etti. Kültür Devrimi sırasında kendilerini ispatlamış olan gençler Birliğe alındı; Birliğe sızmış olan kötü unsurlar atıldı. Birlik, parti komitesinin önderliğinde, sağlam sınıf tavırları ve dinamik devrimci inançlarıyla ötekilerden ayrılan gençleri örgütün yönetimine getirdi. Gençlere öğretilmesi gereken temel konulardan biri de sınıf mücadelesidir; 17 Nolu Fabrikadaki Birliğin yol gösterici ilkesi budur.»

«Parti fabrika içindeki önderlik rolünü sağlamlaştırdıkça, devrimci komitenin rolünde ne gibi bir değişiklik olacak?»

«Parti siyasî önderliği sağlar, devrimci komite ise yönetme görevini üstlenen örgüttür. Komitenin eylem-

leri partinin siyasî rehberliği altında yürütülür. İktidar organının, yani devrimci komitenin rolü ileride hiç bir şekilde azalmayacaktır; tam tersine, yeni anayasamızda belirtildiği üzere güçlendirilecektir. Parti komitesi ile devrimci komite arasında, fabrikadaki pratik önderliği denetleyen bir irtibat gurubu vardır. İki komite aynı büroda çalışmaktadır. Şu sıralar fabrikamız —ve Çin'deki bütün işçi, asker ve köylü örgütleri— yeni anayasayı görüşecek olan Millî Halk Kongresine delege gönderme hazırlığı içindedir.»

Dört saatten fazla süren söyleşimiz sona erdi. Hava gerginliğini kaybetti. Bu önemli işçi-önderler grubu başlangıçta biraz kuşkulu görünüyordu. Bu gözlemimizi kendilerine söyledik ve tartışma yavaş yavaş daha kendiliğinden bir niteliğe büründü. Onları son derece açık sözlü bulduk. İlk başta gösterdikleri soğukluğa üzülen kocam, vedalaşırken şöyle diyor: «Fabrikaya geldiğimizde elimizi sıkmadınız. Umarım, bir dahaki sefer bize bugünkü kadar ilginç şeyler anlattığınızda elimizi sıkarsınız.»

Sıkıntılı bir sessizlik. Hemen atılıyorum: «Kocamın söylediklerini düzeltmek isterim. Elimizi sıkıp sıkmamanız bence o kadar önemli değil. Bütün dünyadaki Komünistler birbirlerini yumruklarını kaldırarak selamlarlar [yumruğumu kaldırıyorum], ben de sizi öyle selamlıyorum.»

Kısa bir duygulanma anı. Yanımıza geliyorlar, coşkuyla ellerimizi sıkıyorlar ve bizi fabrikanın kapısına kadar geçiriyorlar.

Fabrikadaki söyleşimizde ortaya çıkan birinci temel bilgilerden, Çin Komünist Partisini tartışırken yararlanacağım. Gezimiz boyunca tekrar tekrar sorulan soru şuydu: «Partinin işlevi nedir?» Çinliler bize her seferinde kesin bir dille (bazan da Batıda duyulan kuşkuların bir yansımasını görmekten tedirgin), «partinin önderlik işlevini her zaman koruduğunu» söylediler. Bu işlev, ilk kademe örgütleri —hattâ en üst kademelerdeki örgütler bile— işlemez hale geldiğinde ya da kitle eleştirisi karşısında dağıldığında, tek tek militanlar tarafından üstlenilmişti. Çin Komünist Partisi içinde başlatılan mücadele halkın önünde yürütülen açık ve hilesiz bir mücadeleydi. Son merci olarak başvurulacak yargıçların, yani halk yığınlarının gözü önünde meydana geliyordu. İşte, Batılıların, iyi önderlerin «tüysüzler» (Kızıl Muhafızlar), «asi sürüleri» ve «kılıksız köylü çeteleri»nin eleştirileriyle karşı karşıya bırakıldıklarını söylemelerine yol açan şey, mücadelenin bu alışılmamış niteliğidir.

Gerçekte, Kültür Devrimini, başka bir deyişle proletarya diktatörlüğü altındaki ilk devrimi yöneten, Komünist Partisiydi. Çinliler, Paris Komününün işçi sınıfı için ilk iktidar tecrübesi olduğunu, bu ilk tecrübenin yenilgiyle sonuçlandığını, ama Paris Komününden çıkarılan derslerin ölümsüz olduğunu söylüyorlar. Marks'ın şu sözlerini tekrarlıyorlar: «Eğer Komün yok edilirse, mücadele sadece ertelenmiş olur. Komünün ilkeleri ölümsüzdür ve yok edilemez.»

Mao da şöyle diyor: «Ekim Devriminin top sesleri bize Marksizm-Leninizmi getirdi. Kültür Devrimi, proletarya iktidarını sağlamlaştırmak üzere proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilen bir devrimdir.»

Lin Piao, Ekim Devriminin ellinci yıldönümü dolayısıyla yaptığı konuşmada, Mao Zedung'un Marksizme yaptığı en özgün katkının, proletarya diktatörlüğü altında devrim anlayışı olduğunu söylemişti:

> Mao Zedung yoldaş, Marksizmi, sadece siyasî iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi konusunda zenginleştirmekle kalmamıştır. Mao Zedung yoldaş aynı zamanda zamanımızın en önemli sorununun üstesinden gelmekle yeni bir tarihî dönemi belirleyerek, Marksizmin gelişmesine yaratıcı bir katkıda bulunmuştur. Bu sorun, proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırma ve kapitalizmin geri getirilmesi tehlikesine karşı mücadele sorunudur.

Şanghay: İlk Parti Karargâhına Yaptığımız Ziyaret

İlk olarak Şanghay'da gösterişsiz, külrengi kâgir bir evi ziyaret ediyoruz. Fransız idaresi zamanından kalma bir ev bu. Çin Komünist Partisi 1921'de, o sıralar Çin'deki kırk yedi Komünistten on ikisi tarafından bu evde kurulmuş. 108 Nolu Vang-Ze Sokağına giriş serbest. Dışarıda, bizim gibi evi gezmek isteyen yoğun bir kalabalık var. Biz içeri girerken herkes alkış tutuyor, bizleri birer yoldaş gibi selâmlıyorlar. Büyük bir coşku duyuyoruz.

Küçük bir avludan geçiyor ve Partinin ilk kongresinin yapıldığı odaya giriyoruz. Bir köy kilisesi odasını andıran, küçük ve sade bir oda. Ortada yuvarlak bir masa duruyor, masanın üzerine beyaz pamukludan bir masa örtüsü serilmiş. Bir çaydanlık ve on iki çay bardağı duruyor masanın üstünde. Masanın çevresinde on

iki tahta tabure var. Her şey 1 Temmuz 1921'de nasıl sa öyle. Böyle söylüyor mihmandarımız. Eve bir Fransız casusunun girdiği farkedilince toplantıya birden araverilmiş. Herkes ortadan kaybolmuş. En sonunda Partinin kuruluş kongresi Şaosing Gölünde yapılan göstermelik bir sandal gezintisinde tamamlanmış.

Yoldaş, bize, Çin Komünist Partisinin Birinci Kongresine katılan on iki delegenin adlarını veriyor(*) ve

(*) Şanghay'da bana verilen listeyi aşağıda sunuyorum. Ayraç içindeki notları ben ekledim.
Hunan eyaletinden **Mao Zedung** (Mao Zedung, Uzun Yürüyüş sırasında yapılan Zunyi Konferansı zamanında, Ocak 1935'te Merkez Komitesi Başkanlığına seçildi.)
Vuhan'dan **Tung Pi-vu** (şimdi Çin Halk Cumhuriyeti devlet başkanı yardımcısı).
Hunan eyaletinden **Ho Şu-heng** (1934'te Guomindang tarafından vuruldu).
Vuhan'dan **Çen Tan-çin** (1943'te Sinkiang'da Mao Zedung'un kardeşlerinden bir tanesiyle birlikte Guomindang tarafından idam edildi).
Çinan'dan **Vang Şu-mey.**
Çinan'dan **Teng En-min** (Guomindang'a karşı iç savaşta öldürüldü).
Şanghay'dan **Li Han-çun** (1927 yılında Guomindang tarafından idam edildi).
Pekin'den **Çan Kuo-tao** (1938'de Çin Komünist Partisinden ayrılarak Guomindang'a geçti; şimdi Hong Kong'da oturuyor).
Pekin'den **Liu Jen-çing** («sağ eğilimler»inden dolayı 1937'de Çin Komünist Partisinden atıldı).
Kanton'dan **Çen Kung-po** (kısa bir süre sonra yeniden Guomindang'a katıldı; 1944'te Japon yanlısı Nanking hükümetinin başkanı oldu; 1946'da Guomindang tarafından vuruldu).
Kanton'dan **Çu Fo-hay** (Japonlarla işbirliği yaptıktan sonra 1948'de hapishanede öldü).
Şanghay'dan **Li Ta** (1923'ten 1949'a kadar partiden ayrıldı; Kültür Devrimi sırasında parti düşmanı bir unsur olmakla suçlandı; 1966'da öldü).

bunlardan beşinin devrimci mücadelelerde, birinin eceliyle öldüğünü, dördünün de devrime ihanet ettiğini söylüyor.

Küçük odanın duvarında Mao'nun ünlü sözlerinden ikisi asılı: «Tek bir kıvılcım bütün bir bozkırı tutuşturabilir» ve «Çin'de Komünist Partisinin doğuşu, çığır açıcı bir olay oldu.» Mihmandarımız şöyle diyor: «Mao, Marksizm-Leninizmi Çin devriminin pratiğiyle birleştirdi.» Mao Zedung 1921'deki toplantıya Hunan eyaletinden gelen bir delegeydi. 1918 Nisanında Hunan eyaletinin Çangşa şehrinde devrimci kültür örgütü Singmin'i kurmuştu. Mao Zedung, daha başından, Komünist Partisinin Marksizm-Leninizmi yayma göreviyle sınırlı tutulmasını, partinin legal yollardan çalışmasını, geniş kitlelerin değil, sadece işçi merkezlerinin örgütlendirilmesini savunan sağ oportünistlere karşı mücadele etti. Bu eğilimi, Pekin Üniversitesinde öğrenci olan Çan Kuo-tao ve Lin Jen-çing temsil ediyordu. Mao aynı zamanda solun oportünist maceracılığına karşı da mücadele etti. Nasıl bir parti inşa edilmeliydi? Mao, Marksizm-Leninizmle silahlanmış bir proletarya partisinin inşa edilmesi gerektiğini söylüyordu. Parti Tüzüğüne şu sözleri koydurdu: «Partinin görevi, Çin'de proletarya devrimini gerçekleştirmek ve proletarya diktatörlüğünü kurmaktır.» Mihandarımız, Liu Şao-çi'nin Partiye Moskova'da öğrenim görürken 1921 sonlarında katıldığını ve yazar Hu Şao-mu'nun *Çin Komünist Partisinin Otuz Yılı* adlı kitabında partinin kurucusu olarak Çen Tu-siu'yu gösterdiğini, oysa Çen Tu-siu'nun Birinci Kongreye katılanlar tarafından sekreter seçilmekle birlikte kongreye bizzat katılmadığını (öğretim üyeliği yap-

Cu En-lay 1921 yılında Fransa'da bulunuyordu. Orada, Çinli işçi-öğrenciler arasında Çin Sosyalist Gençlik Grubunun kurulmasına yardımcı oldu.

tığı Kanton'dan ayrılmak istememişti) ve genel sekreter seçilinceye kadar Şanghay'a gitmediğini belirtiyor. 1923 yılında yapılan Üçüncü Kongrede Çen Tu-siu, Çin Komünist Partisinin kuruluşunun «kendiliğinden» olduğunu ileri sürerek, yanlış bir tutumu gerçekmiş gibi gösterdi.(*) Mao Zedung 6 Ocak 1935'te Parti başkanı seçildi. Lin Piao, Partinin gerçek kurucusunun Mao Zedung olduğunu söylemektedir.

Çin Komünist Partisinin ellinci kuruluş yıldönümü olan 1 Temmuz 1971'de *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan bir yazıda («Çin Komünist Partisinin Ellinci Kuruluş Yıldönümünü Kutlayalım»), Mao'nun 1935'teki zaferi, bir sahte Marksistten başka bir şey olmayan Vang Ming'in «sol» oportünist çizgisine karşı elde edilmiş bir zafer olarak tanımlanmaktadır.

> 1935 Ocağında Uzun Yürüyüşte olan Kızıl Ordu Kveyçov'daki Zunyi şehrine vardı. Orada, Merkez Komitesi Siyasî Bürosunun toplantısı, büyük tarihî önem taşıyan Zunyi Toplantısı yapıldı. Bu toplantı, Partinin merkezî yönetim organında Vang Ming'in «sol» oportünist çizgisinin egemenliğine son verdi, Başkan Mao'nun bütün Parti içindeki önderliğini gerçekleştirdi ve böylece Partinin çizgisini Marksizm-Leninizmin doğru yoluna soktu. Bu zafer, nice kanların akıtılması pahasına kazanılmış bir zaferdi!
>
> Zunyi Toplantısı, Partimizin çocukluk çağından erginlik çağına geçişini belirledi. Zunyi Toplantısından sonra, bütün dünyaya ün salmış olan 25 bin li'lik Uzun Yürüyüş, yüce önderimiz Başkan

(*) Çen Tu-siu 1929 yılında «sağ eğilimler»inden ötürü Çin Komünist Partisinden atıldı. Daha sonra Troçkist bir grup kurdu. 1942'de öldü.

Mao'nun önderliğinde zaferle tamamlandı. Uzun Yürüyüş sırasında Kızıl Ordunun Birinci Cephe Ordusu, kuzeye doğru ilerleyen Japonlara karşı bir kuvvet haline getirildi ve Kuzey Şensi'ye doğru yürüyüşe geçti; Japon emperyalizminin saldırısı karşısında bütün ülke halkının direnme azmini yükseltti. Bunun ardından Partimiz, yeni bir Merkez Komitesi kurmayı ve Kızıl Orduyu bölmeyi amaçlayan Çan Kuo-tao'nun çizgisini yerle bir etti. 1936 Ekiminde İkinci ve Dördüncü Cephe Orduları Kuzey Şensi'ye vardılar ve Birinci Cephe Ordusu ve Kuzey Şensi Kızıl Ordusuyla muzaffer bir şekilde birleştiler. Kızıl Ordunun 300 bin olan mevcudu o sırada 30 binin de altına düşmüştü. Gerçi Partimiz mevcudu bakımından geçici bir süre için zayıf düşmüştü, ama Parti çizgisinin doğruluğu sayesinde nitelik bakımından eskisine oranla çok daha güçlenmişti.

Uzun Yürüyüş dönemi ve daha sonra Çin'in devrimci geleceği dönemi, Mao'yla ve doğru siyasî çizginin onayıyla doğmuştu. Bu da, Lin Piao'nun yukarıdaki sözlerini doğrulamaktadır. Lin Piao'nun Çin Komünist Partisindeki siyasî olayları Üçüncü Kongrede özetleyişine bakılırsa, Partinin tarihi, Başkan Mao'nun Marksist-Leninist çizgisiyle Parti içindeki sağ ve «sol» oportünist çizgilerin karşı karşıya geldiği mücadelenin tarihidir.

Çin Komünist Partisinin tarihi üzerine ciltler yazıldı ve bunları yazanların çoğu Parti tarihinin izlediği aşamaları ortaya koymaya çalıştılar. Bu kitapta, Çin Komünist Partisinin günümüzdeki tarihini anlatmakla yetineceğiz. Tek bir temel sorun üzerinde yoğunlaşmaya çalışacağız: Partinin Kültür Devrimindeki rolü ve Partiye yöneltilen devrimci eleştiri. Çin Komünist Parti-

şinin yarım yüzyıllık varlığının geçmişini ve bugününü derinliğine incelemeyi sağlayacak bir siyasî anahtar arayanlara, Çin Komünist Partisinin ellinci kuruluş yıldönümü dolayısıyla *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan yazıdan aldığımız şu aydınlatıcı sözleri sunmak isteriz:

> Çin Komünist Partisinin elli yıllık tarihi şunu ispatlıyor: Bir siyasî partinin başarısı ya da başarısızlığı, çizgisinin doğru olup olmamasına bağlıdır. Siyasî iktidar ele geçirilmiş olsa bile, yanlış bir çizgi onun kaybedilmesine yol açar. Doğru bir çizgi ise, siyasî iktidarı henüz elinde bulundurmayan bir partinin onu ele geçirmesini sağlar. Ama hiç şüphe yok ki, doğru bir çizgi gökten zembille inmez; kendiliğinden ve barış içinde ortaya çıkıp gelişmez. Doğru çizgi yanlış çizgilerle karşıt ilişkiler içinde bulunur ve yanlış çizgilere karşı mücadele içinde gelişir.

Ayrıca, okuru, Çin Komünist Partisinin düzeltme ve sağlamlaştırma kampanyalarını, Stalinci ve Stalin sonrası Komünist Partisinin tecrübeleriyle kıyaslamaması gerektiği konusunda uyarmak isterim. Çin Komünist Partisi bu bakımdan epeyce farklılık göstermektedir. Farklı bir devrimci önderlik, bir devrimci çekirdek modeli, daha doğrusu kitlelerin bağrında kök salmış ve kendini kitlelerin yerine koymayan bir öncü modeli sunmaktadır. Bunun ışığında, herkesçe bilinen Çin-Sovyet çatışması daha kolay anlaşılabilir.

Kültür Devriminde Komünist Partisi Ve Proletarya Demokrasisi

Parti, Kültür Devriminin hem yaratıcısıdır, hem de Kültür Devrimi tarafından hedef alınmıştır. «İsyan et-

mek haklı bir şeydir,» diyor Mao Zedung, Marksist-Leninist partilerin tarihinde bir Komünist Partisi önderi ilk kez böyle bir söz söylüyor. Bu ilk talimata —kapitalist yolu izleyen yöneticilere isyan edin— bir ikincisi eklendi; siyasî ve teorik derslerle dolu bir talimat bu: Parti yeni bir «derebeyleri» soyu haline getirilmemelidir (7 Mayıs okullarıyla ilgili bölüme bakınız). Proletarya diktatörlüğü aşamasında gerçekleştirilen Kültür Devrimi, bu yoldan doğan ilk devrimdir. Kültür Devrimi, hem proletarya diktatörlüğünü güçlendirir, hem de devlet cihazının katıksız baskı gücünü azaltır ve proletaryanın ideolojiye ağırlığını koymasını sağlar. Kültür Devrimi, partiyle kitleler arasındaki bağları sağlamlaştırmıştır. Kitle çizgisinin zaferinin göstergesidir. Ve Kültür Devrimi döneminde, Çin halk yığınları için geniş çaplı bir demokrasi başlamıştır. Bunun sonucunda, bir sosyalist demokrasiden çok, Çinlilerin deyimiyle bir «halk» demokrasisi doğacaktır. Mao Zedung şöyle diyor:

> Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi, üretim araçlarının sosyalist dönüşümünden sonra da, daha uzun bir süre devam edecektir; değişik biçimlere bürünecek ve zaman zaman çok şiddetli bir mücadele halini alacaktır. Bizim hareket noktamız bu olmalıdır. ... Bir üretim tarzı varlığını sürdürdüğü sürece, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişme ve bunlarla üstyapı arasındaki çatışma var olmaya devam edecektir. Belli bir üretim tarzında, otoriteye ve köleliğe, önderliğe ve boyun eğmeye dayanan ve kapitalist üretim ilişkilerine yol açan ilişkilerin yeniden yaratıldığını görürüz.

Eğer «kitlelerden kitlelere» hareketi gözardı edilirse, zorbalık ve keyfî yönetim parti içinde yeniden ortaya çıkar, parti de tepeden inmeci, zorba, bürokratik ve ayrıcalıklı bir parti haline gelir, başka bir deyişle kitlelerden kopuk bir parti olur çıkar.

Parti önderliği olmadan hiç bir devrimin başarı kazanmayacağı ilkesini ilk ortaya koyan Mao'ydu. Dolayısıyla, partinin rolü konusunda bir belirsizlik yoktur. Ama parti metafizik bir varlık ya da değişmez bir tarihî kategori değildir. Tam tersine, tarihi yansıtmak zorundadır. Mao Zedung'un dediği gibi: «Parti içindeki fikir ayrılıkları, çeşitli fikirler arasındaki mücadele, toplumun kendi içinde var olan sınıf çelişmelerinin, eskiyle yeni arasındaki çelişmelerin parti içindeki bir yansıması olarak varlığını sürdürmektedir. Parti içindeki bu çelişmeler ve bu çelişmeleri çözmek için verilen ideolojik mücadeleler olmazsa, Partinin hayatı sona erer.» Mao, gerçekleştirilmesi gereken iki tür birlikten söz ediyor: Birincisi, parti içindeki birlik; ikincisi, halk içindeki birlik. Her ikisinin de ancak kitle çizgisi temelinde sağlanabileceğini söylüyor. «Bırakın, insanlar fikirlerini söylesinler,» diyor Mao. «Merak etmeyin, ne kıyamet kopar, ne de alaşağı olursunuz. Ama eğer insanların fikirlerini söylemelerine izin vermezseniz, bir gün gelir alaşağı olursunuz.» Ve şöyle sürdürüyor sözlerini: «Parti kadroları, Şih beyi gibi davranmamalıdırlar. Şih beyi ejderhaları çok severdi, ama bir ejderhayla karşılaştı mı korkudan ödü patlardı. Parti kadroları da yıllar yılı sosyalizmden söz ettiler, şimdi sosyalizm gerçekleştiğinde korkuya kapılıyorlar.» Sosyalizmden kim korkmaktadır? «Çin'in Kruşçev'i. O habire kitle hareketlerinden söz ederdi, ama kitleler gerçekten harekete geçtiğinde ne yapacağını şaşırdı, kitlelere karşı duyduğu nefreti açığa vurdu ve onlara

bir aylaklar güruhuymuşlar gibi davrandı.» Mao Zedung'a göre, *eğer sadece yapılarla sınırlıysa, iktidarın ele geçirilmesi kesin bir başarı olarak tanımlanamaz.* «Eğer hedef emekçi sınıfların iktidarını ve hakimiyetini sağlamlaştırmaksa, iktidarı mutlaka ideolojik yoldan da ele geçirmek gerekir.» Bu son derece önemli siyasî atılımı gerçekleştirmek için, önder rol kitlelerde olmalıdır; Batıdaki genel kanının tersine, bunun herhangi bir kendiliğindencilik biçimiyle hiç bir ilgisi yoktur. Lin Piao, devrimci kitle hareketinin doğal olarak doğru olduğunu, çünkü kitleler arasında sağ ve sol sapmacı gruplar ortaya çıkabilmekle birlikte, kitle hareketinin esas akımının sözkonusu toplumun gelişmesine her zaman uygun düştüğünü ve her zaman doğru olduğunu söylüyor. Partinin «kendiliğindenci» hayalleri yok etmedeki rolü, sosyalist devrim süreci içinde yerine getirilen önderliğin niteliğine bağlıdır. Bu rol, dağınık isyan hareketlerini çelişmelerin üstesinden gelebilecek devrimci bir akıma dönüştürmekte yatar. «Devrim, çelişmelerin çözülmesidir,» diyor Çin Komünist Partisi. Proletarya, parti aracılığıyla hakim sınıf haline gelir.

Devrimci bir partiyi, proletarya diktatörlüğü partisini belirleyen özellik, parti ile kitleler arasındaki bu *iç* ilişkidir. Ve bir sınıf olarak proletarya işte bu ilişki içinde hakim sınıf durumuna yükseltilir. Lenin'in deyişiyle: «Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın hakim sınıf durumuna dönüştürülmesinden başka bir şey değildir.» Bütün bir tarihi tecrübenin gösterdiği ve Kültür Devriminin ispatladığı gibi, parti, proletarya diktatörlüğünde hakim unsurdur; proletarya diktatörlüğünün yönetici çekirdeğidir, öncüsüdür; ama ancak kitlelerle proletarya demokrasisi temelinde ilişki kurduğu ölçüde ve ancak proletarya demokrasisi artık somut olarak uygulanmayı bekleyen *kitle çizgisi* tarafından geliştı-

rildiği ölçüde. Partiyle kitlelerin ilişkisi konusundaki bu anlayış, partinin temel Marksist-Leninist rolünü kısıtlamak şöyle dursun, tam tersine partinin siyasî ufkunu ve pratikteki uygulamasını genişletir, partiyi «proletaryadan gelecek taze kana» açık tutar, kendini üstün görme konusundaki her türlü duyguyu, «halkı eğitme» konusundaki her türlü haddini bilmezliği bertaraf eder ve genişletilmiş proletarya demokrasisi temelinde partinin hakim rolünü sağlamlaştırır.

Liu Şao-çi'ye karşı mücadeleye girişilmesine yol açan etkenlerden biri de, onun yanlış parti anlayışıydı. Stalinci ve Stalin sonrası parti anlayışına oldukça benzeyen bir anlayıştı bu. Gerek teoride, gerekse pratikte, Kültür Devriminin en canalıcı katkısı, kitlelere başvurma anlayışıdır. Bu, akşamdan sabaha ortaya çıkmış bir anlayış değil, Çin devriminin her aşamasında tam olarak özümlenmiş bir anlayıştır. *Bir bütün olarak Çin Komünist Partisinin ve Mao Zedung Düşüncesinin belirleyici özelliği,* parti içinde kitlelere verilen rol ile partinin kitlelere yol gösterici rolünün eşit olmasıdır. Parti, tarihi boyunca, temel savaş alanı olmuş ve Mao'nun çizgisi bu konuda hiç bir zaman yalpalamamıştır: Parti, kitle çizgisi temelinde inşa edilmelidir; kitlelerin eleştirisine açık olmalıdır; parti kendini hiç bir zaman, kendi çabalarıyla kurtulmaları gereken kitlelerin yerine koymamalıdır. Mao'nun parti cephesinde verdiği mücadele asla yeni başlamış bir şey olarak görülemez; asla bir «grubun» başka bir «gruba» karşı mücadele ettiği esrarengiz bir «saray devrimi» olarak görülemez. Bu yorumun nedeni yalnızca bilgisizlik değildir. Bu yorum, partiyi gökten inme bir hakikat, iskolastik bir varlık olarak gören «Thomist»(*) bakış açı-

(*) Thomizm: Thomas Aquinas ve yandaşlarının savunduğu doğmacı felsefe. (ç.n.)

sının bir yansımasıdır: Parti «dokunulmazdır», parti her zaman haklıdır, parti değişmez ve bozulmaz bir varlıktır, parti yanılmaz ve hata yapmaz bir yönetici gruptur; partiyi eleştirenler ise partinin düşmanıdırlar. Bu türden bir parti, «katkısız devrimci model», bazı vazgeçilmez ya da «biyolojik» denilebilecek özelliklere sahiptir. Salt varlığından ötürü, bilinen doğal işlevine uygun bir biçimde, objektif olarak gittikçe daha fazla devrim, gittikçe daha fazla sosyalizm üretir. Oysa Mao' ya göre, parti tam tersine belli bir tarihî konum içinde hareket eden bir güçtür ve böyle olduğu için de, doğru devrimci çizgiyi ortaya çıkarmak üzere verilen mücadelenin meydana geldiği bir alandır; kötüleşmesi ve gerilemesi mümkün olan, eğer mücadele etmezse revizyonizm hastalığına yakalanması mümkün olan canlı bir gövdedir ve her canlı gövde gibi oksijen almak ve karbon dioksiti atmak zorundadır.

Mao'nun diyalektik düşünceye yaptığı en büyük katkılardan biri olan *yıkma-kurma* düşüncesinin (parti içinde «bir ikiye bölünür») niçin böylesine öfke uyandırdığını anlamak doğrusu çok güç. Bundan dolayı Mao'ya kâfir, zındık ve hizipçi diyenler oldu. Mao (gözümüzün bebeği gibi korumamız gerekir dediği) Partiyi yıkmaya kalkışmakla suçlandı. Oysa biz, düzeltme hareketinden eskisine oranla çok daha canlı ve çok daha güçlü çıkmış bir parti gördük. Mao'nun parti anlayışı zerre kadar dogmacı değildir; Ekim Devriminden elli yıl sonra düşünülebilecek en Leninist parti anlayışıdır. Sanırım, Çinliler de dahil olmak üzere, Lenin'in zamansız ölümüne yazıklananlar böyle görüyorlardır sorunu: «Ama Lenin 1924'te, bir dizi önemli soruna pratik çözüm getiremeden, çok erken öldü,» diyordu *Kızıl Bayrak* (sayı 7, 1967). «Kitle çizgisi» kavramı, kasden bulandırılmıştır. Gerçekte, Bettelheim'in *Les Temps Moder-*

nes'de (Nisan 1971) açıkladığı gibi, «kitle çizgisi» anlayışı, «Lenin'in öğretilerinin özünü çoktan unutmuş olan, onun birkaç yazısından, özellikle de partiyi kitlelerin yöneticisi olarak tanımlayan yazılarından önce pedagojik terimlerle, sonra da daha mutlak terimlerle dogmacı bir biçimde alıntı yapan sahte bir Leninizm ve sosyal-demokrasi tarafından gerek pratikte, gerekse teoride terkedilmiş bulunan... Marks'ın temel görüşlerine bir geri dönüştür.»

Daha da aşırı hatalardan bazılarını gidermek ve Kültür Devriminin derinlerde yatan köklerini kavramak bakımından, Mao Zedung'un parti içindeki düzeltme hareketi konusunda 1940'larda kaleme aldığı yazıları tekrar tekrar okumakta yarar vardır. Bu belgeleri iki dizide toplayabiliriz. Birinci diziye giren yazılar 1941-42 yıllarında Yenan'da kaleme alınmıştır: «İnceleme Tarzımızı Yeniden Düzenleyelim» Mayıs 1941; «Partinin Çalışma Tarzını Düzeltelim» Şubat 1942; «Basmakalıp Parti Yazılarına Karşı Çıkalım» 8 Şubat 1942. Bu yazılarında Mao Zedung, parti içindeki fikir ayrılıklarını, sol ve sağ sapmaları, Marksizm-Leninizm maskesi altında ortaya çıkan küçük burjuva ideolojisini ve çalışma tarzlarını, sübjektivist, sekter ya da liberal eğilimleri, basmakalıp biçimleri ve yabancı modellerin körü körüne uygulanmasını ele almaktadır.

Parti ve Devrimci Dil

«Basmakalıp Parti Yazılarına Karşı Çıkalım» adlı yazısında Mao Zedung, kendi benimsediği dili açıklamaktadır. Küçük kızıl kitapta ve dazobao'larda kullanılan dilin kökeni de burada yatmaktadır:

[Ülkemizde] yabancı basmakalıp yazılar ve yabancı dogma ortaya çıktı. Partimizdeki bazı kimseler, Marksizme aykırı hareket ederek, yabancı basmakalıp yazıyı ve yabancı dogmayı... basmakalıp Parti yazısı noktasına vardırdılar. ...Bazı yoldaşlarımız, «pasaklı bir kadının uzun ve kokmuş sargıları»na çok benzeyen, uzun ve içi boş makaleler yazmayı çok seviyorlar. Peki, neden böyle uzun ve içi boş makaleler yazıyorlar? Bunun tek bir açıklaması olabilir: Kitlelerin bu yazıları okumasını istememektedirler. ... Basmakalıp Parti yazısı... ölü dildir. ... Bugün propaganda çalışmasında bulunan yoldaşlarımızın birçoğu hiç bir dil incelemesi yapmamaktadır. Yaptıkları propaganda son derece sıkıcıdır. ...Niçin dili incelememiz ve ... dil üzerinde daha fazla çaba harcamamız gerekmektedir? Çünkü dili ustaca kullanmak kolay değildir ve zorlu bir çabayı gerektirir. Birinci olarak, dili kitlelerden öğrenelim. Halkın söz dağarcığı zengin, güçlü ve canlıdır; gerçek hayatı yansıtır. ... Dimitrov ne diyordu? Şöyle diyordu: «Kitlelere, kitabî kalıpların diliyle değil, her kelimesi ve her düşüncesi milyonlarca insanın en derin duygu ve düşüncelerini yansıtan bir dille, kitlelerin davası uğruna savaşanların diliyle hitap etmesini öğrenmeliyiz.»

Aynı yazısında Mao, broşürlerden yararlanılmasını övüyor, bunların nasıl yazılmaları gerektiğini, Rus işçileri tarafından nasıl yazıldıklarını ve onların siyasî taleplerini nasıl dile getirdiklerini anlatıyordu. İşte, Mao'nun basmakalıp yazının karşıtı olarak tanımladığı dazubao'nun kendine dayanak aldığı düşünce de budur. Mao Zedung, gene aynı yazıda, 1894 yılı sonlarında Le-

nin'in işçi Babuşkin'le birlikte ilk ajitasyon broşürünü nasıl yazdığını, St. Petersburg'daki bir fabrikanın işçilerini nasıl greve çağırdığını anlatmaktaydı.

İkinci diziye giren yazılar 1942 ile 1944 arasında kaleme alınmıştır. Bu yazılar Siyasî Büroda okunmuştur ve parti tarihini ele almaktadır. O sıralar zorlu bir tartışmaya yol açmışlar ve bu tartışma 1945'teki Yedinci Kongre için yapılan hazırlıklar boyunca sürmüştür. Yedinci Kongre ise eşi görülmemiş bir birliğe tanık olmuştur.

Mao Zedung'un daha 1943 yılında, Kültür Devriminin ana ilkelerinden birini, «kitlelerden kitlelere» ilkesini dile getirdiğini görüyoruz. «Önderlik Yöntemlerine İlişkin Bazı Meseleler» adlı yazıda şu satırları okuyoruz:

> Partimizin bütün pratik çalışmalarında doğru önderlik, «kitlelerden kitlelere» ilkesine uygun olmak zorundadır. Bunun anlamı şudur: Kitlelerin fikirlerini (dağınık ve sistemleşmemiş fikirleri) almak ve onları derli toplu hale getirmek (onları inceleyerek, derli toplu ve sistemli fikirler haline getirmek), ondan sonra yeniden kitlelere gitmek ve kitleler bunları kendi fikirleri olarak benimseyene, onlara sıkı sıkıya sarılana ve onları eyleme dönüştürene kadar bu fikirleri yaymak, açıklamak ve bu fikirlerin doğruluğunu bizzat kitlelerin eylemi içinde sınamak. Sonra kitlelerin fikirlerini alıp bir defa daha derli toplu hale getirmek, yeniden uygulanmasını sağlamak. Ve böylece fikirlerin her defasında daha doğru, daha canlı ve daha zengin bir hale geldiği sonsuz bir helezon içinde bunu bir daha, bir daha tekrarlamak. ... Bugünkü düzeltme hareketinde

bu kusurları düzeltmeliyiz. İnceleme tarzımızda... önderliği kitlelerle ve geneli özelle birleştirme yöntemlerini kullanmayı öğrenmeliyiz.

Bu metinler Kültür Devrimi sırasında Liu Şao-çi'ye yöneltilen devrimci eleştirinin temelini oluşturdu. Savaştan önce Mao, sübjektivizme, dogmatizme, dar deneyciliğe, bireyciliğe ve hizipçiliğe karşı mücadelede etkili bir silah olarak kullanılan, «Parti İçindeki Yanlış Fikirlerin Düzeltilmesi Üzerine» (1967'de yeniden yayınlandı) adlı yazıyı kaleme aldı. Bu yazıda Mao aynı zamanda, «kendilerine gereğinden fazla önem veren, ama aslında cahil olan aydınların kitabî anlayışı»nı da eleştiriyor ve «işçilerin ve köylülerin çoğu zaman aydınlardan daha bilgili olduğunu» söylüyordu. 1942 yılında da, aydınlar konusunda takınılması gereken tutumu ortaya koyuyordu: «Tek yol,» diye yazıyordu, «onları pratik çalışmaya yöneltmek, onları uygulayıcılar haline getirmek ve teorik çalışmayla uğraşanları önemli pratik sorunları incelemeye girişmeye ikna etmektir.»

Yanlış Parti Anlayışına Karşı Mücadele

Alman sosyal-demokratlarının (Kautski) teoriyi pratiğin, partiyi de kitlelerin üstünde tuttuklarını biliyoruz. Stalinciliğin, partiyi gerçeğin yeddiemini ve bir mutlak iktidar deposu haline getirdiğini, bu mutlak iktidarı baskıcı bir cihaz aracılığıyla uyguladığını ve kitlelerden gelen her türlü insiyatifi bastırdığını biliyoruz. Çin'de Liu Şao-çi'ye yöneltilen bütün eleştiriler de işte parti konusundaki bu anlayışı hedef almaktadır. Liu, bir sınıf mücadelesi aracı olan partiyi, bürokrat-

ların kendi kendilerini ilerlettikleri bir okula, Cizvitlerinki kadar ağır bir çıraklık döneminden sonra en yüksek devlet kademelerine yükselmek için kullanılan bir sıçrama tahtasına dönüştürmek istiyordu. 1967 Nisanında «Mao Zedung Düşüncesinden Esinlenen Bethune-Yenan İsyan Tugayı»nda yapılan ve 1967 Temmuzunda *Doğu Rüzgârı*'nda yayınlanan önemli bir konuşmada da belirtildiği gibi (bu konuşma Batıda hiç bilinmemektedir), Liu'ya yöneltilen eleştiri, Stalinci parti anlayışına karşı bir saldırıydı. Bu konuşma, Kültür Devrimi'yle ilgili tartışmalar için bir temel meydana getirmektedir:

> Parti içinde hüküm süren bir anlayışa, Liu Şao-çi'nin kişiliğinde somutlaşan bir anlayışa karşı Mao uzun bir zamandır mücadele etmektedir. Bugünkü sistem, doğru olduğu varsayılan bir ideolojik ilişkiler sistemidir. Çin Komünist Partisi içinde bu ilişkiler 1940'larda, o sırada Merkez Komitesi örgütlenme bölümünün yardımcı yönetici olan An Çi-ven'in Moskova'ya yaptığı ziyaretten sonra kurulmuştur. An Çi-ven Moskova'ya patronu Liu Şao-çi tarafından gönderilmişti. Oradan mükemmel ve modern bir parti örgütlenmesi sistemiyle döndü. Bu sistem, küçük bir kadro azınlığı tarafından yürürlüğe konuldu. İki bakış açısı arasındaki mücadele işte bu sırada başladı. Birçokları, partiye kitleleri gözetim ve denetim altına alma rolünü yükleyen bu sisteme karşı çıktılar ve onu boykot ettiler. Oysa Mao Zedung her zaman farklı bir anlayıştan yana oldu: Parti ve parti üyeleri kitlelerin denetimine ve eleştirisine açık tutulmalıdır. Ama uzun bir süredir mücadele öyle bir şekilde yürütüldü ki, iki karşıt çizgi

arasındaki bir mücadelenin sözkonusu olduğunu ancak birkaç kişi berrak bir şekilde kavradı.

İşte sırf bu kitle eleştirisinin bu mücadelenin tamamen siyasî niteliğini açığa çıkarması ve Liu Şao-çi'nin parti ve dolayısıyla da kitleler konusundaki anlayışını pratikte mahkûm etmesi içindir ki, Mao Zedung Kültür Devriminin en önemli dönemi olan 1966-1967 yıllarında şu talimatı yayınladı: Liu Şao-çi'nin 1939'da yayınlanmış olan *Nasıl İyi Bir Komünist Olunur* adlı kitabı —devrimci asiler bu kitabın aslında *Komünist Sıfatından Yararlanarak Nasıl Mevki Sahibi Olunur* adını taşıması gerektiğini söylüyorlar— herkes tarafından, ama olumlu bir tutumla ve siyasî mücadelenin temel sorunlarına bağlı olarak eleştirilmelidir. Böylece, o günlerde kitap yeniden basıldı (kitap daha önce de değişiklikler ve eklerle birkaç kere yeniden basılmıştı) ve *her Çinlinin* okuyup eleştirebilmesi için sadece kitabevlerinde değil, sokaklarda da satıldı. Liu Şao-çi'nin teorik ilkelerinin eleştirilmesine bütün halkın katılmasını sağlayan bu son derece canlı ve dobra tutum aynı zamanda İsyan Tugayındaki konuşmada da dile getirilmektedir. Gerçi Batılı gazeteciler (örneğin, *Africasia*'dan Wilfred Burchett) Tugayda Rittenberg gibi aşırı sol unsurların bulunduğunu ve bunların 1968 yılında atıldıklarını yazmışlardı, ama biz gene de taşıdığı canlı nitelik ve *Doğu Rüzgârı*'nda verilen resmî önemden ötürü bu konuşmadan alıntı yapıyoruz.

İsyan Tugayında yapılan konuşmada, devrim yapmada nasıl uzman olunacağı sorunu ortaya konuldu.

> Liu Şao-çi'ye göre, genç bir devrimci olgun ve eksiksiz bir devrimci olabilmek için uzun bir terfiler ve yetişme döneminden geçmek zorun-

dadır. Bu yolu izleyen herkes hem iyi bir aylık, hem de ayrıcalık elde eder. Ama kim olurlarsa olsunlar üstlerine karşı bağlılığını göstermeli, onlara kayıtsız şartsız sadık kalmalıdır. Öteki parti üyelerinin ya da üstlerinin saygısını kazanmak ve doğrudan yardımını almak çabasıyla kendisi hiç bir zaman hiç bir talepte bulunmamalıdır. Açıkçası Liu Şao-çi şunu söylüyor: Kafanızı çalıştırın ve bana insanın; kendi taleplerinizi getirmeye kalkışmayın, biz sizin için de düşünürüz; sadakatinizin mükâfatlandırılmasını sağlarız. ... Yazar, kitabında, önderliğin de yanılgıya düşebileceğini kabul etmiyor; eleştirilmesi ve düzeltilmesi gerekenler sadece kitleler ve sıradan parti üyeleriymiş gibi bir izlenim yaratılıyor. İşte Teng Siao-ping [partinin eski sekreteri], sırf mevkileri uğruna kendisine büyük bir sadakat gösterenleri böyle himaye etmişti.

Asiler, yönetici grubun izlediği çizgiyi incelemeyen bu körü körüne ve kayıtsız şartsız boyun eğmeye başkaldırdılar. Devrimci hareketi Kruşçev revizyonisizminin yoluna sokanın, bu eğilim olduğunu ileri sürdüler. ... Körü körüne boyun eğen bir kimseye Marksist denilemez. Kölelerin olduğu yerde, efendiler de vardır. Parti üyeleri arasında körü körüne bir boyun eğişe rastladığınız zaman başınızı biraz yukarıya kaldırın, bu körü körüne boyun eğişi uygulayanın kim olduğunu, bu kölelerin efendisinin kim olduğunu hemen göreceksiniz. Liu Şao-çi'nin istediği türden kadroların, yani köle ile efendinin oynadığı roller her kademede birbirini tamamlamaktadır. Parti hücresinin sekreteri bir üst kademedeki parti sekreterine körü körüne itaat etmek zorundadır;

yukarı doğru baktığınızda, sekreter bir köledir; ama aşağıya doğru, kitlelere doğru baktığınızda, sekreter, kölelerinden körü körüne itaat bekleyen bir efendidir. Bu ister istemez böyle olmaktadır.

Şimdi bunu uluslararası düzeyde, işçi sınıfı hareketlerinin geri kalan bölümüyle ilgili olarak ele alalım. Bu tür disiplin (bir hata olsa bile, parti sekreteri bir hata işlese bile, çoğunluk yanlış bir karar alsa bile, boyun eğmeyi reddetme hakkın yoktur), bütün kademelerde sağlıksız ilişkiler yaratmıştır. Sözgelimi, zorba kişiliği ve yoldaşlara karşı kabalığıyla tanınan bir Komünist Partisi yöneticisi, Kruşçev tarafından Moskova'ya çağırılmış ve talimatlar —bir köle sahibinin talimatları— verilerek geri gönderilmiştir. Bu yönetici, efendisine karşı gösterdiği körü körüne itaatin kendisine de gösterilmesini istemiştir. Bunlar burjuva disiplinini belirtileridir; burjuva sisteminin gerektirdiği örgütlenme tipidir. Oysa gerekli olan, gerçekten proleter devrimci bir disiplinin kurulmasıdır.

İsyan Etmek Haklı Bir Şeydir

Partiyi isyana yöneltmek kolay olmamıştı. Disiplin kurallarının sıkı olduğu, kendi kendini disiplin altına almanın ve kendi kendini şartlandırmanın iyiden iyiye geliştirildiği ve Liu Şao-çi'ye yöneltilen eleştirinin ortaya koyduğu gibi baskının amansız olduğu bir partide, birçokları korkuyor ve tereddüt gösteriyordu. Yarın ne olacağı belli mi? Başıma ne geleceği bilinir mi? İşler niçin yürümesi gerektiği gibi yürümüyor? diye soruyor-

lardı. Mücadelede önemli olan, bilincin geliştirilmesiydi. Liu Şao-çi'ye karşı verilen mücadelede üst kademelerde zafer kazanmak Mao'yu hiç ilgilendirmiyordu. Eğer hedefine vardırılmak isteniyorsa, bütün gerçek devrimler gibi bu devrim de kitleler tarafından yürütülmeliydi: Mücadelenin ateşinde, müthiş bir patlayış içinde «iki sınıf, iki yol, iki çizgi arasında» devrimci bir seçim; milyonlarca insanın siyasetle uğraşır hale getirilmesi. İnsanın dünyaya ve kendine bakışını ve parti anlayışını değiştirmek, Çin'de proletarya diktatörlüğünü güçlendirmek için her alanda devrim yapmak ve üretimi artırmak gerekir. Eski alışkanlıklar değiştirilmelidir: Boyun eğme unutulmalı, boyun eğmeme öğrenilmeli ve bürokratik merkeziyetçilik haline gelmiş olan demokratik merkeziyetçilik yıkılmalıdır; azınlığın hatalı bir çizgi izlemekte olduğu halde çoğunluğa pasif bir biçimde boyun eğmesine son verilmelidir. «Gerçekler azınlıktan yana olduğu halde çoğunluğun iradesine boyun eğmek mi? Asla olmaz!» 16 Haziran 1967 tarihli *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan «Kahrolsun Kölelik Ruhu; Proleter Devrimci Disipline Sıkı Sıkıya Uyalım» başlıklı makalede böyle deniyordu:

> Hatalı olduğu zaman bile «çoğunluğun» önünde gerçeği söylemekten vazgeçmek, ilkeleri reddetmek ve teslim olmak mı? Su katılmadık oportünizmden başka bir şey değildir bu. Başkan Mao şöyle diyor: «Tarih boyunca yeni ve doğru şeyler başlangıçta çoğu zaman halkın çoğunluğunca kabul edilmemiş, mücadele içinde dolambaçlı bir biçimde gelişmek zorunda kalmıştır.» Gerçek azınlıktan yana olduğunda, azınlık o gerçeğe sıkı sıkıya sarılmalı, hiç bir saldırıdan korkmamalı ve o gerçeğin uğrunda kararlılıkla mücadele et-

melidir. Bunun en güzel örneği, yüce önderimiz Başkan Mao'dur. Çen Tu-siu, Li Li-san, Vang Ming vb. gibi oportünistler çoğunluğa dayanarak kendisine saldırdıkları zaman, Başkan Mao sürekli olarak gerçeği savunmuş, ilkeli bir tutum takınmakta diretmiş ve onlara karşı tavizsiz bir mücadele vermişti.

Öyle zaman olur ki, insan *partiyi savunmak için partiye karşı çıkmak* zorunda kalır. Ama partiden ayrılmayı ve mücadeleyi terketmeyi öngören bütün çözümler, oportünistçe bir seçimden, küçük burjuva anarşizminin bir yansımasından başka bir şey değildir. Bütün hayatı boyunca sadık bir Komünist olarak kalan Mao Zedung, belirleyici mücadelenin parti içinde verilmesi gerektiğini öğretmiştir.

Liu Şao-çi'nin dediği gibi, yönetime karşı çıkan herkesin demokratik merkeziyetçiliği baltaladığı söylenebilir mi? Hayır, söylenemez. Çünkü demokratik merkeziyetçilik demokrasilerin en genişidir. Demokrasi olmadan, doğru bir merkezileşme olamaz. *Boyun eğmek mi, yoksa tartışmak mı?* Bu konuda Mao Zedung, devrime aykırı olan talimatların sorgusuz sualsiz kabul edilmemesi gerektiğin söylüyor; tam tersine, bunlara kararlılıkla kafa tutulmalıdır diyor. Burada, *kafa tutma* deyimi kullanılıyor. Ama değişmesi gereken şeyi reddederken, yeni olan şeye kucak açarken, devrime ters düşen şeylere kafa tutarken ve başkaldırırken, aynı zamanda sağ ve sol sapmalara karşı çıkmak gerekir. Bazısı hiç bir şeyi reddetmemeye çalışır, bazısı da her şeyi reddetmeye. Köleliği reddederken, anarşizme düşmemeliyiz. Kölelikle anarşizm çelişmeli şeyler gibi görünürler, ama aslında aynı şeydirler; her ikisinden de kaçınmak gerekir. Anarşi ve aşırı solculuk, revizyoniz-

min iki ayrı yüzüdür. Liu Şao-çi iktidardayken, onun suç ortakları kölelik öğütleri veriyorlardı; ama iktidarı kaybedince, anarşi yaymaya, ortalığı bulandırmaya ve proletarya diktatörlüğüne karşı çıkmaya kalkıştılar. Öyleyse, partiyi düzeltme hareketini sağ ve sol sapmalara karşı nasıl yürüteceğiz? *Halkın önünde,* diyor Mao. Kitlelerin kendi fikirlerini dile getirebilmeleri için Partinin kapıları açık tutulmalı; önderlik güçlendirilmeli, kadroların kavrayış düzeyi yükseltilmeli, kitlelerin desteği sağlanmalı ve sağ ve sol sapmalara karşı çıkılmalıdır. Demokratik merkeziyetçiliğin proletarya demokrasisine dönüştürülmesi uzun süreli bir çalışmayı gerektirir; insanın mücadele tecrübesine sahip bulunması ve milyonlarca Komünist arasındaki fikir ayrılıklarına, uğranılan yenilgilere, kazanılan zaferlere aşina olması gerekir; Çinlilerin dediği gibi, partiyi yıkıp yeniden inşa etme görevidir bu, bir düzeltme ve sağlamlaştırma görevidir; kitlelerin tarihte görülmemiş çapta seferber edilmesidir. Dokuzuncu Kongrede alınan kararlar, tüzüğün beşinci maddesinde özlü bir biçimde yansımaktadır. Burada, karşı koyma hakkının bir çeşit yasallaştırılmasına tanık oluyoruz; bir Komünist Partisi tüzünde yepyeni bir şey bu:

> Parti üyeleri, bütün kademelerdeki örgütleri ve yönetici üyeleri eleştirme ve onlara öneride bulunma hakkına sahiptir. Eğer bir Parti üyesi, Parti örgütlerinin karar ve talimatları konusunda farklı görüşler savunuyorsa, kendi görüşlerini koruyabilir ve bulunduğu kademedeki yönetimi atlayarak, Merkez Komitesi ve Merkez Komitesi Başkanı da dahil olmak üzere daha üst kademelere doğrudan doğruya rapor verebilir. Hem merkeziyetçiliğin, hem demokrasinin; hem disiplinin,

hem özgürlüğün; hem irade birliğinin, hem kişisel insiyatif ve canlılığın var olduğu bir siyasî ortam yaratılmalıdır.

Bir Ana Partiye Karşı;
Gerçek Bir Enternasyonalizmden Yana

Uluslararası hareket açısından, Kültür Devriminin ve Dokuzuncu Kongrenin bağrından doğan bu Parti, bir partinin sayıca büyüklük bahanesiyle başka bir partiye bağımlı kılınması anlayışına son verdi. Bir ülkenin başka bir ülkenin iç işlerine her türlü haksız müdahalesine son verdi. Lin Piao'nun raporunda(*), Çekoslovakya'ya yapılan silahlı müdahale «meşum büyük devlet şovenizmi» olarak niteleniyordu. Gene bu Parti, herkes için geçerli olabilecek bir sosyalist «model» anlayışına son verdi. Çinliler, sosyalist kamp içindeki ilişkileri uzun bir zamandır egemenliği altında tutan bir anlayışı, «reh-

(*) Cu En-lay'ın Çin Komünist Partisinin Onuncu Millî Kongresine 24 Ağustos 1973'te sunduğu raporda Dokuzuncu Kongre raporu tamamen onaylanıyor, ama bu raporun Lin Piao tarafından sunulmuş olması konusunda şu açıklama yapılıyordu: «Hepimizin bildiği gibi, Dokuzuncu Kongreye sunulan siyasî rapor bizzat Başkan Mao'nun rehberliğinde hazırlanmıştı. Lin Piao ise kongreden önce Çen Po-ta'yla birlikte bir siyasî rapor taslağı hazırlamıştı. Bu ikisi, Dokuzuncu Kongreden sonraki başlıca görevin üretimin geliştirilmesi olduğunu iddia ederek, devrimin proletarya diktatörlüğü altında devam ettirilmesine karşı çıkıyorlardı... Gayet tabii, Lin Piao ve Çen Po-ta tarafından hazırlanan bu taslak, Merkez Komitesi tarafından reddedildi. Lin Piao, Başkan Mao'nun rehberliğinde hazırlanan siyasî rapora açıkça karşı çıkan Çen Po-ta'yı gizliden gizliye destekledi, ama çabaları boşa çıkarıldıktan sonra, Merkez Komitesinin siyasî çizgisini istemeye istemeye kabullendi ve Merkez Komitesinin siyasî raporunu kongreye okudu.» (ç.n.)

ber parti» ya da ana parti —Lin Piao Sovyet Komünist Partisi için böyle diyor— düşüncesini reddettiler.

«Kendi modelleri»ne, yani bizim Batıda kullandığımız deyimle Çin efsanesine gelince, bu tür bir idealleştirme ve idealizmi ilk reddeden gene Çinliler oldu. Mao Zedung, farklı ülkelerin ve farklı partilerin yapıları arasındaki farklılıkların ve tarihî ve siyasî benzemezliklerin önemle üzerinde durmaktadır.

Parti konusundaki söyleşilerimiz sırasında, öteki Komünist Partilerinin yönelttikleri suçlamalar arasında Çinlileri en çok öfkelendirenin şu olduğunu gördük: Çin bir çeşit «rehber devlet» olmayı istemektedir. Bize, bunun, kendi ağızlarıyla açıkladıkları tutuma —ana parti ya da rehber parti anlayışına son verilmesi— ve büyük küçük her ülkenin özerklik ve bağımsızlık hakkına sahip olduğu şeklindeki enternasyonalist görüşlerine ne kadar ters düştüğünü anlattılar. Aslında, Mao'nun 20 Mayıs 1970 bildirisi, küçük ülkelerin rolü konusunda dünyadaki siyasî durumun basit bir değerlendirmesi olmaktan çok öte bir anlam taşımaktadır. Ülkeler için geçerli olan, raporunda, «Büyük küçük bütün ülkeler ve bütün partiler arasındaki ilişkiler eşitlik ve birbirinin iç işlerine karışmama ilkeleri temelinde inşa edilmelidir,» demişti.

Çinliler elbette kendi tecrübelerinin bütün dünya proletaryasını ve gençliğini nasıl büyülediğinin farkındalar. Ne var ki, hem «alçakgönüllülük güçlü kılar, kendini beğenmişlik zayıf düşürür» sözüne inandıkları için, hem de benimsedikleri tarihî ve diyalektik yöntemden dolayı, kimsenin kendilerini kopya etmesini istemiyorlar. Gerçi Çin'in devrimci mirasının yararlı olabilecek her zerresini başkalarının hizmetine sunmaktan mutluluk duyuyorlar, ama insan onlarla birkaç hafta birlikte yaşadıktan sonra, taklitten nefret ettiklerini anlıyor. On-

ların biricik dileği, proletaryanın sosyalizm yolunda ilerlemesi. Paris Komününün yıldönümü dolayısıyla 18 Mart 1971'de yayınlanan başyazısında, uluslararası hareketeni ve partiler arası ilişkilerin candamarı olan temel ilkeler yeniden dile getirilmektedir:

> Bir proletarya partisi, Marksizm-Leninizmin temel ilkelerine uygun olarak, derinliğine araştırmalar yapabilmek ve toplumdaki sınıf ilişkilerini inceleyebilmek için Marksist-Leninist tutum, bakış açısı ve yöntemi benimsemeli, mevcut şartların, kendi ülkesinin tarihinin ve kendi ülkesindeki devrimin özelliklerinin somut tahlilini yapmalı ve devrimin teorik ve pratik sorunlarını bağımsız olarak çözmelidir. Uluslararası tecrübelerden ders çıkarmak zorunludur, ama bu tecrübeler mekanik bir biçimde kopya edilmemelidir; bir proletarya partisi, kendi tecrübesini kendi ülkesinin gerçeklerinin ışığında yaratıcı bir biçimde geliştirmelidir. Devrimi zafere ulaştırması ve dünya proletarya devrimi davasına katkıda bulunması ancak böyle mümkün olabilir.

Yeni Anayasa

Çin Komünist Partisinin Dokuzuncu Kongresi 1969 Nisanında toplandı. Kongrede, eski muhafızlar ve ordu delegelerinin yanında çok genç devrimciler de vardı. Siyasî Büro için yapılan seçim ve Parti Tüzüğüne yapılan eklemler, Mao Zedung ve Lin Piao'nun çizgisinin zaferini ortaya koydu.(*) Partinin yeniden inşası artık

(*) Mao Zedung, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi başkanı oldu. Lin Piao ise başkan yardımcılığına seçildi. Siyasî Büro (Daimî Komitede Mao Zedung, Lin Piao, Çen Po-ta,

hemen hemen tamamlanmış bulunuyordu. Çin Komünist Partisinin devrimci komiteler temelindeki çekirdeği, kapsamlı bir hücreler ağı yaratmıştı. Bugün artık, düzenlenen mahallî kongrelerden sonra, yirmi dokuz eyaletten yirmi ikisinde ve üç özerk şehir olan Pekin, Şanghay ve Tienzin'de parti komiteleri yeniden kurulmuş bulunuyor.

Eyalet düzeyindeki siyasî bürolar 1970 sonlarında oluştu. Bunlar şimdi hemen hemen bütün ülkeyi kapsıyorlar. Çeşitli hareketler ve kampanyalar devam ediyor ve hattâ gelişiyor («Mao Zedung Düşüncesi»nin incelènmesi, «dört yetkinleştirme ve beş yetkinleştirme» nin incelenmesi, aktivistlerin kongresi, vb.). Bunlar, Çin'in Kültür Devrimi sırasındaki siyasî hayatının coşkunluğunu ve canlılığını koruyor ve daha da geliştiriyor.

Millî Halk Kongresi önümüzdeki birkaç ay içinde toplanıp yeni Anayasayı onaylayacak. Bu yeni Anayasada, proletarya devletinin kesinlikle Komünist Partisinin önderliği altında bulunduğu ilân ediliyor. Tüm siyasî felsefeye yol gösteren teorik ilkeler, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedung Düşüncesinden meydana geliyor. Anayasa, yeni devletin Kültür Devrimi sırasında ortaya çıkan merkezî ve mahallî iktidar biçimlerini resmen tanıyor. Böylelikle, devrimci komiteler gibi yeni örgütleri onaylamış oluyor. Yurttaşlara tanınan haklar arasında, kişilerin kendi fikirlerini serbestçe açıklama,

Cu En-lay ve Kang Şeng vardı) şu üyelerden oluşuyordu: Mao Zedung, Lin Piao, Yen Çun (Lin Piao'nun karısı), Yeh Çien-ying, Liu Po-çeng, Çiang Çing (Mao'nun karısı), Çu Teh, Su Şih-yu, Çen Po-ta, Çen Si-lien, Li Sien-nien, Li Zo-peng, Vu Fa-sien, Çan Çun-çiao, Çiu Hui-zo, Cu En-lay, Yao Ven-yuan, Kang Şeng, Huang Yung-şeng, Tung Pi-vu ve Sieh Fu-çih.

dazubao yazma, kitlelere başvurma, geniş çapta tartışmalar düzenleme ve kendi görüşünü proletarya demokrasisi sınırları içinde tam olarak dile getirme hakları da bulunuyor. Cu En-lay'ın *Epoca*'da (Şubat 1971) sözü edilen bir açıklamasından öğrendiğimize göre, Anayasa aynı zamanda grev yapma hakkını da güvence altına alıyor.(*)

(*) Bize verilen bilgilere göre, eski parti üyelerinin aşağı yukarı yüzde 1 kadarı «ıslah olunamaz» kabul edilmiş; Partiden kesinlikle atılanların (en ağır siyasî ceza) oranı yüzde 2 ile yüzde 5 arasında tahmin ediliyor. Çin Komünist Partisinin Kültür Devriminden önce 17,5 milyon üyesi varmış. Dokuzuncu Parti Kongresinden sonra da bu sayıda büyük bir değişiklik olmamış, çünkü yeni üyeler («halkın bedeninden gelen taze kan») alınmış.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

MAO'NUN ÇOCUKLARI

Kanton'daki —eski şehrin ortasındaki Tung Şan kesiminde, Apulia'daki bazı küçük köyleri hatırlatan bembeyaz bir mahallede— Kızıl Meşale Okulunun bahçesinde çocuklar «dinamit taşıyan gerilla» oyununu oynuyorlardı. Bizdeki bayrak yarışı gibi bir şey bu. Bir ipi belli bir yüksekliğe geriyorlar, bu ip ırmağı temsil ediyor; ırmağın bir kıyısında bir kızıl bayrak duruyor. Çocuklardan birinin koltuğunda içine paçavralar doldurulmuş ve üzerinde «patlayıcı madde» yazan küçük bir çanta var; çantayla birlikte ipin üstünden atlamak zorunda. Eğer düşerse, dinamit patlamış oluyor ve görevini yerine getirememiş sayılıyor. Düşmezse, «patlayıcı madde»yi küçük yoldaşlarından birine aktarıyor ve oyun böyle sürüp gidiyor. Yanakları al al olmuş hepsinin, soluk soluğa koşuyor, kim daha yüksek atlayacak diye birbirleriyle yarışıyorlar. Hemen hiç düşen olmuyor.

Bunlar, Mao'nun çocukları. Mao'nun halefleri. Altı ile on yaş arasındakiler ilkokula, on ile on dört yaş arasındakiler ortaokula gidiyor. Kızlarla oğlanlar birarada okuyorlar. Başkan Mao'nun Küçük Kızıl Muhafızları; sekiz on yıla kadar dünyanın yüz yüze geleceği kuşak. Şimdi oyunlarını bitirdiler, «Ni hao» («Nasılsınız?» diye bağırarak bize doğru koşuyorlar. Ellerimizi

yakalayıp, sanki ne dediklerini anlayabilirmişiz gibi hep bir ağızdan konuşmaya başlıyorlar. Bir balkon boyunca uzanan pencerelerden içeri bakıyoruz; birkaç sınıf ders yapıyor. Okulda 1500 öğrenci varmış. İçerdeki çocuklar, pencerede başlarımızı görür görmez, büyük bir merakla ayağa fırlıyor, bize alkış tutmaya koyuluyorlar. Daha sonra, birkaç derse biz de katılıyoruz.

Ortaokul sınıflarından birinde on iki yaşında bir çocuk-öğretmen kendisini büyük bir saygıyla dinleyen yoldaşlarına kurtuluş savaşında şehit düşmüş bir savaş kahramanının, Tung Sun-jen'in öyküsünü anlatıyor; Tung Sun-jen bir askermiş, patlayıcı maddeyi düşman elindeki bir köprüye yerleştiremeyince, köprüyle birlikte kendini de uçurmuş havaya. «Dış durum, yoldaşın görevini yerine getirmesine izin vermedi,» diyor çocuk. «Patlayıcıları köprünün ayaklarından birine yerleştirmek istedi, ama uygun bir yer bulamadı, habire suya düşüyordu dinamitler. Asker, iç etkenin rolünü kendi üstüne nasıl aldı acaba?» Birçok öğrenci el kaldırıyor. Kısa yün ceketli, tombul bir küçük kız cevap veriyor: «Tung yoldaş, bütün Çin halkının baskı altında bir hayat yaşadığını, bu hayat ne kadar uzarsa halkın acılarının da o kadar büyüyeceğini düşündü. Bu yüzden, köprüyü uçurmak için kendi ellerini kullandı. Dış etken elverişsiz olduğundan, kendine iç etkeni temel aldı.»

Çocuk-öğretmen çok zeki ve oldukça güzel bir oğlan. Öğretmenlerin ve konukların önünde son derece rahat davranıyor. Nasıl öğretmen olduğunu soruyorum.

«Mao'nun yöntemini izleyerek: Subaylar askerlere öğretir, askerler subaylara öğretir, askerler askerlere öğretir. Öğrencilerin verdiği dersleri de kapsayan ders programını hazırlayarak, üçlü bileşime katıldık. Şimdi

sırayla ders veriyoruz. Biz ders anlatırken, öğretmenler bizi dinliyor [öğretmenlerinin onları gerçekten büyük bir dikkatle dinlediklerini gördüm]. Kendimize Halk Kurtuluş Ordusunu örnek alıyoruz. Her sınıfın asker-öğretmenleri var. Öğrenciler gönüllü olarak ders anlatıyorlar, ama her hafta yoldaşları tarafından seçiliyorlar. Böylece, haftada iki üç kere bir saat ders veriyorlar.»

Sınıfa dönüp, «Söyler misiniz bana,» diye soruyorum, «Kültür Devriminden bu yana okulda ne gibi yenilikler buluyorsunuz?»

Eller havaya kalkıyor. Heyecandan yerinde duramayan bir tanesini gösterip, «Şu, lütfen,» diyorum çevirmene. Küçük oğlan hemen anlatmaya başlıyor:

«Daha önce hiç çocuk-öğretmen yoktu. Kol emeğinde çalıştığımız atelyeler hep yeni. Bize ders vermek için işçiler geliyor okula. Öğretmenler de işçi eğitimi görmek için fabrikalara gidiyorlar.»

Başka bir sınıfta da şu soruyu yöneltiyorum: «Kültür Devriminden önce öğretmenlerinizden korkuyor muydunuz?»

Okulu yöneten devrimci komitenin üyesi, on üç yaşındaki Sun Yi-min cevap veriyor:

«Doğrusu, eskiden öğretmenlerden korkardık biraz. Onları eleştirmeye cesaret edemezdik. Ama öğrenci-öğretmen ilişkileri Kültür Devriminden sonra değişti. Öğretmenler devrim davası uğrunda ders anlatıyor, öğrenciler de devrim davası uğrunda okuyup öğreniyorlar. Bu ortak hedef, öğretmenlerle öğrencileri birleştiriyor. Her dersten sona ders ve programla ilgili olarak eleştirici düşünceler ortaya konuluyor. Öğretmen öğrencilerini eleştirebilir, ama öğrenciler de öğretmeni eleştirebilir.»

Okulun devrimci komitesinin üyesi ve bir Kızıl Mu-

hafız olan Çu Ma-yen ise şöyle diyor: «Eskiden öğretmenler anlatacakları dersleri odalarına kapanıp çay ve sigara içerek hazırlarlardı. Bunun sonucunda, çok konuşurlar, ama öğrenciler pek bir şey anlamazdı. Artık dersleri genellikle birlikte hazırlıyoruz.»

Müdürün birinci kattaki odasında Kızıl Meşale Okulunun devrimci komitesiyle tanışıyoruz. Komitede dört öğrenci temsilcisi (üç oğlan, bir kız) bulunuyor. Bunlar az önce sınıfta gördüklerim. Onları sorguya çekmeye devam ediyorum, çünkü hepsinden çok bunlar Mao'nun çocukları, yarının Çinlileri ve «bana geleceği gösterebilirler». Onları bir türlü şaşırttıramıyorum. Hepsi de hazırcevap, kavgacı ve son derece zeki. Söylediklerinde «ukalâca» hiç bir şey yok; okulun örgütlenmesine, ders programlarının düzeltilip geliştirilmesine, okulun işçi-öğretmenler ve askerlerle birlikte yeniden planlanmasına ve hattâ öğretmenlerin yeniden eğitilmesine doğrudan doğruya katıldıkları için, bildikleri her şeyi gerçekten biliyorlar. Öğrencilerle öğretmenler arasında anlaşmazlıklar çıkmış; çocuklar bunu öğretmenlerinin önünde sakin bir şekilde doğruluyorlar. Hattâ mücadele zaman zaman şiddetli bir nitelik almış. Pekin'de bana anlattıklarına göre, öğrencileri tarafından revizyonistlikle suçlanan bazı öğretmenlerin yüzlerine mürekkep atılmış, küçük düşürmek için başlarına kâğıt külâhlar geçirilmiş. Bu okulda olup bitenleri bilemiyorum, ama öğrencilerin «revizyonist» öğretmenlere hayatı zindan ettiklerinden hiç kuşkum yok.

«Peki,» diye soruyorum, «revizyonist bir öğretmen somut pratikte nasıl davranıyordu?»

«*Cezalandırma olmadan eğitimin de olmayacağını söylüyordu.*»

Öğrenciler, bu konuda birçok dazubao yazdıklarını söylüyorlar. Şanghay'daki 7 Mayıs Lisesinin devrimci

komitesinin üyesi olan bir lise öğrencisi de, öğretmenlerin «ideolojik yöntem yerine, falaka ve dayak yöntemini» kullandıklarını anlatmıştı. O okulda yazılmış bir dazubao'dan notlar almıştım. Bu dazubao, öğrencilerin yakınmalarını çok güzel özetlemekte ve gençler arasındaki Kültür Devrimini dile getirmektedir:

> Ders sırasında, disiplin biraz bozulur gibi olsa, bazı öğretmenlerimiz hemen gözdağı verircesine sopayı çıkarıp kürsüye vurmaya başlıyor ya da kürsüye yumruk indiriyorlar. Bundan böyle buna göz yummayacağız. Elbette bu, öğretmenlerin disiplinin çiğnendiği durumları şiddetle eleştirmekten kaçınmaları gerektiği anlamına gelmez; tam tersine, bu tür davranışlar eleştirilmelidir. Ama nasıl olur da, sopa sallayarak ya da kürsüye vurarak bize gözdağı vermeye kalkışırlar? Bizi nasıl böyle tehdit edebilirler? Sosyalist okullarımızda böyle tutumlara meydan verilmemelidir. Kanımızca, öğretmenler öğrencilerine karşı olan ideolojik görevlerini sabırla ve kılı kırk yararcasına yerine getirmelidirler. Öğretmenler düşünmeli ve kendi kendilerine şunu söylemelidirler: Sopa ve tokat ideolojik çalışmanın yerini tutabilir mi? Hayır, asla tutamaz.

«Biz de,» diyor Sun Yi-min, «bu meselenin üstüne gittik. Öğretmenler sopaya sarıldıkları ya da kürsüye vurdukları zaman daha az ikna olduğumuz kanısındayız. Eğer bir öğretmenin tek bildiği şey kürsüye vurmaksa, onun otorite sahibi olmadığını farkediyoruz. Bağırıp çağırmayı, sıranın üstüne yumruk indirmeyi herkes becerir. Oysa Başkan Mao bize bunun tam tersini öğretiyor: Başkalarını inandırmak için, onlara zor kul-

lanmamalı, onları ikna etmek şöyle dursun, baskı altında sindirmiş olursunuz. Okulumuzdaki Küçük Kızıl Muhafızlar bile cezalandırmaya karşı bazı dazubao'lar yazdılar.»

Kızıl Meşale Okulundaki öğretmenler, öğrencilerin kendileri hakkında söylediklerinden biraz utanmış görünüyorlar, ama onlar da öğretim alanında yapılan devrimin olumlu sonuçlar yarattığı ve öğrencilerin okullardaki baskı yönetimine karşı mücadele etmekle iyi bir şey yaptıkları kanısındalar. Oldukça güzel ve genç bir kadın, bir matematik öğretmeni bana şunları anlatıyor:

«Çocuklar doğru söylüyor; öğrencilerle bizim aramızda yepyeni bir ilişki doğdu. Daha önceleri, çocuklarla hiç ilgilenmezdik. Meselâ, bir gün çocuklara bir matematik ödevi vermiştim, ama çocuklar dersi anlamadıklarından bazı yanlışlar yaptılar. Ben de onları cezalandırmak için, öğleden sonra yüzmeye gitmelerini yasakladım. Onları sınıfta oturmaya zorlamanın daha yararlı olacağını, böylece matematik dersini yeniden gözden geçireceklerini sandım. Ama öğrenciler aynı kanıda değildiler ve isyan ettiler. Haklıydılar; bir konuyu kavramak için tek bir ders yeterli değildir, bilgi yavaş yavaş edinilir diyorlardı. Ama ben onların bu düşüncesini kabul etmedim ve zorla otorite kurmak istedim. Bunun üzerine, çocuklar benim için Mao Zedung Düşüncesiyle ilgili bir ders düzenlediler. O gün bugündür aynı yöntemleri bir daha hiç kullanmadım...»

«Eskiden,» diye küçük bir kız söze karışıyor, «öğretmenler öğrencilere akla dayanan bir eğitim vermiyor, ne yaptıklarını bize anlatmıyorlardı. Artık her şey değişti: Öğretmenler öğrencilere de danışıyorlar, birbirimize yardımcı oluyoruz. Eğer öğretmenin karatahtaya yazdığı karakterler okunacak gibi değilse, öğren-

ciler parmak kaldırıp durumu belirtiyorlar, öğretmen de dikkatsizliğinden dolayı kendi kendini eleştiriyor.»

«Ders programını nasıl basitleştirdiniz?»

An Yen-çen adlı öğrenci açıklıyor:

«Öğrenim süresini kısalttık. İlkokul altı yıldan beş yıla indirildi. Ortaokul ile lise de üçer yıl yerine, ikişer yıl oldu. Ders programı basitleştirildi. Pratik öğrenim, derslerimizi çok daha iyi kavramamızı sağlıyor. Eskiden, elektrikle ilgili bazı dersler çok zordu; artık okulun atelyesinde gördüğümüz pratik eğitim sayesinde, mekanik dersi gibi bu ders de çok kolaylaştı.»

Okulun devrimci komitesinin üyesi ve bir işçi olan Ho yoldaş, Kanton'daki bir dokuma makinaları fabrikasından geçici olarak gelmiş bu okula. Bu programları öğretmenlerin de yardımıyla Ho yoldaş düzenlemiş. Onun en ateşli yandaşlarını, Mao'nun Küçük Kızıl Muhafızları oluşturuyor. Kızıl Meşale devrimci komitesindeki öğrenciler, Ho yoldaşın bize anlattıklarını büyülenmişçesine dinliyorlar:

«Tarih, coğrafya, edebiyat, matematik ve fizik gibi derslerin ilkokulda okutulduktan sonra ortaokulda tekrarlandığını farkettik. Şimdi ilkokulda 'temel bilgiler' diye tek bir ders var. Öteki konular ortaokul ve lisede öğreniliyor. Ayrıca çocuklar ortaokula, ilkokuldaki atelyelerde edindikleri pratik tecrübenin kazandırdığı üstünlüklerle giriyorlar. Çocuklar birinci sınıftan beşinci sınıfa gelene kadar, kol emeği çalışmasını gerçekten öğreniyorlar. İşçiler ve köylüler okula gelip onlara eski toplumdaki hayatı anlatıyor; çocuklar derslerini onlarla birlikte hazırlıyorlar. Derslerimizin başlıca konusu, sınıf mücadelesi. Öğrenciler okulu bitirdikten sonra, işçiler ve köylülerle pratik çalışmada kaynaşmaya gidiyorlar. Biz, Halk Kurtuluş Ordusunu örnek alıyor ve ordumuzun tüzüğünde bulunan yiğitçe davranma tarzını geliştiriyoruz.»

Bu yeni görevinde, yani okulu örgütleme görevinde herhangi bir güçlükle karşılaşıp karşılaşmadığını soruyorum.

«Eski toplumda,» diyor Ho yoldaş, «işçi sınıfı kapitalistlerin sömürü ve zulmü altındaydı. Bugünse, Parti ve Başkan Mao bize gençleri eğitmek gibi şanlı bir görev vermiş bulunuyor. Okula ilk geldiğimde çok korktum, ama sonradan Mao Zedung'un işçi sınıfına duyduğu güveni ve devrim davasının haleflerini, çocuklarımızı eğitme görevini işçi sınıfına teslim ettiğini düşündüm. O zaman bu devrimci görevi hakkıyla yerine getirmeye karar verdim. Hiç kuşkusuz, büyük güçlüklerle karşılaştım. Ama insan yüzmeyi yüzerek öğreniyor. Ben de öyle yaptım. Gösterdiğim çabalar devrimci öğretmenler, askerler ve öğrenciler tarafından desteklendi...» Bu sözlerden sonra, devrimci komitenin öğrenci üyelerine dönüp gülümsüyor.

Komite üyesi öğrenciler ve öğretmenlerle birlikte, okuldaki atelyeleri dolaşıyoruz. Atelyelerden birinde, küçücük çocuklar, ellerinde tornavidalar, bazı araçları söküp takmaya çalışıyorlar. Başka bir atelyede, öğrenciler işçi-öğretmenlerin gözetiminde küçük bir elektrikli torna tezgâhının başında cıvata yapıyorlar. Öğrenciler nöbetleşe her hafta kol emeğinde çalışıyorlar. Okulun küçük dökümhanesine giriyoruz; burada ilkokul ve ortaokul öğrencilerine demircilik sanatı öğretiliyor. Demiri kızdırıyor, örste dövüyor, yalın biçimler veriyorlar metal parçalarına. Bir çocuk elindeki maşayla örsü sımsıkı tutarken, on altı yaşındaki bir oğlanla on iki yaşındaki bir kız sırayla demir dövüyorlar. Başka bir atelyede, bir işçi bazı makinaların yapısıyla ilgili bir ders anlatıyor.

Şanghay'daki 7 Mayıs Lisesinde bir işçi İngilizce dersi veriyordu; yurt dışında öğrenmişti İngilizceyi

(gezdiğim bütün Çin okullarında yabancı dil olarak genellikle İngilizce öğretiliyordu). Bu okulda ayrıca bir marangoz atelyesi ve temel tıp bilgilerinin öğretildiği bir merkez de vardı. Öğrenciler vakitlerini fabrikayla tarla arasında eşit olarak ikiye bölmüşler, işçilere ve köylülere yardım ediyorlardı. Bu alanda öğretmenler de öğrencilere eşlik ediyordu, çünkü onlar da eğitim çalışmasıyla kol çalışmasını bir arada yürütüyorlardı. Artık Çin'de eski tip öğretmenlere rastlanmıyor; bütün eğitim görevlileri yeniden eğitiliyor ve teoriyi pratiğe aktarmayı öğreniyor. Gözlüklü ve iriyarı bir fizik öğretmeniyle konuşmuştum. Bir gün okulda elektrikler kesilmiş; öğretmen arızayı bir türlü gidememiş, oysa bu meseleyi kâğıt üzerinde çok iyi çözebiliyormuş. Bunun üzerine, o sıralar onu yeniden eğitmekte olan işçi-öğretmen bu tür onarımların nasıl yapılacağını öğretmiş ona. Bu tecrübe fizik öğretmeninin kafasını allak bullak etmiş; o güne kadar edindiği tüm bilginin tamamen kitabî bilgi olduğunu ancak o zaman kavrayabilmiş.

Devrimci komiteyle bir kere daha toplanıyoruz. Nazik bir konuya değiniyorum: Notlar ve sınavlar.

«Liu'nun revizyonist çizgisi,» diyor küçük Çu Mayen, «en büyük önemi notlara verirdi. Sonra, zamanla öğretmenin gerçek amacının ne olduğunu kavradık. O zamandan bu yana notların önemi son derece azaldı. Çünkü notlar genellikle kitaplardan edinilen bilginin düzeyini ortaya koymaktadır, oysa öğrencilerin ideolojik düzeyini yükseltmek daha önemlidir. Sınavlara gelince, sınav yapılıyor elbette. Ama sorular *açık;* önceden biliyoruz soruları. Çünkü asıl iş soruları cevaplamakta değil, siyasî insiyatif düzeyimizi kanıtlamamız gerekiyor.»

«Bir örnek verebilir misin?»

«Meselâ,» diyor Hu Yun-çen, «öğretmen bir alaşımda bakırın mı, yoksa aluminyumun mu daha hafif olduğunu sordu. Diyelim, öğrenci de aluminyumun daha hafif bir maden olduğunu ve uçak yapımında kullanıldığını bilmiyor. Şöyle cevap verdiğini düşünelim: 'Ülkemin, muhtemel bir saldırı tehlikesine karşı kendini savunmak için bakıra ihtiyacı olduğunu biliyorum.' Bu durumda, soruyu doğru cevaplandırmadığı halde, sınıfını geçebilir.»

Eskiden okulun müdürü olan başka bir öğretmen, Van yoldaş şöyle diyor: «Sınav sistemi kalkmış değil, ama notlar çocuğun siyasî gelişmesi göz önüne alınarak veriliyor. Sözgelimi, bir sınavda on soru sorulmuşsa ve çocuk bunlardan beşine insiyatif ve yaratıcılık taşıyan bir biçimde cevap vermişse, en yüksek notu alabilir. Öte yandan, soruların onunu da yaratıcı olmayan ve kitabî bir biçimde cevaplamışsa, daha düşük bir not alabilir.»

Gerçekten de, girdiğimiz bütün sınıflarda, tarih, edebiyat, yazı (son derece karmaşık ideogramlardan oluşuyor) gibi dersler örneklerle ve siyasî tutuma ilişkin sorularla bağıntılı olarak öğretiliyordu: «Ta-çay tugayının ortaya iyi bir çalışma koymasının nedeni nedir?» Çocuklar tarım, toprak, sulama ve tohum ekmeyle ilgili sorulara cevap verdikten sonra, Mao Zedung Düşüncesinden öğrenmiş oldukları gibi, sorunların siyasî yönlerine ağırlık vererek kendi çözümlerini öneriyorlar. Aşağıdaki soruyu cevaplayabilmelerinin nedeni de bu olsa gerek: «Taçay tugayının olanaksız görünen bir işin üstesinden nasıl geldiğini kim özetleyecek?»

Her sıranın, hattâ henüz okumasını bilmeyen en küçüklerin sıralarının üzerinde bile bir küçük kızıl kitap duruyor. Sanki «bilgi»yi tutmak istiyormuşçasına,

minik ellerini kitapların üzerine koyuyorlar. Peki, Mao' nun felsefesinin uygulanması nelerden meydana geliyor? Karatahtada şu sözleri okuyorum: «Artçı öncüye dönüştürülebilir. Başarısızlık, başarının anasıdır. Mutluluk, mutsuzluktan doğar. Sefalet de dünyayı değiştirebilecek önemli bir itici güçtür. Tembellikten eylem doğabilir. Korkudan cesaret ve ölümü göze alma doğabilir.»

Her çocuk, insanın kişisel davranışlarını değiştirip geliştirmekle ideolojiyi nasıl değiştirebileceğini öğrenirken, bu siyaset ya da yeni ahlâkın diyalektik ilkelerini de özümlüyor. Ahlâk ve siyasete öncelik tanıma sorunlarında yoğunlaşan öğretilerden esinlenen Kızıl Meşale Okulu öğrencileri, birbirlerine ve topluma karşı benimsemeleri gereken yepyeni bir tutumu gerçekten kavramış bulunuyorlar.

«Bir iskemle kırdığımız zaman,» diyor Hu Yunçen, «onu marangoz atelyesinde kendimiz onarıyoruz. Elbisemizin bir tarafı yırtılacak olsa, onu kendi aramızda dikip onarmaya çalışıyoruz. Saçımız uzadığında, birbirimizin saçını kendimiz kesiyoruz. Birbirimizin ufak tefek hastalıklarını akupünktürle iyileştirmeye çalışıyoruz. Temel tıp bilgileri dersine giren büyükçe öğrenciler Kızıl Muhafız doktorlardır ve iğne, masaj ve basit akupünktür yapabilir, çevre halkının ufak tefek hastalıklarına bakabilirler. Mao Zedung Düşüncesini uygulayarak, burjuva düşüncesini eleştiren ya da bir sorunu çözmek üzere onu tahlil eden dazubao'lar yazıyoruz. Mao'nun eserlerini inceleyen ve günbegün uygulayan Li Çi-çen adlı öğrenci, on binlerce karakterden oluşan bir dazubao kaleme alarak kendi düşüncelerini ortaya koydu.»

Hu'nun sözünü ettiği bu Li Çi-çen, yoldaşlarının gözünde örnek bir Kızıl Meşale öğrencisi. Mao'nun «Sü-

rekli Okunan Üç Yazı»sını okuduktan sonra, okuldan çıkar çıkmaz öteki küçük yoldaşlarıyla birlikte istasyona gittiğini, orada yolcu salonunu, kaldırımları ve odaları nasıl süpürdüğünü anlatıyorlar. «Her gün, pazarları bile, kar fırtına dinlemiyor, istasyonu temizlemekten geri kalmıyordu. Demiryolu işçileri bize kim olduğumuzu sordukları zaman, halkın hizmetkârları olduğumuzu söylüyorduk. Nereden geldiğimizi soruyorlardı. Başkan Mao'nun üniversitesinden geldiğimizi söylüyorduk. Bir gün öğrencilerden biri çantasını istasyonda unutmuş ve bizim demiryolu işçileri de çocuğun adını öğrenmişler. Bu örnek davranışı herkese duyurmak için okula mektup yazdılar.»

Öğretmenler bu olaydan tamamen habersiz olduklarını ve öğrencilerin bu çalışmasını Kanton istasyonundaki demiryolu işçilerinin yazdığı teşekkür mektubundan öğrendiklerini söylüyorlar.

«Buna benzer çok, hem de pek çok örnek var.» diyor işçi-yoldaş Ho. «Sağlıklı bir ahlâkî gelişme görülüyor. Anababaları çocukların bugünlerde kültür, tarım ve sanayi gibi konularda çok büyük bir ilerleme gösterdiklerini söylüyorlar. Ama çocuklar da bencil aile anlayışına karşı, bazı anababaların geri anlayışlarına karşı adamakıllı mücadele veriyorlar; sosyalist toplumun sorunlarını aileleriyle paylaşmak amacıyla anneleri ve babalarıyla birlikte siyasî toplantılar düzenliyorlar. Anababalarla okul arasında sürekli toplantılar düzenleyen bir irtibat komitesi kurduk. Anne ve babalar bundan son derece hoşnut kaldılar; şimdi artık çocuklarının 'beli alıp toprağı işlemesini, çekice sarılıp demiri dövmesini, kalemi kavrayıp burjuvaziyi eleştirmesini ve tüfeği omuzlayıp savaşmasını öğrendiklerini' söylüyorlar. Bütün dünyadaki emperyalistleri ve revizyonistleri mezarlarına gömmek üzere proletarya devriminin halef-

lerini yetiştiriyoruz. Burada bir kızıl doktorlar grubu örgütledik. Çocuklara savaşma ruhunu aşılamak üzere onların askerî talimlere katılmalarını sağlıyoruz. Bir okul dönemi Şubattan Temmuza ve Eylülden Aralık sonuna kadar on ay sürüyor. Çocuklar yaz ve kış tatillerinde genellikle Halk Kurtuluş Ordusu tarafından yönetilen kamplara gönderiliyor, orada askerlerle birlikte talim görüyor, onlarla aynı hayatı paylaşıyorlar.»

Şanghay'daki 7 Mayıs Lisesinde (44 sınıf, 2390 öğrenci ve 180 öğretmenden oluşuyordu) bir Kızıl Muhafız doktor olan sıska ama etkileyici bir oğlan, Li Şe-je, beni okulun tıp bölümüne götürdü. Orada, on üç-on beş yaş arasındaki öteki yoldaşlarıyla birlikte akupünktürün teori ve pratiğini öğreniyordu. Akıl almaz bir içtenlikle birbirlerinin baldırlarına ve kollarına batırıyorlardı iğneleri. Bazı hastalar, yaşlı işçiler «akupünktür» tedavisi görmeye ya da masaj yaptırmaya geliyordu. Öğrenciler bu hastaların omurlarını, sırtlarını, enselerini ustaca muayene ediyorlardı. Herhalde başarılı da oluyorlardı, çünkü o yöredeki bütün hastalar okulun dispanserine geliyordu. Li Şe-je tedavi aletlerini gururla yanında taşıyordu.

«Tıbbı iyice öğrendiğimizde köylük bölgelere, ülkenin batısına ve doğusuna gideceğiz, köylülere yardımcı olacağız. Hastalandığımız zaman, akupünktür ve ilâçlarımızla kendi kendimizi iyileştirebileceğiz. Halk Kurtuluş Ordusu askerleri bize halka hizmet etmeyi, 'çıplak ayaklı hekimler' de hekimliği öğrettiler. Okuldaki her tugayın bir öğrenci Kızıl Muhafız doktoru var. Okulda on üç-on dört yaşlarında altmış Kızıl Muhafız doktor bulunuyor. Kültür Devriminin başlangıcından 1971 yılı sonuna kadar üç yüz elliden fazla öğrenci yetiştirildi. Daha şimdiden akupünktür öğrenen iki yüzden fazla öğrenci var. Şu anda her birimizin bir akupünktür

iğnesi, ilaçlık otları var; hepimiz masaj yapmayı beceriyoruz. *Halka hizmet edebiliyoruz.*»

Çantasında neler bulundurduğunu sordum. İğnelerle dolu kırmızı bir kutu, içinde alkole batırılmış pamuk tamponlar bulunan bir teneke kutu, üzerinde yirmi aküpünktür deliği bulunan bir plastik kulak ve otlardan yapılan ilâçlarla ilgili bir kitap çıkardı. (Çocuklar bana harikulâde laboratuvarlarını ve ilâç elde ettikleri bitkilerini gösterdiler; daha şimdiden yirmi kadar ilaç yapabiliyorlar. Alkol dolu şişelerin içinde bir beyaz yılan, sülükler ve bir kurbağa gördüm.) Son olarak da küçük kızıl kitabını çıkardı çantasından. Hepsini masanın üzerine düzenli bir biçimde dizdikten sonra elini küçük kızıl kitabın üstüne koydu —Çinli çocukların ortak bir alışkanlığı bu— ve şöyle dedi:

«Kültür Devriminden bu yana çocuklarımıza askerî hayatı tanıttık. Onlara hedef talimi, yürüyüş ve pusu karşısında kendi kendini savunma gibi basit talimler yaptırdık. Hiç kuşkusuz, bir çocuğun temel uğraşı gene dersleri olmaktadır; ama aynı zamanda askerî talim de görmelidir, çünkü savaş durumunda çok ihtiyacını duyacağı uyanıklığı ve hazırlığı geliştirmesi gerekmektedir.»

Çocuk doktora döndüm, «Doğru mu?» diye sordum. «Hedeflere ateş etmesini biliyor musunuz?»

«Elbette!» diye karşılık verdi Li Şen-je. Bu sorumdan alınmış görünüyordu. «Revizyonizmi ve emperyalizmi yaylım ateşine tutabilmemiz için ateş etmesini bilmemiz gerekir; her şeye karşı hazırlıklı olmalıyız. Düşman bize saldıracak olursa, biz okul çocukları saldırganın peşine düşmek ve ona karşı dövüşmek üzere cepheye gideceğiz.»

Bunlar, *Mao'nun çocukları.* Beş-altı yıl sonra Mao Zedung ya da Çin'in başka bir devrimci önderi onları

Tien An Men meydanına çağırırsa ne olacak dersiniz? Hiç şüphe yok ki, milyonlarca coşkun savaşçı Çin'in dört bir yanında ayağa kalkacak, koskoca bir dalga büyüyecek ülkenin dört bir bucağında. Kültür Devrimi sırasında büyüyen bu çocuklar cesaret, kahramanlık, kendini davaya bütünüyle adama, bağlılık, fedakârlık, dürüstlük, alçakgönüllülük ve ölümü göze alma gibi konularda sağlıklı bir biçimde eğitilmişler. «İyi bir vicdan» dan çok, siyasî kararlılıktan kaynaklanan başdöndürücü bir erdemler dizisi; bu çocukları besleyen süt bu işte. Bugün dünyada hiç kimse bu erdemlere bu ölçüde sahip değil. Tıpkı Ugolino gibi zaman zaman kendi çocuklarını yutan bizim eski dünyamızla kıyaslayacak olursak, genç Çinlilerden meydana gelen bu yeni kuşaklar hiç kuşkusuz bambaşka bir geleceğin «Kutup Yıldızları» olacaklardır.

Kızıl Meşale Okulunda dersler sona erdi (dersler sabah 8.15'ten 11.30'a kadar, öğleden sonra da 14.30' dan 16.00'ya kadar yapılıyor.) Çocuklar öğle yemeğini okulda yiyorlar. Dersler bittikten sonra sıralar halinde ayrılıyorlar okuldan. Bir kızıl bayrağın ardında, düzenli adımlarla, şarkılar söyleyerek yürüyorlar. Lastik pabuçları ya da sandaletleri, kısa pantolonları, rengârenk kumaşlarla yamanmış eski küçük ceketleri, Kızıl Muhafız pazubentleri ve Mao'nun Küçük Kızıl Muhafızlarının üçgen rozetleriyle, sıralar halinde, başları dimdik, West Point'teki harbokulu öğrencilerinden çok daha gururlu, önümüzden geçiyorlar.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

SINIRDAKİ VEDALAŞMALAR

Her şey çok çabuk oluyor. Sabahın altısında kalkıyoruz. Kanton treni küçük Lo Vu köprüsündeki Hong Kong sınır istasyonuna girdiğinde, saat henüz on buçuk. Çao, Lu ve Kantonlu Çin yoldaş, gümrükten geçip köprüye girmemize yardımcı oluyorlar. Bu köprü, Çin'i dünyanın geri kalan bölümünden ayıran «sınır»ın ön hattı. Bizi sınıra kadar geçirmeleri bir dostluk göstergesi. Bir önceki akşam böyle söylemişlerdi yalın bir ağırbaşlılıkla. Trende hep birlikte «Bandiera Rossa»yı söyledik, ama heyecandan sesim hiç çıkmadı.

Çin yakasındaki hayli modern istasyonda birlikte son bir yemek yedik. Aslında bu bir yemekten çok, iki aylık ortak hayattan sonra dostça bir vedalaşma. Çok geniş bir salon; yerde açık yeşil bir halı var; vitrinler Mao Zedung'un eserleri ve Çin dergileriyle dolu; duvarlarda gene bildik fotoğraflar. Gezimin başlangıcındakinin tersine, bu kez her şey çok yakından tanıdığım bir görünümün parçası sanki. Daha doğrusu, derinliğine tanımaya geldiğim son derece karmaşık Çin'in olağanüstü çehresini yansıtan bir ayna.

Çinli yoldaşlarıma dönüyorum. «Ayrılmadan önce son bir şey söylemek isteriz,» diyorum. «Başkalarını da çağırın Çin'e, açın kapılarınızı. Çin gerçeğinin öğ-

renilmesi gerekir. Yeni dostlar edinirsiniz. Bizim gördüklerimizi bütün dünya bilmeli.»

Aslında onlara, dünyanın Çin'e olan ihtiyacının Çin'in dünyaya olan ihtiyacından daha fazla olduğunu anlatmak istiyorum, ama bütün söyleyebildiğim şu oluyor: «Siz sandığınızdan çok daha önemlisiniz.»

On dakikada bitiriyoruz yemeğimizi. Sonra gümrüğe geçmemiz isteniyor. Bizimle ilgili formaliteler en aza indirilmiş durumda. Hiç bir gümrük memuru yanımızda film ya da fotoğraf bulunup bulunmadığını sormuyor; kimse çantalarımızı aramıyor. Çin parasının Çin dışına çıkarılması yasak; bu nedenle, cebimizde kalan bütün yuan'ları gümrük odasında geri veriyoruz, karşılığında, gezimizin bundan sonraki bölümünde kullanmak üzere Hong Kong parası alıyoruz. Artık yayan geçeceğimiz köprünün öbür yanında bekleyen trene gitmemiz gerekiyor. Tam köprüye geldiğimizde, Çin yoldaş öbürlerini durdurup, «Sınır çizgisine geldik,» diyor. Sanki biz hep birlikte yeniden yola koyulacakmışız da bir an duraklamışız gibi film duruveriyor ve her şey birkaç saniye içinde olup bitiyor.

«Eh, sağlıcakla kalın,» diyoruz. İlk kez kucaklaşıp öpüşüyoruz. Yalnızca dostlarımızla değil, Çin'le kucaklaşıyoruz sanki.

«Çin müthiş bir ülke, onu kolay kolay unutamayacağız,» diyor Alberto. «Ama sizin için öyle değil, siz bizi kolayca unutacaksınız. Sakın unutmayın!»

«Biz de sizi unutmayacağız,» diye cevaplıyor Çao.

Onlar da duygulandılar. Ama bizim, bir çeşit siyasî «çıplak ayaklı hekimler» gibi Çin hakkındaki «bilgisizlik perdesi»ni ve Çin'i tecrit etme çabalarını yıkmaya çalıştığımızı, Çin'i olanca gerçekliğiyle bizim tartışmalarımızın ortasına götürmek, bu büyük deneyi Batıdaki işçi sınıfı hareketinin içinde bulunduğu büyük sarsıntı-

ya ulaştırmak istediğimizi anladılar mı acaba? En güzel şeyleri ardımızda bıraktık; bizi çetin bir belirsizlik bekliyor.

Farkettirmeden arkamı dönüyorum; ne yapsam, yanaklarımdan aşağı dökülen gözyaşlarını engelleyemiyorum. Bu zayıflığımdan utandığım için bir daha arkama bakmamaya karar veriyorum ve yürümeye devam ediyorum. Yüzümdeki anlatımı göremeyeceklerinden iyice emin olduğum zaman, dönüp geriye bakıyorum. Üçü köprünün başında öyle duruyor, el sallıyorlar. Yürümeye devam ediyorum, dönüp arkama bakıyorum, sonra bir kere daha bakıyorum, karaltıları gittikçe küçülüyor. Sonra tünelin içinde kayboluyoruz. Tünelden çıktığımızda onları son bir kez daha görüyorum; karşı tarafta, Hangçov'un yuvarlak kapılarına benzeyen geçidin geride bıraktığımız girişinde öyle dineliyorlar; daha şimdiden bunca uzakta kaldılar. Üçünün de kolları havada.

Üzerinde Majestelerinin arması bulunan İngiliz sınır istasyonuna varıyorum. Öyle çılgın gibiyim ki, erkek ve kadın polisler kuşkulu kuşkulu bana bakıyorlar. Hong Kong'a giden trende, üniformalı genç bir Çinli bize Amerikan sigarası, viski, çikolata satmak için türlü yollar deniyor. Sanki susuz kalanlara su veriyormuş gibi bir edayla, «Çin'de bulamadığınız her şey var,» diyor. İnatla geri çeviriyoruz adamı. Yüzümü cama dayıyorum. Vagonun öbür ucunda konuşmakta olan biri kadın, biri erkek iki yabancı diplomatın beni görmelerini istemiyorum. Görünmez olmak istiyorum, ama boşuna, herkes görüyor yanaklarımdan boşanan yaşları. Şişman bir Arap bana bakıyor. Alberto'nun sorularına ancak şu şu sözlerle karşılık verebiliyorum: «Bu gözyaşları çok uzaklardan geliyor. Biliyorsun, Komünizm ülküsüne çok çamur sıçratıldı. ... Prag'a yürüyen tanklar, son birkaç

yıldaki aşağılanma, sınıf düşmanlarının alaycı sözleri. Bu gözyaşlarının çok uzaklardaki kaynağı —bunu sonradan daha iyi kavrayacağım— çok eski bir öfke, korku ve çaresizlikte yatıyor. Ama gene de acı gözyaşları değil bunlar, *olumlu* gözyaşları. Bir tür arınma sanki, bir kurtuluş. *Onlarla* birlikte yaşadım, gördüm, inceledim, tartıştım. Boydan boya dolaştım Çin'i. Şimdi onlardan ayrılırken ağlıyorum işte. Ne yapayım, elimde değil!»

Pencereden dışarı bakıyorum; Batılılar gibi giyinmiş ilk Çinli kadınları görüyorum: Yüksek topuklu ayakkabılar, minietekler. Batı modasının hiç acıması yok. Oysa Çinli kadınlar pamuklu giysileriyle çok daha güzel! Bu «Batılılaşmış» genç Çinli kadınlar, kabarık saçlarındaki spreylerin, küçücük yüzlerindeki boyaların ağırlığı altında eziliyorlar sanki; eski putperestlerin putlarını andırıyorlar.

İnsan Hong Kong'da çeyrek yüzyıl geriye gidiyor, Kurtuluştan önceki Şanghay'ı ya da Kanton'u görüyor. Hiç bir eksiği yok: Katedrallere benzeyen evler, Miami Beach'tekileri andıran gözalıcı göktırmalayanlar, mücevherlerin milyonerleri beklediği son derece lüks mağazalar, açık saçık dergilerle dolu tezgâhlar, görkemli spor arabalar, fahişeler, dilenciler ve omuzundaki sırıkta asılı duran bavullarımızın ağırlığı altında sendeleyerek ilerleyen, eski kuli'leri hatırlatan Çinli hamal. Şanghay'ın eski günlerinde olduğu gibi, o da yabancıların eline bakıyor. Bavullarımız yüklü, hamal nerdeyse düşüp bayılacak gibi görünüyor. Ona yardımcı olmak için çantalardan bazılarını biz taşıyoruz. Böylece, birbirimiz ardı sıra, şatafatlı Mandarin Oteline varıyoruz. Otelin Hintli kapıcısı —kırmızı deri ayakkabıları, beyaz türbanı ve Bengal süvari ceketi var— hamalı görür görmez bağırıp çağırmaya başlıyor, adamı

öfke dolu bakışlarla kovalıyor ve asansörde çalışan oğlanları —parlak sırmalı üniformalar giymiş Çinli çocuklar— çağırıyor. Yanıbaşımızda bir kadın dileniyor, yaşlı bir adam saygılı bir gülümseyişle avucunu açıyor. Yanımızdan bir Amerikalı geçiyor; kafasında Lyndon Johnson'vari koskoca bir şapka, ağzında bir Havana pürosu, parmağında elmas bir yüzük. Şimdi yani bu herif, 800 milyon Çinlinin herhangi bir tanesinden daha mı değerli sayılıyor? Haline tavrına bakılırsa, kendisi kesinlikle bu kanıda.

«Eee, her şey yeniden başlıyor,» diyorum kendi kendime. Sınıf sistemi; ezenler ve ezilenler; tepedeki küçük bir azınlığın çıkarları uğruna bir piramidin taşları gibi üst üste yığılmış insan yalnızlığı. İstediğim tek bir şey var: Hong Kong'dan, bürokratik uygarlığın bu paketlenmiş şehrinden bir an önce kaçmak. Bütün bunları daha önce görmedim mi? Yelkenli gemilere doluşturulmuş, Kowloon ile Hong Kong adası arasında balık sürüleri gibi yaşayan bu halkı, zengin turistlerin suya attığı yarım dolarları yakalamak için denizin dibine dalan bu küçük Çinli çocukları daha önce görmedim mi? Kızıl Meşale Okulundaki çocuklar geliyor gözümün önüne.

Batı, Hong Kong'u kendi ileri karakolu haline getirmiş. Batılı Çin gözlemcileri, kuşların göçünü sahra dürbünleriyle izleyen insanları andırıyorlar. Çin'le ilgili en küçük bir bilgi kırıntısını bile satın alıyorlar. Bu bilgileri Harvard Üniversitesinde ve Dışişleri Bakanlığının Çin dairesinde inceliyorlar. Topladıkları bütün bilgiler dev elektronik beyinlere veriliyor. Sonra da, geleceğin Çin'inin «konstantlar»ını keşfetmek üzere, çeşitli varsayımların doğruluk derecesini hesaplıyorlar. Ve herkesin gördüğü gibi, tamamen yanılıyorlar; Sisyphos'un işine benziyor bunların yaptığı. İnsan Çin'den sonra,

kömür atan Çinli kadınları, Kızıl Muhafızları, doktorğüyle yüz yüze geliyor. Yüzyıllar boyu böyle, Pompei gibi mumyalaşmış, «Batıya açılan bir pencere» olarak kalması gerekiyor.

Diplomat ve gazetecilerden gelen bir çağrıyı ne yazık ki geri çeviremiyoruz. Mao'nun Çin'inden yeni dönen iki kişiyi görmek istiyorlar! Acayip iki kuşuz onların gözünde! Çağrıyı kabul ediyoruz, çünkü bir an önce Çin'i anlatmak istiyoruz. Ama salonda kadınların gevezeliğinden geçilmiyor.

«Tam şu kadar bir inci, şekerim! Hele bir tane var, ondan da büyük! Bir de yassı olanını gördüm, harikulâde! Yarın alacağım. Çin mücevherine dayanamıyorum. Ya şu yeni gelen yeşim taşından heykelcikler...»

Nasıl zayıflayacaklarından, yağlarını nasıl eriteceklerinden söz ediyorlar. «Açlıktan öleceğimi bilsem, gene de vazgeçmem rejimden, şimdi zayıflardan hoşlanıyorlar...» Maksi etekler, dantelli çoraplar ve dizlerinin üstüne kadar çıkan çizmeler giyiyorlar. Bu sıcakta çizme! Ne kadar gereksiz, ne kadar iğreti! Ama Paris'te ve Londra'da olduğu gibi, burada da moda bu.

«Çinli kadınlar bütün çekiciliklerini yitirmemişler mi?» diye soruyor erkekler. «O asker kasketleri, örgülü saçları, torba gibi pantolonlarıyla...»

«Hayır, hiç de değil. Öylesine kişilikli, öylesine güçlüler ki...»

«Bana ne onların güçlülüğünden! Ne dersiniz, beni havaya kaldırabilirler mi acaba? Bir Çinli kadın tarafından havaya kaldırılmak çok ilginç olsa gerek!»

Kadınlar bir an dokunaklı sesler çıkarıyorlar, sonra hemen gevezeliklerine dönüyorlar gene: Çizmeler, mücevherler, saç modelleri, maksi giysiler, perhizler. İşte bunlar da bizim kadınlarımız, teknokratik toplumun kadınları! Ağır makinaların başında çalışan, küreklerle

Hong Kong'da birden bir sefahat yuvasının ürkünçlüları, işçi-öğrencileri düşünüyorum. *Gerçek* kadınlar onlar değil mi? Oysa bu yaratıklar, küçük buklelerinin, kusursuz makyajlarının altında neye benziyorlar? Kafalarının içi bomboş. Kafalarının içinde, kocaları, son aşk maceraları, seksin büyüsü ve çocuklarını kendi sınıflarına göre yetiştirme kaygısıyla ilgili «düşünce»lerden başka hiç bir düşünce taşımıyorlar.

Salonda yemek servisi yapan Çinli iki genç kız var. Bize bakan garson kadın, onlardan eğitilmiş maymunlardan söz eder gibi söz ediyor. «Bu akşam ceketlerini çıkarttırdım. Kolları çıplak olduğu için üşüyorlar. Ne yaptıklarının farkında değiller, soldan servis yapacakları yerde sağdan servis yapıyorlar.» Beyaz ırk, sarı ırk. Genç kızlardan birinin uzattığı tabaktan yemek alıyorum. Sevimli, hiç de yabancı gelmeyen yüzüne bakıp, «Sieh sieh,» (teşekkür ederim) diyorum. Hayretle bana bakıyor, tek bir söz söylemediği halde *öbür tarafta* olduğumuzu hatırlatıyor. Bildik bir isyan duygusu kaplıyor içimi; önümdeki ıstakozdan ilk lokmayı alır almaz, sanki çiğ et yiyen Batılı bir yamyammışım gibi midem bulanıyor.

«Özür dilerim,» diyorum. «Yiyemeyeceğim.»

«Anlıyorum.» Bir İtalyan diplomat yardımıma koşuyor. «Nedense, bazı şeyleri hiç yiyemez insanlar. Paris'teyken, istiridye yemeye ancak birkaç yılda alışabilmiştim.»

Sonra tepeden tırnağa ikiyüzlü konuşmalar yeniden başlıyor. Bir gazeteci, neşeli bir sesle, Papa'nın «Yeni Hıristiyanlığı» bulmak için Hong Kong'a yaptığı geziyi anlatıyor. Kendimi tutamayıp bir kahkaha atıyorum; herkes hayret içinde bana bakıyor.

Sabahın ikisinde masadan kalkıyoruz. Elli gündür ilk kez bu saatte yatıyorum. Biraz başım dönüyor. Saç-

malıklarla dolu bir beş saat. Okuyup çalışarak geçirilebilecek koskoca bir beş saat. Batıya Hong Kong'un süzgecinden geçerek dönmek, son derece öğretici ve sarsıcı oluyor doğrusu.

Geceleyin, ufukta hafif bir karaltı halinde görünen Kvangtung dağlarını seyrediyorum. Karşı tarafta insanlar coşkulu adımlarla, büyük bir tutkuyla geleceğe doğru ilerliyorlar. Yeryüzünün yeni uygarlığı bu halkta cisimleniyor galiba. Ben sadece, Çin'in tarihte eşi görülmemiş bir atılım yaptığını söyleyebilirim. Kendi kendime, talihli, hem de çok talihli olduğumu düşünüyorum. Çünkü sadece şu karşıki dağları aşmakla kalmadım, aynı zamanda bu ülkenin bağrında yaşadım; sadece kendi ülkelerinin tarihi değil, birçok bakımdan dünyanın tarihini de yeniden yazmakta olan milyonlarca insanın, sıradan insanların, «aşırılar»ın, «çileciler»in ve «kahramanlar»ın, yeni devrimci kişiliğin simgelerinin «kızıl yürekler»inin çarpışını hissettim. Bu insanları anlamanın ve sevmenin en iyi yolu nedir dersiniz? Kendi ülkelerimize, çocukları ve başkişileri olduğumuz dünyaya geri dönüp onu değiştirmek değil mi?

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

SONUÇ: BAZI TEORİK VE SİYASÎ SORUNLAR

Şimdi artık, bu kitabın kapsadığı siyasî gözlemlerden biraz uzaklaşmam ve bazı temel sorunları aydınlığa kavuşturmak üzere ortaya koymam gerekiyor; Çin'in gerçeklerini bizim gerçeklerimizle karşılaştırabilmek için anlatıdan, dolayısıyla Çin'in dolaysız gerçekliğinden biraz uzaklaşmam gerekiyor. *Yaklaşabilmek için uzaklaşmak* zorundayım. Böylece, Marksist teorinin kapsamı ve işçi sınıfı hareketinin tarihi konusunda aklıma gelen bazı sorunları ortaya koymak istiyorum.

Proletarya Diktatörlüğü Altında Üstyapıda Devrim

Kültür Devriminin önemini Marksist teori açısından tam olarak kavrayabilmemiz için Marks ve Engels'in devlet konusundaki teorilerine (burjuva devletinin yıkılması, burjuva devletinin baskı aygıtının yanı sıra ideolojik aygıtının da devrim yoluyla yıkılması) geri dönmemiz gerekmektedir. *Komünist Manifesto*'da şöyle deniyordu: «Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en köklü kopuştur; bu nedenle, komünist

devrimin gelişmesinin, geleneksel düşüncelerden en köklü kopuşu kapsamına şaşmamak gerekir.»

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun on sekizinci yıldönümünde *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan bir başyazıda şuna işaret ediliyordu: «Yenik düşen sınıflar ideolojik alanda hâlâ büyük bir güce sahiptirler ve yeni mevzileri denetimleri altında tutmaktadırlar.» Peki, bu gücü onların elinden nasıl alacağız; yani, Gramsci'nin deyişiyle, *proletaryanın ideolojik hegemonyasını* nasıl kuracağız?

Kültür Devriminin gerek teorik, gerekse pratik düzeyde çözmeye giriştiği temel sorun budur. Bu konuda tarihte ilk kez, çözüm olarak yeni bir devrim, proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilecek bir devrim önerilmektedir. Proletarya diktatörlüğü dönemi, saf ve huzur dolu bir dönem değildir. Lenin bu dönemi, yeni sınıfın, alışkanlıkların gücünden kuvvet olan bir geçmişe karşı en amansız savaşı olarak tanımlamaktadır. İşte bu sözler, Mao'ya, Kültür Devrimini «sahneye koymak» için kullandığı anlayışı sağlamıştır: Kim galebe çalacak, proletarya mı, burjuvazi mi? Mao Zedung'un dediği gibi:

> Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi, farklı siyasî güçler arasındaki sınıf mücadelesi ve proletarya ile burjuvazi arasında ideolojik alandaki sınıf mücadelesi daha uzun bir zaman çetin bir yol izleyecek ve hattâ zaman zaman son derece şiddetli bir niteliğe bürünecektir. Proletarya dünyayı kendi dünya görüşüne uygun bir biçimde değiştirmeye çalışır; burjuvazi de aynı şeyi yapar. Bu bakımdan, kimin galebe çalacağı, sosyalizmin mi, yoksa kapitalizmin mi

galebe çalacağı sorunu henüz tam olarak çözülmüş değildir.

Halkın Gazetesi'nde çıkan başyazıda şöyle deniyordu: «Proletaryanın *amansız mücadelesi,* bütün sömürücü sınıfların ideolojik sistemini yıkmaya yöneltilmelidir. Bu amaçla, ister istemez uzlaşmaz bir çatışmaya doğru ilerlemek zorundayız.»

Paris Komününün yüzüncü yıldönümü dolayısıyla yayınlanan resmî Çin metninde, «Sosyalist toplum oldukça uzun bir tarihî dönemi kapsar. Bu dönemde sınıflar, sınıf çelişmeleri ve sınıf mücadelesi hâlâ vardır. Mücadele hâlâ siyasî iktidar sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Devrilen sınıf daha hâlâ mücadele edecektir; bu insanlar hâlâ ortaklıktadır ve sınıfları hâlâ mevcuttur,» denmekteydi. Çinliler, sosyalizmin inşası sırasında edindikleri tecrübelere dayanarak Lenin'in şu ünlü sözlerindeki gerçeğe tam anlamıyla inanmış bulunuyorlar: «Burjuva toplumunun cesedi tabuta konulup gömülemez. Bu ceset aramızda ayrışıp dağılmaktadır; çürümekte ve bizi zehirlemektedir.» (Şubat 1967 tarihli *Kızıl Bayrak* bu metni Kültür Devrimiyle ilgili olarak aktarmaktadır.)

Mao Zedung, bu teorik anlayış konusunda en küçük bir kuşkuya yer bırakmamaktadır. Gerçi Marks ve bizzat Lenin *(Devlet ve Devrim*'de) ortaya koydukları canalıcı sorunları sosyalist devletin somut gelişmesine dökememişlerdir, ama gene de Marksist-Leninist öğretiye göre, bir sınıfın kendi ideolojisini hakim kılmadığı sürece gerçekten hakim duruma gelemeyeceği açıktır; Mao Zedung her açıklamasında bu Marksist-Leninist öğretiyi ortaya koymaktadır. Çinliler, bu öğretiye bağlı kaldıkları içindir ki, ideolojik mücadeleyi öne çıkarmakta ve siyasete öncelik tanımaktadırlar. Bu, Mao'nun on altı maddesinden birinde teorik düze-

ye aktarılmıştır: «Devrimi kavrayın ve üretimi artırın.» Bu da, pratik düzeyde, Kültür Devriminin belirleyici noktasını meydana getirmektedir.

Marks ve Lenin'in devletin yıkılmasıyla ilgili düşüncelerinin bir uzantısı olarak, Kültür Devrimi teorik açıdan, iktidarın ele geçirilmesi konusunda bir avuç «burjuva»ya karşı uzlaşmaz bir çatışmadır. Burada amaç, anka kuşu gibi kendi külleri arasından durmadan yeniden doğan burjuva ya da küçük burjuva ideolojik sistemi yıkmaktır. Çünkü proletaryanın ideolojisini yaratabilmek için, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti yıkmış olmak yeterli değerlidir. Lenin, asıl mücadelenin iktidar ele geçirildikten sonra başlayacağına işaret etmişti. Çinliler, sosyalist devletin kurulmasından on altı yıl sonra, proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırma mücadelesini başlatıyorlar. Her devrim gibi bu mücadeleyi de canlı bir biçimde dile getiriyorlar; Çin'in rengini değiştirip değiştirmemesi sorununun bir «ölüm kalım meselesi» olduğunu söylüyorlar.

Bu olgu diyalektik bir biçimde iki düzeyde, yani altyapıda ve üstyapıda gözler önüne seriliyor. Altyapı (iktisadî temel) ile üstyapı (devlet-ideoloji) arasındaki bağ kopmamalıdır: «Devrimi kavrayın ve üretimi artırın.» Bu, klasik bir Marksist anlayıştır. Çinlilere göre, her zaman her toplumda, artık sınıflar bulunmadığı için sınıf çelişmelerinin de bulunmadığı komünist toplumun en yüksek aşamasında bile ileriye yönelik olan ile geriye yönelik olan arasında bir çelişme bulunacaktır. Haklı olan ile haksız olan, bilimsel olan ile bilimsel olmayan arasında bir çelişme bulunacaktır. Aynı şekilde, üretim ilişkileri var olmaya devam ettiği sürece, her insan toplumunda üretici güçler ile üretim ilişkileri arasında çelişmeler ve bunlarla üstyapı arasındaki çelişmeler var olmaya devam edecektir. Ama toplumsal

üretim ilişkilerinin yeniden yaratılması yalnızca sosyo-ekonomik yapılar düzeyinde mi gerçekleşir, yoksa aynı zamanda büyük ölçüde, kendisiyle yakın bir ilişki içinde kurulmuş olan siyasî üstyapı ve ideolojik aygıt tarafından mı meydana getirilir? 30 Ağustos 1967 tarihli *Venhuy Pao*'da yayınlanan bir başyazıya göre, «Proletarya diktatörlüğü aşamasında 'iktidarın ele geçirilmesi', örgütlenme düzeyinden öteye geçmezse başarılı sayılamaz. İktidarı ancak ideolojik bakımdan da ele geçirirsek, örgütlenme alanındaki iktidarı sağlamlaştırabiliriz.» İdeolojik düzeydeki iktidar mücadelesi budur.

Mao Zedung «Çelişme Üzerine» adlı yazısında devrimin proletarya diktatörlüğü altında sürdürülmesi konusunu ele almaktadır. Bu konu, sosyalizmin ana sorunlarından biridir: Proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırmak, kapitalizmin geri getirilmesini önlemek, devletin baskı ve ideolojik aygıtlarının bastırıcı niteliğini azaltarak ve «kitlelerin üstyapıya müdahalesi» yoluyla devrimi bu aygıtların özüne vardırarak bunların gücünü azaltma nihaî hedefine yaratıcı bir biçimde ilerlemek; *ta ki, devlet ortadan kalkıncaya kadar*. Ayrıca, bu devrimi yaparken kitleler dünya ve birey konusunda kendi kafalarına, kendi anlayışlarına uygun bir devrim gerçekleştirirler. İktidarı ele geçirmek (devlet aygıtını, yani bastırıcı devlet aygıtını ele geçirmek) yeterli değildir. Bir sınıf iktidarı ele geçirince hakim sınıf durumuna gelir; ama bu sınıf kendi ideolojisini *hakim* ideoloji haline getiremezse, üretim ilişkilerini devrimci bir biçimde dönüştüremez. Bir hakim sınıf, üretim ilişkilerinin yanı sıra devletin ideolojik aygıtını da değiştirmediği sürece, kendi ideolojisini kabul ettiremez. İşte Çinlilerin eğitim ve kültüre yöneltikleri eleştirinin anlamı da buradadır: Eğer devletin ideolojik aygıtı proletarya ideolojisine hizmet eden bir aygıta dönüştürül-

mezse, burjuva ve küçük burjuva bireyler yaratmaya, burjuva ideolojisinin aygıtı olmaya devam eder. Yanlış anlaşılmasın; burada üstyapı ve ideolojinin belirleyici olduğunu ileri süren teoriye kapılmak diye bir şey sözkonusu değildir. Ama ideolojinin sınıf ilişkilerindeki, üretim ilişkilerinin değiştirilmesi ve sürdürülmesindeki yerinin açık seçik kavranılması ve ideolojinin devlet aygıtındaki siyasî varlığını nasıl ortaya koyduğu, devletin, yani hakim sınıfın işlevlerinin neler olduğu konusunda bir inceleme yapılması gerekmektedir.

Devrimin sadece «Sovyet iktidarı ve elektriğe kavuşturma»dan oluşmadığını, aynı zamanda ideoloji alanında, «devletin ideolojik aygıtları»nda bir devrim olduğunu Çinliler kesinlikle kavramış bulunuyorlar. Kültür Devrimindeki üstyapı kurumlarını tanımlamak üzere bu kitapta daha önce de kullandığım «devletin ideolojik aygıtları» deyimi Althusser'den alınmıştır (Ekim 1970 tarihli *La Pensee*'deki yazıya bakınız). Açıkça Gramsci'den esinlenen Althusser'in incelemesi, teorik düzeye çıkarak Kültür Devrimine *yaklaşabilmek için uzaklaşmak çabamıza* yardımcı olacaktır.

Gramsci, Kültür Devriminin ışığında yeniden okunmalıdır. Gramsci'nin sınıf hegemonyası teorik sorununu ele alış tarzı, Kültür Devrimi sırasındaki Mao Zedung Düşüncesinin, özellikle de sınıf hegemonyasının proletarya demokrasisine dönüştürülmesi ve devletin bastırıcı yönünün sınırlandırılmasına ilişkin yorumu için bir anahtardır.

Althusser'in vardığı sonuçlar Gramsci'nin vardığı sonuçlara kısmen uymaktadır; bu iki düşünürün çıkardıkları sonuçlar hiç şüphe yok ki Batıda proletarya tarihindeki eşi görülmemiş olayları kavramamıza ve onları Marksist-Leninist teori içinde yerli yerine oturtmamıza yardımcı olacak en ciddi teorik çalışmayı oluştur-

maktadır. Althusser'e göre, devletin ideolojik aygıtları, «yönetilenler» arasında fikir birliği (consensus) yaratmayı amaçlar, ama özellikle yöneten ve yönetilen gruplar arasında bir ilişkiyi gerektirdiği için incelikli bir baskı unsuru taşır. Gramsci'nin düşüncesine göre, «ekonomik-korporatif» evreye bağlı olan baskı işlevi ile hegemonya işlevi arasındaki karşıtlık daha açık seçiktir (tek bir tarihî gelişmenin ard arda iki aşaması arasındaki karşıtlıkta olduğu gibi). Gramsci'ye göre, hegemonya işlevi devletle sınırlı kalmaz, itki merkezi devletin içinde bulunduğu zaman bile. öteki özel örgütlere baskı unsurlarını sınırlandıracak bir biçimde nüfuz ederek devletin müdahale alanını genişletir *(Lettere dal carcere'*ye bakınız). Gramsci'nin düşüncesinde, en yüksek hegemonya (ve dolayısıyla, Althusser'in formülüne uygun olarak, devletin ideolojik aygıtları) modelinin kapitalist devletle ilgili olmamasının, sosyalist devlete ilişkin olmasının nedeni budur. Dolayısıyla bu, Çin Kültür Devrimi tarafından kullanılan bazı formüllere *burjuva* toplumu için kullanılan formüllerden (örneğin, Marcuse'nin sözünü ettiği «baskıcı hoşgörü») çok daha yakın bir modeldir. Gramsci, *Note sul Machiavelli*'de şöyle diyor: «'Demokrasi' teriminin kabul edilmiş çeşitli anlamları arasında bana en gerçekçi ve en somut görüneni, hegemonya kavramıyla bağıntılı olarak tanımlanabilenidir.» Gramsci'nin bu sözleri, bir baskı gücü olarak devletin giderek ortadan kalkması şeklindeki Marksist anlayışı da içermektedir (Komünist evre). Gramsci sözlerini şöyle sürdürüyor: «Düzenli bir toplumun gittikçe önem kazanan unsurları kendilerini ortaya koydukça, baskı devletinin ortadan kalkacağını düşünmek mümkündür.» Bu, hegemonyanın kendisinin başlangıçta bir «ekonomik-korporatif ilkellik» olarak belirmesine ve kültürel düzeyde, «her şeyden önce geçmişin

olumsuz bir eleştirisi geçmişin olan... ve bizi unutmaya ve yıkmaya yönelten» bir etkinliğe yol açmasına engel değildir. (Ayrıca, okuldaki dersliklerde olsun, sanat, tiyatro, edebiyat, vb. alanlarında olsun, geçmişi yıkmadan kurma çalışmasına girişmenin olanaksız olduğunu açıklayan Kültür Devriminde de olup biten budur.)

Ama Gramsci ile Althusser arasında bir başka ve belki de daha derin bir önemli ayrılık vardır. Bu ayrılık, hegemonyanın işlevini ya da fikir birliğinin bir toplumsal grup çevresinde örgütlenmesi mümkün olduğu tarihî anın belirlenmesinde yatmaktadır. *Note sul Machiavelli*'de Gramsci bu işlevi aynı zamanda bir siyasî partiye yakıştırma eğilimi göstermekte ve dolayısıyla bunun belli bir toplumsal sınıfın *devlet iktidarını fiilen ele geçirmesinden önce de* aynı ölçüde mümkün olduğuna inanmaktadır. Buna karşılık Althusser, dolaylı bir biçimde, her güçlü ideolojik etkinliğin «devletçi» bir nitelik taşıdığını varsaymaktadır. O zaman da, iktidarın ele geçirilmesi, fikir birliğinin devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla örgütlenmesi (ve artık yenilenmiş olan siyasî partinin işlevi) için zorunlu bir şart haline gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Althusser'in anlayışı bazı stratejik Çin kavramlarına Gramsci'nin anlayışından daha yakın görünmektedir.

Unutmamalıyız ki, Çin'de parti, proletarya diktatörlüğü altında hakim aygıttır ve ideolojik aygıt parti tarafından denetlenmektedir. Ama aynı zamanda öncü ve yönetici çekirdek olarak parti («parti ile kitleler arasındaki ilişki bir dış ilişki olmaktan çok bir iç ilişki olmalıdır; partinin bir öncü olmaktan çok bir yönetici çekirdek olmasının nedeni de budur,» diye yazıyor Bettelheim) ne metafizik bir kategoridir, ne de Thomist bir *amentü*. Çin'de mücadele partinin kendi içinde de şid-

detle hüküm sürmektedir; ama bu parti, SSCB'deki gibi tüm siyaset ve yönetimin itici gücü olarak görülemez. Proletarya, partiye, devlet sisteminin ideolojik aygıtlarına ve başka yerlere «müdahale etmektedir». Proletarya devriminin hakim partisi, proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırma görevini, bir hakim aygıt olarak kendi devrimini gerçekleştirerek ve kitlelere açılarak yerine getirmektedir. (Partinin eleştirilmesi ve komitelerin ve öteki parti örgütlerinin seçimlerle yenilenmesi *açık bir biçimde* yapılmakta ve buna üye olmayan işçiler de katılmaktadır). Bu, belirleyici bir önem taşıyan ve partiyi «proletaryanın taze kanına» açan *kitle çizgisinin* onaylanışıdır. Ya da bir başka deyişle, partinin hegemonya rolü, gerçekte proletarya demokrasisi demek olan kitlelerle bu geniş çapta yüz yüze gelme içinde güçlendirilmiştir. Burada gene, bunun Sovyetler Birliği'nde benimsenen proletarya diktatörlüğü biçiminden (sovyetler artı öncü olarak parti) farklı olduğunu görüyoruz. Bu biçime göre, parti mutlak önder rolünü benimser, bunu kitlelerin üzerinde olmaya kadar vardırır (bu, Stalin'in sahte Leninizmidir)(*) ve onları ken-

(*) Burada bir noktayı belirtmeyi gerekli gördüm. Macciocchi'nin de kitap boyunca birkaç kez belirttiği üzere, partinin işlevi ve işleyişi, kitlelerle olan ilişkisi parti içinde iki çizgi arasındaki mücadele demokratik merkeziyetçiliğin uygulanışı, devrimin proletarya diktatörlüğü altında sürdürülmesi gibi sorunlara Çinlilerin yaptıkları katkılar, getirdikleri yeni anlayış (ki bunun temel ilkelerini Lenin'de de buluyoruz) ve Büyük Proleter Kültür Devriminin kendisi, daha önce Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu sırasında yapılan hataların bir özeleştirisi ve bu hatalardan çıkarılan bir ders olarak görülebilir. Ayrıca, o dönemde işlenen bazı ciddi hataları doğru bir biçimde saptayıp çözümlemeksizin, Sovyetler Birliği'nde yeni burjuvazinin türeyişini ve iktidarı ele geçirişini tarihi bütünlüğü içinde gerçek boyutlarıyla gözler önüne sermek ola-

di aygıtının denetimi altına alır. Çin'de ise parti bir yönetim aracı değil, bir devrim aracıdır; bunun içindir ki, partinin Leninist niteliği tam anlamıyla korunmaktadır. Ama salt varlığından ötürü devrimci bir rehberin yetkin prototipi olamayacak olan bu partide, Liu Şao-çi'ninki gibi bir çizgi «devrim partisi değil, yönetim partisi» gibisinden sapmacı bir anlayışı hakim kılmaya kalkışabilir. Bu revizyonist sapma, *dolaysız maddî temelini,* (Sanayi Devriminden doğan bütün toplumların benimsediği biricik model olan) kapitalist modele benzer bir sanayileşme modelinde, yani birikim modelinde bulur. Kaptalist birikim modeli, kaçınılmaz olarak hiyerarşik biçimlerin ve alt bölümlere ayrılan mevkilerin billurlaştığı üretim ilişkilerinin yeniden yaratılma-

naksızdır.SBKP 20. Kongresinden sonra Kruşçev ve bir avuç revizyonistin iktidarı ele geçirdiğini söylemekle yetinmek, idealist tarih anlayışının bir yansımasıdır. Çünkü o dönemin bazı yanlış uygulamaları partinin kitlelerden kopmasına, kitlelerin Marksizm-Leninizm silahından yoksun kalmasına yol açmış, geniş halk kitlelerinin insiyatifini ve yaratıcı gücünü geliştirmemiş, dolayısıyla parti ve ülke içindeki burjuva revizyonist unsurların iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırmıştır. Bu, hiç şüphe yok ki derinliğine ve cesaretle, ama Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinden ayrılmadan incelenmesi gereken canalıcı bir sorundur. Kanımca, bu hataların kişi olarak Stalin'e yüklenmesi doğru bir tutum olamaz. O dönemi ve Stalin'i yalnızca hataları ve eksiklikleriyle ele almak, bu hatalara yol açan şartları ve ana nedenleri gözardı etmek ve faşizme, revizyonizme ve troçkizme karşı verilen ilkelere bağlı mücadeleyi görmezden gelmek doğru bir tutum olamaz. Gerek Stalin, gerekse o dönemin öteki devrimci önderleri Marksizm-Leninizmin temel ilkelerini sonuna kadar savunmuşlar, sınıf düşmanlarına karşı kararlılıkla savaşmışlar ve sosyalizmin kuruluşu için özveriyle çalışmışlardır. Sanırım en doğrusu, onların hem başarılarından, hem de hatalarından olumlu ve olumsuz dersler çıkarmaktır. Bu, hiç de çelişmeli bir tutum değildir.

sına, özellikle yeni bir uzmanlar ve «teknotratlar» kuşağı aracılığıyla bir tabakalar sisteminin yeniden kurulmasına yol açar. Artık «revizyonist sanayileşme modeli»ni reddetmek ve başka bir model, devrimci bir model yaratmak bile yeterli değildir; aynı zamanda devrimi üretimin yönettiği toplumsal ilişkilere ve dolayısıyla parti de dahil olmak üzere tüm ideolojik aygıta kadar yaymak gerekir.

Gerçi partiyi yanılmaz ve yozlaşmaz bir rehber olarak kabul edenler bu olguyu benimsemekte güçlük çekebilirler, ama gene de ideoloji alanındaki devrim partinin öncü ve *ideolojik aygıtına* kadar uzanmalıdır.

Eğitim alanındaki devrim gibi kültür alanındaki (tiyatro, edebiyat, sanat, haberleşme, basın ve bilim) devrim de, daha kesin ideolojik ve siyasî üstyapı alanlarındaki devrimin temelini oluşturmaktadır (aslında Kültür Devrimi 1964 yılında Pekin Operasına karşı kültürel bir savaşla başlamış, daha sonra okullarda patlak vermiş, Kızıl Muhafızları seferber etmiştir, vb.). Althusser, ideolojik devlet aygıtlarını şöyle sıralamaktadır (üstyapıdaki devrimde ele alınması gereken alanların oldukça eksiksiz bir listesidir bu): «Eğitim, aile, ve profesyonel bir ordudan çok bir halk ordusu olarak ordu.» Biz de şunları ekleyelim: İdeolojik bir aygıt olarak birlikler, kadın grupları, gençlik grupları, spor dernekleri. Althusser şöyle yazıyor: «Genellikle kamusal rolü olmayan, basit *özel* kurumlar olan kurumları, *devletin* ideolojik kurumları olarak görüp göremeyeceğimiz sorulabilir.» Bilinçli bir Marksist olarak Gramsci, bu itirazı çok önceden farketmişti:

> Kamusal ile özel arasındaki farklılık burjuva hukuk sistemi içinde bir farklılıktır ve burjuva hukuk sisteminin «yetkileri»ni kullandığı

[bağımlı] kesimlerde geçerlidir. ... Hakim sınıfın devleti olan devlet ne kamusaldır, ne de özel; tam tersine, kamusal olan ile özel olan arasındaki her türlü ayırımın şartıdır. ... Özel kurumlar pekâlâ devletin ideolojik aygıtları gibi «işleyebilirler.»

Bir kere daha üç ideolojik devlet aygıtına döneceğim. Bunlardan birincisi, eğitim, Çin Kültür Devrimini kavramak isteyen herkes için çok iyi bir örnektir. Ama ilk önce, («Gli Intellettuali e l'organizzazione della cultura»da) Gramsci'nin hem burjuva toplumunda, hem de hâlâ geçmişin mikroplarıyla kaplı olan sosyalist toplumda bir ideolojik aygıt olarak eğitimin ve aydınların rolü konusunda söylediklerini aktaracağım:

> Hakim duruma gelmek isteyen her grubun temel özelliklerinden biri de, geleneksel aydınları özümlemek ve «ideolojik bakımdan» kendi saflarına kazanmak için mücadele etmesidir. Bu grup kendi saflarındaki organik aydınlarını ne kadar çabuk yetiştirir ve ne kadar çabuk ortaya çıkarırsa, sözkonusu özümleme ve kazanma işini de o kadar çabuk gerçekleştirebilir... Çeşitli okul (akademik ve meslekî) tiplerinin bütün bir «ekonomik» alana dağılışı ve toplum katlarında yer alan çeşitli grupların farklı özlemleri, çeşitli düşünsel uzmanlık dallarının doğuşunu ve biçimlenişini belirler. Bu yüzden, İtalya'da köy burjuvazisi büyük ölçüde devlet memuru ve serbest meslek sahibi yetiştirirken, şehir burjuvazisi de sanayi için teknisyen yetiştirir. Dolayısıyla, Kuzey İtalya'da genellikle teknisyenler, güney İtalya'da ise daha çok devlet memurları ve serbest meslek sahipleri yetişmektedir.

La Pensée'deki yazısında Althusser de, «o çok sessiz müziğiyle, insana pek fark ettirmeden hakim rolü oynayan ideolojik devlet aygıtını, yani okulu» incelemektedir. Okul, bütün toplumsal sınıflardan çocukları daha yuvadan başlayarak pençesine alır ve çocuğun o en kolay etkilendiği yaşlarda hem yeni, hem de eski yöntemlere başvurarak, hakim «ideoloji»nin şekerine bulanmış «yetiler»i (Fransızca, aritmetik, doğa tarihi, bilimler ve edebiyat) çocuklara aşılar; hem de bunu yıllarca yapar. Üstelik bu yıllar, çocuğun en kolay «büküldüğü», devletin aile aygıtıyla devletin okul aygıtı arasında kapana sıkıştığı yıllardır. Genç insana toplumsal yerini —işçi, köylü, büro işçisi, devlet memuru, müdür, uzman, teknisyen, idareci, profesyonel ideolog, vb.— belirleyen bilgi aşılanır ve her grup «sınıflı toplumda yerine getireceği role uygun düşen ideolojiyle donatılır.»

Çin'de öğretim alanında yapılan devrim alışılagelmiş sınıfsal ideolojik aygıtın bu tür kendiliğinden üremesinin ve yeniden yaratılmasının, tıpkı burjuva okullarında olduğu gibi sosyalist okul sisteminde de tekrarlanma tehlikesini taşıdığını göstermiştir. Eğer proletarya kendi ideolojisini kabul ettirmezse, öğrencilerin seçimi yukarıda sözü edilen kıstaslara uygun olarak yapılacaktır. Başka bir deyişle, işçinin oğlu işçi, köylünün oğlu köylü, aydının oğlu aydın, vb. olacaktır. (Daha önce de söylediğim gibi, Kültür Devriminden önce Zinhua Üniversitesinde yüksek öğrenim gören öğrencilerin yüzde altmışı işçi sınıfından gelmiyordu.) Eğitim alanındaki devrim, bir yandan öğrencilerin seçilmesine ilişkin mekanizmaları düzelterek ve tersine çevirerek (artık öğrencilerin büyük çoğunluğu emekçi sınıflardan geliyor), bir yandan da teori ile pratiği, kol emeği ile kafa emeğini sımsıkı birleştirip böylece

Gramsci'nin sözünü ettiği *homo sapiens* ile *homo faber* arasındaki farklılığı yok ederek, bütün küçük burjuva ayırımları yıkmıştır.

Aile içindeki küçük burjuva «aşağılama», üstyapı alanında meydana gelir. Proletarya devletinin siyasî alanı proletarya diktatörlüğü altında her zamankinden daha ileri aşamalara yöneldiği halde, ailenin «özel» niteliği devletin «kamusal» niteliğiyle çatışır ve geciktirilmesi ve Gramsci'nin «civile toplum»una etkin bir biçimde katılmasının sağlanması gerekir.

Eğer Çin ordusunun temel özelliğini göz önüne almazsak, devrimin orduyu kapsaması anlaşılmaz görünebilir: Çin ordusu, siyaseti askerî pratikten önde tutan bir halk ordusudur. Eğer klasik bir askerî strateji seçilecek olursa, orduyu alışılagelmiş bir savaş birimi haline getirme tehlikesi (Peng Teh-huay'ın yol açtığı bir tehlike) doğar ve bunun doğal sonucu olarak da ağır sanayiye öncelik tanınır, askerlerin subaylardan koparıldığı bir iç hiyerarşiye geri dönülür. O zaman, profesyonel ordu biçimindeki burjuva anlayışının yeniden ortaya çıkışına bile tanık olabiliriz. (*Devlet ve Devrim*'de Lenin, bürokrasi ve düzenli ordunun, burjuva toplumunun gövdesindeki «asalaklar» olduklarını yazmıştı.)

Kültür Devriminin bütün bir teorik önemi Marksist-Leninist açıdan şöyle özetlenebilir: Marks ve Lenin'den yola çıkan Çin, elde ettiği tecrübelere dayanarak, burjuva devletinin ve onun bastırıcı ve ideolojik kurumlarının yıkılmasına hiç aralıksız devam edilmesi gerektiğini, çünkü geleneklerin müthiş gücünün üretim araçlarının kollektif mülkiyeti sisteminde bile yeniden doğabileceğini ve zehirli bir mantar gibi üreyebileceğini öğrenmiştir. Bundan dolayı, tek başına kolektif mülkiyet, proletarya diktatörlüğünü geliştirmenin

güvencesi olamaz ve kolektif mülkiyette insanları bir kere daha varlıklılar ve varlıksızlar diye ikiye bölen bir toplumsal ilişkiler sisteminin yeniden doğuşuna tanık olabiliriz.

Proletarya Demokrasisi

Eğer buraya kadarki gözlemleri araştırma için bir varsayım ve notlar olarak kabul edersek, bunların siyasî teori düzeyindeki bileşimi şu olacaktır: Hedefi proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırmak olan Kültür Devrimi, proletaryanın mevcut ideolojik kurumlara müdahale etmesi sayesinde, devletin siyasî baskı işlevinde bir azalmaya yol açmıştır. Kültür Devrimi, kitlelerin siyasete büyük ölçüde katılmasını sağlamış ve bu da, Çinlilerin sözünü ettikleri proletarya demokrasisinin ortaya çıkışını hızlandıran ve ona somut bir biçim kazandıran bir etken olmuştur. Yoksa, gezim boyunca gördüğüm kitlelerin siyasete katılmasını başka türlü nasıl açıklayabiliriz? Kitleler devlet aygıtından gelecek baskıdan artık korkmadıkları an, proletarya demokrasisi kendini kabul ettirmeye başlar.

İşte, Mao Zedung'un bundan kırk yıl önce kavradığı kitle çizgisi bu noktada, fikir birliği düzeyinde, en yaygın gelişmesine ulaşır. Kitlelere duyulan bu eşi görülmemiş güven, somut bir toplumsal pratiğe dayanmasaydı, ideolojik aygıtların tam yüreğinde patlamasaydı, bağrında pedagojik ve akademik bir nitelik taşıyabilirdi. «Devlet örgütlerindeki devrimin özü,» diyor Mao, «onların kitlelerle olan bağlarını sağlamaktır.»

Öyle sanıyorum ki, proletarya demokrasisi sorununda, en ilginç katkılardan biri de *Les Temps modernes*'

de (Nisan 1971) çıkan bir incelemesiyle Bettelheim tarafından yapılmıştır:

> Tarihî tecrübelere bakılırsa, proletarya diktatörlüğünde hakim unsur ister istemez yönetici partidir. Tek başına yönetici parti bir proletarya çizgisi çevresinde örgütlenebilir ve demokratik merkeziyetçilik ilkelerine uygun olarak işleyebilir. Bu yüzdendir ki, devlet örgütlenme biçimlerine bağımlı olmakla birlikte, iktidarın proleter niteliği her şeyden önce parti ile kitleler arasındaki (bu bizi yeniden kitle çizgisi kavramına götürür) ve aynı zamanda parti içindeki proleter demokratik ilişkilerin varlığına dayanır. Bu gibi ilişkiler bir örgütün tüzüğüne yazılamaz; bunlar ancak uzun sınıf mücadeleleri içinde geliştirilebilirler ve devlet kurumlarının kitlelerden *ayrılmasına* karşı verilecek somut mücadelelerle sürekli olarak güçlendirilmelidirler. ... Bu yüzden, öyle sanıyorum ki, kitlelere duyulan sürekli güven, Çin Devriminin teori ve pratiğinin en belirleyici katkısıdır. ... Sonuç olarak, birbirine yakından bağlı iki sorunu vurgulamayı aynı derecede önemli görüyorum. Birincisi, Mao Zedung'un partinin kitlelerle olan ilişkisi konusundaki anlayışı, Marksist-Leninist bir partinin sosyalizm mücadelesindeki *temel rolünü* asla zayıflatmamakta, tam tersine, güçlendirmektedir. İkincisi, Mao Zedung, «*proletarya diktatörlüğü*» gibi belirleyici bir kavrama *gerçek anlamını,* Stalinci uygulama tarafından tamamen yok edilmiş olan anlamını yeniden kazandırmaktadır. Bu anlama göre, proletarya diktatörlüğü aynı zamanda kaçınılmaz olarak *halk kitleleri için, yani* bütün halk için, proletarya

ve proletaryanın yanında savaşan ve sosyalizmden yana olan bütün sınıflar için, dolayısıyla bir ülke halkının büyük çoğunluğu için *en geniş demokrasidir*. Bir baskı olarak diktatörlük sadece küçük bir grup insan üzerinde uygulanmalıdır; buna karşılık, en geniş halk kitleleri *yanılma özgürlüğü de dahil olmak üzere* en eksiksiz söz ve gösteri özgürlüğüne sahip olmalıdır. ... Bu iki nokta bana siyasî bakımdan belirleyici gibi görünüyor, çünkü çok iyi bilinen tarihî nedenlerden ötürü proletarya diktatörlüğü kavramı büyük ölçüde çarpıtılmış, bu terim kitleler üzerinde uygulanan bir diktatörlüğü tanımlamak için kullanılmıştır; oysa proletarya diktatörlüğünün özü bambaşkadır. Çin Devrimi, bize, proletarya diktatörlüğünün *proletarya demokrasisinden*, en geniş halk kitleleri için demokrasiden başka bir şey olmadığını göstermektedir.

İşçi sınıfı kitlelerinin bir allah vergisi olarak devrimci bilince sahip olmamaları, dolayısıyla önderlik görevinin yukarıdan, parti tarafından yerine getirilmesi gerçeği, «kitlelerden kitlelere» ilkesiyle asla çelişmemektedir. Tam tersine, bazılarının Kültür Devriminin kendiliğindencilik ve anarşiyle özdeşlenebileceği yolundaki kaygılarının ne kadar yersiz olduğunu kanıtlamaktadır. Parti içindeki önderlik çekirdeğinin görevi, kitlelerin doğru fikirlerini onların tecrübelerinden süzüp çıkararak, sonra bu fikirleri daha gelişmiş bir biçimde kitlelere yeniden götürerek, sonsuz bir diyalektik ilişki içinde bu fikirleri bir kere daha kitlelerden partiye taşıyarak, «kitlelerin doğru fikirlerini yoğunlaştırmak»tır. Lin Piao şöyle demektedir: «Kendimizi devrimci gücün ayrılmaz bir parçası olarak

görmeliyiz; aynı zamanda kendimizi sürekli olarak devrimin bir hedefi olarak da görmeliyiz.»

Burada bir sorunla karşılaşıyoruz: Peki, Mao nedir? Mao bir yarı tanrı olarak görülmüyor mu? Bugün Çin'de Mao putlaştırılmıyor mu?

«Mao'nun Putlaştırılması»

Böylesine yetkin bir Marksist ortamda «Mao'nun putlaştırılması», Marks ve Engels'e göre ideoloji kavramının özünde var olan «sahte bilinçliliği» yeniden ortaya getirmiyor mu (oysa Lenin'e göre ideoloji terimi aynı zamanda proletaryanın hakiki devrimci bilinçliliğini de dile getirmektedir)? Batıda şöyle bir soru soruluyor: Eğer Çin ideolojisinde Mao Zedung Düşüncesinin durmadan yöneltildiğini ve ona sürekli olarak başvurulduğunu görüyorsak, sonuçlar olumlu olsa bile, «kişinin putlaştırılması» ve dolayısıyla da «sahte bilinçlilik» tehlikesi yok mudur? Sonra bir soru daha: İdeoloji alanında Çin halk kitlelerinin etkin katılışı ve siyasîleşmesi (özellikle Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerdeki halk kitlelerinin siyasetten uzaklaştırılması, siyasî belirsizliği ve siyaset alanında bulunmayışıyla karşılaştırıldığında) olumlu etkenler olarak kabul edilse bile, Çin halk kitlelerinin yaratıcı atılımı sürekli olarak ve tamamen yukarıdan esinlenmiyor mu, tamamen Mao'ya ve Mao'nun putlaştırılmasına bağlı değil mi?

Kanımca, bu soruyu cevaplayabilmek için, ilk önce şimdiye kadarki bütün gözlemlerin temelini oluşturan bir anlayışı saptamamız gerekiyor: Kültür Devriminde somut ifadesini bulan niteliksel sıçrayış anlayışı (ideolojinin sınıflı toplumda anlaşıldığı ve uygulan-

dığı biçiminden sosyalist toplumda uygulanması gereken biçimine geçiş). Siyasî örgütün ve Kültür Devriminden doğan tüm ideolojik kurumların gerçekten devrimci bir işlevi yerine getirdiğini kanıtlayan en iyi göstergelerden biri, burada «putlaştırma» olarak tanımladığımız «sahte bilinçliliğin» her türlü belirtisinin üstesinden gelinmiş olmasıdır. Çünkü biz Batılılar putlaştırmadan söz ederken, yığınların yaratıcı gücünün tam karşıtı olan ve aynı zamanda Mao'nun felsefesine («kitle çizgisi»nde somutlaşan bir felsefe) ters düşen bir şeyi kastediyoruz.

İlk önce bir noktayı açıklığa kavuşturalım: Acaba burada, Kruşçev'in kullandığı gibi «kişinin putlaştırılması» deyimini (ya da terimini) kullanmak doğru mudur? Bir kere, bu deyim Çinlileri anlamamızı engellemektedir. Çünkü Çinliler bu deyimi şiddetle reddetmektedirler; bu sözü Kruşçev'in icat ettiğini, sonra da onu iktidarı elinde tuttuğu süre boyunca kendi kafasınca kullandığını söylemektedirler. İkincisi, bu deyim Marksist bir deyim değildir. SSCB'de ortaya çıkan gerçek sorunların, yani Leninist parti hayatı ve önderliğin yeniden kurulması, Sovyet toplumunda altyapı ile üstyapı arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gibi sorunların kulak ardı edilmesine yaramaktadır. Üçüncüsü, eğer «putlaştırma» deyiminden devrimci bir önder ile kitleler arasında var olan belli bir saygınlık ilişkisini anlıyorsak, gerçekten de bir önderin sözlerinin ağırlık taşıması bakımından o önderin bir çeşit «putlaştırılması» (saygınlık, saygı anlamında) gereklidir.

Bir gün bu sorunları tartışırken Çinliler kocama şöyle dediler: «Okurlarınız arasında size karşı ne ölçüde bir saygı ya da bir çeşit putlaştırma var olursa, *Unità*'daki yazılarınız da o ölçüde etkili olacaktır.»

Biz bu sözlere gülüp geçmiştik, ama ne demek istedikleri açıktı. Aynı kişi, tartışmacı bir ses tonuyla şunu ekledi: «İkiyüzlülüğü bırakalım. Önderlerin böyle «putlaştırılması»na sizin toplumlarınızda da rastlanmıyor mu sanki? Bir önder bir konuşma yaptığı zaman, fotoğrafı gazetelerde yayınlanmıyor mu? Bir basın toplantısı düzenlediği zaman, toplantının filmi bütün televizyonlardan verilmiyor mu? Ya sağlıklarında Churchill, Roosevelt ve de Gaulle'ün 'putlaştırılmasına' ne demeli? Baştaki insan her zaman, özellikle de tarihî bunalım dönemlerinde kendisine hayranlık duyulması için psikolojik-siyasî bir ihtiyaç hissetmiştir. Bu, 'Çinlilere özgü' bir olay değildir. İmparatora duyulan üç bin yıllık hayranlığın Mao'ya, 'tanrının oğlu'na aktarılması demek de değildir. Bütün dünyada yaygın olan ve bazan da son derece insanî bir nitelik taşıyan bir etkendir. Özellikle Kültür Devrimi döneminde herkesi Mao'nun etrafında birleştirme ihtiyacı siyasî bir zorunluluktu. Bugün bunun artık o kadar gerekli olmadığı söylenebilir.»

Çinliler, «putlaştırma»yı önemli bir bireyin saygınlığı olarak açıklamak için Lenin'den alıntı yapıyorlar: Proletaryaya siyasî bilinç dışarıdan verilir. Çinliler aynı zamanda, hareketi örgütleyebilecek ve yönetebilecek siyasî önderliği ve öncüyü kendi içinde gerçekleştirmeden tarihte hiç bir sınıfın iktidara gelmediği yolundaki sözleri de aktarıyorlar. Çinliler bireyin rolünün abartılmasına karşı çıkıyorlar, ama önderler, parti, sınıf ve kitleler arasındaki ilişkilerle Leninist ilkelerini savunuyorlar.

«Kişinin putlaştırılması»nda olumsuz bulduğumuz her şeyi daha açık seçik açıklayabilmemiz için, Kruşçev'in kullandığı terminolojiyi değiştirmemiz ve önderlik eden bireyin zorla kabul ettirdiği «dogma»dan söz

etmemiz gerekir. Böyle bir dogmacılık Stalin'de görülmüştü, ama Mao Zedung'daki anlayışa tamamen ters düşmektedir. Burada gene sorunun özüne dönüyoruz.

Bu noktanın aydınlığa kavuşturulması, işçi sınıfı hareketi için mutlaka gereklidir. Mao'nun her yerde hazır ve nazır olması meselesi ve birçoklarının bunu, Stalinciliğin izlerini taşıyan bir «kült-dogma» olarak görmesi açıklığa kavuşturulmalıdır. Bir kere, Mao'nun kendisi ile *Mao'nun düşüncesi* arasında bir ayırım yapmak gerekir. Düşünce insanın kendisinden ayrıdır. İnsanlar ölür, ama düşünceler sürer. Marks ölmüş, ama Marksizm yaşamıştır; Lenin ölmüş, ama Leninizm sürmüştür. Mao öldüğü zaman Çin'in darmaduman olacağını söyleyen bütün kâhinler, Mao'nun düşüncesinin milyonlarca insanın düşüncesini biçimlendirmeye devam ettiğini göreceklerdir. Aslında Konfüçyüs'ün düşüncesi için de aynı şey sözkonusu olmuştur; ama şu farkla ki, Mao Zedung Marksist-Leninist bir teorisyendir.

Ne var ki, kişi ile düşünce arasındaki bu ayrım önemli olmakla birlikte, yeterli değildir. Bütün gezim boyunca doğrulanan bir noktayı bir kez daha belirtmeliyim: Mao'nun düşüncesi Stalinci dogmacılığın karşıtıdır. Mao Zedung, çeşitli durumlar arasındaki farklılıkları, çeşitli şartların bileşimini, gerçekliği, benzersizlikleri en büyük ölçüde sezinleyebilen Marksist bir teorisyendir. *Farklılık* ve *benzersizlik* (Althusser'in henüz yayınlanmamış bir yazısında geçen bir deyime uygun olarak) Marksist felsefenin ana temalarına uygun düşen bir düşünce sistemi içinde Mao'nun düşüncesine egemen olan iki kavramdır. «İnsanlar isyan etmekte haklıdırlar; bu, Marksizmin birinci dersidir.» Mao'nun en özlü bir hale getirilmiş formüllemelerinden biridir bu; aynı zamanda, onu Stalin'in dogmacılığından en iyi ayıran formüllemedir.

Parti, eğitim, fabrikada felsefe ve orduyla ilgili bölümlerde, Kültür Devriminin bize öğrettiği bu devrimci ve dogmacılıktan tamamen uzak dersi kitlelerin yaşayan gerçekliğine dayanarak anlatmaya çalıştım.

Dogma ve Devrimci Çizgi

Mao Zedung Düşüncesinin objektif rolü, kitlelerin ideolojik bakımdan silahlandırılmasıdır. Buna karşılık, SSCB'de resmî aygıt kitleler üzerindeki ideolojik baskıyı artırmak için Stalin'e başvurmuştu. Burjuvazi, özellikle de burjuvazinin radikal eğilimli sosyal-demokrat kanadı, her ikisini de diktatörlüğün ve zulmün simgesi haline getirmek amacıyla Mao ile Stalin'i kıyaslamayı alışkanlık edinmiştir. Ama bu aşırı demokratların Çin konusunda gösterdikleri «fazilet örneği», onların liberal burjuvazinin aktif hizmetinde oynadıkları orospuluk rolünün maskelenmesine yaramıyor mu?

Stalin ile Mao, arasında *köklü bir farklılık* vardır. Stalin, dogmacılığın, tepeden inmeciliğin («her şeyi kadrolar tayin eder»), devlet aygıtının, teknolojiyi putlaştırmanın («her şeyi teknoloji tayin eder») kişileşmesiydi. Stalin, kitlelerin üzerinde duran «aparaçik» idi. Onun yönettiği aygıt, işçilere ve köylülere karşı baskı uygulamakta duraksamadı. Mao Zedung ise dogmacılığa ve tepeden inmeciliğe temelden karşıdır. Devlet aygıtından çok, kitlelerin insiyatifine öncelik tanır; eşitlik ilkelerinde diretir; partinin kitlelerin yerini alamayacağını ve *kitlelerin kendi güçlerine dayanarak kurtulmaları gerektiğini* savunur.

Komünistler hata yaptıkları zaman, Çin Komünist Partisi «kadroların yüzde 95'i sağlıklıdır» görüşünden hareketle onları kurtarmaya çalışır. Bu, Stalinci yıkıcı

çalışmanın tam karşıtıdır. Mao Zedung 1944'te kaleme aldığı «İncelememiz ve Şimdiki Durum» adlı eserinde şöyle diyor:

> Tek tek bazı yoldaşların sorumluluğuna değil, bu hataların işlendiği şartların tahliline, hataların muhtevasına... ağırlık vermeliyiz... Ve bu, ideolojide berraklık ve yoldaşlar arasında birlik şeklindeki ikili amacımıza ulaşmak üzere, «gelecekte hata yapmaktan kaçınmak için geçmişteki hatalardan ders çıkarmak» ve «hastayı kurtarmak için hastalığı tedavi etmek» anlayışıyla yapılmalıdır.

Tutumları Mao'nunkinden çok farklı olan birçok Çinli kadro parti içinde, hattâ Merkez Komitesinde kalmıştır. Sözgelimi, kendi destekledikleri çizgi reddedildikten sonra Li Li-san ve daha sonraları da Vang Ming Merkez Komitesi üyeleri olarak kalmışlardır. Gerçi Dokuzuncu Kongrede Merkez Komitesinden uzaklaştırılmışlardır, ama İngiliz-Çin Dostluk Derneğinin organı olan *Broadsheet* (Mart 1970) adlı İngiliz dergisine göre, hâlâ parti üyesidirler. Çin'deki mitinglerde halka ilân edilen revizyonist yöneticilerin adları dört ya da beşi geçmemektedir (Liu Şao-çi, Teng Siao-ping, Peng Çen, vb.) ve aslında her yerde rastlanan sadece Liu Şao-çi'nin adıdır.

Pekin'de bize anlatılanlara bakılırsa, hâlâ Dışişleri Bakanı sıfatını elinde bulunduran, ama bu görevde artık fiilen çalışmayan Çen Yi, Mao Zedung'a, Dokuzuncu Kongreye katılma cesaretini kendinde bulamadığını, bunun nedeninin de kendisine karşı duyulan düşmanlığı sezinlemesi ve başına geleceklerden korkması olduğunu söylemiş. «Hayır, tam tersine,» diye karşılık vermiş Mao, «katılmalısınız, muhalefeti temsil edeceksiniz.»

Zinhua Üniversitesinin eski başkanı, devrimci komiteye belki onuncu kez, «Hayır, üniversitenin yönetilmesi çalışmasına katılmak istemiyorum. Sizin yanlış yolda olduğunuz ve üniversiteyi yıkıma sürüklediğiniz kanısındayım,» diye cevap verdikten sonra devrimci komite üyeleriyle eski başkan birbirlerine başarılar dilemişler ve devrimci komite üniversiteyi yönetmeye devam ederken, eski başkan da üniversitenin atelyelerinden birindeki çalışmasının başına dönmüş.

Benim Çin'de edindiğim deneyi geçirmiş bir insan, Mao'nun düşüncesinin objektif rolünü, dogmacı bir kateşizmin tam karşıtı olarak görür. Topladığım bütün kanıtlardan da anlaşılacağı üzere, Mao Zedung Düşüncesi kitleleri ideolojik bakımdan silahlandırmakta ve teori ile pratik tecrübe arasında sürekli bir bağıntı kurmaktadır. Mao'nun kitaba tapmadan nasıl nefret ettiği eskiden beri herkesçe bilinmektedir (özellikle 1941 yazılmış olan bir yazısına bakınız.)(*) Küçük kızıl kitabın okunması kuru bir tekrarlama haline geldiğinde eleştirilmiş ve mitinglerde alay konusu olmuştur. Yığınların bir ideolojiyle silahlandırılması ve Marksizm-Leninizmi ve Mao Zedung Düşüncesini benimseyecek bir duruma getirilmesi, birtakım alıntıları tekrarlamalarını istemekten çok daha öte bir şeydir; yığınların sosyalizmin inşasına aykırı olan emirlere boyun eğmelerini önleyen yeni bir devrimci bilinç doğrultusunda sürekli bir

(*) Sanırım, Macciocchi burada Mao Zedung'un 1941 Mayısında kaleme aldığı «İnceleme Tarzımızı Yeniden Düzenleyelim» adlı yazıyı kastediyor. Mao Zedung'un gene bu sorunla ilgili olarak yazdığı «Kitaba Tapmaya Karşı Çıkalım» (Mayıs 1930) adlı makale de onun bu konudaki görüşlerine ışık tutmaktadır. Her iki yazı da Aydınlık Yayınları'ndan çıkan «Partinin Çalışma Tarzını Düzeltelim» adlı broşürde bulunmaktadır. (ç.n.)

çaba harcamak demektir. «Körü körüne boyun eğmeye karşı», «parti içinde köleliğe karşı», «önderlere yumuşak başlılıkla boyun eğmeye karşı» (partiyle ilgili bölüme bakınız) gibi tezler, parti üyelerinin «uysal araçlar» olmaları, «hangi çizgiyi benimserse benimsesin çoğunluğa karşı saygılı olmaları» ve barış uğruna («iç barış» uğruna) her türlü çözümü kabul etmeleri gerektiği, sözün kısası partinin siyasetlerini kendi başlarına değerlendirme yeteneğinden yoksun, disiplinli bir koyun sürüsü olmaları gerektiği yolundaki düşünceyle tamamen çelişmektedir. Mao, bıkmadan usanmadan başkaldırmanın ne kadar değerli bir nitelik olduğunu anlatır. İlk «kızıl asiler»i desteklemiş, Şanghay'daki asi işçilere bir kutlama mesajı göndermiştir. Kültür Devrimi, iktidarın yeniden ele geçirilmesini isyanla gerçekleştirmiştir.

Böyle bir durumda Stalin'in yeri ne olmaktadır? Stalin'in yöntemleriyle, Liu Şao-çi birkaç gün içinde tasfiye edilebilirdi. Ne var ki, Mao Zedung her türlü «saray devrimi»ni reddettiği gibi bu yöntemleri de reddetmektedir. Kruşçev kendisi de bir gecede devrilmiş, bizleri ve Sovyetler Birliği'ni büyük bir şaşkınlığa uğratmıştı. Londra'da yayınlanan *Sunday Times* gazetesinin manşetini hâlâ hatırlarım (İngiltere'deki seçim sonuçlarını bekliyordum): «Wilson geldi, Kruşçev gitti.» Kültür Devrimi yukarıdan başlatılmış bir tartışmadır, ama gelişmesi *önceden planlanmış değildir*. Kültür Devrimi, milyonlarca insanın arasında, kitlelerin arasında tam bir özgürlük içinde gerçekleşmektedir.

Tartışma yöntemi: Kültür Devrimi bu konuda işçi sınıfı hareketine yepyeni bir katkıda bulunmuştur. Bunu, tartışmanın bütün yönlerini ortaya koyan metinleri kitlelere ileterek yapmıştır. Daha önce de gördüğümüz gibi, Liu Şao-çi'nin *Nasıl İyi Bir Komünist Olunur?* adlı eseri parti konusuyla ilgili bütün tartışmaların temel-

lerinden birini oluşturmuştur. Kruşçev'in başlıca yazıları bütün Çin'e dağıtılmıştır. Hattâ Çinliler, Kruşçev'in bütün eserlerinin bulunabileceği tek şehrin Pekin olduğunu, bu eserlerin Moskova'da bile bulunmadığını söylüyorlar. Çinliler aynı zamanda, hem ayrılığın başlangıcında Çin ve Sovyet Komünist Partileri arasındaki yazışmaların, hem de Sovyetlerin Çinlilere yönelttikleri tüm suçlamaların eksiksiz metinlerinin Pekin'de yayınlandığını belirtiyorlar. Çin'de bana sürekli olarak şunu söylediler: Eğer Sovyetler Birliği Çin-Rus anlaşmazlığına ilişkin bir tartışmayı gerçekten başlatmak istiyorsa, Mao Zedung'un yazılarını tartışılmak üzere kendi ülkesindeki halk yığınlarına iletmelidir. Diyeceğim, Çinlilerin Mao'nun kitaplarından başka bir şey okumadıkları yolundaki masal sahte ve dayanaksız görünmektedir. Çin'de, *soldan bakıldığında* özgürlük, halkın *her düzeyde* tartışmaya katılması demektir. Daha önce de dediğim gibi bu, tarihte görülmüş en yaygın siyasî tartışmadır. Ve bu da, kaçınılmaz bir biçimde, geniş halk yığınlarının mücadelenin ateşinde olgunlaşmasına, sınıf bilincini durmadan berraklaştıran bir olgunlaşma sürecine yol açmaktadır. Mao'ya göre, tepeden kazanılmış bir zafer önemli değildir. «Bu devrim sadece bir avuç insanı tasfiye etmeyi amaçlayan bir devrim değil, üstyapıda meydana gelen temel bir devrimdir.»(*)

(*) **Halkın Gazetesi**, 1 Temmuz 1971. Aynı yazı şöyle devam ediyor: «Kültür Devrimine aynı zamanda 'İkinci Çin Devrimi' de denilebilirdi. İlk başta birçok yoldaş Büyük Proleter Kültür Devrimini tam anlamıyla kavrayamadı. Kitleler başkaldırıp ayağa kalktıklarında ve şiddetle çatışan iki gruba ayrıldıklarında, bir süre için bazı kimseler ülkenin tam bir kargaşa içine düştüğünü sandılar. Hattâ bazıları şöyle dediler: Madem İki Liu Şao-çi ve onun yardakçılarından oluşan küçük bir grup proletarya diktatörlüğünün bazı yetkilerini gaspetmiştir,

Devrim —her gerçek devrim— kitlelerin bağrından doğar. *Devrim nihaî hedefine ancak şu yoldan ulaşabilir:* İnsanların düşünüşünü kapsamlı bir biçimde devrimcileştirmek ve onlara «iki çizgi, iki yol ve iki sınıf arasındaki» mücadelenin ateşinde kazanılmış, sağlam bir seçime dayanan devrimci bir yönelim sağlamak.

Bu gerçeklerin ışığında, her siyasî mücadele gibi bir iktidar mücadelesi olan Kültür Devrimi asla bir «yasak şehir»deki beklenmedik bir saldırı değildir. Tam tersine, Parti içinde başını Liu Şao-çi'nin çektiği bir hakim kliğe karşı Mao'nun yürüttüğü mücadele daha 1958 yılında, Büyük İleri Atılım döneminde başlamıştı. O sıralar Mao asla bir yarı tanrı olarak ortaya çıkmamıştı, azınlığın bir üyesiydi. Kitlelerin kendi düşüncelerini, Çin'in sosyalist inşasından yana sağlam bir seçim temeli üzerinde dile getirmelerini sağlayacak yeni bir üstyapıyı sabırla biçimlendirerek, kendi çizgisini zafere ulaştırmayı başardı. Liu'nun ekonomist-revizyonist çizgisi, kitlelerin bağrında yürütülen bir siyasî mücadeleyle yenilgiye uğratıldı. Mao Zedung şaşırtıcı bir jestle, temel düşüncesi «karargâhı bombalayın» olan kendi Marksist-Leninist dazubao'sunu yazdığında, işçilerin ve öğrencilerin düşmanın nerede olduğunu bilemediklerini, bombalanacak karargâhın nerede olduğunu sorduklarını, «Mao'nun devrimci karargâhı»na kimin karşı çıkabileceğini ve sonradan burjuva olarak nitelendirilen öteki karargâhı kimin destekleyebileceğin imerak ettiklerini daha önce belirtmiştik. Kızıl Muhafızlar

Başkan Mao bunların görevlerinden uzaklaştırılmalarını emretsin, olsun bitsin. Peki öyleyse niçin böyle bir yönteme [Kültür Devrimi] başvuruldu? Tecrübeler, çok sık başvurulan bir sistem olan görevden uzaklaştırmanın sorunu çözemeyeceğini göstermiştir.»

ancak 16 Ağustos 1966'dan sonra Liu Şao-çi'nin adını Pekin Üniversitesinin duvarlarına yazmaya başladılar. Çinlilerin söylediğine göre, mücadele uzun ve çetin olmuş, daha doğrusu tam anlamıyla bir ölüm kalım mücadelesine dönüşmüş. Parti, dernekler, Komünist Gençlik Birliği, iktisadî ve siyasî seçimler, sözün kısası her şey eleştiri kalburundan geçmek zorunda kalmış. Kitleler sapmaların, gizliden gizliye gelişen yozlaşmanın ve bir Çinlinin gözünde en korkulu tehlike olan *geçmişe geri dönüşün* bilincine varmışlar. Kitleler tarafından sürdürülen siyasî tartışmanın akışı içinde çelişmeler ortaya çıkmış.

Kültür Devrimi, sınıf bilincini yaygınlaştırma ve yükseltme çabasından başka bir şey değildir. Aslında Mao Zedung Düşüncesi de, onsuz sosyalizme doğru ilerlemenin mümkün olamayacağı canlı bir Marksizm-Leninizmi yaygınlaştırma çabasından başka bir şey değildir. Marksizm-Leninizmin kitleler tarafından benimsenmesi, sosyalizmin zorunlu şartıdır. Marksizm-Leninizmin kitleler arasında siyasî ifadesini bulması mutlak bir gerekliliktir. Fabrika ve şehir duvarlarını kaplayan dazubao'lardan epeyce söz ettim. Tıpkı bilim ve teknoloji gibi Marksizm-Leninizm (felsefesi de dahil) de yalnızca uzmanlara özgü bir alan olmamalıdır. Bütün bu olguların —ideolojinin yaygınlaştırılması, kitlelerin ideoloji alanında yer almaları, yönetim aygıtına karşı duyulan her türlü korkudan kurtulma ve gerçek bir proletarya demokrasisinin doğması— Stalincilikle hiç bir ilgisi yoktur.

Stalinciliğin Soldan Eleştirisi

Kanımca, Marksist-Leninist işçi hareketinin tarihi açısından önem taşıyan iki nokta daha var. Birincisi,

Çinliler Stalinci siyasete somut ve sürekli bir eleştiri yöneltmişler ve Stalin'in Mao Zedung'a ve Çin Devrimine benimsetmeye çalıştığı siyasetten farklı ve çoğu zaman da ona karşıt bir siyaset izleyegelmişlerdir. Tarih, Stalinci çizginin ciddi yanılgılarını ortaya koymuştur. İkincisi, Çinlilerin Stalinciliğe yönelttikleri eleştiri *soldan* br eleştiridir (henüz yayınlanmamış bir yazısında Althusser'in geliştirdiği bir kavram), oysa Stalinciliğe bazı solcular ve Troçkist gruplar da dahil olmak üzere Batılıların yönelttikleri bütün eleştiriler sağdan eleştirilerdir.

Çin'deki Stalin eleştirisinin henüz tamamlanmadığı doğrudur. Stalin'e olan benzerliklerin varlığı bizi yanıltabilir. Bu tamamlanmamış eleştiri birçoğumuz için ürkütücüdür. Ama Çin'de Stalin'in siyasetini eleştiren sözler söylediğiniz zaman, cankulağıyla dinleniyorsunuz; bize böyle oldu. Paris Komününün yıldönümü dolayısıyla yayınlanan son yazıda Marks, Engels ve Lenin'den birçok alıntı bulunmaktadır, oysa Stalin'in adı yalnızca bir kez geçmektedir, o da tarihî bir zorunluluktan dolayı; Lenin'in ilk sosyalist devleti kurduğu. Stalin'in de bunu sağlamlaştırdığı söylenmektedir. Kısa gezimiz boyunca Stalin'den tek bir söz aktarıldığını işitmedik, oysa Mao Zedung'un yanı sıra Marks ve Lenin'den de bol bol alıntı yapılıyordu. 1967'de *Kızıl Bayrak*'ta yayınlanan «Temel Bir Tarihî Belge Üzerine Notlar» adlı yazıda Stalin'e yöneltilen eleştiride, «Stalin'in teorik hataları»ndan söz edilmektedir. Gerçi bu temkinli bir eleştiridir, ama gene de Çinlilerin Stalin'e yönelttikleri suçlamalara «soldan» ışık tutmaktadır. Ekonominin bütün alanlarında tam zaferin bütünüyle elde edildiğini belirten, sınıf mücadelesinin sona ermesinden söz eden, toplumsal gruplar arasındaki çelişmelerin azalması ve iktisadî gerginliklerin ortadan kalkmakta ol-

duğunu söyleyen ve üretim araçlarının toplumsal niteliğinin üretim sürecinin toplumsal niteliğine tam olarak uygun düştüğünü ileri süren Stalin, teorik düzeyde, devrimde zaferi *kimin* kazanacağı sorununun henüz çözülmediğini, bunun proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilecek bir görev olduğunu ve eğer bu sorun doğru bir biçimde çözüme kavuşturulmazsa burjuvazinin iktidarı yeniden ele geçirmesinin mümkün olduğunu görememişti. Buna karşılık, Stalin, sosyalist toplumda sınıf mücadelesinin şiddetlendiğinden söz etmeye başladığında, bunu yapmasının biricik nedeni, yukarıdan kaynaklanan bir baskı için bir «ideolojik» dürtü yaratmaktı.

Çinlilerin Sovyet Komünist Partisini sorumlu tuttukları Kruşçev'in «partiyi ve devleti gaspetmesinin» kökleri burada değilse, nerede yatmaktadır? Eğer Çinlilerin yaptıkları gibi, (Çin'in Kruşçev'i olarak tanımlanan) Liu Şao-çi'yi son tahlilde daha «sağcı» bir Stalin olarak kabul edecek olursak, revizyonizmin doğrudan doğruya Stalin'den kaynaklandığı sonucuna varabiliriz. Ve Stalin'in («ateşli bir proleter devrimci» olarak nitelendirilse bile) hataları ile Liu Şao-çi'nin sorumlu tutulduğu hatalar aynı değil midir?

Stalin 1936 yılında artık halk içinde hiç bir çelişme kalmadığını belirterek SSCB'nin iç birliğini ilân ettiği sıralarda, polis baskısı başlamaktaydı. *Eğer iç düşmanlar yoksa, yabancı ajanlar vardır;* eğer halk içinde hiç bir çelişme yoksa, o zaman sınıf mücadelesi sosyalizmi baltalamak isteyen ajanlar tarafından dışarıdan kışkırtılmaktadır; işte casusluk, komplolar ve ihanetlerle ilgili saplantı ve temizlikler ve baskı buradan kaynaklanmaktadır. Ama Kruşçev Stalin'i kana susamış bir ahmak olarak nitelendirdiğinde Çinliler tedirgin oldular, çünkü bu tanımı aceleci ve Marksizme aykırı

bulmuşlardı. Çinliler, Stalin'i, parti hayatı konusunda Leninizmden uzaklaştığı, kolektif yönetimi bastırdığı, partiyi kitlelerden kopartan yönetim yöntemleri kullandığı, öteki Komünist Partilerine tepeden inmecilik uyguladığı ve teknisyenlerle yüksek düzeydeki politikacılara ayrıcalık tanıdığı için kınamaktadırlar. Çinliler, Sovyetler Birliği'nde, baskıyı reddetmekle ve Stalinci dönemin tutuklularını salıvermekle yetinildiğini ve böylece «de-Stalinizasyon»un tamamlanmış kabul edildiğini söylediler. Aslında daha başlamamıştı bile. «Kruşçev revizyonizmi» kendisi için bereketli bir toprak bulmuştu. Aslında Stalin ile Kruşçev arasında bir kopukluktan çok bir süreklilik vardır.(*)

Eğer sorunları yakından inceleyecek olursak, Çinlilerin Stalin'in hatalarını şiddetle reddettiklerini görürüz. Kültür Devrimine baktığımızda, Mao Zedung'un Stalin'de şu hatayı saptadığını anlıyoruz: Proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırmak için fikir birliğini genişletmenin, sınıf hegemonyasını güçlendirmenin ve gerçek bir proletarya demokrasisi yaratmak üzere kitleleri siyasete katmanın özellikle gerekli olduğu bir dönemde, kitlelerden kopmak, kitlelerin insiyatifini bastırmak ve

(*)Kanımca, Stalin döneminde düşülen bazı hataların Kruşçev revizyonizmine elverişli bir ortam hazırladığı söylenebilir. Gerçekten de Kruşçevci revizyonistler Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinden sapmak ve iktidarı ele geçirmek için daha önceki dönemin hatalarını kötüye kullanmışlar ve bu hataların getirdiği zaaflardan yararlanmışlardır. Macciocchi'nin sözünü ettiği «süreklilik» ancak bu anlamda geçerli olabilir. Yoksa, Leninizmin bayrağını devralan, Marksizm-Leninizmin ilkelerini sonuna kadar kararlılıkla savunan Stalin ile Marksizm-Leninizmin ana ilkelerini baştan aşağı reddeden Kruşçev'i bir tutmak mümkün değildir. Stalin'le Kruşçev'i aynı kefeye koymak, günümüzde özellikle Troçkistlerin yaygın kılmaya çalıştıkları bir eğilimdir. (ç.n.)

geçiş evresinde bir baskı siyaseti uygulamak. Bettelheim, eğer Kültür Devriminin temel özelliği kitlelere duyulan sürekli güven ise, Stalinciliğin bunun tam karşıtı olduğunu söylüyor. Çinliler bugüne kadar Stalin'i açıkça soldan eleştirmek istememekle birlikte, Kruşçev'in sağdan eleştirilmesine karşı kararlılıkla mücadele etmişlerdir. Ne var ki, Mao Zedung'un Yirminci Kongreden bir yıl sonra yaptığı «Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine» adlı konuşması, sosyalizm aşamasında Stalinci gelişme anlayışından temelden farklı bir anlayışı ortaya koymuştu. Sovyet tipi gelişmeyle olan bu ayrılık gittikçe köklü bir hale geldi.

Dolayısıyla, Kültür Devrimi sadece işçi sınıfı hareketinin elli yıllık tarihinde ortaya çıkan sorunlarla değil, aynı zamanda Stalinciliğin SSCB'deki ve öteki sosyalist ülkelerdeki, özellikle Çekoslovakya ve Polonya'daki bunalımıyla da açıklanmaktadır. Çinliler bütün bu tecrübeleri günümüz pratiğinin ışığı altında sürekli olarak yeniden incelemektedirler. Gerek yurt içinde, gerekse partiler arasındaki ilişkilerin uluslararası düzeyinde Stalinci yolun tam karşıtı bir yol tutmakla, *soldan bir eleştiri* yapmış olmaktadırlar. Çinliler kendi devrimlerinin bütün bir tarihi boyunca, özellikle de Kültür Devrimi sırasında böyle bir yol izlemişlerdir. Çinliler, Stalinci yolda bütün öteki Komünist Partileri için geçerli bir «model» görmeyi reddetmektedirler. Aynı zamanda Komünist Partilerinin Moskova'ya bağımlı kılınmasını, ataerkil ya da kılavuz devlet anlayışını da reddetmektedirler. Her ülkenin ve her devrimci partinin, öteki partilerin devrimci mirasının en iyi yanlarından yararlanmasını mümkün kılan güçlü bir enternasyonalizm çerçevesi içinde, her ülkenin ve her partinin bağımsızlığını savunmaktadırlar.

Acaba bu son noktayla ilgili, herkesçe bilinen bir gerçeği tekrarlamaya gerek var mı? Mao Zedung ile Stalin arasındaki ilişkiler her zaman kötü olmuştu. Stalin, zafere ulaşıncaya kadar Çin'deki sosyalist devrime hiç bir zaman inanmamıştı; ama Sovyet sınırlarının savunulması açısından Çin'e büyük bir ilgi duymuştu. 1963'te yazılan ve Stalin hakkında eldeki en iyimser yazı olan «Stalin Meselesi Üzerine»de Çinliler, 1945'e gelinceye kadar yirmiler, otuzlar ve kırklar boyunca Çin Komünistlerinin Stalin'in hatalarından zarar gördüklerini söylemişlerdi. Stalin Mao'nun köylülerle ilgili stratejisini anlamaya yanaşmamış ve «Hunan'daki Köylü Hareketi Üzerine Rapor» Komünist Enternasyonal ve Stalin'in kendisi tarafından Marksist olmayan bir tahlil diye nitelenerek geri çevrilmişti. Stalin, Mao'yu, bir Marksist-Leninist olarak görmekten çok, köylü sürülerinin başına geçmiş bir asi reis olarak görüyordu. 1923 yılında Enternasyonal temsilcisi olarak Kanton'a yerleşen Borodin, Mao'nun gözünde, köylüleri zerre kadar anlayamayan bir adamdı. Mao'yu Marksizmi Çin'e uygulamakla suçlayanlar, gerçekte onu yabancı modellerden ayıran bir övgüde bulunmuş olmaktadırlar. Mao Marksizmi hiç bir zaman bir dogma haline getirmemiştir; Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinin, Çin toplumunun devrimci dönüşümünün özel sorunlarının çözülmesini mümkün kılan teorik temeli oluşturduğunu kavramıştır. Bütün bunlardan sonra, en yetkili Marksist teorisyenlere göre, «Çelişme Üzerine» adlı yazısıyla Mao Zedung'un Marksizme en ileri çağdaş açıklamayı getirdiğini söylemeye gerek var mı?

Mao ile Stalin arasındaki ilişkilere dönecek olursak, 1945 yılında Stalin'in Çan Şay-şek'in iki buçuk milyon askerden oluşan ordusunun sayıca ve silah bakımından güçsüz Komünist birlikleri dağıtacağına inan-

dığını ve bu yüzden Mao'ya mücadeleyi bırakıp Çan Kay-şek hükümetine bir azınlık grubu olarak girmeyi salık verdiğini hatırlamakta yarar var. Japonya'nın teslim olmasından hemen önce (15 Ağustos 1945) Stalin Çan Kay-şek'le otuz yıllık bir ittifak antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşmayla Sovyetler Birliği Çan Kay-şek hükümetini Çin'in tek meşru hükümeti olarak tanıyordu. Ayrıca, kurtuluş savaşı sırasında Stalin'in Mao'ya partizan savaşının yöntemiyle ilgili bir inceleme gönderdiği rivayet edilir. Söylenenlere bakılırsa, Mao bu yazıyı Liu Şao-çi'ye vermiş ve şöyle demiş: «Eğer hepimizi öldürtmek için ne yapman gerektiğini merak ediyorsan, bunu oku.»

André Fontaine *Soğuk Savaş Tarihi* adlı eserinde, Çin'e karşı büyük bir temkinlilik göstermiş olan Sovyet basınının Mao Zedung'un sözlerini ta 1947 yılına kadar hiç yayınlamadığını, ancak 1947 yılında aniden yayınlamaya başladığını yazmaktadır. Halk kuvvetleri Pekin'e girinceye kadar Stalin Çan Kay-şek'in zaferi kazanacağına, Komünistlerin 1927'deki tasfiyesinin tekrarlanacağına inandı. Ama halk ordusu zafer üstüne zafer kazanarak Çan'ın kuvvetlerini her yerde bozguna uğrattı ve 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti doğdu. Mao Zedung ertesi yıl, Stalin'in altmışıncı doğum yıldönümü dolayısıyla Moskova'ya gitti ve 14 Şubat 1950'de Japonya'dan ya da Japonya'nın müttefiki olan herhangi bir devletten gelebilecek her türlü tehdide karşı Sovyetler Birliği'yle otuz yıllık bir karşılıklı yardım antlaşması imzaladı.

Sonuç olarak, Mao ve Çinliler, özellikle İkinci Dünya Savaşında verdiği mücadeleden dolayı Stalin'e hakkını verdikleri halde, Çin Komünist Partisi tarihi boyunca hiç bir zaman Stalinci bir parti olmamıştır.

Çin'in dört bir yanında Mao'nun portrelerine rastlandığını uzun uzadıya yazmıştım. Çinliler, Mao'nun portrelerini evlerini, atelyelerindeki makinaları, bisikletlerini, otobüsleri, trenleri, otelleri ve hattâ kereste taşıdıkları arabaları süslemek için kullanıyorlar. Tarlalarda, şehirlerde ve hattâ pagoda'larda(*) Mao'nun resimleri görülüyor hep. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu «ateşli» heves —Çinliler bunu siyasî mücadelenin yoğun oluşuna bağlıyorlar— ileride belli ölçüde sönecek olsa bile, yüzeydeki görünüşlerin ardında yatanı bulmaya çalışmak gene de gereklidir. Sanıyorum, bu olay her şeyden önce Mao Zedung Düşüncesinin önemiyle, sonra da bir insan olarak Mao'nun Çinlilerin gözünde temsil ettiği şeyle açıklanıyor. Bu Marksist teorisyen hem Çin'de sosyalizmi zafere ulaştırdı, hem de yirmi iki yıl boyunca tarihin en uzun gerilla savaşını vererek Çin'i feodalizmin, kapitalizmin ve sömürgeciliğin boyunduruğundan kurtardı. Bir filmde duymuştum; Çinliler, «Bizim manevî atom bombamız Mao Zedung Düşüncesidir.» diyorlardı. Bu sözler bize gülünç gelebilir, ama aslında Çin işçi sınıfının ve Çin halkının uzun ve çetin mücadelesinde Mao'nun varlığının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bir zamanlar feodal bir düzenin, bir sömürge rejiminin köleleri olan yüz milyonlarca Çinlinin gözünde, Halk Kurtuluş Ordusunun önderi Mao Zedung özgürlüğü temsil etmekte ve Çin halkı ona karşı sonsuz bir minnettarlık duymaktadır. Bazı gençlik portrelerinde askerî üniforması ya da mavi mintanıyla düşsel, yakışıklı bir Mao görülüyor. Genç kuşak arasında büyük coşkunluk yaratmış

(*) Uzak Doğu'daki tapınaklara verilen ad.

olan Che Guevara geliyor aklımıza. Ama ne yazık ki, verdiği savaşı kazanamamıştı Guevara. Mao ise sosyalist iktidarı teori ve silahlarla yarattı. Üstelik Mao, 1949 yılında sosyalist devleti kurduktan sonra, yıl boyunca onun teorik ve siyasî önderi oldu. Bir de Lenin'in Ekim Devriminden sonra yirmi yılı aşkın bir zaman Sovyet devletinin inşasını yönettiğini düşünün! Çinlilerin gözünde, Mao, sosyalizmin başlangıçtan bugüne kadarki tüm teorik ve pratik tecrübelerinin bir *bileşimini* temsil etmektedir; işte özellikle bazı siyasî önderler için anlaşılması güç olan da budur. Tabii bu «Çinli» bir bileşimdir, ama belki de bütün bütüne Çinli bir bileşim değildir. Mao'nun eserlerine bu açıdan baktığımız anda, Mao ile halkı arasındaki gerçek ilişkiyi görmeye başlarız. Mao, Çinlilerin gözünde Lenin'le aynı saygınlığı paylaşır. Bugün kimin aklına Lenin'in putlaştırıldığından söz etmek gelir acaba?

Edgar Snow 1965 yılı başlarında Mao'ya, Sovyetlerin «kişinin putlaştırılması» konusundaki suçlamalarının bir dayanağı olup olmadığını sorduğunda, Mao belki de biraz olduğunu söylemişti. Ama Snow bu işin Batılıların kabul etmek istediklerinden daha karmaşık olduğunu da ekliyordu. 1970 Aralık ayı sonlarında Amerikalı yazarla yaptığı ve çeşitli konulardaki düşüncelerini belirttiği konuşmada, Mao'nun, «putlaştırma»yı güçlendirmeyi gerekli görmesinin nedeninin siyasî olduğunu söylediği ileri sürülmektedir; o sıralar birçok yöre ve eyaletteki, hattâ Pekin'deki birçok denetleyici organ Mao'nun yönetiminden çıkmış bulunuyordu, dolayısıyla Mao aleyhtarı parti bürokrasisini alaşağı etmek üzere kitleleri harekete geçirmek için böyle bir şey gerekli görülmüştü. Ama Mao artık durumun değiştiğini ve o zamanlar gerekli görülen bu «putlaştırma»nın artık ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyordu. Mao artık

kendisine birtakım övücü sıfatların yakıştırılmasını istememektedir. Başlangıçta olduğu gibi kendisine sadece «öğretmen», «eğitmen» ya da «hoca» denilmesini istemektedir. Snow ayrıca. Mao'nun, kendi portreleri çevresinde yaratılan putlaştırmadan dolayı «utandığını» ve bunu 1 Ekim 1970'deki geçit töreni sırasında çok içten bir biçimde ortaya koyduğunu söylüyor.(*) Bu da, 1967 yılında ilk hidrojen bombasının patlatıldığını açıklayan resmî bildiride kullanılan «büyük öğretmen, yol gösterici, başkomutan ve önder» deyimine en başta Mao'nun kendisinin karşı çıktığını doğrulamaktadır. Mao'nun, kendisine duyulan büyük sevgi ve saygıyı kötüye kullanmadığı son derece açıktır. Tam tersine, parti ve devlet Mao'yu nerdeyse bir aracı olarak kullanmaktadır, çünkü onun kitlelerle bağ kurma ve anlaşma gücü sonsuzdur (bu bizim hayal bile edemeyeceğimiz bir güçtür.) Daha önce de söylediğim gibi, Mao Zedung kitleler arasında en azından Lenin kadar sayılmaktadır. O kadar ki, bazı kimseler zaman zaman

(*) Mao'nun Snow'la yaptığı ve bu «putlaştırma» sorununu ele aldığı konuşmalar son aylarda Çinceye çevrilmiş ve inceleyip tartışmaları için kadrolara sunulmuştur. Başkentin övünç kaynağı olan 1 Ekim gösterileri 1971'de aniden kaldırılmıştır. Ama bu törenin eskiden beri sık sık değiştirildiği bilinmektedir. 1959'da askerî geçit töreni kaldırılmış, daha sonra Kültür Devrimi sırasında ise törenin siyasî yönü derinleştirilmiş ve tören daha alçakgönüllü bir biçimde yapılmıştır. Millî kurtuluş bayramını 1950'den bu yana sürekli olarak kutlayan başkentte etkileyici ve «belirleyici» bir olay olan 1 Ekim töreninin yerini, ülkenin dört bir yanında yapılan halk gösterilerinin (az çok Fransa'daki 14 Temmuz şenliklerine ya da Birleşik Amerika'daki 4 Temmuz eğlencelerine benzeyen şenlikler) almış olması, belki de hareketi 1958'de başlamış ve Kültür Devrimi sırasında alabildiğine gelişmiş bulunan iktidarın ademimerkizileştirilmesi doğrultusunda düzenleme kararının bir yansımasıdır.

onun adını bir araç olarak kullanmayı başarmışlardır. Hattâ Liu Şao-çi ve yandaşları, pratikte Mao'nun düşüncelerine karşı oldukları halde, Mao'nun putlaştırılmasından çok büyük ölçüde yararlanmışlardır. «Kızıl bayrağa karşı çıkmak için kızıl bayrağı sallamak» şeklindeki ünlü deyim de buradan gelmektedir.

Mao Zedung'un güçlülüğünün bir yönü de, tarihi son derece geniş bir açıdan, yüzlerce, binlerce yıllık gelişmesi içinde düşünmesi ve kendisini de ironik bir biçimde bu sonsuzluğun içinde bir yere koymasıdır. 1965'te Snow'la yaptığı konuşmada, burjuva-demokratik dönemin insanlarının feodal çağın insanlarından daha bilgili olduklarını ve gelecek kuşakların da çağdaşlarımızdan çok daha bilgili olacaklarını söylemektedir. Sonra da şunu eklemektedir: «Bundan bin yıl sonra hepimiz, hattâ Marks, Engels ve Lenin bile, belki de gülünç geleceklerdir.» İşte Mao kendisini de tarih karşısında, Çin'in ve bütün dünyanın geleceği karşısında böyle görmektedir.

Peki ya Büyük Proleter Kültür Devrimi? Kültür Devrimi, tarihin diyalektiğini bağlı olarak gelecekteki, devrimci aşamalara giden yolu açmaktadır sadece. Mao Zedung 1967'de şöyle demişti: «Büyük Proleter Kültür Devrimi, bir dizi kültür devriminin sadece ilkidir. Gelecekte kaçınılmaz olarak bu türden daha birçok devrim olacaktır... Parti kadroları ve halk, bir, iki, üç ya da dört kültür devriminden sonra her şeyin yoluna gireceği gibisinden bir düşünceye kapılmamalıdır. Son derece güçlü olmalı ve uyanıklığı hiç bir zaman elden bırakmamalıyız.»

Peki, tanıklık ettiğimiz bu ilk kültür devrimi zafere ulaşacak mıdır? Sanırım, devrimin daha ilk ortaya çıktığı anda zaferin kazanılmış olduğunu söyleyebiliriz. Marks'ın Paris Komünüyle ilgili sözlerini biraz değiş-

tirecek olursak, Kültür Devriminin ilkelerinin yok edilemeyeceğini ve bu ilkelerin işçi sınıfı kurtuluşuna kavuşuncaya kadar geçerli kalacağını söyleyebiliriz.

Her Türlü Şema ve Modelden Kurtulmak

Kültür Devrimi yapmak istediğimizi söylemekle yetinmek yerine, Kültür Devrimini daha iyi kavramak ve onun yöntemini çözümlemeye girişmek için her şeyden önce gerçekleri bilmemiz gerekir, çünkü gerçekler bilinmedikçe hiç bir teorik ya da siyasî çözümleme geçerli olamaz. Burada amaç, sadece aşırı yüceltme ya da aşırı küçümseme eğilimlerinden sakınmak değil, aynı zamanda ve en önemlisi her türlü şematik düşünceden kurtulmaktır. Kültür Devrimi proletarya diktatörlüğü şartlarında meydana gelmiş ilk devrimci deneydir, bu yüzden de ister istemez evrensel bir yaygınlık ve geçerlik kazanacaktır. «Çin modeli» deyimi, bunu kavramak isteyen kimselerin önüne engeller dikmekten başka bir işe yaramamaktadır, onun için bu talihsiz deyimi bir daha bırakalım. Bu bir prototip değil, sosyalist devrimde bir dönüm noktasını belirleyen canlı ve süreduran bir süreçtir. Çin'de olup bitenlerden habersiz ya da daha kötüsü, yanlış bilgi sahibi birçok militan ve solcunun Kültür Devrimini kavraması kolay ve çabuk olmayacaktır. Ben sadece gerçekleri aktarmaya ve okurun özellikle bugün artık Çin'in her yanında görülen olayların uzun süreli sonuçları hakkında bir ipucu yakalamasına yardımcı olmaya çalıştım.

Böyle bir planla ilgili olarak «bir efsaneyi savunmak»tan ya da «eleştirici olmayan bir yaklaşım»dan söz etmek, bir yöntem yanlışıymış gibi geliyor bana. Bu gibi yaklaşımlar bir yandan eski gizemselleştirmeler-

den; öte yandan da «çizgi» siyah ve beyaz kalemlerle ve gerekli kırmızı ve mavi işaretlerle bir kere çekildi miydi, bunun süreduran büyük bir süreç için bile geçerli olduğu yolundaki hem düşünsel, hem de siyasî (Stalinci) alışkanlıktan kaynaklanmaktadır.

Bazıları, Kültür Devriminin Stalinci sistemden doğan bunalımdan kurtulmak isteyen herkes için bir seçenek olduğunu gördükleri halde, arabayı atın önüne koşmakta ve Kültür Devrimini doğru dürüst incelemeksizin, onun bir çözüm olamayacağını ilân etmektedirler. Böylece, kurnaz bir tutumla, objektif tahlil yapma olanağının yerine yeni bir önyargı getirmektedirler.

Son olarak, bir de «iki kez yanmak» istemeyenler vardır. Bunların acı kişisel anıları, Çin deneyi karşısındaki duygularıyla ve Komünist Partilerinin Togliatti'nin dediği gibi SSCB'ye «demirden bir bağ»la bağlı olduklarını söyledikleri eski günlerden kalma yaralarla birleşmektedir.

Kanımca, Batıdaki solcular arasında Çin konusunda iki sahtekâr tutum görülmektedir: Aydınların kol emeği çalışmasında bulunduklarını görünce korkup suratlarını buruşturanların tutumu ve «Sarı Tehlike»nin bizim ülkelerimizdeki proletaryaya bulaşmasından korktukları için Çin'in bir tabu olarak kalmasında yarar gören politikacıların tutumu. Bunların hepsi de eski bir alışkanlığa boyun eğmektedir: Aslında gizliden gizliye, Çinlilerin bizi içinde bulunduğumuz siyasî çaresizlikten kurtarabileceklerine ve bizim için tehlikeye atılabileceklerine inanmaktadırlar. Çin devriminin evrensel önemini en inatçı bir biçimde reddedenler, devrim ihracı tezini savunmuş ve hâlâ da savunmakta olanlarla tuhaf bir biçimde birleşmektedirler; sanki Sovyet devrimi sırasını savmıştır ve şimdi sıra Çin devrimindedir.

Sonra bir de düşsel bir Çin'e tutkun olanlar vardır. Bunlar, Çin'i mutlak bir sosyalist «model» olarak düşünürler. Bu kimselerin gözünde, kimi zaman anarşist, kimi zaman özgürlükçü bir niteliğe bürünen ve Komünist Partisinin bulunmadığı bir ülkedir Çin. Kitlelerin sürekli devinimi içinde devletin daha şimdiden ortadan kalkmış olduğu kabul edilir. Bunlar, ileri atılma ve sürekli yenilgilere uğratma anlayışını savunanlardır. Ama ne yazık ki, daha şimdiden bazı talihsizliklere uğramışlardır. Kruşçevcilikten Kruşçev aleyhtarlığına, Kastroculuktan Kastro aleyhtarlığına savrulmuşlardır. Şimdi kayıtsız şartsız ve körü körüne benimsedikleri Maoculuk ise onlar için yeni bir hevesten başka bir şey değildir. Paris, Roma, Londra ve New York'un solcu salonlarını dolduranlar dünyanın yozluğunu gördükten ve tüketim toplumundan istedikleri her şeye doyduktan sonra Çin'i son bir sığınak olarak düşlemektedirler. Çok berbat bir İtalyan filmi seyretmiştim; filmdeki kişilerden biri bir deney yapıp karısı ve karısının sevgilisiyle birlikte yatıyordu. «Bu iş nasıl bitecek?» diye soruyordu sonra da. Arkadaşı şöyle cevap veriyordu: «Çok basit. Çinliler gelecek ve onlarla birlikte her şey yeniden eski saflığına bürünecek...»

Çin konusundaki çeşitli bakış tarzlarının bu listesini daha da uzatmak mümkün. Yukarıdaki saydıklarımıza bir de burjuva Sinologlarını ekleyebiliriz. Bunlar, Çin deneyini tüp içinde yapılan bir deneymiş gibi izlemektedirler; ben böceklerin hayatıyla nasıl ilgileniyorsam, onlar da Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesiyle öyle ilgilenmektedirler. Edebiyatçılar takımından da söz etmek gerek; bunlar on sekizinci yüzyıldan bu yana hiç değişmemiş biçim incelikleri, anlamsız gülünçlükler ve süslemelerle dolu kitaplar yazıyorlar; bize Çin'in ne kadar Asyalı ve ne kadar uzak olduğunu

hissettirmeye çalışıyorlar. (Sözgelimi Moravia, «Mao' nun işlediği Marksist düşüncenin Konfüçyüsleştirilmesi» üzerinde epeyce durduktan ve sohbet ettiği Çinlileri küçük düşüren bir sürü ipe sapa gelmez laf ettikten sonra gülünç gökdeleninin balkonundan gerçek bir coşkuyla şöyle haykırmaktadır: «Yeniden doğmuş bir şehir Hong Kong.»)(*)

Sonra, Vietnam'daki emperyalist savaş sırasında kapitalizme karşı mücadeleye katılmış olan öğrenci kuşakları var. Onların gözünde, Çin, çarçabuk anlaşılabilen, ortaya önemli bir çeviri zorluğu çıkarmayan ve dünyanın dört bir bucağına aynı anda yıldırım hızıyla ulaşabilen bir dil konuşuyor. Bu arada, devrimci düşüncelerin bir yerden bir yere kendi başlarına gittiklerini belirtmek isterim. Çin'de işçilerin ve öğrencilerin Mayıs 1968 «isyancılar»ınınkilere çok benzer sloganlar kullandıklarına sık sık tanık oldum. Oysa bu sözleri hiç kimse Paris'ten Pekin'e taşımış değildi. Örneğin, Şanghay'daki makina araçları fabrikasında çalışan işçiler Kültür Devrimi sırasında verdikleri mücadeleleri anlatırken zaman zaman «öfkeden dişlerini gıcırdattıklarını» söylüyorlardı. Ne var ki, Batıdaki gençler Çin'e böyle-

(*) Moravia'nın **Çin'de Kültür Devrimi** adlı kitabı, Kültür Devrimi konusundaki en gülünç yorumlardan biridir. Moravia'ya göre, «en tecrübesiz insanlar»dan oluşan ve «çocukların ikinci bir haçlı seferindeymiş gibi, bir yıl boyunca Çin'in bir ucundan öbür ucuna gönderilen» Kızıl Muhafızlar, Mao'nun iktidarı inançsız bürokratlardan geri almak için kullandığı başlıca araçtır! Bilindiği gibi Ortaçağda çocukların haçlı seferine katılanlar, dinsel inançların baskısıyla birer yobaz haline getirilen çocuklardan oluşuyordu. Bunlar biraraya getirilmişler ve Kutsal Gömüt'ü kurtarmak üzere Türkiye kıyılarına gönderilmişlerdi. Ama Akdeniz'in suları Kızıl Deniz'in sularına benzemiyordu; önlerinde açılıp onlara yol vermedi. Çocuklar yakalandılar ve köle olarak satıldılar.

sine büyük bir canlılıkla her geçen gün daha fazla yakınlık duydukları halde, kendi içlerinde önemli bir eksiklik taşıyorlar. En ciddi eksiklikleri, işçi sınıfıyla, Batı proletaryasıyla ve onun öncüsüyle hiç bir bağlarının olmayışı. Oysa bu bağ olmadan devrimci bir hareketin başarıya ulaşması olanaksızdır.

Son olarak, Çin'e ister dost, ister düşman olsunlar, bir de Komünistlerin bakış tarzı var. Belki de Çin'e en yakın kardeşliği duyanlar ve Çin'i ve Çin'de olup bitenleri en iyi anlayanlar, onlar. Çin'i sevseler de, ondan nefret de etseler, hattâ Çin'e sadece Çin deneyini reddetmek üzere yaklaşsalar bile bu böyle. Bizim hoşumuza gitse de, gitmese de, resmen reddedilmesine karşın Mao Zedung Düşüncesi objektif olarak hem doğudaki, hem de batıdaki Komünist kadroları, özellikle de Komünist Partilerinin sıradan üyelerini büyük ölçüde etkiliyor.

Eğer onları doğru anlamışsam, Çinliler «bizim sorunlarımızı çözmeyi» ve bizim ülkelerimizde sosyalizmi inşa etmek için izlenmesi gereken yolu göstermeyi reddediyorlar. Ayrıca şunu da belirtmeliyim ki, Çinliler şu ya da bu örgütü, şu ya da bu «Çin yanlısı» grubu doğrudan doğruya desteklemek için hiç bir şey yapmıyorlar. Onların tutumuna şu ilke yol gösteriyor: Çin deneyi bütün devrimcilerin hizmetindedir, ama her devrimci kendi ülkesinin devrim sorunlarının doğru çözümünü kendi başına bulup çıkarmalıdır. Tabii bu da kafamızı sonuna kadar çalıştırmamızı gerektirmektedir. Mao Zedung «İncelememiz ve Şimdiki Durum» adlı konuşmasında şöyle diyordu:

> Bu mekanizmanın, yani beynin düşünmek gibi özel bir işlevi vardır. Mençuis, «Aklın işi düşünmektir,» derken, aklın işlevini doğru tanımla-

mıştı. Her zaman kafamızı kullanmalı ve her şeyi iyice düşünmeliyiz. «Biraz kafanı çalıştır, bir yolunu bulursun,» diye bir söz vardır. Başka bir deyişle, çok düşünen akıllı olur. ... Ağırlıklarımızdan kurtulur ve motoru çalıştırırsak, elimizde hafif paketlerle yürür ve derin düşünmeyi öğrenirsek, mutlaka zafere ulaşırız.

Uzun lafın kısası, bizim hayalgücünü işletebilen yaratıcı bir beyine ihtiyacımız var. 1968 Mayısının en anlamlı sloganlarından biri de şudur: «Hayalgücü zora galebe çaldı.» «Hayalgücünden yoksun olmak demek, insanın hayalgücünden yoksun olduğunu bile düşünememesi demektir.»

Gramci, *l'Ordino Nuovo*'da, aklımızın her bir zerresine ihtiyacımız olduğunu söylüyordu. Hareketin düşünceler üretmesini, yaratıcılık ruhunu özgür kılmasını ve hayalgücünü canlandırmasını isteyen bu kaçınılmaz ve sürekli çağrı, Marksizm-Leninizmi geliştirmiş olan bütün teorisyenlerin ilk buyruğudur. Paris Komününden günümüze kadarki Batı deneylerini ve Sovyet deneyini sürekli olarak incelerken Mao'nun yaptığı da buydu işte. Mao, bu incelemeyi, o deneyleri taklit etmek amacıyla değil, onlardan Çin'in *somut durumuna,* Çin devriminin *kendine özgü niteliğine* uygun düşen dersler çıkarmak amacıyla yapmıştı. Mao'nun, «ping-pong diplomasisi» sayfasının açılmasından bir ay önce, Paris Komününün yüzüncü yıldönümü dolayısıyla Pekin'den dünya hareketine yolladığı mesaj, belki de Çin'in dünya proletaryası ve dünya halklarına yaptığı en önemli çağrılardan biridir. Bu mesajda, kendileri için en önemli sorunun devrimci dünya görüşü olduğu ve çalışmalarını Marksizmin temel ilkelerine dayandırdıkları tekrar tekrar belirtilmektedir. Mesaj aynı zamanda hareketi

kendi devriminin kendine özgü özelliklerini tahlil etmeye, kendi tarihini incelemeye, kendi somut durumunun somut tahlilini yapmaya, bunu yaparken kesinlikle hiç bir «model»e bağlanmamaya, öteki ülkelerin devrimci tecrübelerini *mekanik bir biçimde aktarmamaya,* kendi ülkesinin gerçekliğiyle kaynaştırarak benimsemeye çağırmaktadır.(*) Mao'nun en korktuğu şey, mekanik aktarmacılıktır. Bütün yazılarında son derece önemli bulduğu şu kelimeleri durmadan tekrarlar: *benzersizlikler, farklılıklar.* Dolayısıyla, farklı şartlarda ve «somut durumlar»da ortaya çıkan sonuçların ille de benimsenmesi gerekmez, çünkü bu çözümler ancak bu sonuçları doğuran şartlarda geçerlidir. «Tek model», bu model Çin bile olsa, köreltici bir tuzak haline gele-

(*) Çin Komünist Partisinin kuruluşunun ellinci yıldönümü dolayısıyla **Halkın Gazetesi, Kızıl Bayrak** ve **Kurtuluş Ordusu Gazetesi**'nde yayınlanan başyazıda, ilk başta «Marksizm-Leninizmin evrensel gerçeği» kabul edilmekte ve «devrimin temel sorununun iktidar sorunu olduğu, devrimin baş görevi ve en yüksek biçiminin de iktidarın zor yoluyla ele geçirilmesi olduğu» söylenmektedir. Sonra da, «her ülkenin somut durumuna göre değişen bu görevin Çin'de nihai olarak nasıl yerine getirileceği» sorunu ele alınmaktadır. Daha sonra Lenin'e değinilerek şöyle denilmektedir: «Lenin, 1919 Kasımında, 'Doğu Halkları Komünist Örgütlerinin II. Tüm-Rusya Kongresinde Konuşma'sında, Ekim Devriminin büyük pratiğine dayanarak, doğu halklarının Komünistlerinin dikkatini şu noktaya çekmişti: Doğudaki halkların Komünistleri kendi bölgelerinin özelliklerini göz önünde bulundurmalı ve komünizmin genel teori ve pratiğini kendi ülkelerinin, Avrupa ülkelerinde bulunmayan pratiğine uygulamalıdırlar.» Lenin bu görevin «dünya Komünistlerinin daha önce karşılaşmadığı bir görev olduğunu» ısrarla belirtmişti. Başyazı şöyle sürmekteydi: «Hiç şüphe yok ki, eğer Marksizm-Leninizmin evrensel gerçeğini ülkemizdeki devrimin somut tecrübeleriyle birleştirmeseydik, iktidarın ele geçirilmesi ve devrimin zafere ulaştırılması gibi sorunların üstesinden gelemezdik.»

bilir. Ama bir yandan da, Marksist teoride *evrensel* olan her şeyi «gözümüzün bebeği gibi» korumalıyız; bu evrensellik, tüm hareketin farklı tecrübelerinin toplamından doğan bir evrenselliktir. Bu nedenle, dünya halkları (Fransız Devriminden Paris Komününe, Ekim Devriminden Çin Devrimine ve Vietnam halkının yazdığı destana kadar) bütün somut devrimci olaylardan ders çıkarmalıdırlar. Ancak o zaman, bu olayları kavrayabilir, teorik ve pratik alanlarda nasıl gerçekleştirildiklerini kavrayabilir, bu olayların coşkusundan kendi mücadele ve düşüncelerini geliştirmeleri için gerekli olan gücü elde edebilirler.

Mao Zedung, SSCB'ye ve Doğu Avrupa ülkelerine yaptığı iki gezi dışında Çin'den hiç ayrılmamış olmasına karşın, dünyayı sarsan olaylara karşı son derece duyarlıdır. Kanımca, bunun nedeni, Mao Zedung'un özel olanda evrensel olanı aramasıdır. Bu aynı zamanda Mao'nun, halkları başkaldırmaya yönelten duyguları ve nedenleri, baskı-isyan-horlanma-başkaldırma mekanizmasını ne kadar dikkatle izlediğini göstermektedir. Bu mekanizma özellikle küçük ülkelerde, ama aynı zamanda Birleşik Amerika gibi büyük ülkelerde de kendini göstermektedir. Birleşik Amerika'da özellikle Mao'nun büyük güven duyduğu gençlik arasında bir mücadele potansiyeli belirmektedir. *Dünya halklarının sesine kulak vermek,* Çin'in uluslararası tutumunun belirleyici özelliklerinden biridir.

Mao Zedung tam anlamıyla bir Leninist gibi hareket etmiştir ve bugüne kadar da sapına kadar Leninist olarak kalmıştır. Bu yüzdendir ki, SSCB'dekinden farklı bir somut durumun Leninist tahlilini yapmayı başararak eşi görülmemiş sonuçlar elde etmekle ve eşi görülmemiş gelişmeler yaratmakla, Stalinci olmamayı bilmiş ve Leninizmin gelişmesini sağlamıştır. Bu açıdan bakılacak

olursa, Çin devriminin Sovyet çözümünün aklından bile geçmeyen aşamalardan geçmiş olduğu görülür. (Mao Zedung, Lenin'in eserlerine yeni düşüncelerle katkıda bulunarak ya da Lenin'in eserlerinin geliştirilmemiş yönlerini Marksizm-Leninizm temelinde ortaya çıkarıp vurgulayarak, Lenin'in düşüncelerinin bugüne kadar yeterince açıklanmamış yönlerini aydınlığa kavuşturmaktadır.) Çin devriminin Marksizmin gelişmesine yaptığı en belirleyici katkı (ki bu katkı Kültür Devriminden sonra özellikle önem kazanmıştır) şudur: Çin devrimi, sosyalizme geçiş gibi temel bir sorunla ilgili olarak, son derece zengin derslerle dolu bir çözüm getirmiştir; özellikle proletarya diktatörlüğünün uygulanışında kitlelerin, partinin ve devletin yeri ve rolü konusunda berrak bir çözüm getirmiştir. Mao Zedung Düşüncesi (SSCB'den başka) *bir yerde Leninisttir.* Mao'nun kendisi, hayatı ve bütün bir geçmişi —kısacası, temsil ettiği her şey— şu canalıcı soruda özetlenmektedir: *Bugün insan* (SSCB'den başka) *bir yerde nasıl Leninist olabilir?* Hiç kuşkusuz, eğer bir kimse sadece *Lenin'i taklit etmekle* yetinmiyor ve *her yerde Leninist olmasını* biliyorsa (yalnızca başka şartlarda değil, aynı zamanda özellikle proletarya diktatörlüğünün gelişme aşamasında), Lenin'in düşüncelerini *geliştirme yolunda* ilerliyor demektir.

EK

Çin Komünist Partisi Merkez Komitesinin 29 Şubat 1964'te Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesine yazdığı bir mektuptan alınmıştır.

Yardım Sorunu

Sovyetler Birliği'nin Stalin'in önderliği sırasında başlayan dostça yardımlarını her zaman memnunlukla karşıladık. Sovyet halkının dostça yardımının, Çin'in sosyalist sanayileşmesinin ilk temellerini atmasına yardımcı olmak bakımından her zaman yararlı bir rol oynadığını kabul ettik. Çin Komünist Partisi ve Çin halkı bu konudaki minnettarlığını çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.

Son yıllarda Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) yöneticileri, velinimet pozuna bürünmeyi alışkanlık edinmişler ve «karşılıksız yardım»larıyla sık sık övünmüşlerdir. Bu yılın şubat ayında, Çin-Sovyet Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasının imzalanışının on dördüncü yıldönümü kutlanırken, *Pravda, İzvestia* ve öbür Sovyet propaganda araçları gene aynı havayı çalmışlardır. Gerçi henüz basında sistemli bir cevap yayınlamadık, ama belirtmemiz gerekir ki,

Çin'e yapılan Sovyet yardımı karşılıksız olmak şöyle dursun, esas olarak alışveriş biçiminde gerçekleştirilmiş ve kesinlikle tek yanlı bir ilişki olmamıştır. Çin, borç ve faiz karşılığı verilenler de dahil olmak üzere Sovyetler Birliği'nden sağlanan bütün komple donatım takımları ve öteki mallar karşılığında Sovyetler Birliği'ne mal, altın ya da paraya çevirilebilir döviz şeklinde ödeme yapmıştır ve yapmaktadır. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nden ithal ettiğimiz malların birçoğunun fiyatının dünya piyasası fiyatlarından çok daha yüksek olduğunu da belirtmek gerekir.

Gerçi Çin Sovyetler Birliği'nden yardım almıştır, ama buna karşılık Sovyetler Birliği de Çin'den yardım almıştır. Hiç kimse Çin'in Sovyetler Birliği'ne yaptığı yardımın önemsiz olduğunu, sözü edilmeye değer olmadığını söyleyemez. İşte birkaç örnek:

Çin 1962 yılı sonuna kadar Sovyetler Birliği'ne 2.100 milyon yeni ruble değerinde tahıl, yemeklik yağ ve başka besin maddeleri vermiştir. Bunların en önemlileri arasında 5.760.000 ton soya fasulyesi, 2.940.000 ton pirinç, 1.090.000 ton yemeklik yağ ve 900.000 ton et bulunmaktadır.

Aynı dönem içinde, Çin Sovyetler Birliği'ne 1.400 milyondan fazla yeni ruble değerinde madensel ürün ve maden vermiştir. Bunların arasında en önemlileri şunlardır: 100.000 ton lityum özü, 34.000 ton berilyum özü, 51.000 ton boraks, 270.000 ton volfram özü, 32.9 ton pizoelektrik kuvarsı, 7.730 ton cıva, 39 ton tantal-niobyum özü, 37.000 ton molibden özü ve 180.000 ton kalay. Bu madensel ürünlerin çoğu, en ileri bilim dallarının gelişmesi ve roket ve nükleer silah yapımı için vazgeçilmez nitelikte hammaddelerdir.

Sovyetler Birliği'nin Çin'e verdiği borçlara gelince, belirtmek gerekir ki, Çin bunların çoğunu Sovyet-

ler Birliği'nden savaş gereçleri satın almada kullanmış ve bu savaş gereçlerinin büyük bir bölümü ABD saldırısına karşı koymak için verilen savaşta ve Kore'ye yardımda tüketilmiştir. ABD saldırısına karşı verilen savaşta hiç kuşkusuz en ağır yükü Kore halkı omuzlamış ve en ağır kayıplara Kore halkı uğramıştır. Çin halkı da büyük fedakarlıklarda bulunmuş ve büyük çapta askerî harcamalara girmiştir. Çin Komünist Partisi bunu her zaman Çin halkının zorunlu enternasyonalist görevi olarak kabul etmiş ve hiç bir zaman böbürlenilecek bir şey olarak görmemiştir. Yıllardır bu Sovyet borçlarının ana parasını ve faizini ödemekteyiz ve bu ödeme Sovyetler Birliği'ne yaptığımız yıllık ihracatın önemli bir bölümünü oluşturuyor. Demek ki, ABD saldırısına karşı koymak ve Kore'ye yardım etmek için verilen savaşta Çin'e sağlanan savaş gereçleri bile karşılıksız verilmemiştir.

Sovyet Uzmanlar Sorunu

Çin'de çalışan Sovyet uzmanların hepsine de Çin hükümeti ve halkı tarafından içtenlik, saygı ve güven gösterilmiştir. Bu uzmanların büyük çoğunluğu çok sıkı çalışmış ve Çin'de sosyalizmin inşasına yardımcı olmuştur. Onların ciddi çalışmaları karşısında her zaman büyük hayranlık duyduk; yokluklarını hâlâ duyuyoruz.

Hatırlayacak olursanız, SBKP yöneticileri Çin'deki bütün Sovyet uzmanlarını geri çağırmayı oybirliğiyle kararlaştırdıklarında, biz onların Çin'deki çalışmalarını sürdürmelerini istediğimizi içtenlikle belirtmiş ve SBKP yöneticilerinin aldıkları kararı bir kere daha gözden geçireceklerini ve değiştireceklerini umduğumuzu söylemiştik.

Ama bizim itirazlarımıza rağmen, uluslararası ilişkilere yol gösteren ilkelere sırt çevirdiniz, Çin'de çalışmakta olan 1390 Sovyet uzmanını kılınız bile kıpırdamadan geri çektiniz, 343 sözleşmeyi ve uzmanlarla ilgili ek sözleşmeyi yırtıp attınız, 257 bilimsel ve teknik işbirliği projesini yarıda kestiniz; hem de bütün bunları bir ay gibi kısa bir süre içinde yaptınız.

Sovyet uzmanlarının iktisadî alandaki ve millî savunma, kültür, eğitim ve bilimsel araştırma alanlarındaki 250'yi aşkın işletme ve kuruluşta görevlendirildiklerini ve teknik çizim, projelerin hazırlanması, araç gereçlerin düzenlenmesi, deneme üretimi ve bilimsel araştırma gibi önemli görevlerde çalıştıklarını çok iyi biliyordunuz. Sovyet uzmanlarına çalışmalarını bırakıp Sovyetler Birliği'ne geri dönmeleri için verdiğiniz kesin emirler sonucunda, ülkemizdeki önemli proje çizimi ve bilimsel araştırma tasarılarından birçoğu yarım kaldı, sürdürülmekte olan bazı inşaat projeleri durdurulmak zorunda kalındı ve deneme üretimi yapmakta olan bazı fabrika ve madenler programın öngördüğü zamanda üretime geçemedi. Sizin bu haince davranışınız Çin'in temel millî iktisadî planını allak bullak etti ve Çin'in sosyalist inşasını çok ağır kayıplara uğrattı.

Bu ağır tedbirleri almak için Çin'de meydana gelen büyük doğal afetlerden yararlanmakla, komünist ahlâkı tamamen ayaklar altına almış oldunuz.

Bu davranışınız, sosyalist ülkeler arasında karşılıklı yardım ilkesini çiğnediğinizi, uzman göndermeyi kardeş ülkelere siyasî baskı uygulamak, onların içişlerine karışmak ve sosyalist inşalarını kösteklemek ve baltalamak için bir araç olarak kullandığınızı açıkça ortaya koydu.

Şimdi Çin'e yeniden uzman göndermeyi öneriyor-

sunuz. Açık konuşmak gerekirse, Çin halkı sizlere güvenemiyor. Çin halkı, uzmanlarınızın geri çekilmesinden doğan yaraları henüz sarmış bulunuyor. Çin halkı bu olayları henüz kafasından silip atamadı. Çin halkı, Çin alehytarı bir siyaset izlemekte olan SBKP yöneticileri tarafından aldatılmak istemiyor.

Kanımızca, sosyalist kamptaki bütün ülkeler, uzman gönderme sorununu gerçek eşitlik, birbirinin içişlerine karışmama, karşılıklı yardım ve enternasyonalizm ilkelerine uygun olarak ele almalıdırlar. Herhangi bir ülkenin uzman göndermeyle ilgili bir anlaşma ya da sözleşmeyi tek yanlı olarak bozmasına ya da yırtıp atmasına asla izin verilemez. Bu tür bir anlaşma ya da sözleşmeyi çiğneyen herhangi bir ülke, uluslararası uygulama uyarınca, öteki tarafın bu yüzden doğan zararlarını karşılamalıdır. Çin ile Sovyetler Birliği ve sosyalist kamptaki ülkeler arasında eşitlik ve karşılıklı yarar temelinde uzman alışverişi ancak böyle mümkün olabilir.

Bu arada şunu da belirtmek isteriz ki, sosyalist kamptaki ülkeler arasında karşılıklı yardım enternasyonalist ilkesine dayanarak, Sovyetler Birliği'nin bugünkü iktisadî durumuyla çok yakından ilgileniyoruz. Bazı alanlarda Çinli uzmanların yardımına gerek duyacak olursanız, uzmanlarımızı göndermekten memnunluk duyacağız.

Çin-Sovyet Ticareti Sorunu

Son birkaç yıldır Çin-Sovyet ticaretinin kısıtlanmasının gerçek nedenini hiç kimse sizden daha iyi bilemez. Bu kısıtlama, ideoloji alanındaki ayrılıkları devlet ilişkileri alanına yaygınlaştırmanızın bir sonucuydu.

Çin'de çalışmakta olan bütün Sovyet uzmanlarını aniden geri çekmeniz, fabrika, maden ve öteki işletme ve kuruluşlarımızdan birçoğunun inşa programlarını ve üretim düzenlemelerini altüst etti ve komple donatım takımları ithalatı ihtiyacımızı doğrudan doğruya etkiledi. Bu durumda, onları sırf laf olsun diye satın almaya devam edeceğimizi mi sanıyorsunuz?

Ayrıca, iktisadî ve ticarî alanlarda Çin'e karşı daha da fazla kısıtlamalar uygulama ve Çin'in aleyhine davranma siyasetinize uygun olarak, 1960'tan bu yana ülkelerimiz arasındaki iktisadî ve ticarî görüşmeleri kasden kösteklediniz ve Çin'in ihtiyaç duyduğu önemli malları göndermeyi durdurdunuz ya da reddettiniz. Fena halde ihtiyaç duyduğumuz malların gönderilmesini durdurur ya da bunların pek azını sağlarken, çok fazla ihtiyacımız olmayan ya da hiç ihtiyacımız olmayan malları büyük miktarlarda göndermekte ısrar ettiniz. Yıllarca, ülkelerimiz arasındaki ticareti, Çin üzerinde siyasî baskı uygulamak için bir araç olarak kullandınız. Bu, Çin-Sovyet ticaret hacminin kısıtlanmasını nasıl önleyebilirdi?

1959'dan 1961'e kadar, ülkemiz ard arda üç yıl çok büyük doğal afetlere uğradı ve size daha önceki miktarlarda tarım ürünü ve mamul madde gönderemedi. Bu, insanın elinde olmayan nedenlerden doğan bir durumdu. Bu yüzden Çin'e saldırmanız ve Çin'i ticareti kısıtlamakla suçlamanız kesinlikle akla uygun değildir.

Aslında, Çin'in çabaları olmasaydı, Çin-Sovyet ticaret hacmi daha da azalacaktı. Mesela, bu yılı alalım. Çin daha şimdiden, Sovyetler Birliği'nden 220 milyon yeni rublelik bir ithalatı ve Sovyetler Birliği'ne 420 milyon yeni rublelik ihracatı kapsayan bir liste öne sürmüş bulunuyor. Ama siz, ihtiyacımız olan malları

göndermeyi akıl almaz bir biçimde geciktiriyor ya da göndermemeye devam ediyor, öte yandan ihtiyacımız olmayan malları bize zorla kabul ettirmeye çalışıyorsunuz. Mektubunuzda şöyle diyorsunuz: «SSCB önümüzdeki birkaç yıl içinde, sizin ilgi duyduğunuz malların Çin'e ihracını artırabilir...» Ne var ki, davranışlarınız sözlerinize uymuyor.

Bizi sürekli olarak «tek başına hareket etmek»le suçluyor ve sosyalist ülkeler arasında yaygın iktisadî bağlar ve işbölümünden yana olduğunuzu ileri sürüyorsunuz. Peki, siz bu konuda neler yaptınız acaba?

Kardeş ülkelerin bağımsızlık ve egemenliğini çiğniyor, onların kendi ekonomilerini kendi ihtiyaç ve potansiyellerine uygun düşen bağımsız bir temelde geliştirme çabalarına karşı çıkıyorsunuz.

Ekonomileri sizden geri olan kardeş ülkelere zorbalık ediyor, onların sanayileşme siyasetlerine karşı çıkıyor, onları ebediyen tarım ülkeleri olarak kalmaya ve size hammadde kaynağı ve mallarınız için pazar olarak hizmet etmeye zorluyorsunuz.

Sanayi bakımından daha gelişmiş olan kardeş ülkelere zorbalık ediyor ve onların geleneksel ürünlerini üretmeye son verip sizin sanayinize hizmet eden yardımcı fabrikalar haline gelmelerinde ısrar ediyorsunuz.

Dahası, sosyalist ülkeler arasındaki ilişkilere kapitalist dünyanın orman kanununu getirdiniz. Açıktan açığa, tekelci kapitalist gruplar tarafından kurulmuş olan Ortak Pazar örneğini izliyorsunuz.

Bütün bu davranışlarınız yanlıştır.

İktisadî, bilimsel, teknik ve kültürel alanlarda Çin ile Sovyetler Birliği ve bütün sosyalist ülkeler arasında gerçek eşitlik ve karşılıklı yarara dayalı yeni tipte işbirliği ilişkilerini savunuyoruz.

Sosyalist ülkelerin bugünkü Karşılıklı İktisadî Yar-

dımlaşma Konseyinin proleter enternasyonalizmi ilkesine uygun bir biçimde değiştirilmesi ve bugün sadece SBKP yöneticilerinin denetiminde bulunan bu örgütün gerçek eşitlik ve karşılıklı yarar ilkesine dayalı ve sosyalist kampın kardeş ülkelerinin kendi özgür iradeleriyle katılabilecekleri bir örgüt haline getirilmesi gerektiğini savunuyoruz. Önerimize olumlu karşılık vereceğinizi umut ederiz.